

REFORMÁTUS KALENDÁRIUM A 2009. ÉVRE



REFORMÁTUS KALENDÁRIUM A 2009. ÉVRE



KÁLVIN JÁNOS

REFORMÁTUS KALENDÁRIUM
A 2009. ÉVRE

**REFORMÁTUS
KALENDÁRIUM
A 2009. ÉVRE**



**KIADJA
A KIRÁLYHÁGÓMELLÉKI REFORMÁTUS EGYHÁZKERÜLET**

A kalendáriumot szerkesztették:

Dr. Hermán M. János

Sipos László

Wagner Erik

lelkipásztorok

Szövegkorrektúra:

Pap Judith

Tördelőszerkesztő:

Kraftsikné Petrikó Ildikó

Grafikai szerkesztő:

Radványi Károly

Felelős vezető:

Forró László

A címlapon:

A genfi Szent Péter katedrális

A hátlapon:

Kálvin János (fametszet)

Előszó

Uram Isten, Te tudod!

Mindannyian ismerjük Ezékiel próféta látomását a kiválasztottak életre keltéséről, amit éppen a Kébár folyó völgyében felhalmozott kiszáradt csontok között élt át. A fogság mélypontján a próféta érzékeli Isten kezét, aki lélek által kiviszi a halál völgyébe, hogy ott az élettel találkozzon.

Ezékiel próféta látomása a Kébár folyó partján lévő csontmezőről akár a 21. században is megismétlődhetne. A feltételek adottak. A föld lakói vegetálnak. Vannak nemzetek, amelyek sikeresebbek, de élnek népek, amelyek már a pusztta megélhetésüket is veszélyben érzik. Mindemellett az is igaz, hogy vannak gondtalanul élő dúsgazdag emberek, akiknek számaránya elhanyagolható, de ezek is a lelki elsivárosodás áldozatai. Semmi sem új a nap alatt. Ezékiel korában, vagy a modern világban a vegetálás élő-halott állapot, mely annak a következménye, hogy egyenként és közösen elhagytuk Istent, az élet egyetlen forrását. Megástuk a magunk sírját.

Bűnbánattal kell megállapítanunk, hogy csak azért, mert keresztyénnek valljuk magunkat, nem fognak a mi reményfelhívásunkra tömegek megmozdulni, esetleg életvitelt változtatni. Sajnos a keresztyénség nevében sok vétek gyűlt össze, sok tévedés rontotta tekintélyünket. Urunk Ezékielhez intézett kérdésére, hogy vajon megélednek-e ezek a tetemek, a próféta is, mint a kételkedő nép képviselője, elbizonytalanodik. Mit lehet válaszolni erre a halál markában, annak szorításában? Kész tények elé állított helyzetben, a megszáradt csontok láttán, a valóság ismeretét birtokoló próféta bár tudja a józan, megsemmisítő feleletet, mégis hallani kívánja Isten szavát. Engedi magában háttérbe szorulni az értelmet, elnémítja a panaszt és az álmod. Úgy felel, hogy arra Istennek szükséges válaszolnia: „Uram, Isten, te tudod!” Ezékiel alázatos megszólalásában felismerhetjük a mai keresztyén ember lehetőségét a hitelesség és a tekintély visszaszerzése terén. Ha Ezékiel példájára arról beszélünk, hogy mi ismerjük a teremtő Urat, aki számunkra a lehetetlent is valóra válthatja, aki csodáival a mi világunkat is megajándékozhatja, akkor van esélyünk, hogy a reménységről meghallgasson bennünket a világ. Ha Ezékiel önismerete a mi önismeretünké válhat, és benne felfedezhető a legmélyebb őszinteség – azaz „Te tudod Uram, amit én nem tudhatok” –, akkor arra is van esély, hogy a reménység tartalma is érdekelni fogja kortársainkat. Meg kell tanulnunk és tanítanunk, hogy Isten jóságának előzménye nem bennünk, nem teljesítményeinkben, sőt még imádságunkban sem keresendő, hanem egyedül Ő benne, aki kész a reménytelenséget, az eredménytelenséget, végül a halált is megszüntetni.

Az enyészetből kimentett csontok élő személyek testrészei lesznek. Ebben a csodában a próféta főszerepet nyer. Ő prófétál, azaz Igét hirdet a csontoknak. Első szakaszban csak megelevenednek ezek. Azonban ennyi nem elég, a követ-

kező igehirdetést követően az élő test a lélek ajándékát is elnyeri. Megismétlődik az ember teremtésének története. Ez a csoda biztosítéka annak, hogy a történelem legsötétebb korszakaiban, amikor a nép már lepusztult, vagy elpusztult állapotba kerül, mégis van bizalom a megelevenedésre és a megéledésre. Ha van bátorsága a mai keresztyén egyházaknak reménykeltő felhívást intézni a megosztott világhoz, akkor egyedül Isten újjáteremtő szeretetére támaszkodva, valamint a próféta igehirdető és igemeghallgató engedelmességére tekintve teheti.

Istenre néző prófétai szolgálat a mai egyház küldetésének a lényege. Amennyiben Isten tekintélyét birtokolva, és a prófétai szolgálat hitelét visszaállítva szólalunk meg, van értelme és eredménye felhívást intézni a megosztott világhoz. Sőt, ezen túl az engedelmes szolgálatban egymásra találó közösségek gyönyörködni fognak a Lélek eddig csak emlegetett, de most már felmutatható gyümölcseiben.

Kedves Testvéreim! Tekintsük az újesztendőt kegyelmi időnek, amelyben minden istentiszteletnek félreérhetetlen kötelessége, hogy megfogalmazza az új életforma elodázhatatlan szükségességét. Ebben a követelményben nekünk kell elfogadnunk először a saját életformánk megújítását. Csak megújult emberek újíthatnak! A mi megújulásunknak első állomása annak elismerése, hogy a sír, azaz a halál foglyai vagyunk. Meg van a mi saját csontmezőnk, amit a velünk született bűneink, és a napról napra szaporított tartozásunk hoz létre. Ugyanakkor ezen az állomáson ismerjük fel a mi szabadítónkat, aki képes felnyitni a mi sírjainkat. Felismerhetjük Krisztust, Aki pokolra szállt, hogy a mennybe emelkedve helyet készítsen nekünk, amikor véget ér a földi zárandoklatunk. Megváltónk a feltámadás Igéjét hirdeti, hogy utána mondjuk felebarátaink között mi magunk is: „Így van megírva, és így kellett szenvednie a Krisztusnak, és feltámadni a halálból harmadnapon. És prédikáltatni az Ő nevében a megtérésnek és a bűnök bocsánatának minden pogányok között, Jeruzsálemtől elkezdve” (Luk 24,46-47). A megújult életforma második állomása annak felismerése, hogy senki más nem gyűjthet bennünket össze, egyedül a pásztorok pásztora, Aki életét adja juhaiért. Az én, és a te, meg az ő sorsa együtt kerül Isten megoldásának fókuszába, akkor is, ha külön-külön kezébe veszi az életünket, megvizsgál minket és elfogad. Isten az ő népét együtt akarja látni, mert a minden népekre igényt tartó Úr, valamennyinek hirdeti: Én tiveletek vagyok minden napon a világ végezetéig (Mt 28,20). Végül pedig haza akar segíteni bennünket a mi Istenünk. Izrael népét a fogságból, a csontmezőről viszi a szülőföldre. Minket szerteszét hullott állapotunkból kell összegyűjtenie. Bennünket a legjobb hazába visz, az üdvösség honába.

Új évben ünnepeinken és hétköznapijainkon, imahéten és magányos fohászaink alkalmain kérjük, hogy a keresztyénségnek és ezen belül nekünk is Istentől való tekintélyünk és hitelünk legyen. Beszéljünk felelősséggel a reménységről, és dolgozzunk a megosztott világ egységén. Mindezt egyedül Krisztustól szerzett hatalommal tegyük, az Ő szeretetéből és kegyelméből.

CSÚRY ISTVÁN

BARTALIS JÁNOS

Isten kezében

*Jött villámcsapás, jött fegyver.
Jött fergeteg.
Jött emberek hálátlansága.
Jött kegyetlenség, jött bűn.
Jött éhség és szomorúság.
Jött megalázás.
Jött üldözés és megpróbáltatás.
Jött bujdosás lélek-pusztában
és nem volt hová lehajtani fejet.
Jött kínszenvedés, Krisztus hét szenvedése.
Jött korbácsütés testen és lelken.
Jött börtön...
Nagy bajomban mindig csak azt mondtam:
„Isten kezében vagyunk
és ott vagyunk a legjobb helyen.”*

*Mikor fellegek feltornyosultak
és a hullámok összecsaptak fejünk felett.
Mikor a templomok leomlottak
és meghasadott a hegy.
Mikor sötétség borult a világra,
végtelen sötétség
és az égre nem jöttek fel a csillagok,
– mikor a Halál örvényénél álltunk...
Mikor az utolsó kiáltás is elhangzott
Krisztus ajkáról – függve a keresztfán,
utolsót lehelve lelke:
„Eli, Eli! Lama Sabaktani!”
Ó, népem, drága népem!
E szörnyű ítéletben,
ez elveszejtő nehéz időben
mindig hitted:
„Isten kezében vagyunk
és ott vagyunk a legbiztosabb helyen.”*

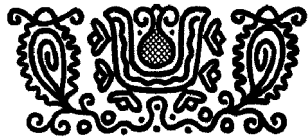
*Mikor Ég-Föld megszakadt,
Folyók-Tengerek kiöntöttek,
végig nyargalván sós hullámaikkal
a veszett világon,
mikor megpecsételtetett minden
teremtett állatoknak sorsa –
Ó, Uram!
mi: árva néped,
árva magyar néped
„Tebenned bízunk eleitől fogva.”*

Január

BOLDOGASSZONY HAVA
Régente: Vizöntő hava

1	Csütörtök	Újév, Fruzsina	Jn 3,22-36	5Móz 1	
2	Péntek	Ábel, Ákos	Jn 4,1-26	5Móz 2	
3	Szombat	Benjámin	Jn 4,27-42	5Móz 3	
„Mert Jézus maga tett bizonyosságot arról, hogy a prófétának nincs tisztessége a maga hazájában.” (Jn 4,44)					
4	Vasárnap	Angéla, Titusz, Leona	Jn 4,43-45	5Móz 4,1-24	●
5	Hétfő	Simon, Árpád	Jn 4,46-54	5Móz 4,25-49	
6	Kedd	Gáspár, Menyhért,	Jn 5,1-9	5Móz 5	
	VÍZKERESZT	Boldizsár			
7	Szerda	Attila, Etele	Jn 5,10-15	5Móz 6	
8	Csütörtök	Gyöngyvér, Artúr	Jn 5,16-30	5Móz 7	
9	Péntek	Marcell	Jn 5,31-47	5Móz 8	
10	Szombat	Melánia	Jn 6,1-15	5Móz 9	
„Mert az Úr, a ti Istenetek, isteneknek Istene, és uraknak Ura; nagy, hatalmas és rettenetes Isten, aki nem személyválogató, sem ajándékot el nem fogad.” (5Móz 10,17)					
11	Misszióvasárnap	Ágota, Baltazár	Jn 6,16-21	5Móz 10	●
12	Hétfő	Ernő	Jn 6,22-34	5Móz 11	
13	Kedd	Veronika	Jn 6,35-51	5Móz 12	
14	Szerda	Bódog, Vidor	Jn 6,52-59	5Móz 13	
15	Csütörtök	Lóránt, Loránd	Jn 6,60-65	5Móz 14	
16	Péntek	Gusztáv	Jn 6,66-71	5Móz 15	
17	Szombat	Antal	Jn 7,1-13	5Móz 16	
„És mind az egész nép hallja, és féljen, hogy elbizakodottan senki ne cselekedjék többé.” (5Móz 17,13)					
18	Vasárnap	Piroska	Jn 7,14-30	5Móz 17	●
	EGYETEMES IMAHÉT				
19	Hétfő	Sára, Máriusz	Jn 7,31-39	5Móz 18	
20	Kedd	Fábián	Jn 7,40-53	5Móz 19	
21	Szerda	Ágnes	Jn 8,1-11	5Móz 20	
22	Csütörtök	Vince, Alfonz	Jn 8,12-20	5Móz 21	
23	Péntek	Rajmund, Emerencia, Zelma	Jn 8,21-29	5Móz 22	
24	Szombat	Timót	Jn 8,30-36	5Móz 23	
„Én azt beszélem, amit az én Atyámnál láttam; ti is azt cselekszítetek azért, amit a ti atyátoknál láttatok.” (Jn 8,38)					
25	Vasárnap	Pál	Jn 8,37-47	5Móz 24	○
26	Hétfő	Vanda, Paula	Jn 8,48-59	5Móz 25	
27	Kedd	Angelika	Jn 9,1-12	5Móz 26	
28	Szerda	Károly, Karola	Jn 9,13-34	5Móz 27	
29	Csütörtök	Adél, Éta, Léda	Jn 9,35-41	5Móz 28,1-14	
30	Péntek	Gellért, Martina	Jn 10,1-21	5Móz 28,15-69	
31	Szombat	Petúr	Jn 10,22-30	5Móz 29	

[illegible]



Február

BÖJTÉLŐ HAVA
Régente: Halak hava



„Ha az ég szélére volnál is taszítva, onnét is összegyűjt téged az Úr, a te Istened, és onnét is felvesz téged.” (5Móz 30,4)

1 Vasárnap	Ignác, Efraim	Jn 10,31-42	5Móz 30	
2 Hétfő	Karolina, Apor, Aida	Jn 11,1-16	5Móz 31	●
3 Kedd	Balázs, Nimród	Jn 11,17-44	5Móz 32,1-43	
4 Szerda	Ráchel, Janka	Jn 11,45-57	5Móz 32,44-52	
5 Csütörtök	Ágota, Ingrid	Jn 12,1-8	5Móz 33	
6 Péntek	Dorottya, Dóra	Jn 12,9-11	5Móz 34	
7 Szombat	Tódor	Jn 12,12-19	Józs 1	

„Aki nékem szolgál, engem kövessen; és ahol én vagyok, ott lesz az én szolgálóm is, és aki nékem szolgál, megbecsüli azt az Atya.” (Jn 12,26)

8 Vasárnap	Aranka	Jn 12,20-33	Józs 2	●
9 Hétfő	Abigél, Apollónia	Jn 12,34-36	Józs 3	
10 Kedd	Elvira	Jn 12,37-43	Józs 4	
11 Szerda	Bertold, Dezső, Adolf	Jn 12,44-50	Józs 5	
12 Csütörtök	Evelin, Lídia	Jn 13,1-11	Józs 6	
13 Péntek	Ella, Linda, Fruzsina	Jn 13,12-20	Józs 7	
14 Szombat	Bálint, Valentin	Jn 13,21-30	Józs 8	

„Mondának azért mind a főemberek az egész gyülekezetnek: Mi megesküdtünk nekik az Úrra, Izrael Istenére, most hát nem bánthatjuk őket.” (Józs 9,19)

15 Vasárnap	Kolos, Levente	Jn 13,31-35	Józs 9	
16 Hétfő	Julianna, Samu	Jn 13,36-38	Józs 10	●
17 Kedd	Donát	Jn 14,1-11	Józs 11	
18 Szerda	Konrád, Zenkő	Jn 14,12-31	Józs 12	
19 Csütörtök	Zsuzsanna, Ozsvát	Jn 15,1-8	Józs 13	
20 Péntek	Aladár, Álmos	Jn 15,9-17	Józs 14	
21 Szombat	Eleonóra	Jn 15,18-27	Józs 15,1-19	

„Ezeket pedig azért beszéltem néktek, hogy amikor eljő az az idő, megemlékezzetek róluk, hogy én mondtam néktek.” (Jn 16,4a)

22 Vasárnap	Gerzson, Zétény	Jn 16,1-4a	Józs 15,20-63	
23 Hétfő	Alfréd, Mirtill	Jn 16,4b-15	Józs 16	
24 Kedd	Mátyás, Jázmin	Jn 16,16-23a	Józs 17	
25 Szerda	Géza	Jn 16,23b-33	Józs 18	○
26 Csütörtök	Edina	Jn 17,1-5	Józs 19,1-23	
27 Péntek	Ákos, Amarillisz	Jn 17,6-19	Józs 19,24-51	
28 Szombat	Elemér	Jn 17,20-26	Józs 20	

[illegible]



Március

BÖJTMÁS HAVA

Rége: Kos hava



„Megadja azért az Úr Izráelnek mindazt a földet, amely felől megesküdött vala, hogy odaadja azt az ő atyáinak. És bírák azt, és lakozának abban.” (Józs 21,43)

1	BÖJTFŐVASÁRNAP	Albin	Jn 18,1-11	Józs 21
	BIBLIAVASÁRNAP			
2	Hétfő	Lujza, Dalma	Jn 18,12-27	Józs 22
3	Kedd	Kornélia	Jn 18,28-40	Józs 23
4	Szerda	Kázmér, Zorán	Jn 19,1-16a	Józs 24
5	Csütörtök	Adorján, Adrián	Jn 19,16b-27	Péld 1
6	Péntek	Inez, Leonóra	Jn 19,28-37	Péld 2
7	Szombat	Tamás	Jn 19,38-42	Péld 3

„Visszamenének azért a tanítványok az övéikhez.” (Jn 20,10)

8	Vasárnap	Zoltán	Jn 20,1-10	Péld 4
9	Hétfő	Franciska, Fanni	Jn 20,11-18	Péld 5
10	Kedd	Ildikó	Jn 20,19-23	Péld 6
11	Szerda	Szilárd, Borsika	Jn 20,24-31	Péld 7
12	Csütörtök	Gergely, Gergő	Jn 21,1-14	Péld 8
13	Péntek	Krisztián, Ajtony	Jn 21,15-19	Péld 9
14	Szombat	Matild, Tilda	Jn 21,20-25	Péld 10

„A mással jóltevő ember megkövéredik; és aki mást felüdít, maga is üdül.” (Péld 11,25)

15	Vasárnap	Kristóf, Lukrécia	1Kor 1,1-17	Péld 11
	NEMZETI ÜNNEP			
16	Hétfő	Henrietta, Lujza	1Kor 1,18-31	Péld 12
17	Kedd	Gertrúd, Patrik	1Kor 2,1-5	Péld 13
18	Szerda	Sándor, Ede, Szandra	1Kor 2,6-16	Péld 14
19	Csütörtök	József, Jozefina	1Kor 3,1-5	Péld 15
20	Péntek	Koppány, Hubert	1Kor 3,6-23	Péld 16
21	Szombat	Benedek, Bence	1Kor 4,1-5	Péld 17

„Ha gyaláztatunk, könyörgünk: szinte a világ szemetjévé lettünk, mindeneknek söpredékévé egész mostanig.” (1Kor 4,13)

22	Vasárnap	Izolda, Beáta, Lea	1Kor 4,6-13	Péld 18
23	Hétfő	Emőke	1Kor 4,14-21	Péld 19
24	Kedd	Gábor	1Kor 5	Péld 20
25	Szerda	Irén	1Kor 6,1-8	Péld 21
26	Csütörtök	Emánuel, Larissza	1Kor 6,9-20	Péld 22
27	Péntek	Hajnalka, Alpár	1Kor 7,1-16	Péld 23
28	Szombat	Gedeon, Johanna	1Kor 7,17-24	Péld 24

„Mint a megromlott és kerítés nélkül való város, olyan a férfi, akinek nincs birodalma az ő lelkén!” (Péld 25,28)

29	Vasárnap	Auguszt, Jónás, Márk	1Kor 7,25-40	Péld 25
30	Hétfő	Zalán, Amadé	1Kor 8	Péld 26
31	Kedd	Árpád, Benő	1Kor 9,1-18	Péld 27

[illegible]

Április

SZENT GYÖRGY HAVA
Régente: Bika hava

1 Szerda	Hugó	1Kor 9,19-23	Péld 28	
2 Csütörtök	Áron	1Kor 9,24-27	Péld 29	▶
3 Péntek	Richárd, Keresztély	1Kor 10,1-13	Péld 30	
4 Szombat	Csaba, Ambrus, Izidor	1Kor 10,14-33	Péld 31	
<i>„Legyetek az én követőim, mint én is a Krisztusé.” (1Kor 11,1)</i>				
5 Virágvasárnap	Vince, Kocsárd	1Kor 11,1-16	Préd 1	
6 Hétfő	Vilmos, Bíborka, Édua	1Kor 11,17-34	Préd 2	
7 Kedd	Orsolya, Herman, Ármin	1Kor 12,1-11	Préd 3	
8 Szerda	Dénes, Zselyke	1Kor 12,12-31	Préd 4	●
9 Csütörtök	Erhard, Dusan	1Kor 13	Préd 5	
10 Nagypéntek	Zsolt	1Kor 14,1-25	Préd 6	
11 Szombat	Leó, Ilma	1Kor 14,26-40	Préd 7	
<i>„Aki megtartja a parancsolatot nem ismer nyomorúságot, és a bölcsnek elméje megért mind időt, mind ítéletet.” (Préd 8,5)</i>				
12 Húsvétvasárnap	Gyula	1Kor 15,1-11	Préd 8	
13 Húsvéthétfő	Ida	1Kor 15,12-34	Préd 9	
14 Kedd	Tibor, Tiborc	1Kor 15,35-58	Préd 10	
15 Szerda	Tas, Emese	1Kor 16,1-9	Préd 11	
16 Csütörtök	Csongor	1Kor 16,10-24	Préd 12	
17 Péntek	Rudolf	Mk 1,1-13	Ez 1	◀
18 Szombat	Andrea, Ilma	Mk 1,14-20	Ez 2	
<i>„És meggyógyítja sokakat, akik különféle betegségeken sínylődnek vala, és sok ördögöt kiűze, és nem hagyja vala szólni az ördögöket, mivelhogy őt ismerék.” (Mk 1,34)</i>				
19 Vasárnap	Emma	Mk 1,21-45	Ez 3	
20 Hétfő	Tivadar	Mk 2,1-17	Ez 4	
21 Kedd	Konrád, Zombor	Mk 2,18-28	Ez 5	
22 Szerda	Csilla, Noémi	Mk 3,1-12	Ez 6	
23 Csütörtök	Béla	Mk 3,13-19	Ez 7	
24 Péntek	György, Györgyi	Mk 3,20-35	Ez 8	
25 Szombat	Márk, Kevin	Mk 4,1-20	Ez 9	○
<i>„És eltávozék az Úr dicsősége a Kérubról, a ház küszöbére, és megtelék a ház a felhővel, és a pítvar betelék az Úr dicsőségének fényességével.” (Ez 10,4)</i>				
26 Vasárnap	Ervin, Boglárka	Mk 4,21-29	Ez 10	
27 Hétfő	Zita, Gyöngyvér	Mk 4,30-41	Ez 11	
28 Kedd	Valéria	Mk 5,1-20	Ez 12	
29 Szerda	Péter, Tihamér	Mk 5,21-43	Ez 13	
30 Csütörtök	Mariann, Katalin	Mk 6,1-13	Ez 14	

[illegible]



Május

PÜNKÖSD HAVA

Régente: *Ikrek hava*



1	Péntek	Jakab, Fülöp	Mk 6,14-29	Ez 15	▶
2	Szombat	Zsigmond	Mk 6,30-44	Ez 16,1-35	
„Mert nem okultak a kenyereken, mivelhogy a szívük meg vala keményedve.” (Mk 6,52)					
3	Vasárnap	Irma, Tímea	Mk 6,45-56	Ez 16,36-63	
4	Hétfő	Mónika, Flórián	Mk 7,1-23	Ez 17,1-10	
5	Kedd	Irén, Györgyi	Mk 7,24-30	Ez 17,11-24	
6	Szerda	Frida, Eliz, Tamara	Mk 7,31-37	Ez 18,1-20	
7	Csütörtök	Gizella, Bendegúz	Mk 8,1-10	Ez 18,21-32	
8	Péntek	Mihály	Mk 8,11-21	Ez 19	
9	Szombat	Gergely	Mk 8,22-38	Ez 20,1-31	●
„Élek én, ezt mondja az Úr Isten, hogy erős kézzel és kinyújtott karral és kiontott búsulással uralkodom rajtatok.” (Ez 20,33)					
10	Vasárnap	Ármin, Antónia	Mk 9,1-13	Ez 20,32-49	
	ANYÁK NAPJA				
11	Hétfő	Albert, Imola	Mk 9,14-32	Ez 21,1-12	
12	Kedd	Pongrác	Mk 9,33-41	Ez 21,13-32	
13	Szerda	Szervác	Mk 9,42-50	Ez 22	
14	Csütörtök	Bonifác	Mk 10,1-16	Ez 23,1-31	
15	Péntek	Zsófia, Izsák	Mk 10,17-27	Ez 23,32-49	
16	Szombat	Mózes, Botond	Mk 10,28-45	Ez 24,1-14	
„És sokan feddik vala őt, hogy hallgasson; de ő annál jobban kiáltja vala: Dávidnak Fia, könyörülj rajtam!” (Mk 10,48)					
17	Vasárnap	Paszkál, Andor	Mk 10,46-52	Ez 24,15-27	◀
18	Hétfő	Erik, Szandra	Mk 11,1-11	Ez 25	
19	Kedd	Ivó, Milán, Buda	Mk 11,12-33	Ez 26	
20	Szerda	Bernát, Hanna	Mk 12,1-17	Ez 27	
21	Áldozócsütörtök	Konstantin	Mk 12,18-44	Ez 28	
22	Péntek	Júlia, Rita	Mk 13,1-20	Ez 29	
23	Szombat	Dezső	Mk 13,21-37	Ez 30	
„Ímé, Assúr cédrus vala a Libánonon, szép ágakkal és sűrű gallyaival árnyékot tartó s magas növesű, melynek a felhőig ért a teteje.” (Ez 31,3)					
24	Vasárnap	Eszter	Mk 14,1-25	Ez 31	○
25	Hétfő	Orbán	Mk 14,26-42	Ez 32,1-16	
26	Kedd	Fülöp	Mk 14,43-72	Ez 32,17-32	
27	Szerda	Hella	Mk 15,1-32	Ez 33	
28	Csütörtök	Emil, Csanád	Mk 15,33-47	Ez 34,1-10	
29	Péntek	Magdolna	Mk 16	Ez 34,11-31	
30	Szombat	Zsanett, Nándor	ApCsel 1	Ez 35	
„Bizomnyal tudja meg azért Izráelnek egész háza, hogy Úrrá és Krisztussá tette őt az Isten, azt a Jézust, akit ti megfeszítettek.” (ApCsel 2,36)					
31	Pünkösdvasárnap	Angéla, Angyalka	ApCsel 2,1-36	Ez 36,1-15	▶

[illegible]



Június

SZENT IVÁN HAVA
Régente: Rák hava



1	Pünkösdhétfő	Tünde, Csenge	ApCsel 2,37-47	Ez 36,16-38
2	Kedd	Anita, Kármén	ApCsel 3	Ez 37
3	Szerda	Klotild	ApCsel 4,1-22	Ez 38
4	Csütörtök	Bulcsú	ApCsel 4,23-37	Ez 39
5	Péntek	Ferdinánd, Kund	ApCsel 5,1-11	Ez 40,1-27
6	Szombat	Norbert	ApCsel 5,12-32	Ez 40,28-49

„És emberorca néz vala a pálmafaragásra egyfelől, és oroszlánorca a másik pálmára másfelől.
Így vala készítve az egész házon köröskörül.” (Ez 41,19)

7	Szentháromságvasárnap	Róbert, Edömér	ApCsel 5,33-42	Ez 41	●
8	Hétfő	Medárd	ApCsel 6	Ez 42	
9	Kedd	Félix, Annabella	ApCsel 7,1-53	Ez 43	
10	Szerda	Margit, Gréta	ApCsel 7,54-60	Ez 44	
11	Csütörtök	Barnabás, Barna	ApCsel 8,1-25	Ez 45	
12	Péntek	Villő, Józsa, Sebők	ApCsel 8,26-40	Ez 46	
13	Szombat	Antal, Tóbiás	ApCsel 9,1-30	Ez 47	

„És az kezét nyújtva neki, felemelé őt; és beszélvén a szenteket és az özvegyasszonyokat, eleikbe állatá őt elevenen.” (ApCsel 9,41)

14	Vasárnap	Vazul, Herta	ApCsel 9,31-43	Ez 48	
15	Hétfő	Zója, Vid	ApCsel 10,1-16	Mik 1	◐
16	Kedd	Jusztin, Arany	ApCsel 10,17-48	Mik 2	
17	Szerda	Laura	ApCsel 11,1-18	Mik 3	
18	Csütörtök	Arnold	ApCsel 11,19-30	Mik 4	
19	Péntek	Gyárfás	ApCsel 12	Mik 5	
20	Szombat	Rafael, Keve	ApCsel 13,1-12	Mik 6	

„Hozzánk térvén, könyörül rajtunk; eltápodja álnokságainkat. Bizony a tenger mélységébe veted minden bűnünket!” (Mik 7,19)

21	Vasárnap	Alajos	ApCsel 13,13-43	Mik 7	
22	Hétfő	Paulina	ApCsel 13,44-52	Ám 1	○
23	Kedd	Zoltán, Arszlán, Jázminka	ApCsel 14,1-20	Ám 2	
24	Szerda	Iván	ApCsel 14,21-28	Ám 3	
25	Csütörtök	Vilmos	ApCsel 15,1-21	Ám 4	
26	Péntek	János, Pál, Iringó	ApCsel 15,22-35	Ám 5,1-9	
27	Szombat	László	ApCsel 15,36-41	Ám 5,10-27	

„És egy Lídia nevű, Thiatira városbeli bíboráros asszony, ki féli vala az Istent, hallgata reánk.
Ennek az Úr megnyitá szívét, hogy figyelmezen azokra, amiket Pál mond vala.” (ApCsel 16,14)

28	Vasárnap	Irén, Levente	ApCsel 16,1-15	Ám 6	
29	Hétfő	Péter, Pál	ApCsel 16,16-40	Ám 7	◑
30	Kedd	Pál, Tihamér	ApCsel 17,1-9	Ám 8	

[illegible]



Julius

JAKAB HAVA
Régente: Oroszlán hava



1 Szerda	Annamária, Renáta	ApCsel 17,10-15	Ám 9,1-10	
2 Csütörtök	Ottó	ApCsel 17,16-34	Ám 9,11-15	
3 Péntek	Kornél, Normen	ApCsel 18,1-17	Hab 1	
4 Szombat	Ulrik, Berta	ApCsel 18,18-23	Hab 2	
„Megáll és méregeti a földet, pillant és megrendíti a népeket, az örökkévaló hegyek szétporladnak, elsüllyednek az örökkévaló halmok; az ő ősvényei örökkévalók!” (Hab 3,6)				
5 Vasárnap	Emese, Sarolta	ApCsel 18,24-28	Hab 3	
6 Hétfő	Ézsaiás, Melitta, Csaba	ApCsel 19,1-7	Zof 1	
7 Kedd	Cirill, Apolka	ApCsel 19,8-22	Zof 2	●
8 Szerda	Teréz, Kilián	ApCsel 19,23-40	Zof 3	
9 Csütörtök	Lukrécia, Ruth, Vera	ApCsel 20,1-16	Zak 1	
10 Péntek	Amália, Melina	ApCsel 20,17-38	Zak 2	
11 Szombat	Lili, Lilla, Nóra	ApCsel 21,1-16	Zak 3	
„És köszöntvén őket, elbeszélé egyenként, amiket az Isten a pogányok között az ő szolgálata által cselekedett.” (ApCsel 21,19)				
12 Vasárnap	Izabella	ApCsel 21,17-26	Zak 4	
13 Hétfő	Jenő	ApCsel 21,27-40	Zak 5	
14 Kedd	Örs, Stella	ApCsel 22,1-21	Zak 6	
15 Szerda	Henrik, Roland, Örkény	ApCsel 22,22-30	Zak 7	◐
16 Csütörtök	Valter	ApCsel 23,1-11	Zak 8	
17 Péntek	Elek	ApCsel 23,12-35	Zak 9	
18 Szombat	Frigyes, Cecília	ApCsel 24,1-9	Zak 10	
„Jaj a mihaszna pásztornak, aki elhagyja a juhokat! Fegyver a karjára és jobb szemére. Karja szárazra száradjon és jobb szeme sötétre sötétedjék.” (Zak 11,17)				
19 Vasárnap	Emília	ApCsel 24,10-27	Zak 11	
20 Hétfő	Illés	ApCsel 25,1-12	Zak 12	
21 Kedd	Dániel, Léna, Helén	ApCsel 25,13-27	Zak 13	
22 Szerda	Mária-Magdolna, Magda	ApCsel 26	Zak 14	○
23 Csütörtök	Lenke	ApCsel 27,1-26	Mal 1	
24 Péntek	Kinga, Kincső	ApCsel 27,27-44	Mal 2	
25 Szombat	Jakab, Jákób	ApCsel 28,1-15	Mal 3,1-12	
„Prédikálván az Istennek országát és tanítván az Úr Jézus Krisztus felől való dolgokat teljes bátorsággal, minden tiltás nélkül.” (ApCsel 28,31)				
26 Vasárnap	Anna, Panna, Anett	ApCsel 28,16-31	Mal 3,13-24	
27 Hétfő	Olga, Györk	1Móz 1,1-25	1Tim 1	
28 Kedd	Szabolcs, Ince	1Móz 1,26-31	1Tim 2	◐
29 Szerda	Márta, Flóra, Bea	1Móz 2	1Tim 3	
30 Csütörtök	Judit	1Móz 3	1Tim 4	
31 Péntek	Oszkár, Heléna	1Móz 4	1Tim 5	

[illegible]

Augusztus

KISASSZONY HAVA
Régente: Szűz hava

1 Szombat	Boglárka	1Móz 5,1-6,8	1Tim 6,1-10
„Tekinte azért Isten a földre, és imé meg vala romolva, mert minden test megrontotta vala az ő útát a földön.” (1Móz 6,12)			
2 Vasárnap	Lehel, Özséb	1Móz 6,9-7,24	1Tim 6,11-21
3 Hétfő	Hermína	1Móz 8	2Tim 1
4 Kedd	Domonkos, Domokos	1Móz 9	2Tim 2,1-13
5 Szerda	Krisztina, Zita	1Móz 10	2Tim 2,14-26
6 Csütörtök	Berta, Bettina	1Móz 11	2Tim 3
7 Péntek	Ibolya, Arabella	1Móz 12	2Tim 4
8 Szombat	Oszvald, Gusztáv	1Móz 13	Jel 1
„Semmit ne félj azoktól, amiket szenvedned kell ... Légy hív mindhalálig, és néked adom az életnek koronáját.” (Jel 2,10)			
9 Vasárnap	Emőd	1Móz 14	Jel 2,1-11
10 Hétfő	Lőrinc, Bianka	1Móz 15	Jel 2,12-29
11 Kedd	Tiborc, Tibor	1Móz 16	Jel 3,1-13
12 Szerda	Klára	1Móz 17	Jel 3,14-22
13 Csütörtök	Ipoly	1Móz 18	Jel 4
14 Péntek	Marcell	1Móz 19	Jel 5
15 Szombat	Mária, Marina	1Móz 20	Jel 6
„Ábrahám pedig tamariskusz-fákat ültete Beérseában, és segítségül hívá ott az örökkévaló Úr Istennek nevét.” (1Móz 21,33)			
16 Vasárnap	Ábris, Ábrahám, Rókus	1Móz 21	Jel 7
17 Hétfő	Jácint	1Móz 22	Jel 8
18 Kedd	Ilona	1Móz 23	Jel 9,1-12
19 Szerda	Huba	1Móz 24,1-27	Jel 9,13-21
20 Csütörtök	István	1Móz 24,28-67	Jel 10
ÁLLAMALAPÍTÁS ÜNNEPE			
21 Péntek	Sámuel, Hajnal	1Móz 25	Jel 11,1-14
22 Szombat	Menyhért, Mirjam	1Móz 26	Jel 11,15-19
„És lőn az égben viaskodás: Mihály és az ő angyalai viaskodnak vala a sárkánnyal; és a sárkány is viaskodik vala és az ő angyalai.” (Jel 12,7)			
23 Vasárnap	Fülöp, Szidónia	1Móz 27,1-33	Jel 12
24 Hétfő	Bertalan	1Móz 27,34-46	Jel 13,1-10
25 Kedd	Lajos, Patrícia	1Móz 28	Jel 13,11-18
26 Szerda	Izsó, Tália	1Móz 29	Jel 14
27 Csütörtök	Zoárd	1Móz 30,1-24	Jel 15
28 Péntek	Ágoston, Mózes	1Móz 30,25-43	Jel 16
29 Szombat	Erna, Beatrix, Szabina	1Móz 31,1-21	Jel 17
„Reggel pedig felkele Lában és megcsókolá fiait és leányait és megáldá őket. Azután elméne Lában, és visszatére az ő helyére.” (1Móz 31,55)			
30 Vasárnap	Rózsa, Róza	1Móz 31,22-55	Jel 18
ÚJKENYÉR ÜNNEPE			
31 Hétfő	Erika, Bella	1Móz 32,1-22	Jel 19

[illegible]

Szeptember

SZENT MIHÁLY HAVA
Régente: Mérleg hava

1	Kedd	Egyed, Egon	1Móz 32,23-33	Jel 20	
2	Szerda	Rebeka, Dorina	1Móz 33	Jel 21,1-8	
3	Csütörtök	Hilda, Szende	1Móz 34	Jel 21,9-27	
4	Péntek	Rozália	1Móz 35	Jel 22	●
5	Szombat	Viktor, Lőrinc	1Móz 36	Zsid 1	
„Mert nyilván nem angyalokat karolt fel, hanem az Ábrahám magvát karolta fel.” (Zsid 2,16)					
6	Vasárnap	Zakariás	1Móz 37	Zsid 2	
7	Hétfő	Regina, Ivor	1Móz 38	Zsid 3	
8	Kedd	Mária, Adrienn	1Móz 39	Zsid 4	
9	Szerda	Ádám	1Móz 40	Zsid 5	
10	Csütörtök	Nikolett, Hunor	1Móz 41,1-36	Zsid 6	
11	Péntek	Teodóra, Igor	1Móz 41,37-57	Zsid 7	
12	Szombat	Mária, Guidó	1Móz 42	Zsid 8	◐
„Akkor elsiete onnan József, mert felgerjede szíve az ő öccse iránt, és erőlteti vala a sírás; beméne azért szobájába, és ott síra.” (1Móz 43,30)					
13	Vasárnap	Ludovika	1Móz 43	Zsid 9,1-14	
14	Hétfő	Szeréna	1Móz 44	Zsid 9,15-28	
15	Kedd	Enikő, Melitta	1Móz 45	Zsid 10,1-10	
16	Szerda	Edit	1Móz 46	Zsid 10,11-18	
17	Csütörtök	Zsófia	1Móz 47	Zsid 10,19-39	
18	Péntek	Diána	1Móz 48	Zsid 11,1-7	○
19	Szombat	Vilma, Hajnalka	1Móz 49	Zsid 11,8-16	
„Hit által áldá meg a haldokló Jákób a József fiainak mindenikét, és botja végére hajolva imádkozott.” (Zsid 11,17)					
20	Vasárnap	Friderika	1Móz 50	Zsid 11,17-29	
21	Hétfő	Máté, Mirella	2Móz 1	Zsid 11,30-40	
22	Kedd	Móric, Mór	2Móz 2	Zsid 12,1-11	
23	Szerda	Tekla, Áldó	2Móz 3	Zsid 12,12-29	
24	Csütörtök	Gellért, Mercédesz	2Móz 4	Zsid 13	
25	Péntek	Kleofás, Kende	2Móz 5	1Thessz 1	
26	Szombat	Jusztina	2Móz 6	1Thessz 2,1-12	►
„De úgy cselekedének Egyiptom írástudói is az ő varázslásukkal, és kemény maradt a Fáraó szíve és nem hallgata rájuk; amint az Úr megmondotta vala.” (2Móz 7,22)					
27	Vasárnap	Adalbert, Albert	2Móz 7	1Thessz 2,13-20	
28	Hétfő	Vencel	2Móz 8	1Thessz 3	
29	Kedd	Mihály	2Móz 9	1Thessz 4,1-8	
30	Szerda	Jeromos	2Móz 10	1Thessz 4,9-18	

[illegible]



Október

MINDENSZENT HAVA

Rége: Skorpió hava



1	Csütörtök	Malvin, Malvina	2Móz 11	1Thessz 5,1-11	
2	Péntek	Petra	2Móz 12,1-20	1Thessz 5,12-28	
3	Szombat	Helga, Jozefa	2Móz 12,21-51	2Thessz 1	
„És akkor fog megjelenni a törvénytáposó, akit megemész az Úr az ő szájának lehelletével, és megsemmisít az ő megjelenésének feltűnésével.” (2Thessz 2,8)					
4	Vasárnap	Ferenc, Edvin	2Móz 13	2Thessz 2,1-12	●
5	Hétfő	Aurél	2Móz 14	2Thessz 2,13-17	
6	Kedd	Brúnó, Kadosa	2Móz 15	2Thessz 3,1-5	
NEMZETI GYÁSZNAP					
7	Szerda	Amália	2Móz 16	2Thessz 3,6-18	
8	Csütörtök	Etelka, Magor	2Móz 17	1Pt 1,1-12	
9	Péntek	Dénes	2Móz 18	1Pt 1,13-25	
10	Szombat	Gedeon	2Móz 19	1Pt 2,1-12	
„És monda az Úr Mózesnek: Ezt mondd az Izráel fiainak: Magatok láttátok, hogy az égből beszéltem veletek.” (2Móz 20,22)					
11	Vasárnap	Brigitta	2Móz 20	1Pt 2,13-25	●
12	Hétfő	Miksa	2Móz 21	1Pt 3,1-7	
13	Kedd	Kálmán, Edgár	2Móz 22	1Pt 3,8-17	
14	Szerda	Helén, Livia	2Móz 23	1Pt 3,18-22	
15	Csütörtök	Teréz, Terézia	2Móz 24	1Pt 4,1-11	
16	Péntek	Gál, Aurélia	2Móz 25	1Pt 4,12-19	
17	Szombat	Hedvig, Szilamér	2Móz 26	1Pt 5	
„Mert akiben ezek nincsenek meg, az vak, rövidlátó, elfelejtkezvén a régi bűneiből való megtisztulásáról.” (2Pt 1,9)					
18	Vasárnap	Lukács	2Móz 27	2Pt 1,1-11	○
19	Hétfő	Nándor	2Móz 28	2Pt 1,12-21	
20	Kedd	Vendel, Irén	2Móz 29	2Pt 2	
21	Szerda	Orsolya	2Móz 30	2Pt 3,1-13	
22	Csütörtök	Előd	2Móz 31	2Pt 3,14-18	
23	Péntek	Gyöngyi	2Móz 32,1-14	Jak 1,1-11	
NEMZETI ÜNNEP					
24	Szombat	Salamon, Ruben	2Móz 32,15-35	Jak 1,12-18	
„Azután kezemet elveszem rólad, és hátulról meglátsz engem, de orcámat nem láthatod.” (2Móz 33,23)					
25	Vasárnap	Blanka, Bianka	2Móz 33	Jak 1,19-27	
26	Hétfő	Dömötör	2Móz 34	Jak 2,1-13	●
27	Kedd	Szabina, Szabrina	2Móz 35	Jak 2,14-26	
28	Szerda	Simon, Taddeus	2Móz 36	Jak 3,1-12	
29	Csütörtök	Nárcisz	2Móz 37	Jak 3,13-18	
30	Péntek	Alfonz, Kolos	2Móz 38	Jak 4,1-10	
31	Szombat	Farkas	2Móz 39	Jak 4,11-17	
REFORMÁCIÓ ÜNNEPE					

[illegible]

November

SZENT ANDRÁS HAVA
Régente: Nyilas hava

„Ki az, aki legyőzi a világot, ha nem az, aki hiszi, hogy Jézus az Isten fia?!” (Jak 5,5)

1 Vasárnap	Marianna, Itala	2Móz 40	Jak 5,1-12	
2 Hétfő	Achilles	1Sám 1	Jak 5,13-20	●
3 Kedd	Győző	1Sám 2,1-26	Kol 1,1-14	
4 Szerda	Károly	1Sám 2,27-36	Kol 1,15-23	
5 Csütörtök	Imre	1Sám 3	Kol 1,24-29	
6 Péntek	Lénárd, Énók	1Sám 4	Kol 2,1-15	
7 Szombat	Rezső	1Sám 5	Kol 2,16-23	

„És az Úrnak ládája hét hónapig volt a Filiszteusok földén.” (1Sám 6,1)

8 Vasárnap	Zsombor, Lehel	1Sám 6	Kol 3,1-17	
9 Hétfő	Tivadar	1Sám 7	Kol 3,18-4,1	●
10 Kedd	Réka	1Sám 8	Kol 4,2-18	
11 Szerda	Márton, Martin	1Sám 9	Gal 1,1-9	
12 Csütörtök	Jónás	1Sám 10	Gal 1,10-24	
13 Péntek	Szilvia	1Sám 11	Gal 2,1-10	
14 Szombat	Alíz, Klementina	1Sám 12	Gal 2,11-14	

„Mert én a törvény által meghaltam a törvénynek, hogy Istennek éljek.” (Gal 2,19)

15 Vasárnap	Lipót	1Sám 13	Gal 2,15-21	
16 Hétfő	Ödön	1Sám 14,1-35	Gal 3,1-5	○
17 Kedd	Hortenzia, Salomé	1Sám 14,36-52	Gal 3,6-18	
18 Szerda	Jenő	1Sám 15	Gal 3,19-29	
19 Csütörtök	Erzsébet	1Sám 16	Gal 4,1-11	
20 Péntek	Jolán	1Sám 17,1-25	Gal 4,12-20	
21 Szombat	Olivér	1Sám 17,26-58	Gal 4,21-31	

„És félni kezdte Saul Dávidtól, mert az Úr vele volt, Saultól pedig eltávoztak.” (1Sám 18,12)

22 Vasárnap	Cecília	1Sám 18	Gal 5	
23 Hétfő	Kelemen	1Sám 19	Gal 6	
24 Kedd	Emma	1Sám 20	Róm 1,1-17	●
25 Szerda	Katalin	1Sám 21	Róm 1,18-32	
26 Csütörtök	Virág, Áldó	1Sám 22	Róm 2,1-29	
27 Péntek	Virgil	1Sám 23	Róm 3,1-8	
28 Szombat	Stefánia	1Sám 24	Róm 3,9-31	

„Aki reménység ellenére reménykedve hitte, hogy sok népnek atyjává lesz, a szerint, amint megmondattott: Így léssen a te magod.” (Róm 4,18)

29 Advent 1. vasárnapja	Taksony	1Sám 25	Róm 4	
30 Hétfő	András, Andor	1Sám 26	Róm 5,1-11	

[illegible]



December

KARÁCSONY HAVA

Rége: Bak hava



1	Kedd	Elza	1Sám 27	Róm 5,12-21	
2	Szerda	Melinda	1Sám 28	Róm 6,1-11	●
3	Csütörtök	Ferenc, Atala	1Sám 29	Róm 6,12-23	
4	Péntek	Borbála, Boróka	1Sám 30	Róm 7,1-16	
5	Szombat	Vilma, Vivien	1Sám 31	Róm 7,7-25	
<i>„Sajnálalak testvérem Jonathán, kedves valál nékem nagyon, hozzám való szereteted csudálatra méltóbb volt az asszonyok szerelménél.” (2Sám 1,26)</i>					
6	Advent 2. vasárnapja		Miklós	2Sám 1	Róm 8,1-17
7	Hétfő	Ambrus	2Sám 2	Róm 8,18-39	
8	Kedd	Rege, Márta	2Sám 3,1-21	Róm 9,1-13	
9	Szerda	Natália	2Sám 3,22-39	Róm 9,14-33	●
10	Csütörtök	Judit	2Sám 4	Róm 10	
11	Péntek	Árpád	2Sám 5	Róm 11,1-16	
12	Szombat	Gabriella	2Sám 6	Róm 11,17-36	
<i>„Mint hogy azért külön-külön ajándékaink vannak a nekünk adott kegyelem szerint...” (Róm 12,6)</i>					
13	Advent 3. vasárnapja		Luca	2Sám 7	Róm 12,1-8
14	Hétfő	Szilárd	2Sám 8	Róm 12,9-21	
15	Kedd	Valér	2Sám 9	Róm 13	
16	Szerda	Etelka, Aletta	2Sám 10	Róm 14,1-12	○
17	Csütörtök	Lázár	2Sám 11	Róm 14,13-23	
18	Péntek	Augusztá	2Sám 12	Róm 15,1-21	
19	Szombat	Viola, Otília	2Sám 13,1-19	Róm 15,22-33	
<i>„Akkor felkele a király, megszaggatá ruháit, és a földre fekvék, és az ő szolgálai mindnyáján megszaggatott ruhában állanak vala előtte.” (2Sám 13,31)</i>					
20	Advent 4. vasárnapja		Apor, Nemere	2Sám 13,20-39	Róm 16,1-16
21	Hétfő	Tamás	2Sám 14	Róm 16,17-27	
22	Kedd	Zénó, Anikó	2Sám 15,1-23	Lk 1,1-38	
23	Szerda	Viktória	2Sám 15,24-37	Lk 1,39-80	
24	Csütörtök	Ádám, Éva	2Sám 16	Lk 2,1-20	●
25	Péntek	Eugénia	2Sám 17	Lk 2,21-40	
Karácsony 1. napja					
26	Szombat	István	2Sám 18	Lk 2,41-52	
Karácsony 2. napja					
<i>„Ő pedig monda nékik: Semmi többet ne követeljete, mint ami előtökbe rendeltetett.” (Lk 3,13)</i>					
27	Vasárnap	János	2Sám 19,1-31	Lk 3,1-20	
28	Hétfő	Kamilla	2Sám 19,32-44	Lk 3,21-38	
29	Kedd	Tamás, Tamara	2Sám 20	Lk 4,1-30	
30	Szerda	Dávid, Zoárd	2Sám 21	Lk 4,31-44	
31	Csütörtök	Szilveszter	2Sám 22	Lk 5,1-16	●

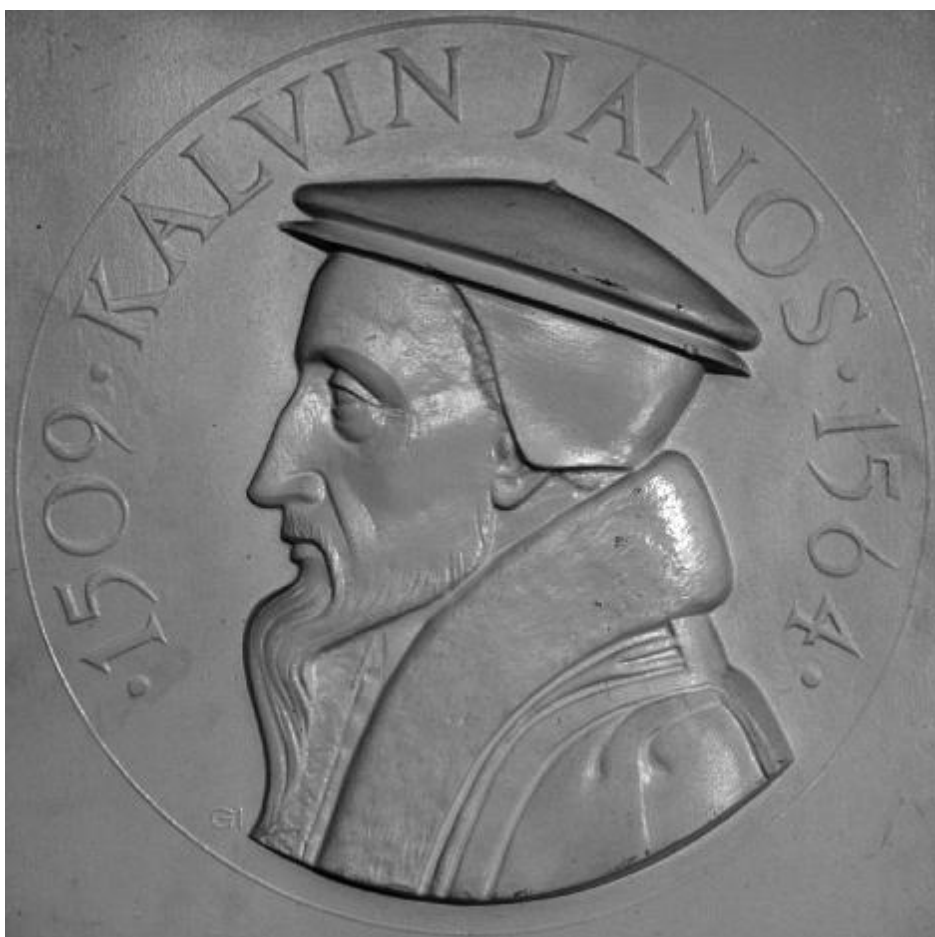
[illegible]

Mozgó ünnepeink

2009-2021

Év	Ham- vazó- szerda	Húsvét	Urunk mennyebe- menetele	Pünkösd	Évközi idő				Advent első vasár- napja
					Nagyböjt előtt		Pünkösd után		
					hetek száma	utolsó nap	hetek száma	kezdő nap	
2009	febr. 25.	ápr. 12.	máj. 21.	máj. 31.	7	febr. 24.	9	jún. 1.	nov. 29.
2010	febr. 17.	ápr. 4.	máj. 13.	máj. 23.	6	febr. 16.	8	máj. 24.	nov. 28.
2011	márc. 9.	ápr. 24.	jún. 2.	jún. 12.	9	márc. 8.	11	jún. 13.	nov. 27.
2012	febr. 22.	ápr. 8.	máj. 17.	máj. 27.	7	febr. 21.	8	máj. 28.	dec. 2.
2013	febr. 13.	márc. 31.	máj 9.	máj. 19.	5	febr. 12.	7	máj. 20.	dec. 1.
2014	márc. 5.	ápr. 20.	máj. 29.	jún. 8.	8	márc. 4.	10	jún. 9.	nov. 30.
2015	febr. 18.	ápr. 5.	máj. 14.	máj. 24.	6	febr. 17.	8	máj. 25.	nov. 29.
2016	febr. 10.	márc. 27.	máj. 5.	máj. 15.	5	febr. 9.	7	máj. 16.	nov. 27.
2017	márc. 1.	ápr. 16.	máj 25.	jún. 4.	8	febr. 28.	9	jún. 5.	dec. 3.
2018	febr. 14.	ápr. 1.	máj. 10.	máj. 20.	6	febr. 13.	7	máj. 21.	dec. 2.
2019	márc. 6.	ápr. 21.	máj. 30.	jún. 9.	8	márc. 5.	10	jún. 10.	dec. 1.
2020	febr. 26.	ápr. 12.	máj. 21.	máj. 31.	7	febr. 25.	9	jún. 1.	nov. 29.
2021	febr. 17.	ápr. 4.	máj. 13.	máj. 23.	6	febr. 16.	8	máj. 24.	nov. 28.

[illegible]



Gergely István alkotása

500 ÉVE SZÜLETETT KÁLVIN JÁNOS

ÁPRILY LAJOS

Kálvin, 1535

Aetatis suae 26

*Ott ül a tornyos, vén Basileában,
fiatalon, a zord idők fokán.
Helvét magasság ég a messzeségben
s a kor viharsugára homlokán.*

*Páris felől piros máglyák lobognak,
jajgatva sír egy messzi, tompa kar.
Ádám esendő, átkozott fájában
lázad a bűn és zúg a zűrzavar.*

*Vergődve látja lázmeleg szemével,
igazság annyi hőse hogy zuhan.
S kitör a jajszó nyugtalan szivéből:
Meddig a próba, meddig még, Uram?*

*A vörös Münster várja már Erasmust,
az ősz, ki hullva is világtudás.
De Pál apostol óriás alakja
fölébe nő, mint égő látomás.*

*S feleletül mögötte felmagaslik
a vérestestű embernek-fia:
fény hull sebéből és a fény zenéje:
Egyedül Istené a glória.*

*S két szót kiált a bibliás magasság,
hogy megkondul belé a végtelen:
Eleve-elrendeltetés az egyik,
s megváltó arcú társa: kegyelem.*

*S megered tolla lázas éjszakákon,
és növekedve ír és írva nő.
Amit leír, a századokba csendül,
sors lesz belőle, szellem és erő.*

*Acélos új rend, győzelmes tanítás,
világformáló s mégis ősi szó.
S teremtve hull a szomjazó szivekbe:
Igaz tudomány. Institutio.*

Mindenható Istenünk és Atyánk!

Mivel sok harcot kell nekünk e földön megvívunk, kérjük a Te Szentlelkednek erejét, hogy bátran menjünk át tűzön és vízen; hogy magunkat alávetvén a Te uralmadnak, támogatásodnak teljes bizonyosságával és félelem nélkül nézzünk szembe majdan halálunkkal.

Add meg nekünk azt is, hogy el tudjuk hordozni az emberek minden gyűlölködését és ellenségeskedését, míglen eljuttatsz bennünket a végső győzelemre; hogy végül bemehessünk az áldott nyugalomba, melyet a Te egyszülött Fiad az Ő vérén szerzett meg nekünk. Ámen.

(Kálvin János imádsága)



Kálvin János élete

Kálvin – eredeti francia nevén: Cauvin – 1509. július 10-én született Franciaországban, Picardia tartománynak Noyon nevű városában. Ősei egyszerű, szegény emberek. Apai nagyapja hajós, mások szerint kádár, anyai nagyapja pedig fiatal korában vendéglős volt. „Engem a homályból, szegénységből hívott elő az Úr – írta –, hogy az evangélium hírnökének és szolgájának tiszteletreméltó hivatalát bízza rám.” Apjának testvérei iparosok maradtak, egyedül apját, Gellértet taníttatták szülei, s a noyoni püspök ügyvédje lett. Feleségül vette Lefranc Johannát, a kisvendéglősből szállodatulajdonossá lett városi tanácsos szép, okos és szorgalmas leányát.

Gyermek- és ifjúkora

Házasságukat hat gyermekkel áldotta meg az Isten, akik közül János másodiknak született. Gyenge testalkatú, vézna, de eleven tekintetű és rendkívül éles eszű fiúcska volt. Korán iskolába adták, ahol gyors felfogásával és kitűnő emlékezőtehetségével a legelső közé került. Mély vallásosság jellemezte, mely tekintetben édesanyja hatása alatt állott, akit ugyan korán elveszített, de Istennek általa küldött áldásai egész életére megmaradtak. Gyermekkorában meghatározó szerepet játszott a vidék legműveltebb családja, a Montmoor család, mellyel Kálvin családja meghitt barátságban élt. A kis Jánost hozzájuk adták, kiknek vele egykorú gyermekeivel együtt nevelkedett.

Abban az időben egyesek úgy tanították gyermekeiket, hogy megszerezték egy-egy üresedésben lévő lelkészi állás jövedelmét s az állást olcsó helyettesekkel látták el. Kálvin apja, állásánál fogva könnyen kaphatott ilyen támogatást, de fia meg is érdemelte azt. Nemcsak tehetséges, hanem rendkívül szorgalmas, kötelességtudó diák volt. Késő estig szorgalmasan tanult, korán reggel kelt és az este elvégzett leckéjét mindig átismételte.

Anyja mély vallásossága, apja egyházi kapcsolatai, az élvezett lelkészi javadalom és főképpen apja akarata a lelkészi pályára irányította. Tanulmányait Párizsban kezdte, ahova akkor már eljutottak Luther reformációjának hullámai. Új világ tárult fel előtte, melynek fényében másképpen látta az egyházat, az akkori papságot és jövőjét. Közben apja is megváltoztatta véleményét fia életpályájára nézve, és Kálvin jogi pályára lépett. A legelső jogi főiskolába, az orléansi egyetemre iratkozott be, majd a bourges-i-ra. Ám a jogi tanulmányok a mélyen gondolkozó és magasabbra szárnyaló lelkű ifjút nem elégtették ki. Ráeszmélt, hogy a jogi pálya iránt nem érez semmi

elhívatottságot. „Jogot tanultam – írta – erre nagy szorgalmat fordítottam, de Isten az ő titkos rendeletével másfelé fordította életem útját.” Ismét visszatért Párizsba, hogy a Szentírás eredeti nyelveit, a hébert és a görögöt tanulja. Hosszú és súlyos lelki harc után jutott el ide. „Minél alaposabb vizsgálat alá vettem magamat, lelkiismeretemet, annál kegyetlenebb fájdalmak gyötörtek – írta egyik vallomásában –, átláttam, hogy a tévedéseknek milyen szemétdombján fetrengtem s mennyi mocskok és szennyfolt éktelenített el. S ekkor az Úr útjára léptem.”

De mindjárt az út kezdetén próbára tette az Úr. Ebben az időben, 1533-ban egyik barátját, Kopp Miklós egyetemi orvostanárt választották meg az egyetem rektorának, igazgatójának. A székfoglaló beszédét Kálvin írta meg, s ez a keresztyén bölcsességről szólt. A reformáció szellemében írt beszéd váratlanul nagy hatást váltott ki: Koppot és Kálvint is el akarták fogatni. Elfogatására fegyveres csapatot vezényeltek ki, de barátai egy lepedőből font kötélen függő kosárban lebecsátották emeleti szobájából; majd egy külvárosi vincellér saját ruhájába öltöztette, és egy zsákkal a hátán menekült ki a városból, mint egykor Pál apostol. Ezzel végleg szakított a római egyházzal, bár sorsa a legnagyobb bizonytalanság volt. „Ha érdekeimet néztem volna, sohasem léptem volna ki az egyházból” – írta. Nem érdekeit, Isten akaratát követte.

Bujdosásban

Párizsból elmenekülve bujdosott. Hosszabb bolyongás után a szabad Svájcban, Bazelben telepedett le, melyet akkor a reformáció híveinek Franciaországból elüldözött serege özönlött el. Kálvin úgy érezte, hogy Isten kötelezi őt az üldözöttek és hitük védelmére egyetlen fegyverével: tollával. Hozzáfogott nagy munkájához, élete főművéhez, és egy év alatt, 1533 őszére elkészítette, majd 1536 tavaszán megjelentette. Ez *A keresztyén vallás rendszere*, eredeti nevén: *Institutio religionis christianae*, melyet röviden Institutionak nevezünk. Könyvét mohón olvasták és a huszonhat éves ifjú neve egyszerre ismertté lett mindenütt. Hozzánk, magyarokhoz is eljutott, előbb latin nyelvű eredetiben, aztán magyar fordításban, melyet zoltáraink fordítója, Szenczi Molnár Albert készített.

Kálvin korántsem gondolta, hogy műve ilyen nagy hatást ér el és életében is nagy átalakító eszköz lesz az Isten kezében. Továbbra is tudományaival és tollával szándékozott – visszavonultan – szolgálni az ő Urának. Felső-Olaszországba indult Ferrara városába, ahol a francia király nagynénje, Renáta hercegnő lakott, aki lelkesen pártolta a reformációt és tudós hirdetőit. Ekkor tartózkodott ott Marot Kelemen kiváló francia költő is, aki Kálvin buzdítására a Bibliában lévő zoltárok egy részét lefordította francia versek formájában, melyek mai napig fennmaradtak, mint református énekek.

Ferrarából Németországba akart menni, de előbb még felkereste Párizst, hogy ott találkozzék a testvéreivel. Aztán velük örökre elhagyta Franciaországot. „Kiűznek engem szülőházamból – írta. Ha már az igazságnak nem lehet hazája Franciaország, nem lakhatom ott én sem.” Strasbourg felé tartott, ott remélve élete nyugodtabb folytatását. De Isten útját állta.

Genfben

Útja Genfen vitt keresztül. 1536 július első napjaiban érkezett oda, csendben, titokban. Külsejében nem keltett feltűnést az igénytelen, közép-termetű, sovány, halvány arcú, fekete, hegyes szakállú férfi. Csak magas homloka, eleven szemjárása, szigorú tekintetet engedte sejtetni a mély szellemet, emelkedett lelket és vas jellemet. De Genf kiváló papja, Farel Vilmos mégis tudomást szerzett érkezéséről. Névről, hírből és műveiből ismerte már a reformátort, és nagy örömmel sietett hozzá, hogy láthassa, hallhassa. Első találkozásuk alkalmával mindjárt megérezte, hogy ő lesz az, aki az általa megkezdett munkát befejezi. Mindjárt arra kérte, hogy maradjon ott végleg és legyen segítségére. Kálvint meglepte a kérés, és egyáltalán nem akart kötélnék állni. Tovább akart menni, hogy elvonulva dolgozhasson. Könyve hatásából úgy érezte: Isten azt a hivatást jelölte ki számára, hogy írószobája csendjében, tollával, könyveivel terjessze a reformációt. Farel tovább kérlelte, és mikor ismét visszautasította, Farel elveszítette türelmét és felindultan, hatalmas dörgő hangon kiáltott: „A mindenható Isten nevében mondom neked, hogy ha nem engedsz az ő hívásának, nem fogja megáldani szándékodat, hanem Isten átká száll nyugalmadra és írószobádra, ha ilyen nagy szükségben meghátrálsz és a segítségedet megvonod!” Kálvint megrendítették Farel szavai. Isten akaratát hallotta belőlük és úgy érezte: Isten követeli tőle, hogy ott maradjon.

Csakhamar megválasztották lelkésznek. Farel harcolt, Kálvin épített. Három irányban kezdte meg működését. Egy kátét szerkesztett a vallásitanításra, egy rövid hitvallást a hívek számára és fegyelmi szabályokat az erkölcs megjobbítására. Ez utóbbival azt akarta elérni, hogy Genf polgárai a szentírás alapján tiszta, erkölcsös életet éljenek. A fegyelmet Máté evangéliuma 18,15-18 versei alapján, nem egyedül, hanem a tanáccsal együtt gyakorolta, mely mindenben támogatta. Megkövetelte a vasárnap szigorú megünneplését, tiltotta a hazárdjátékokat, az illetlen nótázásokat és mindent, ami az igazi keresztyéniséggel ellenkezik.

Mindezek következtében Genf lakosságának nagy része és az egész város képe, élete lényegesen átalakult. De a szigorú, tiszta evangéliumi élet sokaknak nem tetszett, és így csakhamar ellenségeket is szerzett magának. Izgatni kezdték ellene, és ezek száma egyre szaporodott úgy, hogy az 1538-i tisztújításban többségre jutottak a tanácsban. Most már ők akartak Kálvinnak

és lelkésztársainak parancsolni és evangélium-ellenes utasításokat adni, amiket ők nem teljesíthettek. A közelgő feltámadási ünnepre elrendelték, hogy kovásztalan kenyérrel, azaz ostyával osszák az úrvacsorát. Kálvin hajthatatlan maradt, ezért Farellel együtt eltiltották a prédikálástól. Az egész lakosság állandó izgalomban töltötte a nagyhetet és várt, mi fog történni. A templom zsúfolásig megtelt, s Kálvin és társa prédikáltak. Beszédjükben kijelentették, hogy nem oszthatnak úrvacsorát, nem a kovásztalan kenyér miatt, hanem a népnek az úrvacsoravételhez való készületlensége miatt. A tanács meg akarta menteni tekintélyét, ezért mindkettőjüket megfosztotta állásától és a városból is kiutasította őket. „Jól van ez így – válaszolta Kálvin. Ha mi embereknek szolgáltunk volna, bizony panaszkodhatnánk, ám mi sokkal nagyobbak álltunk szolgálatban.”

Száműzöttek

Felszabadult lélekkel, Isten gondviselésébe vetett rendületlen bizalommal hagyta el a várost. Strasbourgba került, az ottani francia menekült reformátusok egyházába, mely Kálvin mintaegyházává lett. Rendkívül tevékeny munkásságot fejtett ki. Hetenként négyszer hirdette az Igét, azon kívül kisebb köröket alakított, melyekben még részletesebben tárta fel az Ige igazságait. Diakónusokat képezett, új istentiszteleti rendtartást alakított ki, az úrvacsorához külön egy héten át készítette elő a híveket. Ezen kívül teológiai tanári állást is betöltött.

Már harmincadik életévét is meghaladta, és még mindig nőtlen volt. Leendő hitvestársáról a következőképpen gondolkozott: „Az egyedüli szépség, mely engem lebilincsel, a szemérmes, kedves asszony szépsége, aki nem pompa kedvelő, hanem takarékos, türelmes, akiről remélhetem, hogy egészségemnek gondját fogja viselni”. Nemsokára meg is találta elképzelt eszményét Idelette de Bure-ben, Storder János fiatal, kegyes és művelt özvegyében, akit 1540-ben feleségül vett. Hitvese minden szempontból méltó volt hozzá. Csekély javainak hű gondviselője, egészségének gyöngéd ápolója, gondos háziasszony, szerető szívű, megértő feleség és mindezzel munkájában hűséges segítőtársa lett.

Úgy látszott, hogy Kálvin élete ebben a csendes, nyugodt mederben folydogál tovább. Genfben, eltávozása után, minden bomlásnak indult. Az erkölcsi viszonyok lehanyatlottak, valósággal züllött élet uralkodott a városban. Külső veszedelmek is fenyegettek: egyre terjedt az anabaptizmus (újrakeresztelők) és kísértett a római egyház. Most a komolyabbak lettek ellenzékiek: nem akartak az új papok kezéből úrvacsorát venni. Kálvin, aki levélben tartotta velük a kapcsolatot, óva intette őket a szakadástól, helytelenítve eljárásukat.

Mikor a bomlás teljes lett, a római egyház vissza akarta hódítani a genfieket. A katolikus egyház levelet intézett a genfiekhez, melyben vissza-

térésre édesgette őket. A tanácsban hallani sem akartak erről, de nem tudták, mit tegyenek. Végre is Kálvint kérték meg a válasz megírására, amit ő a legnagyobb örömmel tett meg. Hiszen ez neki való munka volt: írni, vitatkozni, cáfolni. Válaszát örömmel olvasták, másolták, kézről-kézre adták. Hatására föleszméltek és végre fölhangzott: vissza kell hívni Kálvint. A nép megelegelte a féktelenek uralmát, s a Kálvint támogatók a legközelebbi választáson többségre jutottak. A tanács elhatározta, hogy visszahívják.

Kálvin először még a gondolattól is irtózott. „Inkább jöjjön száz halál” – válaszolta. A tanács egyik legregibb hívét küldte el, hogy hasson reá. Barátai is unszolták. „Nem emberek hívnak, hanem maga az Isten”. Sokat vívódott magában és valósággal belebetegedett. Végre – csaknem egy év múlva – levélben elfogadta a meghívást. De még azután is töpreng és gyötrődik. Aztán mégis útnak indul és 1541. szeptember 13-án megérkezik Genfbe, ahol a legnagyobb szeretettel és megható ünnepélyességgel fogadják. Ő azonban nem ünnepelni és még kevésbé magát ünnepeltetni ment, hanem munkálkodni és szolgálni – híveinek és az ő Urának.



Visszatérve

Három évi száműzetésből visszatérve lázas tevékenységgel és erős akarattal kezdett a munkához. Azt tartotta, hogy az igehirdetés magában nem elég, mert az Evangéliumnak teljesen át kell hatni az egyházi és a polgári életet. Kórházat, árvaházat, szegényházat, aggok házáat létesített. Újra életbe léptette az egyházi fegyelmet, melyekkel nem büntetni, hanem javítani akart és a bűnt irtani az egyház tagjainak életéből, bár szigorúan, de szeretettel. A fegyelmezést a gyülekezettel, illetve a tagok közül választott férfiakkal végezte. Megalakította a presbitériumot a lelkészekből és a hívek közül választott tizenkét presbiterből. Ez a testület igazgatta az egész genfi egyházat.

A presbitériummal ismét megkezdte a harcot a bűn ellen: megrendszabályozta a kocsmákat, üldözte a kártyaszenvedélyt, mely nagyon elhatalmasodott, úgy hogy számtalanszor verekedés és halál járt nyomában. Senki se

gondolja azonban, hogy zord lélek lett volna. „Én – írta – semmiféle ártatlan szórakozásnak sem vagyok ellensége. Magában a kártyában sem találok kivetnivalót, de félek a szenvedélyektől, viszályoktól, családi perpatvaroktól, melyekre ez könnyen vezethet.”

Kálvin boldog volt. De aztán ismét próbára tette Isten. Három kisfia korán elhalt. Felesége is sokat betegeskedett és kilenc évi házasság után ő is elhunyt. Ezután a genfiek egy részének ismét nem tetszett a fegyelmezés. Az ellenszenvet egy gazdag kártyagyáros szította ellene, akit a kártyázási tilalom érzékenyen érintett. Ehhez még az is hozzájárult, hogy Kálvinból hiányzott a tapintat. „Én szigorúan üldözöm a bűnt, különösen az ifjúság megrontását”. Hosszú, keserves, 14 évig tartó küzdelem után Kálvin végleg megnyerte a harcot. Hívei az 1551-i választáson hatalmas többségbe jutottak. De a siker nem ragadta el, hanem még fokozottabban látott munkához. Mindenekelőtt a belső építést tartotta a legfontosabbnak. Emellett folyton írt és könyveket adott ki. Majd új feladatok megvalósítását tűzte ki célul. 1559-ben megalapította a genfi főiskolát, melynek igazgatására Béza Tódort, e költői tehetségű férfiút hívta meg, és megbízta a Marot Kelemen által le nem fordított zsoltárok franciára fordításával. E két költő után készítette el Szenczi Molnár Albert a mi zsoltárainkat, melyeket ma is énekelünk. A főiskolán maga is tanított, úgyszólván élete végéig.

Betegsége, halála

Sajnos ez már közeledett. Lelki nyugalma állandó lett, de testének egyre kevesebb jutott belőle betegeskedése miatt. Előbb lábfájás támadta meg, majd tüdővérzés vette elő. Aztán vesekövek gyötörték és sokat szenvedett gyomorbaja miatt. Diétát kellett tartania, keveset evett és keveset aludt. De betegen is dolgozott – sokszor az ágyban diktálva –, és az utolsó éveiben a legtöbbet. Érezte, hogy kevés ideje van hátra, tehát annál többet kell dolgoznia. Így, folytonos lázas munkában élte meg az 1564-dik évet. Januárban még előadott a főiskolán. Február első vasárnapján prédikált utoljára. „Azt akarjátok, hogy tétlenségben találjon az Úr?” – mondogatta, mikor barátai pihenésre intették. Április 2-án, húsvét vasárnapján hordszéken felvitette magát a templomba, együtt énekelt a hívekkel és úrvacsorát vett. Április 25-én lediktálta végrendeletét, melynek nagyobb része hálaadás és hitvallás. 27-én elbúcsúzott az őt felkereső tanácstagoktól és imádkozott velük. Gyöngeségét, fájdalmait elfogyhatatlan türelemmel viselte. Egy hónapra rá, május 27-én elérkezett a halál. Másnap vidékről is sokan zarándokoltak koporsójához. Vasárnap délután 2 órakor temették, akarata szerint a legegyszerűbben, minden pompa nélkül, közönséges deszkaporsóban.

SIPOS LÁSZLÓ

Az Institutoról

Az „Institutio Religionis Christianae” című munkával Kálvin alkotásainak a legnagyobbikához jutottunk, amely a XVI. század, sőt a következő századok e nemű művei között is a legnagyobb. Tartalmát, jelentőségét főbb vonásaiban méltatnunk kell.

A munkát Kálvin tudvalevőleg I. Ferenc francia királynak ajánlotta, ugyanannak a fejedelemnek, akinek Zwingli Ulrik azelőtt mintegy tíz esztendővel hasonló tartalmú legjelentékenyebb könyvét ajánlotta volt. Ebben az előszóban a kemény harcos jelentkezik; keserű panasz szólal meg benne az evangéliumi hit barátain elkövetett jogtalanságok miatt. Nem elnézést kér, még kevésbé a maga részére valami kegyelmet, hanem az örök Isten nevében, akinek erős kezében vagyon minden bizodalma, – komoly, lelkiismeretes vizsgálatot követel. Miről van szó? A keresztyén hitnek egyedüli forrása az Istennek ígéje, ebből merítenek táplálékot lelküknek az evangélium hívei. Ez az, amiért kigyúlnak a máglyák, megtelnek a börtönök, elvéreznek a trónnak hű támaszai, Krisztusnak hű tanítványai. Miért kell mindennek megtörténnie? Istentelen emberek elfordíták az igazságtól a királynak szívét! Gondoljon a király arra (ez szoros kötelessége), hogy ő Istennek szolgálja, aki országát az ő ígéje szerint tartozik kormányozni, nagyon csalatkozik, ha tartós szerencsére számít s magát az Istennek szent szava által nem vezérelteti. (...)

Az Institutio első fejezete az istenismeretről szól. Az egész teremtet világ az Isten tulajdonságainak megnyilvánítása; de az Isten lényegéből főleg erre a két vonásra irányítja figyelmünket, hogy Isten igaz Bíró és könyörületes Atya. Azután az emberre tér át. Mi az ember? Teremtény, aki Ádámban a kegyelem ajándékait elvesztette, „minden Istennek tetsző cselekvésre képtelen”; „a haragnak fia”, önző, önmagának megalázására képtelen. Az írott törvény e ponton annyiban jön segítségünkre, hogy benne mintegy tükörben állapotunkat megláthatjuk; mert megláthatjuk benne egyrésztől feltételeit a megigazulásnak, másrésztől elégtelenségünket annak betöltésére. Az ember ott áll a maga erőtlenségében. Óh, én szegény! ki szabadít meg engem a halálnak tőreiből? Nincsen más út, mint az igaz Bíróval szemben a könyörületes, kegyelmes Atyához fordulni, őt kérni, „hogya adja meg nekünk a szeretet azon teljes mértékét, amely a vele való közösség

elérésére szükséges”. Itt van „mintegy az ujmutatás” Krisztusra. Vele és általa nyerjük meg a kegyelmet arra, hogy a törvény útján járassunk.

E nagy Segítőről szól a második fejezet, midőn az Apostoli hitvallás magyarázata nyomán, azon eszközt tárja elénk, mellyel e Segítőt, Üdvözítőt magunkhoz kapcsolhatjuk. Ez a hit. A hit alatt, mely az Üdvözítőt isteni erejével nekünk adja, nem a hitnek amaz alsóbb formáját kell értenünk, mely szerint a Jézusról szóló elbeszéléseket elhisszük. Az a hit, amelyről itt szó vagyon, valami bensőbb, amelynek birtokában érezzük, tudjuk, hogy az Isten a mi Istenünk, aki rólunk gondoskodik, s Jézus a mi Krisztusunk, a mi üdvösségünk. Jézus Krisztus az igaz ember és igaz Isten a Szentlélek kegyelem-ajándékaiban oly mértékben teljes, hogy ebből a teljességből a hit által mi is meríthetünk, s ebből a hit által merítvén az ő társai, a Szentlélek ajándékainak részesei leszünk.

Az Atyához egyedüli vezetőnk a Szentlélek, hozzá vezető egyedüli utunk a Krisztus; akik e vezető alatt s ezen az úton járnak, azok alkotják az egyházat. Minden ember e vezető alatt s ezen az úton jár? Világos, hogy nem. A Szentlélek hívó szavának meghallása, Krisztus igazságainak elfogadása kegyelem, mihez képest az egyház „a választottak serege, legyenek azok angyalok vagy emberek, halottak vagy élők, vagy még meg sem születettek”. A tulajdonképpeni egyház a lelkek serege, láthatatlan. Már maga a kijelentés: „Hiszek egy közönséges keresztyén anyaszentegyházat” is erre az egyházra mutat; mert a hit nem érzékek alá eső, térbe foglalt, helyhez kötött dologra, nem szemmel látható tárgyakra vonatkozik. Kik tehát a tulajdonképpeni egyház tagjai? A választottak, meghívottak, akiknek lelkében ama hit él kegyelemből, mely az üdvre való elválasztás jele és záloga. E tant Kálvin munkájának későbbi kiadásában, jobban mondvá átdolgozásaiban részletesebben kifejti és erősebben kidomborítja.

Már a törvényről szóló fejezetben utal az ember elégtelenségére a törvény betöltésében, a hozzá való közeledésben segítségre van szükségünk, ennek eszköze az imádság. Egész életünknek egy folytontartó imádságnak kell lennie. Az imádság szükségességét és feltételeit a Miatyánkról való magyarázattal kapcsolja össze.

Segedelmet az üdvre az imádságban, megerősítést a szakramentumokban nyerünk. A szentség az Isten kegyelmének külső jegye, pecsétje, de az elnyert kegyelemnek nem bizonyosága, csupán csak a hívó lelkekre nézve, mert hiszen a szentséget gyakran istentelenek is veszik. A keresztség a hit kezdetének szentsége, az úrvacsora lelki táplálás az örök életre. Amannak ismétlése tilos, ennek gyakori magunkhoz vétele üdvös. Az úrvacsorában nem az a legfontosabb, amiről annyit vitáznak, hogy abban Krisztus teste és vére mi módon van jelen, hanem az: mi módon éri el az reánk nézve célját?

A hit által kegyelemben veszi a hívő lélek mindazon jótéteményeket, melyeket Krisztus számunkra testben szerzett, veszi pedig valósággal, hathatósan, de nem természetileg (vere, efficaciter, sed non naturaliter). A jelenlétre nézve a vezérlő, tájékoztató elv: a test térhez van kötve, de Krisztus isteni ereje mindenütt jelen van.

A szakramentumok igazi voltának megítélésében a biztos szabály ez, vajon Krisztus rendelte-e. Az Isten ígéje alapja a szentségnek. Az az öt szentség, amelyet a római egyház a keresztségen és úrvacsorán kívül annak tart, emberi tekintélyen alapszik csupán, tehát nem szakramentum.

A hatodik, az utolsó fejezet szól a keresztyén szabadságról, az egyházi hatóságról, a polgári kormányzatról, az utóbbinak az előbbivel való viszonyáról. E viszonyt, valamint magát az egyház kormányzását az Institutio későbbi kiadásai bővebben és részletezve fejtegetik, amiért is azt éppen a genfi kormányzásra való tekintetből alkalmasabb helyen kell ismertetnünk.

Az Institutio 1536. évi kiadása röviden és világosan ugyanazt tanítja, amit a későbbi kiadások; de a későbbi kiadások fejtegetései mélyebben járók. A későbbiekben a szerző felhasználta időközben szerzett tapasztalatait, ismereteit. Szélesebb látókör, az Írás szellemébe való mélyebb betekintés, az egyházatyák munkáinak alaposabb ismerete jelentkezik fokozatosan az Institutio újabb átdolgozásaiban. Különösen az apologetikus és polemikus elemek szaporodtak meg felettébb. Ennek a csaknem egész emberéletre terjedő munkásságnak következtében lett e munka az, ami: „az örök életet éhező és szomjúhozó lelkeknek egyik legnemesebb tápláléka“, melyet különösen az igehirdetőknek kell fáradhatatlanul forgatniok, úgy, hogy Müller szerint „a teológusnak inkább szabad ebédjéről, mint e könyv olvasásáról megfélekezni“.

Kálvin a mű bázeli kiadása után is csaknem egész életén át dolgozott az Institutión. Összesen négy kiadást rendezett sajtó alá Kálvin, úgymint az 1536., az 1539., az 1543. és 1559. évi kiadást. Az 1559-ben megjelent kiadás átdolgozása idejében már sokat betegeskedett, de azért folytonosan dolgozott rajta. A „kicsiny és soványtestű, sápadt képű, kiaszott ábrázatú férfiú, kibe csak háltni jár a lélek, s kinek csak szemeiben szikrázik az élet“ ott görnyed a foliánsok felett, lelkének erőt Megváltójának szeretete ad, dolgozik, nem nyugszik addig, míg föl nem rakja az utolsó betűket is: „Laus Deo“!

(Pruzsinszky Pál: Kálvin János – életrajz)

Kálvin Institutiojának Váradon őrzött, a 16. században nyomtatott példányai

*Az keresztyeni religiora es igaz hitre valo tanitas, mellyet deakül irt
Calvinus Janos, es osztan franciai, angliai, belgiai, olasz, német, cseh és
egyéb nyelvekre fordítottanac, mostan pedig az magyar nemzetnec isteni
igassagban való épületire magyar nyelvre fordított Molnar Albert, hasznos
és bővséges registromockal egyetemben*

címmel Szenci Molnár Albert fordításában 1624-ben, a Majna menti Frankfurtban jelent meg Kálvin János közel kilenc évtizeddel korábban írt főműve, az *Institutio Christianae Religionis*. A törvényről, a hitről, az imádságról, a szakramentumokról, a hamis szakramentumokról és a keresztény szabadságról értekező mű a reformátor nézeteinek, teológiájának az alapjait, lényegét tartalmazza. Szenci szerint „A szent könyvek után, kiket a nagy apostolok írtak, ennél jobb könyvet még soha senki nem írt”. 1624 előtt a magyarországi református papság, az írástudó réteg, az ellenreformáció jegyében tájékozódó katolikus teológusok az *Institution*nak elsősorban latin nyelvű változatait forgathatták. Kevés műről mondható el, hogy már megjelenésének századában több nyelvre fordítva, egy sor ország tipográfiáiban, soktízezres példányszámban jelent meg.

Kálvin 1533-ban kényszerűségből hagyta el Párizst, a Sorbonne egyetemet, majd a reformáció pártjára állva Franciaországot. 1535-ben Bázelen telepedett le, és itt adta ki a következő esztendőben latin nyelven, Thomas Platter és Balthasar Lasius nyomdászok segítségével *Institutio*ját, első alkalommal:

*Christianae Religionis Institutio, totam ferè pietatis summam, &
quicquid est in doctrina salutis cognitu necessarium, complectens: omnibus
pietatis studiosis lectu dignissimum opus, ac recens editum ...*

címmel, több mint ötszáz oldal terjedelemben. Kálvin 1536-tól, Guillaume Farel hívásának eleget téve Genfben tartózkodott, azonban az egyháztörténetből jól ismert körülmények miatt csak két esztendeig (Kálvin első genfi korszaka). Innen Strassbourgba távozott, ezúttal Martin Bucer hívására. Itt a francia menekültek gyülekezetét vezette, és ismét megjelentette művét Wendelin Rihel nyomdájában, 1539-ben. 1541 szeptemberében visszatért

Genfben, és évtizedes kemény küzdelem árán diadalra juttatta nézeteit. Főművének harmadik kiadása visszatérésének évében jelent meg Genfben, francia fordításban, Michel de Bois nyomdájában. Ekkortól indult diadalútjára az *Institutio*, 1600-ig további, körülbelül hatvan kiadásáról tudunk, bár a számvetést nehezíti, hogy például Genfben több esetben is, ugyanazon évben többször is kinyomtatták. Ezzel párhuzamosan sorra jelentek meg a mű mondanivalójának tömör kivonatai is. A kálvinizmus bölcsőjében, Genfben 1545-1592 között tíz-tíz alkalommal latin illetve francia nyelven, 1557-ben olaszul jelent meg, Strاسبourgban a már említett második kiadás után további három alkalommal (1543, 1545, 1561) latinul, Lyonban a hatvanas években több alkalommal franciául, Laussaneban 1576-ban és 1577-ben latinul, Embdenben, Dordrechtben és Leidenben holland nyelven (1560, 1578, 1593), Londonban az első angol nyelvű fordítást követően (1561) további tucatnyi alkalommal, főként angolul, 1597-ben (valószínűleg Londonban) a spanyol nyelv kasztíliai nyelvjárására fordítva jelent meg az *Institutio*. A német nyelvterületen a helvét hitvallás csekély elterjedtségének okán az említettek mellett csak kevés kiadásáról tudunk, például Heidelbergben 1572-ben és Hanauban 1597-ben német fordításban, Herbornban 1589-ben latin nyelven jelent meg.

A mű már a 16-17. század során számtalan példányban kerülhetett Magyarország területére, egyháziak és írástudó polgárok, magánszemélyek és intézmények tulajdonába. Mint említettük a kíváncsiság, a tájékozódás és az ellenreformáció jegyében hitvitákra, térítő munkára történő felkészülés kapcsán az *Institutio* különböző kiadásai, elsősorban a latin nyelvű változatok jutottak a katolikus klérushoz, szerzetesházak, káptalanok és katolikus kollégiumok könyvtáraiba is. Partiumban mára az a furcsa helyzet állt elő, hogy a kollégiumi könyvtárait az államosítás során jórészt elvesztő református egyház intézményi tulajdonában 16. századi *Institutiok* nincsenek, hacsak nem parókiákon lappanganak. Az államosított szatmárnémeti és máramarosszigeti református kollégiumok könyvtárainak egykori állományából egyaránt őriz 16. századi *Institutiokat* a Szatmárnémeti Megyei Könyvtár (számszerint 6 példányt, melyek közül három biztosan a két említett református kollégiumból származik, és valószínűleg a rongált, címlap nélküli további három példány is). Ezzel szemben a Szatmárnémeti Római Katolikus Püspökség egyházmegyei műemlékkönyvtárában a genfi 1550. évi kiadás, a Nagyváradi Római Katolikus Püspökség egyházmegyei műemlékkönyvtárában három latin nyelvű, korai kiadása is fellelhető. Ez utóbbi könyvtár – protestáns vonatkozású korai nyomtatványokban gazdag – állománya az egykori székeskáptalani, az államosítást súlyosan megszenvedő püspöki és papneveldei könyvtanyagokból állt össze.

A három Váradon lévő *Institutio* közül kettő a káptalani könyvtár legkorábban beszerzett kötetei közül való, a harmadik az egykori püspöki könyvtár 19. századi gyarapodásához köthető. Ez utóbbi, 1568. évi ritkább genfi kiadás (**Genf, 1568, Pierre és Jacques Chouet nyomdája**) tulajdonosi bejegyzéseket egyáltalán nem tartalmaz, 17. századi egyszerű, papírtáblás pergamenkötés védi. Érdekességgént megemlíthjük, hogy ezt a kiadást a marosvásárhelyi Teleki Téka is birtokolja.

A káptalani példányok a korai kiadások közé tartoznak: a második strasbourgi, (**Strasbourg, 1543, id. Wendelin Rihel nyomdája**) és a második latin nyelvű genfi kiadás (**Genf, 1553, Robert Estienne nyomdája**). Mindkét változat kolligátumkötetben található, az első Heinrich Bullinger Máté evangéliumához írt kommentárjához (Zürich, 1542), a másodikat Kálvinnak egy sor teológiai és egyházpolitikai írását tartalmazó gyűjteményes nyomtatványához (Genf, 1552) kötötték. Mindkét példány – mint említettük – a káptalan legkorábbi állományához tartozik. A hódoltság után Váradra a 17-18. századok fordulóján telepedett vissza a testület, hiteleshelyi és egyházkormányzati teendőit másfélszáz esztendőnyi szünet után újra felvéve. Könyvtárának legkorábbi köteteit 1729-ben lajstromozták, e közel száz könyv közé tartozik a két *Institutio* is. Mindkettő azonban, a tulajdonosi bejegyzések szerint Leleszről (ma Szlovákiában) érkezett Váradra. Lelesz, az Árpádkori alapítású premontrei prépostság az ország egyik legjelentősebb hiteleshelye volt. A 16. század során a premontreiek elveszítették, viszontagságos történetének utolsó periódusában Benkovich Ágoston pálosrendi perjel vezette, aki nem más mint Váradnak az első újkori, székét ténylegesen elfoglaló püspöke (1681-1692-1702). Benkovichot követte Leleszről Váradra Farkas István pálos is, aki az újjáalakított káptalannak évekig egyetlen kanonokja volt. Kettejük által került a váradi káptalani könyvtárba másféltucatnyi, korábban a leleszi konvent könyvtárában lévő kötet, köztük a két Kálvin kötet is. Címlapjukon *Conventus S. Crucis de Lelesz*, illetve *Ecclesiae S. Crucis de Lelesz* possessor-bejegyzés szerepel. A genfi kiadásút korabeli, reneszánsz stílusú, fatáblás, préselt bőrkötés, a strasbourgit 17-18. századi egyszerű kivitelezésű, barna bőrkötés védi. Ez utóbbinak címlapján, a szerző (Kálvin) neve után, egy 17. századi, minden bizonnyal katolikus tulajdonos keze által a következő sommás ítélet fogalmazódott, majd jegyeztetett le: *Societatis Diabolica*.

EMÓDI ANDRÁS

A genfi gyülekezet belső rendje a XVI. században

Abban az időben, amikor Kálvin János a genfi gyülekezetben szolgált, a városnak kereken 16.000 lakosa volt. Kétségtelen, hogy ilyen nagy egyházközségben nem könnyű rendet tartani, annál inkább, mert hiányzott a hagyomány, a kialakult és meggyökeresedett életformák. A belső rend érdemi megszervezése Kálvin Jánosnak a nevéhez fűződik.

Ahol rend van, ott lennie kell egy alapokmánynak, mely szabályozza az eklézsia mindennapi életével és munkájával kapcsolatos kérdéseket. Ilyen szabályzat alapján működik a mai református egyház is. A genfi egyház működési szabályzatát Kálvin János készítette el, és az illetékes egyházi testületek hagyták jóvá és léptették életbe. A rendtartás célja az, hogy olyan szolgálati keretet biztosítson, amely lehetővé teszi a zavartalan egyházépítést. Ez pedig csak úgy lehetséges – mondja Kálvin –, ha az előírások mindenben megfelelnek Krisztus evangéliumának. Az alábbiakban ismertetjük a genfi rendtartást, s ezzel együtt a gyülekezet életét.

A rendtartás abból indul ki, hogy az ekléziában vannak meghatározott szolgálatok, amelyeket el kell látni. Ilyen szolgálat először az **igehirdetés**, másodsor a **tanítás**, harmadszor a **fegyelmezés**, negyedszer a **szeretetszolgálat**. Ebben a négyes szolgálati körben bontakozik ki az egyházépítés egész tevékenysége.

Igehirdetés

Az igehirdetést a lelkipásztorok látták el. Megkívánták tőlük, hogy alaposan felkészüljenek a szent szolgálatra, azaz jól ismerjék a Szentírást, híven dolgozzanak és példamutató legyen életfolytatásuk. Ezért esküvéssel kellett elkötelezniük magukat mind a „tudományra”, mind a szolgálatra, mind a példás életfolytatásra. A rendtartás nem elégszik meg azzal, hogy elkötelezik magukat a tisztség elfoglalásakor, hiszen mi sem könnyebb, mint letérni a hűség ösvényeiről. Ezért a szolgálatba lépés után az egyház állandó vizsgálat alatt tartja a lelkipásztorok tudományát, munkáját és életfolytatását, nehogy előforduljon, hogy valaki a mindennapi életben megcsúfolja azt, amit a szószékről hirdet.

Az ellenőrzés úgy történik, hogy hetenként összegyűlnek a helybeli és szomszédos lelkipásztorok, és bemutatják a közösségben írásmagyarázataikat, valamint megbeszélik a felmerülő kérdéseket. Ezenkívül megfelelő egyházi

bizottság vizsgálja felül a helyszínen a lelkipásztorokat. Ha valakinél hibát találnak, azt előbb megintik. Ha az intés eredménytelen, akkor – súlyosabb vétés esetén – megfosztják hivatalától. Elképzelhetetlen, hogy az elhívott és megválasztott szolga csak ímmel-ámmal lássa el feladatát, vagy hogy életfolytatásával megcsúfolja azt az ügyet, amelynek szolgálatára elkötelezte magát.

A fegyelmezett életű lelkipásztoroknak bőséggel volt alkalmuk az igehirdetésre. Mindenekelőtt gondoskodtak a vasárnapi istentiszteletek (de. 9-kor és du. 3-kor) megtartásáról. Minthogy három temploma volt a genfi egyházközségnek, ezért három helyen kellett prédikálniuk. A prédikálás ugyanúgy történt, mint napjainkban: textust olvastak fel a Szentírásból, aztán megmagyarázták és bizonyosságot tettek az Úr üzenetéről. Az éneklés távolról sem volt annyira gyakorlatban, mint nálunk, de a rendtartás előírta fokozott és fokozatos bevezetését – igehirdetés előtt és után. Ezenkívül az istentisztelet állandó alkotóeleme az imádság. Amidőn bűnvalló imádságunkat mondjuk, gondoljunk arra, hogy érdemileg ugyanezt az imádságot mondták el vasárnap délelőttönként az istentisztelet kezdetén a genfi gyülekezetben is. További imádság következett prédikáció előtt és után. Az összejeövetel az ároni áldással zárult be.

A hétköznapi istentiszteletek sem hiányoztak. Mindhárom templomban ugyanegy időben igehirdetéses istentiszteletre gyűltek össze, mégpedig naponta reggel 6-7 között a húsvét és október 1-je közötti időszakban. Ugyanezt az istentiszteletet október 1-jétől húsvétig, a téli időre való tekintettel, 7-8 óra között tartották. Ezenkívül más istentiszteletek is voltak hétfőn, szerdán és pénteken, a helyi viszonyokhoz képest.

Az igehirdetői szolgálat másik alkalmá volt a **keresztelés**. A keresztség szent sákramentumát csak a lelkipásztorok szolgáltathatták ki, mégpedig istentiszteleti időben. Istentiszteleti időn értendő – természetesen – nemcsak a vasárnapi, hanem a hétköznapi istentiszteletek is. Lényeges, hogy az Úr Jézus testébe való beoltás alkalmával jelen legyen a gyülekezet. Ilyenkor a lelkipásztor rövid beszédben megmagyarázta a keresztelés értelmét, majd imádkozott. Az úri imádság és az apostoli hitvallás után következett a hozzátartozók fogadalomtétele az újszülött tanítására és nevelésére nézve. A fogadalom után az Atya, Fiú és Szentlélek nevében végbe ment a keresztelés. A keresztelt kisdedekről és szüleikről nyilvántartást kellett vezetniük a lelkipásztoroknak. Keresztszülők csak hívők lehettek, hogy így eleget tessenek fogadalmuknak. Az evangélium iránti engedelmességet mutatja, hogy kizárólag olyan nevet adtak a gyermekeknek, amellyel nem sértették Isten dicsőségét.

Hasonlóképpen szabályozva volt az **úrvacsoraosztás** körüli eljárás. Kálvin megállapítja, hogy sokkal többször kellene kiosztani a szent vacsora sákramentumát, de gyakorlati nehézségek miatt esztendőnként négyszer kerül sor rá: karácsonykor, húsvétkor, pünkösdkor és szeptember első vasárnapján (bár Kálvin havonta akarta). A kiszolgáltatás helye a templom. A szer-

tartási szolgálatot a lelkipásztor látja el, s ugyanő osztja ki a kenyeret. A bort viszont presbiterek és diakónusok adják. A szent vacsorát az előző vasárnapon kihirdetik, hogy mindenki alkalmat nyerjen a felkészülésre. A szertartás rövidebb a mienknél, minthogy bele van építve az istentiszteletbe. Nevezetesen: a lelkipásztor felolvassa a szereztetési Igét, s azt megmagyarázza. Mindjárt utána következik a szent jegyek elfogadása. A szertartás rövid imával és áldással zárul.

A rendtartás legrészletesebben foglalkozik az **esküvővel**, nyilván azért, hogy a kapcsolatos visszasságok minél teljesebben kiküszöböltsenek. Esküvőt is csak templomban tartottak vasárnap és hétköznap egyaránt, kivéve az úrvacsoraosztási alkalmakat. Háromszori hirdetés után a párok megjelennek a templomban. A lelkipásztor ismerteti a házasság értelmét, majd a jegyesek kinyilatkoztatják, hogy Isten akarata szerint kívánnak szent házasságban élni. A mi házassági eskünhöz képest abban áll az érdemi különbség, hogy a lelkipásztor az egész házassági fogadalmat kérdés formájában intézi előbb a vőlegényhez, majd a menyasszonyhoz. A kérdésre mindketten igennel válaszolnak. Erre a lelkipásztor a Szentlélek segedelmét kéri, majd inti a házastársakat az Ige iránti engedelmességre. A szertartás könyörgéssel és áldással végződik.

A **temetésre** nézve mindössze az az előírás, hogy tisztességesen és babonaszágok nélkül menjen végbe. Semmi se történjék, ami ellentétben áll Isten parancsolatával. A temetési hely és idő tekintetében alkalmazkodni kellett a polgári előírásokhoz. Egyébként a halott kikísérését rábízák a hozzátartozók szabad döntésére.

Végül szabályozva van a **betegek meglátogatása**. Három napnál tovább senki sem maradhat otthonában lelkipásztori gondozás nélkül. Be kell jelenteni a betegeket, hogy részesülhessenek az Ige vigasztalásában éppen a próba idején, amikor a legüdvösségesebb az evangélium tanítása.

Tanítás

A második szolgálati ág a **tanítás**. Ezt a feladatkört elsősorban a theologiai doktorok látják el. Ők az akkori idők theologiai tanárai és tanítói. A theologiai doktorok megfelelnek a mai theologiai tanároknak. A genfi főiskola világszerte híres intézet volt, ahova sok országból mentek el a lelkes pályára készülő növendékek, hogy az evangéliumi tudományban elmélyülhessenek. Minthogy a főiskola alapjában véve túlnőtte a genfi gyülekezet kereteit, s mintegy egyetemes intézetté lett, ezért jelen összefüggésben csak maga a genfi gyülekezet érdekel. Az ottani tagok katekhizálása vasárnaponként történt mindhárom templomban. Az egész katekhizációnak az az értelme és célja, hogy a résztvevőket felkészítsék az úrvacsoravételre. Maga Kálvin külön katekhizmust írt, mely a hit, törvény,

imádság és sákramentumok címmel felöleli mindazt, amit a hívőnek tudnia és hinnie kell. Miután elsajátították a kátét, megjelentek a gyülekezet színe előtt, hogy bizonytságot tegyenek érettségükről. Ez a bizonyoságtétel a négy úrvacsorasztaoztás előtti vasárnapon ment végbe. Enélkül (mely a mi konfirmációnknak a megfelelője) senki sem járulhatott az Úr asztalához. Láthatjuk tehát, hogy a kicsinyeket keresztelekor nyilvántartásba vették, úrvacsorasztaoztásig mint katekhizándusokat gondozták, úrvacsorasztaoztás után pedig hitben „nagykorú” egyházttagokká lettek.

Fegyelem

A harmadik szolgálati terület a **fegyelem** gyakorlása. Ezt a munkát a presbiterek látták el, szám szerint tizenketten. A gyülekezet körzetekre volt felosztva, s a presbitereket úgy kellett kiválasztani, hogy a város minden részéből jelen legyenek a tanácsban. Ennek az a célja, hogy mindenütt legyen szem, s így minden körzetnek legyen vigyázója.

Különösen ügyeltek arra, hogy istenfélő, tiszta életű és kellő bölcsességgel rendelkező férfiak foglalják el a presbiteri tisztelet. Esküjükben elkötelezték magukat, hogy minden ellen küzdenek az egyházban, ami nem egyeztethető össze az evangéliumi étellel. Ehhez képest az a feladatuk, hogy minden egyes tagra vigyázzanak. Inteniök kellett a rendetleneket, hogy eltávolíttassék a káromkodás, a fényűzés, paráznaság és más evangéliumellenes cselekedetek. Olyan részletekbe megy a rend felülvigyázása, hogy megszabták még az ünnepi vacsorák lefolyását is (fogások száma, meghívható vendégek stb.), nem szólva a kocsmák bezárásáról.

A végzett szolgálat megvizsgálása érdekében minden héten gyűlést tartottak a presbiterek és a lelkipásztorok. Ezeken az összejöveteleken megvizsgálták az eklézsiái nehézségeket, s együtt keresték az orvoslást. Természetesen a presbitérium elé csak nyilvános bűnök kerülhettek. Egyebeket négy szemközt kellett elintézi. A nyilvános bűnök esetében közölték a presbitérium döntését, s ha valaki szembehelyezkedett, akkor eltiltották az úrvacsorától. Ha valaki az eltiltást nem vette komolyan, állítván, hogy nélküle is meg tud élni, egy bizonyos idő múlva meghatározott ideig (egy évre) kitoltották a városból. Akik pedig végképp megkeményítették magukat, átadták a Sátánnak. Ezután csak a gyülekezet színe előtti nyilvános bűnbánattal jöhetett vissza bárki a gyülekezet közösségébe.

Ez a túlságosan szigorú és biblikusságára nézve is vitatható eljárás ma feltűnő számunkra, de egyetlen cél lebegett a genfi gyülekezet előtt: az élő hitet a mindennapi élet gyakorlatába is átvinni, vagyis a hívő életet nem csupán szájjal vallani, hanem valósággal élni. Kálvint szigorúnak, sőt kegyetlennek mondják némelyek, jóllehet távol állott tőle mindenféle

kegyetlenség. Minduntalan arra int, hogy a szigorúsággal nem szabad túlszaba menni. A dorgálás legyen mérsékelt, nehogy valaki éppen a fenyíték miatt veszítse el az Úrhoz vezető utat.

Diakóna

A negyedik és utolsó szolgálati terület volt a genfi gyülekezetben a **diakónia**, vagy más néven a szeretetszolgálat. Ide tartozott minden, ami a testi élet védelmét és ápolását, valamint a lelki élet anyagi támogatását szolgálta.

A diakóniát a diakónusok végezték. Ezek egyfelől az anyagiakat kezelik, azaz összegyűjtik és vezetik a naponkénti adományokat, számon tartják a rászorulókat, s gondoskodnak ellátásukról; másfelől a diakónusok a betegek és más elesettek terhét viselik (munkaképtelenek, öregek, árvák stb.).

Az elesettek gyámolítására az akkori időben nagy szolgálatot jelentő külön gyülekezeti kórházat létesítettek. Ebben helyezték el mindazokat, akiknek a gondját keresztyéni szeretetből magára kellett vennie a gyülekezetnek. A kórházban külön gondozták a magukra maradt gyermekeket, akiket tanításban részesítettek. Ugyanebben a házban külön szobát rendeztek be az átmenő utasok számára. A betegek ellátása két orvosra volt bízva, akik kötelesek voltak meglátogatni azokat a betegeket, akik otthonukban gyöngélkedtek.

Érezhető a szeretet hatalma és a mindenre kitekintő gondosság. Nem csodálkozunk, ha ilyen gyülekezeti rend mellett nem találunk koldusokat.

Mindezek a rendszabályok belefoglaltattak a genfi gyülekezet rendtartásába. Senki sem mondhatta, hogy nem ismeri a rendet, hiszen három évenként június első vasárnapján az egész gyülekezet színe előtt felolvasták a rendtartást, hogy mindenki megtanulja és esküvel vállalja. Ugyancsak esküvel kötelezték el magukat a tagok a hitvallás megtartására. Bizonyoságot tehetünk arról, hogy a genfi gyülekezet a bajok ellenére is világítótorony volt, melynek fényessége Isten kegyelméből eljutott a föld szélső határáig. Az idők megváltoztak, a társadalmi élet átalakult, sok minden kimondottan az akkori kor sajátja, de bizonyos, hogy aki megismeri a genfi gyülekezetet, épülést és hitbeli megerősödést nyer a múlt tanításából.

TÓKÉS ISTVÁN

ILLYÉS GYULA

A reformáció genfi emlékműve előtt

*Száznegyvenhármát léptem: ez a hossza
a szobor-sornak. Hírnök, ki megölt
milliók végső tisztelgését hozza,
úgy mentem el rajvonaluk előtt.*

*Kálvin, Knox, Farel, Béza! S bika-fővel
a hadrakelt hit zord hadnagyai,
a Vilmosok! és Coligny és Cromwell
– ők néztek rám – s a szablys BocsKay!...
Hátrálnom kellett közülük: mindet
nem fogta össze csak messzibb tekintet.
Fölhúzódtam a kert felé, a fáig
s lelkemben is hűs tárgyilagosságig.*



*S most mintha ők
álltak volna kaszárnya-számadáson
az én szemem előtt,
feszesen-katonásan
kilépvén éppen akkor
a háttérül kapott nagy szikla-falból
s abból a másik, épp oly teli tömbből,
a mögjük kövesedett időből.*

*Addig jöhettek, maguk is meredt
kövek a napfénybe, hol nem lehet
szavuk már. Szavuk immár csak a tett,
mely idővel ad magyarázatot!
Holtak, vigyázz-ban állók, szóljatok!*

Vagy előbb én beszélhetek?

*Kik ott álltatok, „nem tehetve másképp“,
mert ez vagy az, de megalkuvás nincsen,
mert a langyosat kiköpi az Isten,
kik után tárgyként maradt fenn a szándék,
mennyi az igazság még öklötökben,
mely négy százada oly nagy esküt markolt,
mely kőbe s öröklétbe görcsösödten
tartja ma is a bibliát s a kardot?
Mit adott, melyre fölgerjedt szerelmes
dühével törtetek, a cél, ahogy
elértétek?*

Ti kérditek?

*S ha nem lesz
örömötökre meghallanotok?
Elmondom. Épp mert nékem is keserves.*

*Álltatok égve az Úr igazától;
állt szemközt épp oly tűzzel teli tábor;
aztán dönteni kezdett ezredegyszer
az ész helyett a fegyver
s a láng.*

*Hogy várja örök üdv a lelket:
rángtak milliószám kínban a testek
csatamezőn, bitófán, vérpadon,
karón, keréken, meg a fájdalom-*

szerezés új mestergépein; növesztett
egymással szemben erdőnyi keresztet
Jézus példája, végig Európán;
égtek, hogy égjen itt a kép s a „bálvány“,
ott a „csalárd könyv“ – városok és falvak,
hol újra emberhúst faltak a félvad
zsoldosok, eladdig míg tűz a tűzzel,
nem állt egymással szemben bűn a bűnnel,
eladdig, míg nem jött – a győzelem?
Az idő. Okosan, türelmesen
s némi humorral.

A kétféle had
és hit várai szemközt állanak
ma is, az én hazámban is:
a zordon fehér-falú s arany-cifrázta templom
vén tornyai még ágyúként vitáznak
minden beharangozáskor, vasárnap
papjaik bent még ősimód dörögnek,
de kijövet az utcán átköszönnek
s ujjon mutatják, hogy hány órákor
s kinél lesz ferbli-kör vagy harcsa-tor
s egy kis ital.

Szép. Magam is helyeslem;
ha pap vagyok, magam is így cselekszem:
„értsük meg egymást!“

De nem volt nagy ár
mégis a harminc évi döghalál,
d'Aubigné dühe, Coligny halála,
Szent Bertalan bosszútlan éjszakája,
fél Németország, a ketté törött
Európa s hogy itt volt a török
százötven évig és a mi hazánk... -
Ez lett a „győzelem“! Ezt küldte ránk
Isten azzal, hogy „napként kimutatta“:
nem érte folyt a harc, hanem miatta;
ilyen volt, mit díjul szánt, a jövő:
mert volt-e vajon győztes, kit nem ő
rendelt eleve győzni?

Győztetek.
Maga a Sátán győzött veletek!
Balekok voltatok, mind! Hátra arc!
Nincs jogotok egy lépés sem előre.
Törlődjetek be kőbe és időbe.

*Elveszett – eleve! – a harc!
mondtam keményen, mint aki magára
támad először is az igazával;
majd:*

*Megbuktatok! A haddal simára
törölt kontinens – e fekete tábla -
közepére mi íratott eredmény?
Egy betű, egy már tréfának sem új
buta betű s az is csak magyarul:
mért több a keresztyén, mint a keresztény?
Értelmet annyi millió halott
véréből ennyit párolhattatok,
midőn – feledve, kinek mi a dolga -
karddal csaptatok ti is a Csomóba:
a Föladatba, mely épp a kötés
kibogozásával szép és merész.
Ez az „eredmény“!*

*És ha – ez se volna?!
– kondult bennem is, ahogy várható volt,
a tulsó torony az innen valóra
(és attól fogva mind a kettő bongott)
s kelt ezredszer is – alig finomodva -
bennem a két ős ádáz szó-birokra:
a mindig úrhitű tolnai pásztor
s a csupa dac sárréti prédikátor.
Mert mi szorította kézbe a fegyvert?
Nem a Rossz ellen támadt, aki felkelt?
S ha annyi sem lett volna harc? Ha szótlan
„hal el a hit“ a „római mocsokban“?
Ha arra tart eszme s világ, amerre
a „tiarás templom-kufár“ vezette,
ha nincs, ki a bűnnek ellenszegül
s – ha úgy fordul, hát reménytelenül,
de csak annál szebb önfeláldozásképp -
odavágja, hogy „nem tehettem másképp!“,
ma hol vagyunk?! Akkor tán elmarad
a kín, a vér, akkor nincs áldozat,
nincs – inkvizíció?!*

*Ha – bár „hiába“ -
Gusztáv Adolf nem ül harci lovára,
jobbágy-iga helyett nem vágynak inkább
fegyvert ölteni a toulouse-i tiszták,*

*valdeusok, huszíták, Bocskay
írást-imát se tudó hajdúi,
hiszed, hogy lett volna béke, olyan bár,
amilyet az imént lemosolyogtál?
Hiszed, hogy volna olyan-amilyen
magyarság, ha nincs – Kálvin?
Nem hiszem.*

*Vagy mást mondok: szobádban volna villany,
ha nem lép Giordano Bruno a tűzbe?
Hol kezdődött, hogy atomerő is van
S holnap rakétán repülsz ki az űrbe?
Övék az érdem, kiket sem a máglya
nem riaszthatott vissza, sem a gálya –
sem harcaik bukása,
a léptenként fölmeredő „hiába“!
Látták, vagy nem a céljuk,
azt jól látták, hogy nincs visszafelé út;
a múlt, ahogy füst-vetve összeomlott,
úgy lökte őket, mint lőpor az ólmot:
előre! és ők vállalták e sorsot -
Mondd hát velem, hogy dicsőség reájuk!*

*Álltam némán, hírhozó katonájuk,
már azt forgatva, hogy én mit kapok,
nem is őtőlük magyarázatot:
a tettektől, melyek – akár a gyermek –
magukért csak felnőttkorban felelnek.
Végül, ezt mondtam, önvigasztalásképp:
volt bárkié a szándék,
maga az Isten se tudhatta másképp.*

1946

Karácsony

KÁLVIN JÁNOS PRÉDIKÁCIÓJA

Minden igazi javunk, igazi örömünk, békességünk és nyugodalmunk Isten Fiával való kapcsolatunkból származik. Ő a mi fejünk, mi az Ő teste. Ő ajándékozza nekünk az életet, boldogságunkat, üdvösségünket. Azt is jól tudjuk: milyen nyomorult lenne helyzetünk, ha nem Ő lenne menedékünk és oltalmunk. Abba a magasságba, ahol Ő van, semmiképpen el nem juthatunk a magunk erejéből. Neki kell lehajolnia, hogy eljusson hozzánk. Le is hajolt, közeledett hozzánk azáltal, hogy születése alkalmával magára vette testünket és testvérünké lett. Nem lehetne most menedékünk az az Úr Krisztus, aki az Atya jobbán ül és uralkodik, ha ugyanez az Úr nem alázta volna meg magát annyira, hogy halandó emberré lett. Ezért is nevezzük Őt „Immánuel”-nek, ami annyit jelent: „velünk az Isten”.

Valahányszor csak elfogja lelkünket a mi Urunk Jézus Krisztus utáni vágyakozás, valahányszor csak menedéket és oltalmat keresünk nála nyomorúságunkban, születésére kell elsősorban gondolnunk, itt kell elkezdenünk. Mert az, hogy Jézus megszületett, ez nemcsak azt jelenti, hogy olyan emberre lett, mint mi, hanem azt, hogy az az életforma, amelyet Ő érettünk vállalt, alig volt emberinek nevezhető, annyira megalázta magát! A vendégfogadóház nem ad neki menedéket, az emberi társadalom kizárja, csak egy istálló, egy jászol fogadja be. Ebben a szomorú tényben meg kell látnunk, hogy Isten jóságának gazdagságát árasztotta reánk, amikor egyetlen Fiát így megalázta értünk; azt, hogy mennyi nyomorúságot vett magára a mi Urunk, csak azért, hogy amikor Őt keressük, ne kelljen nagy kerülő utat tennünk, kilincselnünk paloták ajtaján; ezért vett magára ekkora nyomorúságot, ezért vállalta, hogy az emberi söpredékhez számíttassék. Tanuljuk meg ebből az Ő önként vállalt megalázkodásából azt, hogy sohasem szabad elfelejtenünk alacsony voltunkat, mert csak így fogadhat magához, hiszen a tagok nem lehetnek nagyobbak a Főnél! De emellett az embernek nem is kell magát megaláznia, hogy így leértékelje magát, mert hiszen természetből, megromlott természeténél fogva annyi nyomorúság és annyi bűn van benne, hogy nem kell egyebet tennie, mint úgy és olyannak kell meglátnia magát, amilyen valóban. Ha így megyünk Hozzá, akkor fogad magához, akkor ismeri el, hogy mi az övé vagyunk.

De a Lukács által elmondott karácsonyi történetben azt is meg kell látnunk, hogy bármennyire is megalázta magát Isten Fia érettünk, ebben a nyomorúságos állapotban is minden jelét megtartotta annak, hogy Ő az idők felvettetése előtt a világ Megváltója volt, és ha magára vette is a mi nyomorúságunkat – testté lett karácsonyban –, mennyei dicsőségének itt is és

mindig birtokában maradt. A karácsonyi történetben tehát két tanítást kell meghallanunk: a mi Urunk Jézus itt fekszik a jászolban, szegényen és nyomorultan, minden méltóság és tekintély nélkül, éppen olyan szolgaságba jutva, mint mi, és mégis! Mennyei angyalok dicsőítik és szolgálnak neki. Születését tudtul adó angyal nyomában mennyei seregek sokasága érkezik és ezt a sokaságot Isten azért küldte, hogy ezzel is megbizonyítsa: az Úr Krisztus a világ Ura maradt, megtartotta hatalmát minden teremtmény felett, még ebben az érettünk és érdekünkben vállalt nyomorúságos, – az istállóban való születés képében is kifejezett – állapotában is. Egyfelől azt szemléljük a karácsonyi örömmüzenetben, hogy a mi Urunk semmitől sem rettent vissza, hogy könnyen hozzájuthasson a legnyomorultabb ember is, hogy nemcsak emberré lett, de az emberi élet legnyomorultabb környezetét, az állati környezetet is vállalta, minden földi pompa nélkül jelenve meg közöttünk, hogy ne kételkedjünk soha abban – éppen ennek az istálló környezetnek a láttán –, hogy Ő mindig magához fogad, valahányszor mi ilyen féregformában, nyomorúságunkban és alacsonyságunknak tudatában járunk hozzá. Akármilyen nyomorultak és szánalomra méltók legyünk is, tagjainak fog tekinteni. Másfelől pedig meg kell látnunk, hogy Őt Isten keze rajzolta elé, hogy benne mindig azt az Istenembert lássuk, akitől üdvösséget egyedül várhatunk és aki által „menetelünk” van Isten országába, amelyből eddig, a karácsonyi születés előtt, száműzve voltunk.

Az a döntő a karácsonyi történetben, hogy Isten Fia, a mi Közbenjárónk, annyira összekötözte magát velünk, amikor az emberi testet magára vette születésében, hogy sohasem kell kételkednünk afelől, hogy dicsőségével is összekötözött, hiszen emberré lételében is mindazt magával hozta, amire nekünk üdvösségünk elnyerésében szükségünk van.

És most menjünk tovább a karácsonyi történetben. Nézzük meg a történetben szereplő emberek példájában: miképpen kell Jézushoz menni? A felfuvalkodott hívek bizonyára nem akarnak tanulni ezektől „az együgyű” pásztoroktól, akikkel ebben a karácsonyi történetben találkozunk. Itt kell elkezdenünk. Ne restelljük, hogy azoknak nyomában indulunk el; Isten az útmutatás dicsőségét nem az előkelőkre, hanem a pásztorokra bízta. Ezt az Isten által megszabott rendet kell tehát követnünk, ha el akarunk jutni Jézus elé. Eljöttek a keleti bölcsek, királyok is, hogy szolgáljanak Krisztusnak, mégis a pásztorok voltak az elsők ezen az úton. Ez arra figyelmeztet, hogy mondjunk le egyszer s mindenkorra arról a felfuvalkodottságunkról, hogy Isten tetteit bírálni merészeljük. Isten tettei az imádat és nem a bírálat tárgyai! Csak fel kell mérnünk ezeknek az együgyű pásztorembereknek a hitét ahhoz, hogy minden további nélkül kövessük őket a Krisztushoz vezető úton. Mert ők azért indultak el, hogy imádják az Urat. Miről ismerik vajon meg? Kis gyermek Ő egy istálló jászolában. Ha a pásztorok az írástudóknak és a farizeusoknak hittek volna, akkor vagy el sem indulnak, vagy megfordulnak, amikor megpillantják ezt a nyomorult istálló környezetet, ami-

ben az ég királya földre szállott, megszületett. Hiszen az írástudók szerint hatalomban és dicsőségben fog eljönni a Messiás, és ímé: még az emberek sorából is kitaszítva, állatok otthona első menedéke ezen a világon! De a pásztorok nem ingadoznak, nem tántorodnak meg pillanatra sem, odamennek a jászolhoz, Uruknek ismerik el azt a Gyermeket, ünnepélyesen kinyilatkoztatják, hogy Isten megkönyörül rajtuk, teljesítette, betöltötte ígérését. Mivel éppen hitük volt számukra az az erő, amely legyőzött mindent, ami őket ettől a vallomástól és örvendezéstől, alázattól és hódolattól távol tarthatta volna, kell a pásztorok nyomába lépnünk és sokszorosan megbocsáthatatlan számunkra, ha Jézus születésének körülményei, ez az istálló és ezek az együgyű emberek, elvonnak attól a hódolattól, mely Őt, mint a világ királyát megilleti. Meg kell tanulnunk a karácsonyi történetből, hogy Isten tetteihez csak úgy közeledünk, ha lemondva emberi bölcselkedésünkről, megalázzuk magunkat Isten felsége előtt.

A karácsonyi történet azt is megmutatja, hogy akik a pásztorok nyomába lépnek, nem csalatkoznak. Ezen a karácsonyesti úton nem kell attól félnünk, hogy csalódás ér bennünket. Kétségtelen, hogy ha a pásztorokat csak ez a nyomorúságos jászol és az abban fekvő tehetetlen kis gyermek biztosította volna arról, hogy ez a gyermek Isten Fia, a világnak, mennynek és földnek királya, ostoba emberek lettek volna, ha ezt elfogadják. De a pásztoroknak egészen más bizonyosságuk volt! Az angyal. És hallották az Istent dicsőítő éneket, látták a mennyei seregek sokaságát, akik bizonyosságot tettek róla, hogy a betlehemi gyermek a mindenség Ura. Ez a sok angyal, egy egész sereg, ez is Isten kegyelmi tette, hogy segítsen rajtunk a titokzatos karácsonyi estében. Hogy ne vesszünk el töprengéseink közepette, hanem örvendező fel szabadult lélekkel lássuk meg a karácsonyi eseményekben a mi szabadulásunkat is! Ne tévelyegjünk hitetlenségünk útvesztőjében, de örvendezünk, hogy a betlehemi Gyermekben egészen biztosan megtaláljuk azt, aminek híjával vagyunk, hogy Isten ezzel a tetteivel megváltoztathatja nyomorúságunkat. Hol találhatjuk meg ezt az átminősített életet, ha nem Istenben? És Jézus Krisztusban, a betlehemi Gyermekben, akiben az istenség teljessége lakozik! És emellett ilyen hatalmas bizonyosságunk van, mint a mennyei seregek sokasága. Mintha Isten szélesre kitárná a menny kapuját, mintha azt mondaná ezzel a nagyszabású tanúságtétellel: ha hisztek Jézus Krisztusban, részesei lehettek mindannak, amiben most szűkölködtök és ami után vágyakoztok.

És tekintsünk most a születés helyére: Betlehemre. Vajon nem kell-e ebben is Isten ujját látnunk? Vajon nem azért történt-e minden: a császári parancs, a zsidók összeírása, József és Mária betlehemi utazása, hogy beteljesedjék, amit Isten megjövendőlt a prófétái által? Ki nem látja ebben Isten kezét, amely vezette az eseményeket?

Hallgassuk csak meg az angyalok szózatát! „Ne féljetek, ím hirdetek néktek nagy örömet!” És ehhez kapcsolódik a mennyei seregek hallelujája:

„Békesség az embereknek e földön!” Az első, amit a karácsonyi üzenetből szabad meghallanunk az, hogy örömet kell Krisztusban keresnünk. A mi örömünket. Mert ha dúskálnánk is a világ örömeiben, ezen örömek ellenére pillanatra sem lehetne igazi nyugodalmunk lelkiismeretünk furdalása miatt. El kell vetnünk ezeket a hívságos örömöket, amelyek nem nyújtanak békességet. Ez a karácsonyi öröm és a békesség együvé tartoznak! De hát, ha nyomorúságban élünk, miképpen örvendezhetünk? Ha arra gondolunk, hogy Ádám bűne miatt mind átkozottak vagyunk, hogy a haragnak a gyermekei vagyunk, hogy Isten ítélő bíránk és haragjának nagy voltában elpusztíthat bennünket, mi módon örvendezhetnénk látva nyomorúságos helyzetünket Isten felséges színe előtt?! Karácsony éppen azt jelenti, hogy Isten kiszabadított ebből a kétségbeejtő helyzetünkből, mert ebbe a kétségbeejtő helyzetbe küldte el Fiát. Ezért kell örvendeznünk! És ebben van a békességünk. Krisztus azért a mi békességünk, mert ő „szabadítja meg az ő népét minden bűneiből”. Egészen idegenek lennénk Isten számára, ha Ő nem lenne az, akinek az áldozatáért Isten megkönyörül rajtunk.

És most már természetes, hogy aki ilyen békességnek örülhet a karácsonyi Gyermekek láttán, az nem tehet egyebet: dicsőíti Istent. Igénkben ezért van összekapcsolva a békesség hirdetése és az Isten dicsőítése. Isten adja nekünk Krisztusban a békességet, hogy minden dicsőség Őhöz szálljon szívünkől. Isten dicsőítése a karácsonyi éjszaka óta nemcsak az angyalok, a mennyei seregek kiváltsága. Éppen azért, hogy ekkor Krisztusban Isten a mi Atyánkká lett, bűnös ajkunk is megnyílhatik az Ő dicsőítésére, sőt! Egész életünknek e dicséret visszhangjává kell válnia. Mert az az igazi istendicséret, ha alázatosan az Ő szolgálatába állunk. És mindez az Isten jó-tetszésének következménye, hogy bűnös ajkunkról is hangozhatik a dicséret, bűnös életünk is odaállhat szolgálatába. Ezért fűzi hozzá az Igénk: Isten jó-tetszéséből, tehát nem érdemből kapjuk. Erre is nyomatékosan figyelmeztet a karácsonyi történet.

Csak így közeledhetünk a betlehemi bölcső felé. Az angyali üzenet legyen számunkra világító fáklya, hitünk legyen vezetőnk. S ha eddig azt mondtuk: Isten velünk, most már azt mondhatjuk: Isten bennünk, hiszen sokkal inkább megismerhetjük most már a vele való összeköttetésünket, egybeforásunkat, mert Ő a karácsonyi megszületésben az Isten békességét, a Benne velünk megbékülő Isten kegyelmét hozta el számunkra. Abban a sok lelki ajándékban, amellyel Ő halmoz el bennünket, bőséges kárpótlást találhatunk az élet szenvedései közepette is. Ne fájjon nekünk a körülöttünk leselkedő sátán sokféle bajvetése, ha bennünk Isten lakozik a karácsonyi születés óta. Örüljünk annak a kiváltságnak, hogy mi Istennek szolgálhatunk, elébe vihetjük magasztalásunkat, dicséretünket, hódolatunkat, amikor elindulunk most a betlehemi pásztorokkal a karácsonyi bölcső felé.

Ámen.

Bűnvalló ima

Úr Isten, örökkévaló és mindenható Atyánk! Íme, egybegyűltünk itt, és a szentek egyességében, az angyalok és idvezült lelkek társaságában trónusod elé visszük áldozatunkat. Megvalljuk és megismerjük szent Felséged előtt, hogy szegény bűnösök vagyunk, bűnben fogantatva hajlandók minden rosszra, és soha meg nem szűnünk áthágni szent rendeléseidet. Mikor ezt cselekedjük, igazságos ítéletedből romlást és kárhozatot vonunk magunkra. Mindazáltal, Uram, bánjuk, hogy téged megbotráncoltattunk, s kárhoztatjuk magunkat és bűneinket, igaz bűnbánattal kérve, hogy a te kegyelmed jöjjön segítségül minékünk. Alázattal kérünk, szerető, irgalmas Atyánk, hogy könyörülj rajtunk. Töröld el bűneinket, növeld és sokasítsd meg rajtunk napról napra Szentlelked ajándékait, hogy igaz bűnbánatunk teremje a megtérés gyümölcseit, amelyek kedvesek teelőtted. Vallást teszünk azért a te színed előtt, hogy egyszülött Fiadba, a mi Urunk Jézus Krisztusba vetjük egyedül hitünket és reménységünket, bizonyosak lévén afelől, hogy hit által részeseivé lehetünk a te benne kijelentett kegyelmednek, melyet adj meg nekünk itt és az örökkévalóságban, az ő nevéért. Ámen.

(Kálvin János imádsága)

A bűnvallás a lélek gyógyítása

Felnevelő gyülekezetem (Biharfélegyháza) istentiszteletéből hiányzott az általunk Erdélyből megismert bűnvalló imádság. Lelkipásztor édesapám ennek hiányát azzal oldotta, hogy a prófétai imádságot a bűnbánati zsoltárok, vagy egyéb bűnbánatjellegű igerész üzenetein keresztül fogalmazta meg. Így kerített lehetőséget az istentiszteletre megérkezőknek, hogy a bűn terhétől szabaduljanak, és felkészüljenek Isten szavának befogadására.

Mindig élmény volt erdélyi utazásaink alkalmával betérni a vasárnapi gyülekezetbe. A hagyományőrzés, a népviselet, Erdély színes világa, máig elkísérő emlékeket jelentenek. Azonban Kálvin János Bűnvalló imádsága, amelyet hangosan mondtak, mindeneken felülkerekedett. A fülemben van a mezőszégi emberek komoran komolyan, és mégis lelkesen elmondott bűnvallása. Elevenen él bennem a sóvidékiek kissé harsogó, mégis őszinte fohásza. Magam előtt látok gondterhelt férfiakat, elszánt asszonyokat, ígéretes legényeket és szemérmes menyecskéket összekulcsolt kézzel, és kitörő bűnvallással. Mindig szükségesnek éreztem, hogy ehhez hasonló közösségi, bátor, magunkból valami nagyon emberit megmutató, ugyanakkor a lelket meggyógyító eleme legyen a mi istentiszteletünknek is.

Öröndetes eseménynek tartom az istentiszteleti rend megújítóinak azon véleményét, hogy törekednünk kell a közösségi gyónás bevezetésére. Természetesen ennek folytatását, a bűnbocsánat kihirdetését is, elhanyagolhatatlan istentiszteleti elemnek tekintem. A közös, fennhangon elmondott bűnvallásnak mindig is voltak ellenzői. Különbő okokra hivatkozva magyarázták ennek okait. Voltak, akik a katolikus szertartás átvett elemének tekintették és nyilvánították feleslegesnek. Másokban ennek kritikájaként felmerült, hogy ha ilyen alapon vizsgáljuk meg istentiszteletünket, akkor ilyen megfontolásból sok mást is kihagyhatnánk. Milyen kár lenne, ha nem énekelnénk, nem imádkoznánk, vagy ha elkerülnénk a templomot. Világosan kell látnunk, hogy Istent nem valakivel szemben tiszteljük, az istentiszteleteink eseményei pedig nem mások kiigazítására, vagy felülbírálására történnek. Ha valami Isten dicsőségére van, akkor az hasznos és követendő minden ember számára – a felekezeti különbségek ellenére is. A fennhangon való imádság ellenzői azért tévednek, mert a hangos imamondás nem érdemszerző cselekedet, hanem az egymás hitéből építkező töredelem, egymást segítő meghajolni tudás, alázat a Mindenható előtt, és közös vágy a bűntől való szabadulás reményében.

Manapság vannak, akik Kálvin bűnvalló imádságát gondolják bevezetendőnek minden magyar református egyháztestben. Több mint valószínű,

hogyan ezek azok, akik gyönyörűséggel vettek részt valamelyik erdélyi gyülekezet istentiszteletén. Mások inkább a lelkipásztor által kiválasztott bűnbánati ígérést hallanák ezen a helyen. Megint mások ragaszkodnak a bűnbocsánat kihirdetéséhez, de vannak olyanok is, akik hanyagolnák ezt az istentiszteleti elemet. Véleményem szerint egyik lehetőséget sem szabad erőltetni, viszont a lélekben és igazságban imádandó Isten előtt illő lelki előkészület szükséges biztosítanunk. Minden Istent kereső emberben él a vágy az állandó, egész életre kiterjedő istentisztelet után. A hétköznapiok pedig sok sebet ejtenek a legelszántabbak élet-istentiszteletén is. A felettünk élő, Akire nézve alakul a magunk énjé, gyakran lát minket méltatlan helyzetben, kísértő kívánságok között, vagy gonosz indulatokkal. Ilyen élmények telítik az emlékezetünket, és nyomorítják a lelkiismeretünket. Ezek bűntudatunk tárgyai, amelyeket nehéz hordozni, de letehetetlenül velünk vannak az istentiszteleteken is. Ezek feldolgozásához bonyolult lelki folyamatokra van szükség. Nehéz elfogadni azt, hogy nem tudjuk meg nem történné tenni, ha valami kellemetlen adódik életünkben. Kimondhatatlanul szenvedünk, amikor el kell ismernünk, hogy a véték a magunk tettének következménye, és erről mások is tudnak. Bizony rengeteg szennyes ügy kísér bennünket, abban a félelemben, hogy véletlenül elszólhatjuk magunkat. Mindezekkel együtt érezzük, hogy Isten előtt nem lehet ünnepet szentelni a gonoszság, a bűn szorításában. A hétköznapiok sarából sok folt csapódik vasárnapjaink szentségére. Tudatosan szembe kell néznünk ezzel a helyzettel, mert az önmagát valóságosan értékelő lélek lehet segítségére azoknak, akik nem tudnak mit kezdeni a tévedésekkel, és elbizonytalanodva lebegnek tagadás és hazugság között. A templomokban azért van annyi szomorú ember, mert a titkolt gondok és az elviselhetetlen emlékek úgyszólván gyászreakciót váltanak ki, amelyek képesek egyre jobban kifejlődni. A kiválasztott nép Jóél próféta korában hasonló helyzetbe került, már-már megszokták a gyász állapotát, már nem is reméltek semmilyen változást. A prófétának keményen kellett megszólalnia: kiáltatok az Úrnak! (Jóél 1, 14)

Amikor a bűnvallás, avagy a közgyónás egyik legmegfelelőbb formájának nevezem Kálvin János fohászáét, éppen az Urunkhoz való kiáltás parancsának megfelelőnek látva teszem. Gyülekezeteink kiáltása a bűnvallás. Ebben a kiáltásban nem a hangerő uralkodik, hanem a feltárulkozó szív, amely igyekszik a legelrejtettebb titkok mélyéről megszólalni, és amely romlandó méltatlanságában is magához öleli Istent. Egészen biztosan vannak irodalmilag értékesebb imádságok, sőt olykor alkalmasabb könyörgés is elképzelhető, de kevés olyan ima van, amit százezrek mondanak együtt, egymásra figyelve és Istennek felajánlkozva. Lélekgyógyító, ha a helyi gyülekezet, sok más gyülekezettel együtt, vasárnaponként egymásra gondolva és a már Krisztusnál lévőkre is, ünnepélyesen megszólal: „Úr Isten, örökkévaló és mindenható Atyánk! Íme, egybegyűltünk itt, és a szentek egyességében, az angyalok és idvezült lelkek társaságában trónusod elé visszük áldozatun-

kat.” Az Erdélyben élő ember nagyon megtanulta, hogy nincs lehetősége elkápráztató áldozatra, de tudta, hogy Isten színe előtt való megjelenése kedves, és elfogadott. Aki hazaérkezik, és otthon van az Atya házában, az gyermeki lélekkel szól egyszerű őszinteséggel. „Megvalljuk és megismerjük,...” amit a Teremtő nélkülünk is tud rólunk, de magunk meggyógyulására nézve illik nekünk is elismernünk. Nem szabad titkolnunk, ha ilyenkor összeszorul a torkunk, mert a nehezen előmerészkedő szavakkal a szorongató érzések is napvilágra kerülnek. Többé nem emésztenek belülről, hanem mint szelepen kitörő nyomás kiszabadulnak, és a feszültség normalizálódik. Az igaz bűnbánat tudatában az éledő szív máris a „megtérés gyümölcseit” kéri. Minden felülről van, semmivel sem dicsekedhetünk, és mégis gazdagok vagyunk, mert kegyelme segítségül jött irgalmas Atyánknak. Ha ezen mondatokat a lélek vallomásaként tudja Istene eléterjeszteni, akkor a gyógyulás el is kezdődött. Az áldott orvos egészen közel jött, akiről a bűnvallás így tesz bizonyosságot: „Vallást teszünk azért a te színed előtt, hogy egyszülött Fiadba, a mi Urunk Jézus Krisztusba vetjük egyedül hitünket és reménységünket...”

A szentek egyességében, az angyalok és idvezült lelkek társaságában Isten ígérete elmondhatatlan ajándék. Értékét csak az tudja felmérni, aki már megtapasztalta, mit jelent megbocsátásban részesülni. „Úgy szerette Isten e világot, hogy az Ő egyszülött Fiát adta, hogy valaki hisz Őbenne el ne vesszen, hanem örök élete legyen.”

Kérjük bűneink megvallásával Isten meggyógyító bocsánatát.

CSÚRY ISTVÁN



Rembrandt: A tékozló fiú haz térése (részlet)

Kálvin János testamentuma

„Mert nékem az élet Krisztus, és a meghalás nyereség.” – vallja Pál apostol (Filippi levél 1,21). Ezt Kálvin a következőképpen magyarázza: „Jézus Krisztus volt Pál apostol számára az élet, a halál pedig neki nem más, mint nyereség... ami azt jelenti, hogy Ő nyereség úgy az életben, mint a halálban”. „Az apostol ugyanis azt óhajtja bizonyítani, hogy számára mindegy: élni vagy meghalni, annál is inkább, mert ha van Krisztusa, akkor az egyiket is, másikat is nyereségnek tartja. És valóban: csakis Krisztus teheti meg, hogy úgy életünkben, mint halálunkban boldogok legyünk. Másképpen szólva: ha a halál nyomorúságos, akkor az élet semmivel sem boldogabb s így nehéz megmondani, hogy melyik hasznosabb: élni vagy meghalni Krisztus nélkül. Ámde ha Krisztus bennünk lakozik, Ő megáldja úgy életünket, mint halálunkat, úgyszólván egyik is, másik is boldog és kíváncsi lesz számunkra.” (Kálvin János: A Filippiekhez írt levél magyarázata, Kálvin Kiadó, Budapest, 1992, 21. old.)

Az alábbiakban idézzük a reformátor végrendeletét:

„Kálvin János végrendelete. Az Úrnak nevében. Ámen. 1564 április 25-én. Én Chenelat Péter, genfi polgár és jegyző ezennel bizonyítom, hogy engem magához hívott Kálvin János, a kiváló férfiú, az Isten ígéjének ebben a genfi egyházban szolgálja és ezen városnak bejegyzett polgára, aki beteg testtel bár, de ép lélekkel kijelentette, hogy végrendeletet szándékozik tenni, végső akaratát nyilvánítani, és kért engemet, hogy azt fogadjam el és írjam le úgy, aminő nyelven mondja és diktálja. *(A magánvégrendelet fajtái: 1. holográf végrendelet, az örökhagyó ezt saját kezűleg írja és ő is írja alá, valamint ő írja a keltezést is. 2. allográf végrendelet, amit más ír le, de az örökhagyó azt két tanú előtt aláírja, vagy aláírását rajta sajátjaként ismeri el. 3. közjegyzőnél letett magánvégrendelet. A végrendeletet azon a nyelven kell leírni amelyet a végrendeletkező ismer – szerző megjegyzése.)* Bizonyítom, hogy ezt nyomban meg is cselekedtem, és végrendeletét szóról-szóra úgy írtam le, amint mondani és diktálni akarta; az ő szavaihoz semmit sem tettem, se semmit azokból el nem vettem, hanem hűségesen megtartottam az általa diktált következő alakot: Az Úrnak nevében, Ámen. Én Kálvin János, az Isten ígéjének szolgálja a genfi egyházban, különféle nyavalyák által elnyomatva és leveretve lévén, eszembe vettem, hogy az Úr Isten az ő akarata szerint nemsokára kiszólít engem ebből a világból. Eltökéltem azért magamban, hogy megcsinálom végrendeletemet, írásba foglaltatom utolsó akaratomat ebben az alakban, ahogy itt következik. Először is hálát adok Istennek, hogy Ő, aki teremtett és e világba helyezett engem, rajtam megkönyörülvén, nemcsak a bálványimádás sötét mélységéből, amelyben el voltam merülve, kiragadott, hogy elvezéreljen az ő evangéliuma világosságára, az-

után részeltetett az üdvösség tudományában, amire teljesen méltatlan valék, és kibeszélhetetlen irgalma és könyörületessége szerint nemcsak kegyelmesen tűrte az én sok hibáimat és bűneimet, amelyekért pedig megérdemeltem volna, hogy orcája elől visszautasítson és elűzzön: hanem mindezek felett annyira részesített nagy kegyelmében és jóságában, hogy az én munkámat is használni méltóztatott az ő evangéliuma igazságának hirdetésében és terjesztésében. Lelkem teljességéből vallom, hogy életemnek még hátralevő részét is abban a hitben és vallásos meggyőződésben akarom tölteni, amelyet az ő evangéliuma által belém oltott és nincs is az én üdvösségemnek semmi más oltalma és menedéke, mint az, hogy ő ingyen kegyelemből örökösének fogadott; ez az én üdvösségemnek egyedüli alapja és lelkem teljességéből megragadom azon irgalmát, amelyben a Jézus Krisztusért részesít, aki halálának és szenvedésének érdemével kipótolta az én bűnemet, hogy ekként elég legyen téve az én összes bűneimért és vétkeimért s eltöröltessék azoknak emlékezete. Azt is teljes szívemből vallom, hogy alázatosan kérem őt, hogy ama legfőbb Megváltónak vérével, amely az emberi nem bűneiért kiomlott, akként mosogasson és tisztítsa meg engemet, hogy az ő ítélő-széke előtt magának a Megváltónak védelme alatt jelenhessek meg.

Azt is nyilvánítom, hogy én Istennek irántam mutatott kegyelme és jósága szerint szorgalmasan fáradoztam azon, hogy az ő igéjét úgy egyházi beszédeimben, mint irataimban eredeti tisztaságában és szeplőtlenül hirdessem, és az ő Szentírását híven magyarázzam. Lelkemből vallom azt is, hogy mindazon harcaimban és vitatkozásaimban, amelyeket folytatnom kellett az evangélium ellenségeivel, semmi szemfényvesztést vagy gonosz mesterkedést nem alkalmaztam, és nem a szofisták módjára jártam el, hanem őszinte nyílt lélekkel küzdöttem az igazság győzelméért. De fájdalom, az én jó igyekezetem és buzgóságom, ha ugyan méltó erre a névre, olyan lankadt és bágyadt volt, hogy be kell ismernem kötelességem teljesítésében esett számtalan sok fogyatkozásomat, s minden jó igyekezetem sikertelen és hiábavaló lett volna, ha Istennek végtelen jósága segítségemre nem jön. Sőt azt is elismerem, hogy ha nem állt volna mellettem az ő jóvolta, még Istentől adott lelki erőim is inkább büntetésre méltóvá tettek volna őelőtte. Mindezeknél fogva ismét ünnepélyesen vallom, hogy nincs az én üdvösségemnek semmi más alapja, csak az az egyetlen, hogy az Isten, az irgalom atyja, Atyának bizonyítja magát velem szemben is, aki beismerem nyomorult bűnös voltomat.

Egyebekre nézve azt akarom, hogy ez életből való elköltözésem után ezen egyházban és városban szokásos szertartás szerint adják át testemet a földnek, amíg elérkezik majd a boldog feltámadás napja. Ami pedig azon csekély földi javakat illeti, amelyeket Isten nekem juttatott, elhatároztam azokról ezen végrendeletemben akként intézkedni, hogy általános örökösöm kedves testvérem, Kálvin Antal legyen...minden egyéb tárgyakra nézve kérem őt, és lelkiismeretére kötöm, hogy azok az ő halála után gyermekeire száll-

janak... Hogy ha valamivel többre menne vagyonom értéke, azt egyenlően osszák ki testvérem összes fiai és leányai között, Dávidot sem véve ki, ha Isten kegyelméből megjavulna. De nem hiszem, hogy valami nagy bajt okozna a fentebb leírt összegen felül eső fölösleg, hiszen előbb ki kell belőle fizetni az adósságomat, aminek lelkiismeretes teljesítését rábíztam ugyanazon testvéremre, akinek hűségéről és becsületes jelleméről meg vagyok győződve. Ezért akarom és rendelem, hogy ő legyen ezen végrendeletemnek végrehajtója Normand Lőrincsel, ezzel a megbízható emberrel együtt. Megengedem nekik azt is, hogy minden törvényes és jogi eljárások mellőzésével állítsák össze javaimnak leltárát, rájuk bízom, hogy adják el ingóságomat, s a bejövő pénzről teljesítsék fentebb leírt akaratomat, amint azt előadtam és lediktáltam a mai napon, április 25-én 1564-ben. Kálvin János

Miután én fentnevezett jegyző, leírtam e végrendeletet, ugyanaz a Kálvin nyomban megerősítette azt szokásos sajátkezű aláírásával. A következő napon, azaz ugyanazon év április 26-án ugyanaz a becsületes Kálvin magához hivatott engem, és velem együtt Béza Tódort... a genfi egyház lelkészeit és az Úr igéjének szolgálóit, továbbá a művészetek tanárát... és azután mindnyájunk előtt ünnepélyesen kinyilvánította, hogy ő diktálta le nekem végrendeletét abban az alakban, amint fentebb le van írva, egyszersmind meghagyta annak előttük, mint evégből odahívott tanúk előtt leendő felolvasását, amit hogy én fennhangon és érthető módon teljesítettem, ezennel bizonyítom. Majd annak felolvasása után ismét kijelenti, hogy ez az ő végső akarata, amelynek épségben tartását kívánja és ennek igazolása és bizonyítása végett felkéri mindnyájukat, hogy ezen végrendeletnek saját kezűleg írjanak alá. Ezt azok nyomban meg is tették a fentnevezett évben és hónapban Genfben a Rue des Chanoinesben, magának a végrendeletet tevőnek lakásán. Ennek hitelére és bizonyosságára írott fentnevezett végrendeletet saját kezem aláírásával és a mi tanácsunk szokott pecsétjével megerősítettem. Chenelat Péter.”

Kálvin haláláról Béza így ír: „Így ragadtatott el tőlünk ezen a napon a nyugvóra szállott nappal együtt ez a fénylő világosság is.” Szombat volt. Vasárnap a testet a kor szokása szerint gyorsba göngyölgetve fakoporsóba zárták. Délután két órakor minden különösebb pompa nélkül kivitték a Plainpalais nevű köztemetőbe, ahova kikísérték a város előkelőségei, a lelkészek, az iskola tanárai és a város népe. Sírját, az ő határozott kívánsága szerint, nem jelölték meg. (Ravasz László ezt írja: „Nincs sírja annak, aki élő gondolatokká változott.” (Lásd: Ravasz László, Gondolatok, Kálvin Kiadó, Budapest, 1996. 121. oldal) Egy igénytelen sírba temették, ahová még egy egyszerű fejfát sem állítottak. Sírja felett Béza a következő verset mondta illetve írta (Császár Attila: Kálvin mozaikok, tanulmányok a nagy reformátor életéről és munkásságáról, Pápa 2000, 105.old.):

„A hanyatló Rómának ama nagy ostora,
 Kit holtában gyászolnak a jók, rettegnek a gonoszok,
 Az, a kitől erényt tanulhatott maga az erény is.
 A nagy Kálvin
 Ugyan miként lehet zárva ily egyszerű s ismeretlen sírba?
 Ezt kérdezed talán?
 A szerénység, mely Kálvint éltében folyvást kísérte,
 Saját kezeivel temette őt el e sírhalomba.
 Óh boldog sírhalom, mely ily nagy embernek ad szállást!
 Irigykedhetnek rád minden márvány emlékek.”

(Béza: Kálvin János élete... c. művében ezt írja: „Sírját az ő határozott rendelete szerint nem jelölték meg emlékjellel, ám én nem mulaszthattam el, hogy legalább ezt az egyszerű kis sírverset írjam róla.”)

A végrendelet (latinul: testamentum) meghagyást, rendelkezést jelent. A végrendelkező ingó- és ingatlan vagyona és más egyéb dolgok tekintetében hagyakozik az érvényes jog erejével. Ebben a tekintetben Pál apostol ezt írja: „Mert semmit sem hoztunk a világra, világos, hogy ki sem vihetünk semmit” (1Tim 6,7). Élete végén pedig így szól: „Ama nemes harcot megharcoltam, futásomat elvégeztem, a hitet megtartottam: Végezetre eltétem nekem az igazság koronája, melyet megad nekem az Úr ama napon...” (2Tim 4,7-8). Kitűnik ebből, hogy egyrészt semmit sem vihetünk magunkkal halálunk után, mégis van olyan javunk, melyet a halál sem emészt meg. Ezt így fogalmazza meg Pál a Szeretet himnuszában: „Most azért megmarad a hit, remény, szeretet...”

Kérdezzük meg magunktól: Mit hagyunk mi hátra a mi örököseinknek? Ingó- és ingatlan vagyonunkat, készpénzünket, betétkönyveinket, vagy valami egyebet is? Ezek a javak fontosak és megbecsülendők. Ám gyakran éppen ezek képezik már a temetést követően is az örökösök közötti viták, haragoskodások vagy éppen pereskedések tárgyát.

Jézus Krisztus ránk, az Ő örököseire, Szentlelkét hagyta. A Szentírás görög nyelven Paraklétosznak nevezi őt. Ennek latinul az advocatus kifejezés felel meg. Pontos fordításban odahívottat, melléhívottat, azaz ügyvédet jelent. János apostol a Paraklétoszt a vigasztaló értelemben használja. Mindannyiunknak szükségünk van ügyünk jó védelmezőjére és szomorúságunkban egy igazi vigasztalóra. Jézus a Szentlélekről azt ígéri: „Ama vigasztaló pedig, a Szentlélek, akit az én nevemben küld az Atya, az mindenre megtanít majd titeket és eszetekbe juttatja mindazokat, amiket mondtam néktek. Békességet hagyok néktek...” (Jn 14,26-27). Kérdezzük még egyszer, mit hagyunk mi gyermekeinkre: a „Lélek gyümölcseit”-é vagy a „test gyümölcseit”? Olvassuk el erre nézve a Galáciabeliekhez írott levél 5. fejezetének 15-25 verseit.

PÁSZTORI-KUPÁN ISTVÁN-GERGELY

Kálvin és a kálvinizmus Romániában, illetve Erdélyben*

Romániai viszonylatban kizárólag Erdély reformációjáról, illetve kálvinizmusáról beszélhetünk a szó teljes értelmében. Eszméi nem tudtak számottevően teret hódítani a görögkeleti lakosság körében, nem terjedtek túl a Kárpátok gátként emelkedő vonulatán, s csupán az erdélyi románságra gyakorolt átmeneti hatásuk jelent halvány színfoltot az európai reformáció történetében.



Erdély elnevezése jelentésváltozáson ment át a trianoni egyezmény után. A Nyugati-Kárpátok által határolt, jóval kisebb kiterjedésű „történeti Erdéllyel” szemben ma ezzel a névvel jelöljük az egész, Keleti- és Déli-Kárpátok koszorúzata, nyugati országrészt, beleértve tehát a történelem folyamán külön területi egységekként

szereplő Bihar–Szatmár–Szilág–Máramaros-i részeket és a Bánságot is.

Tekintettel arra, hogy a történeti Erdélyen kívüli „Részek” (= Partium) reformációja általános vonalaiban, társadalmi, politikai, eszmetörténeti, jogi, szervezeti stb. vonatkozásban a magyarországi, közelebbről a tiszántúli reformáció részét képezi, jelen dolgozatban a hangsúly az előbbire esik, természetesen a közös összefüggések figyelembevételével.

A reformáció kora

Erdély, földrajzi helyzeténél és történeti szerepénél fogva is a nyugati keresztyénség keleti bástyája, s mint ilyen: a reformáció végvára volt. Sajátos helyzeténél nem kevésbé sajátos az egyháztörténete.

A középkori Magyarországon belül is különleges hely illette meg: autonóm jogállású vajdaságként sok tekintetben külön utakon járt, elütő törté-

* Két fejezet a szerző 1985-ben írt tanulmányából

nelmi, gazdasági, társadalmi adottságai, és kiváltképpen a három feudális „natio” – magyar és székely nemesség, szászok – együttéléséből fakadó, majd ezek szövetségére épülő („unio trium nationum”, 1437) társadalmi-politikai berendezkedése önálló utat szabtak neki a történelemben.

A reformáció századában ez a különállás még jobban kihangsúlyozódott, majd állami önállósuláshoz vezetett. A teljes leszakadást a mohácsi vereség (1526), és a hűbéri Magyarország felbomlása idézte elő. A három részre szakadt országban: „Közepütt szolgaságban, nyugaton örökös harcban, keleten megalkuvásban: sehol egy magával szabadon rendelkező, független magyar hatalom” (Horváth János). Erdély „két malomkő”, „két pogány” – a Habsburg és a török nagyhatalom – közé szorulva, kénytelen megalkudni a sorsával, a kettő közül a pillanatnyilag erősebbel: a törökkel. S bár Mohács után, a kettős királyság idején s az egész 16. század folyamán az egység gondolata tovább él, s komoly politikai erőfeszítések történnek annak visszaszerzésére – a török birodalom állandósuló hatalmi fölénye, a Habsburg-hatalom gyengesége és politikai önzése, valamint a saját erők szétdaraboltsága miatt ez nem sikerülhetett. Sok vérvesztés, belső anarchia és létbizonytalanság után így állapodik meg végül a helyzet a török fennhatóság kényszerű elfogadásával, az évi adó árán megvásárolt viszonylagos függetlenség és állami önállóság kivívásával (1556).

Az erdélyi rendek keserű tapasztalatok nyomán hajlottak rá a „törökbarátság”ra. A terjeszkedő, pusztán dinasztikus érdekeket kergető Habsburg-ház politikája és öt évi átmeneti fennhatósága (1551–1556) alapjaiban veszélyeztették a magyarság létérdekeit. Castaldo katonai parancsnok erre az időre eső önkénye és vérengzései, „hűséges alattvalói” ellen viselt rablóhadjáratai aztán végképp elidegenítették Erdélyt a bécsi udvartól, és arra készítették, hogy visszahívja élére az utolsó nemzeti király, I. János özvegyét, Izabellát és fiát, János Zsigmondot. 1556-ban, az ő visszajövetelükkel és a kiskorú uralkodó gyámjának, Petrovics Péter főúrnak a tényleges kormányzásával kezdődik el az önálló erdélyi fejedelemség története.

1556 az erdélyi reformáció történetében is fordulópontot jelent.

Az ország pusztulása, a zűrzavaros politikai viszonyok mérhetetlenül sok szenvedést zúdítottak Erdély népére. Ugyanakkor azonban nyílt teret biztosítottak a reformáció terjedésének. A központi politikai hatalom meggyengülése, a pártérdekekből fakadó viszonylagos vallási türelem lehetővé tette az eszmék szabadabb áramlását, a laza felügyelet alatt álló gyülekezetek megreformálását. „Az országút szélére vetett országot” a tengernyi szenvedés fogékonnyá tette az Evangélium iránt, szomszédokhoz a belőle meríthető erőt és vigasztalást. „Akkor is, mint a mostani nehéz időkben, az egyház volt az a biztos vár, amelyik nemzetünket a pusztulástól megmentette” (László Dezső). Az állam megsemmisült összetartó erejének helyébe a megújított vallás, a megújuló hit lépett. Egybeesik ezzel, hogy „a sokféle szempontú megoszlás ellenére egy új közösségi eszme, a nemzeti kezdet az eddi-

ginél összefoglalóbb és tudatosabb erőként jelentkezik“ (H. J.). Nemzeti eszme és protestantizmus ettől fogva egyre szorosabb egységbe fonódva szegül szembe az idegen – Habsburg-német – elnyomással egyenértékű, „eretneküldöző“ római katolicizmussal, döntő mértékben járulva hozzá a modern nemzeti öntudat kialakulásához, megteremve előbb korai gyümölcsét, az önálló református fejedelemséget, melynek életmentő szerep jut majd a nemzeti érdekek, a magyar államiság és alkotmányos szabadság védelmezésében.

A fejedelemség megszületéséig lezárult volt már a reformáció első, ún. spontán szakasza (1526–1540) melynek eredményeként a negyvenes években már Erdély népességének túlnyomó többsége a lutheri hitvallásnak a híve. Kereskedelmi, közvetlen német kapcsolataik révén a magyar királyok betelepítette szászok (Szeben-Hermannstadt, Brassó-Kronstadt, Medgyes-Mediasch stb.) járnak az élen. Politikai szervezetük, az „Universitas Saxorum“ egységes fellépésének és kiváltképpen nagy reformátoruk, Johannes Honterus teológiai és egyházszervezői munkájának köszönhetően már 1544-ben elkötelezik magukat a lutheri reformáció mellett, és emellett végérvényesen megállapodnak. Őket követik a szász-magyar vegyes lakosságú városok (Kolozsvár=Klausenburg, Torda, Nagyenyed, Dés stb.), majd a tiszta magyar városok (Marosvásárhely, Gyulafehérvár stb.) és vidékek (a vármegyéek magyarsága, a Székelyföld). A gyulafehérvári-erdélyi majd a nagyváradi (Partium) püspökök halálával (1542, 1551) gyakorlatilag megszűnt a római katolikus egyházkormányzat, és ezzel kezdetét vehette a protestáns egyházak megszervezése. Az első területi alakulatok, a katolikus szervezeti keretek között, 1545 körül jön létre az erdélyi szász és – az egész magyar nyelvterületen elsőként – a Várad-Szatmár-vidéki szuperintendencia. Az 1550-es tordai országgyűlés, a többségükben lutheri rendek kívánságának megfelelően, törvényben biztosítja a lutheránus vallás szabad gyakorlatát, kimondva, hogy: „ki-ki az Istentől neki adott hitben megmaradjon, és egyik vallás a másiktól semmi ürügy alatt ne zavartassék”. Öt évvel az augsburgi vallásbéke előtt, világviszonylatban ez az első alkalom, hogy törvény engedélyezi a lutheránus vallást. 1553-ban már szuperintendenst választhatnak mind a szász, mind a magyar lutheránusok.

Ekkortájt jelenik meg Erdélyben is a helvét irányú reformáció. A kialakulás stádiumában lévő lutheri egyházak sűrűn egymást követő zsinatok során igyekeznek visszaverni a tiszántúli részekről áthatolt „sacramentáriusnak“ (= szentségtagadó) nevezett zwingliánus eszméket, amelyeknek hamarosan legfőbb pártfogójává válik maga Petrovics Péter is, Erdély frissen hatalomra került főúri kormányzója. 1556 ezért is fordulópont az erdélyi reformáció történetében. Az állami önállósulás kedvez a terjedésének, a folyamat felgyorsulásának. Ettől kezdve, mintegy tizenöt éven át, az erdélyi reformáció hatalmi támogatással, Petrovics korai halála (1557) után János Zsigmond (1559–1571) pártfogásával, a fejedelmi *ius reformandi* jogán teljesedhet ki – míg máshol, legtöbb esetben, a hatalom csupán megtérni kényszerült azt.

Az 1557-es tordai országgyűlés törvényesen elismeri az ágostai hitvallású evangélikus egyházat, a már alig létező, mintegy harminc gyülekezetre széthullott római katolikus mellett, melynek örökébe lépett. Ekkor lép színre Dávid Ferenc, Erdély legjellegzetesebb reformátora, a „bevett” felekezet magyar kerületének a püspökeként. De a törvényes elismerés öröme nem lehet teljes: még ugyanebben az évben Dávid reformátortársa, Heltai Gáspár – mindketten kolozsvári prédikátorok – a városukban tartott „nemzeti zsinaton” kell szembeszálljanak a helvét-sacramentárius Kálmáncsehi Sánta Márton követőivel. Kálmáncsehi népies prédikációival, radikális „oltárromboló” tanításaival rövid idő alatt védekezésbe szorította a lutheránusokat. A halála (1557) után következő zsinatok és országgyűlések még erőiesen fellépnek a „sacramentárius eretnokség” ellen, de ezen intézkedéseknek már nincsen foganatjuk, mert az új debreceni püspökben, Méliusz Juhász Péterben prófétai vezetőt nyert helvét hitvallásúak (=reformátusok) előretörése feltartóztathatatlan. Az 1559-ben tartott nagyváradi zsinaton Méliusz körül valóságos helvét „összmagyar-konföderáció” jön létre, ott találjuk az oldalán Dávid Ferencet és Heltait, s ezzel elkezdődik az a Méliusz nevével fémjelzett időszak, melyben Erdély és a tiszántúli-partiumi részek reformációja szorosan összefonódik. Az úrvacsorai jegyek pusztá jelképiségét hirdető, megbotránkoztatóan „eretnek” sacramentarizmust felváltja egy kálvini szellemű úrvacsorai tanítás, s bekövetkezik a helvét irány fokozatos letisztulása. A százszokkal szembekerülő Dávid Ferenc, itthon még kisebbségben lévén, lemond a „magyar püspökségről”, védekezni kényszerül. „A hit kérdésében nem a hatóság kardjával, hanem az Ige igazságával és a lélek szeretetével kell küzdeni” – írja. Heltai Bullinger egy levelének a kinyomtatását használja védekezésül. De mindez csak átmeneti nehézség: az ugyanezen évben tartott marosvásárhelyi zsinat, Méliusz jelenlétében, már megalkotja az első magyar református hitvallást, az Úrnak vacsorájáról való közönséges keresztyéni tanítást”, amivel tulajdonképpen kezdetét veszi a helvét-kálvini-református hitrendszer teljes befogadása, és ténylegesen megalakul az erdélyi református (kálvinista) egyház. 1563-ban, a tarcali (Magyarország) zsinat példájára a tordai zsinat is elfogadja annak vallástételét, melyet Theodor Béze *Confessio christianae fidei* (1560) című munkája szinte szó szerinti átvételével alkottak meg, s melyet a zsinattartó helységek nevére tarcal-tordai hitvallásnak nevezünk. A felfogásában, hitvallásilag megszilárdult helvét felekezet nemsokára el is nyeri a tordai országgyűlésen (1564) a törvényes elismerést, s így az erdélyi „bevett vallások” száma háromra szaporodik. *Ez időben a magyarság többsége helvét hitű, s új püspökük megint Dávid Ferenc lesz.*

Hamarosan megmutatkozik azonban, hogy a helvét felekezet egyeduradalma a lutherinél is rövidebb életű. Blandrata humanista olasz udvari orvos hatására ugyanis, a reformáció szélsőségesen radikális képviselőjeként, Dávid Ferenc alig egy év múlva már antitrinitárius tanokat hirdet,

ilyen irányba befolyásolva egész egyházát, a fejedelem pártfogásának a birtokában, aki szintén orvosa döntő befolyása alá került. Ezután és itt, Erdélyben, „a szélsőséges reformációs eszmék gyűjtőmedencéjében” „játszódik le az európai reformáció történetének utolsó felvonása” (Bitskey István). A református vallás nehéz helyzetbe kerül – a történész megállapítása szerint: „közbülső reformációs rendszerként” egyfelől támadó (a lutheri ellen), másfelől védekező (az antitrinitarizmussal szemben) állásba kényszerül (H. J.). A socinianus-szentháromság-tagadó irányzat rövid, de tüneményes pályát fut be: három-négy év alatt meghódítja a magyar egyházat és a vegyes városokban élő százszokat, hatása áterjed a magyarországi részekre; Méliusz egyházát is megingatja, Dávid Ferenc látványos vitákon (Nagyvárad, Debrecen, 1569) arat elsőprő sikereket, hitére térítve magát a fejedelmet is. Impozáns mennyiségű – főleg vitairodalmi – alkotással harcol hite győzelméért. Az 1568-as tordai országgyűlés vallását a negyedik „recepta religioként” iktatja törvénybe. 1571-ben jut felekezete a csúcra, mintegy államvallásként. Ezután azonban belső ellentmondásai, a további, folyamatos újítás – innovatio – szélsőségei (pl. a gyermekkeresztesség elvetése, Krisztus nem-imádása stb.), az antitrinitarizmus és ennek következtében az erdélyi fejedelemség keresztyén világon belüli elszigetelődése, valamint a többi hitvallás egyre erősödő ellenállása felőrlik. János Zsigmond halála (1571) után, az új, katolikus fejedelmi család, a Báthoriak valláspolitikája is ellenük irányul, míg végül maga a később unitáriusnak nevezett egyház többsége fordul szellemi atyja ellen, s innovatio vádjával az országgyűlés várbörtönre ítéli, ahol 1579-ben meghal.

A Báthoriak ellenreformációs politikát folytatnak, de a bevett vallások egyensúlyát igyekeznek megőrizni. A század végéig tartó uralmuk alatt végbemegy az egyházak végleges felekezeti elkülönülése és megszilárdulása. A református egyháznak kedveznek az unitárius rovására. Ugyanakkor Báthori István (1571–1576) behozza az országba a jezsuitákat, és újjászervezi a katolikus egyházat. A jezsuitákat visszaéléseik miatt többször is kiutasítja az országgyűlés. Működésük és Báthori Zsigmond (1588–1600) Habsburg-barát, erőszakosan rekatolizáló politikája, majd ennek nyomán



Basta, osztrák generális rémuralma vérbe és gyászba borítják az országot. Polgárháború tör ki. Az időközben megerősödött református egyház a másik két felekezettel összefogva próbálja megőrizni a vallásszabadságot Basta megsemmisítő uralmával és szándékaival szemben. Erdélyt végveszélyéből **Bocskai István** (1604–1606) szabadságharca vezeti ki.

Az új század küszöbén a reformáció befejezett tény és a felekezeti megoszlás végleges. Mielőtt azonban tovább haladnánk a hazai kálvinizmus

történelmében, megvizsgáljuk befogadásának kérdését és ennek sajátos erdélyi megnyilvánulásait.

A korán polgárosult és a legjelentősebb városokban tömörült, politikailag jól szervezett szászság kezdeti és a kiterjedt nyugati, olasz és lengyel kapcsolatok későbbi hatásának a meghatározó jelentőségére kell rámutatnunk először is az erdélyi reformáció és ezen belül a helvét irányzat sorsának alakulásában.

Szeben (a húszas években) és általában a szász városok jártak az élen, nyomukban a vegyes lakosságú városok, majd a magyar vidékek. A szász polgárság, a kereskedők, a Wittenbergben tanult, többségükben szász diákok hozták magukkal először a reformáció eszméit, hogy azután magyar társaik főúri udvarok, magyarosodó, vagy magyar városok és egész vidékek prédikátoraiként terjesszék el széles körben azokat. Az állami kötelékek és a feudális viszonyok bomlása kedvező körülményeket teremtett a társadalmi méreteket öltött hitmozgalomnak, ennek polgári és nép jellege kifejezetten antifeudális színt kölcsönzött a antiklerikális célzatú egyházi megújulásnak. Ez a hűbériség-ellenesség azonban erdélyi viszonylatban nem öltött „harcos” formákat, hanem megmaradt hitbeli és vallási keretek között.

A reformáció első fázisa, a lutherizmus győzelme után a szászok megmaradtak a németföldi irányzat mellett. Kiváltságos politikai és egyházi szervezetük „nélkül aligha tudtak volna ellenállni a helvét eszméknek... – Velük szemben – a magyarságnál hiányzott efféle, a lutherizmushoz rögzítő gát; az ő körében szabadabban érvényesülhetett a reformációs rendszerek versenye” (H. J.). Ennek következtében a lutheri német irányzat hovatovább – nemzeti – szász hitté minősült, míg a svájci confessioval kimondottan a magyarság azonosult, úgyhogy az 1564-es nagyenyedi zsinat már a hitvallások szerinti megjelölés helyett egyenesen nemzeti alapon tesz különbség a két reformációi irány között, a „magyar gyülekezetek egyházának” vagy „kolozsvárinak” nevezve egyiket, és a „szász gyülekezetek egyházának” vagy „szebeninek” a másikat. A felekezeti szétválással egyszerre tehát végbemegy a nemzeti elkülönülés is – a nemzeti öntudatosodás kezdeteként. Érdekes megemlíteni, hogy a külön egyházzá szerveződés nyomán a lutheri hiten maradt magyar egyházközségek két káptalanja (a nagysajói és a tekei) is az ún. magyar egyház kormányzati fennhatósága alatt maradt (egészen 1850-ig) hitvallásuk megőrzése engedelmével –, ezzel is példázva, hogy „a nemzeti-ségi elkülönülés és egyházszervezet erősebb volt, mint a hitvallások szerint fejlődött újabb keretek” (Pokoly József). Ennek szellemében például a helvét-református hitvallás szabadságát kimondó tordai országgyűlési végzés (1564) „a kolozsvári egyház vallása és felfogása” néven bevett vallásról beszél. Ilyenformán állott elő Erdélyben az a sajátos helyzet, hogy adott időszakban, egészen 1576-ig, a kialakult Dávid-féle antitrinitárius irányzattal együtt, négy hitvallást egyesített magában az egyetlen magyar egyház. Ennek ismeretében érthetjük meg az erdélyi országgyűlések „liberális” szelle-

mű, hitvallási általánosságban hangzó illetén megfogalmazásait: „ki-ki olyan hitű (ti. hitvallású) lelkészt tartson, amilyet akar”, vagy „Az Isten Igéje mindenütt szabadon prédikáltassék, a confessióért senki meg ne bántassék, se prédikátor, se hallgató”. A confessio és religio ebben az időszakban még nem esnek egybe; a „magyar gyülekezetek egyházában” rendre a lutheri, helvét, majd antitrinitárius „vallás” követői kerülnek túlsúlyba, míg végezetre a medgyesi országgyűlés (1576) rendet teremt a vallási kérdésben, és hitvallási alapon különválasztja egymástól a felekezeteket. Lényegében ettől az időponttól számítható az erdélyi református egyház önálló léte. A reformáció örökségeként, a református vallás azóta is megőrizte a „magyar vallás” hagyományos megkülönböztető elnevezését.

Az erdélyi reformáció „törzsfjlődését” egyedi, paradigmatis esetként mintázza Erdély két legkiemelkedőbb reformátorának, Dávid Ferencnek és Heltai Gáspárnak az életútja. Mindketten „végigjárták a reformáció egész skáláját, s Erdélyre nézve a reformációnak a szászorságról a magyarságra való áttérjeszkedését saját nemzetiségi átalakulásukkal is tökéletesen példázák” (H. J.). Heltai a szász Heltau szülöttje volt, Dávid a kolozsvári Hertel Dávid fiaként kapta nevét. Kivette őket magából a szászorság, amikor tovább haladtak a reformáció – „magyar” – útján. Vallási és nemzetiségi metamorfózisuk az egész erdélyi egyház és hitvallás átalakulásának a pályáját rajzolja ki előttünk. Ebben a tekintetben Dávid Ferenc esete a legjellemzőbb. Római katolikus papként kezdte (1552), szász származása ellenére kolozsvári magyar evangélikus rektorként (1552), majd szebeni szász (1555), illetve kolozsvári magyar (1556) prédikátorként folytatta; második szuperintendense a lutheránus (1557), első püspöke a helvét (1564), majd az antitrinitárius (1566) többségű magyar egyháznak, s a külön egyházzá átalakult szentháromság-tagadók „eretnek” apostolaként szenved mártírhált (1579), még mielőtt „továbbfejleszthetné” a reformációt az anabaptizmus, a vallásos rajongás és az ő nyomán kialakuló szombatos szektásság irányában.

Amint már előrebocsátottuk, az erdélyi reformáció másik jelentős esztörténeti meghatározója a közvetlen olasz-lengyel hatások voltak. A Dávid Ferenc eszmei fejlődésének útján szintén végighaladt János Zsigmond Bona Sforza olasz hercegnő és Zsigmond lengyel király unokája volt. Míg Magyarországra a nyugati hatások hovatovább Bécs közvetítésével érkeztek, Erdély, sajátos humanista hagyományai és a fejedelmi udvar révén, külön nyitottsággal, különálló kapcsolatokkal rendelkezett nyugat felé (H. J.). János Zsigmond, humanista szellemű gyulafehérvári udvara ennek következtében melegágya lett a legszélsőségesebb reformációi irányzatoknak és menedékhelye ezek nyugatról menekült képviselőinek. Egyedül Erdélyben gyökereskedett meg a socinianizmus, „a legracionálisabb irány, mely egyenest az olasz renaissance-ból sarjadt”. Itt tevékenykedett rövidebb-hosszabb ideig a mantuai Stancarus, a Lengyelországból érkező Socinus Faustus és Paleologus; itt telepedett meg Blandrata, az olasz humanista gyökerű antitrinitariz-

mus erdélyi atyja, az unitárius egyház egyik alapítója, és Sommer Johann, Dávid Ferenc szászországi származású veje. Az Erasmusra előszeretettel hivatkozó szentháromság-tagadók hatására kialakult „dávidista” áramlat súlyos csapást mért a helvét reformációra, és átmenetileg háttérbe szorította azt, azonban hosszú távon emez életképesebbnek bizonyult, és győztesen került ki a vallási hatások és politikai, ideológiai küzdelmek zűrzavarából.

A helvét reformáció ereje eszmei kiforrottságában és hitvallásos szilárdságában állott. A hitvallások és eszmék viszonylag szabad versenyében, a történelmi kornak és a hazai társadalmi körülményeknek megfelelően, talán ezért bizonyult a legéletképesebbnek.

Kezdetben a zwinglianizmus radikalizmusa, feudalizmusellenes egyszerűsége hódított. Kálmáncsehi Sánta Márton művelt, képzett, de „népi teológus” volt. Közérthető prófétai közvetlenséggel hirdette az istentisztelet egyszerűségét, az oltár és a díszes papi ruhák hiábavalóságát, a szertartásosság ellenében a hit, a megtérés, az úrvacsora lényegét. A szóbeliség képviselője, igazi prédikátor volt, tanait csak ellenfelei vitáirataiból ismerjük. Miközben kortársai s a zsinatok a legapróbb részletekbe menő vitákba bonyolódnak – ő a tettek embere: a népnek prédikál, oltár helyett gyalulatlan faasztalról oszt úrvacsorát, s a tárgyiasság erejével győzi meg híveit, hogy „mivel Krisztus a mennybe ment, nem lehet jelen az oltári szentségben”. Az egykori humanista kanonok tanítására inkább az antiklerikális lázadás, semmint a kálvini tanbeli letisztultság a jellemző. Átütő hatása azonban éppen felfogása nyers erejében keresendő. Vitapartnerei iratai arról tanúskodnak, hogy mind a katolikusok, mind a lutheránusok esküdt ellenségei voltak sacramentárius úrvacsora-tanításának, mivel sem az átlényegülés, sem az ubiquitas tana nem fért össze azzal.

Az 1545-ös partiumi (Erdőd) zsinat még Melancton lutheri és helvét irányt közvetítő úrvacsoratanát (Variata, 1540) fogadta el hitvallási alapul, s ez a filippista mérséklet jellemezte a reformált egyház felfogását Kálmáncsehi felléptéig. A zwingliánus sacramentarizmust a Kálvin–Bullinger-i egyezményes irány (Consensus Tigurinus, 1549) követte, mely választás elé állította a reformáció táborát, és kiélezte a hitvallási ellentéteket.

1559 fontos esztendő az erdélyi kálvinizmus történetében. Kolozsváron megjelenik nyomtatásban Bullinger Libellus Epistolaris, mely az egész svájci reformációról nyújt átfogó ismertetést. Méliusz apostoli munkájának köszönhetően a marosvásárhelyi hitvallásban már tételesen megfogalmazódnak a kálvini eszmék. Az úrvacsora-tanításban a Zwingli-i enni-hinni tétel és a hitbeli részesülés szubjektív, emberi vonatkozása mellett kihangsúlyozódik az isteni objektivitás, tudniillik, hogy „az Isten felőli részesülést a Szentlélek eszközli”. „Az Úrnak vacsorájáról való közönséges tanítást” véleményezés végett elküldik az akkor már kálvini irányba fordult Heidelbergbe. A választófejedelem városa, erkölcsi és teológiai támogatása jeléül, teológiai munkákat küld az erdélyieknek, és elküldi a Heideibergi Kátét. Maros-

vásárhely után a Bullinger közvetítette kálvinizmus egyeduralomra jut Erdélyben. Wittenberg helyét fokozatosan átveszi Genf: új, katolikus múlt nélküli nemzedék tér vissza egyeteméről, eszméivel felfegyverkezve, Kálvin tanítása terjed. Zsinati és írásbeli viták következnek, az 1563-as tarcal-tordai hitvallás Béze kálvini iratára épül, elfogadják Kálvin genfi katechizmusát, az 1564-es zsinaton Dávidék Kálvin lutheránusokkal polemizáló *Optima ineundae ratio* (1561) című írásával lépnek fel, míg végül 1564-ben törvény biztosítja a kálvini confessio szabadságát.

Ki kell hangsúlyoznunk, hogy Kálvin hatása Erdélyben – mint általában a magyar reformációban – közvetett módon (Bullinger, Béze) érvényesült, s Kálvint „egész, szerves összefüggésében egyetlen reformátorunk sem vette át és honosította meg” (H. J.). A kálvinizmus további térfoglalása a következő századokban, folyamatosan ment végbe, illetve folytatódott. A korabeli helyét reformációt ezért semmiképpen nem nevezhetjük kifejezetten kálvininak.

A református fejedelmek kora (1604-1690)

Erdélyt a reformáció ellentmondásos, mozgalmas és változatos korából, a jezsuiták keltette belpolitikai viharokon és Báthori Zsigmond, valamint Basta vérvizataros uralmán keresztül, az ország virágkorát hozó 17. századba a vallási és alkotmányos szabadság eszméje vezeti át. A tordai országgyűlésen 1568-ban kimondott vallásszabadság mintegy fél évszázad múlva, Bocskai István szabadságharcában, a református erdélyi fejedelemség kialakulásában és az egész századra kiterjedő fennállásában hozza meg gyümölcsseit.

A nevezetes törvény szövege így hangzik: „Minden helyökön a prédikátorok az evangéliumot prédikálják, hirdessék, ki-ki az ő értelme szerint, és a község, ha venni akarja, jó, ha nem pedig, senki kényszerítéssel ne kényszerítse, az ü lelke azon meg nem nyugodván, de olyan prédikátort tarthasson, akinek tanítása ő nekie tetszik. Ezért pedig senki a superintendentensek közül, se egyebek az prédikátorokat meg ne bánthassa, ne szidalmaztassék senki az religióért senkitől, az elébbi constitutiók szerént, és nem engedtetik ez senkinek, hogy senkit fogsággal avagy helyéből való priválással fenyegethessen az tanításért, mert az hit Istennek ajándéka, ez hallásból leszón, mely hallás Istennek ígéje által vagyon”.

Noha meghozatala időpontjában e törvény – a fejedelem és a dávidista többségű rendek szándéka szerint – az antitrinitáriusoknak kedvezett, és nem terjedt ki tételesen a görögkeleti román és egyéb, kisebb felekezetekre vagy szektákra, az elkövetkező évtizedekben, a rekatolizációs és Habsburg törekvések ellenében, a belpolitikai egyensúly kialakulása és Erdély felvirágzása szempontjából rendkívüli jelentőségre tett szert, és a sajátos erdélyi tolerancia és alkotmányosság alapkövévé vált. „Az európai történet folya-

mán legelőször a fiatal erdélyi államnak sikerült négy (sőt igazában öt-hat) különféle keresztyén vallásfelekezet aránylag békés együttélésének súlyos problémáját a reformáció és a kezdődő ellenreformáció engesztelhetetlen hangulatai és szenvedélyei közepette a lehetőségekhez képest megnyugtatóan, sőt az Európa-szerte uralkodó állapotokhoz képest példamutatóan megoldania” (Révész Imre). Négy „recepta religiójának” a rendek által védelmezett rendszerével Erdély „ekkor egyedül állt egész Európában, s bár e helyzet sem modern értelemben vett vallásszabadságot, sem felekezeti békét és egyenjogúságot nem jelentett... – az igazi tolerancia és vallásszabadság előkészítője volt” (H. J.). Az 1600-as lécfalvi tábori gyűlés az ország kilátástalan helyzetében továbbmutató hagyományként utal vissza a bevett vallások szabadságára: „az religiónak szabadsága ez országban, a négy recepta religiónak, tudniillik: catholica sive romana, lutherana, calviniana és unitaria religióknak előbocsáttatott” – s a vallásszabadság alaptörvényeként az 1568-as végzés Erdély egész története folyamán az alkotmányos szabadság egyik pillére, az elnyomás idején az egyik legfontosabb törvényes hivatkozási alap, a szabadságharcokban eszmei fegyver, és mindvégig az erdélyi tolerancia forrása és meghatározója.

A 17. századdal új korszak kezdődik a magyar, illetve az erdélyi református egyház történetében. A Habsburg ellenreformáció nyomán a terjeszkedést felváltja a védekezés, a hitvitákat a hitvallási alapok teológiai elmélyítése, az eszmék áramlását a tanbeli és felekezeti egység kimunkálása. Kikristályosodik a magát „ortodoxa ecclesiának” nevező egyház szervezete, tanrendszere, művelődéspolitikája, iskolahálózata, és ezzel együtt a reformátussá lett erdélyi fejedelemség politikai ideológiája. A Habsburg-ellenes erdélyi politika természetes szövetségesre talál a „reformata”, illetve a közös ellenséggel szembeni összefogásra kényszerülő többi protestáns egyházakban. A közös fenyegetettség a vallási türelem tudatosulását munkálja, s ezen keresztül egy új valláspolitikai korszak kezdődik el. Ez a valláspolitikai túllep a fejedelemség határain, amikor a század folyamán Erdély, felismerve sajátos történelmi hivatását, az egyetemes magyar vallás- és alkotmányos szabadság védelmére siet.

Az elviselhetetlenségig fokozódó Habsburg elnyomás és ellenreformációs repressziók 1604-ben fegyveres ellenállásra késztetik Kelet-Magyarország hatalmas főurát, Bocskai Istvánt. Erdély és Magyarország választott fejedelmeként, török jóváhagyással, a szász, brandenburgi, pfalzi választófejedelmek diplomáciai támogatása mellett, rövid időn belül sikerre viszi a 9/10 részében protestáns magyar nép szabadságharcát.

Bocskai Istvánban – akinek alakját a genfi reformációi emlékmű szobrai között is ott találjuk – „elsőnek ötvöződik az európai látókörű magyar politikus a hithű reformátussal... Világosan látta, hogy csak az Erdéllyel egyesített magyar királyság elég ütőképes a törökkel és más ellenséggel szemben” (Bucsay Mihály). Hadainak harci dala az Erős várunk, jelszavuk: „Ha Isten

velünk, kicsoda ellenünk” (Róma 8,31). Győzelmes hadjáratának vallási ideológiájában kimutatható a kálvini ellenállási jog hatása, miszerint Isten az ő szolgálói közül „támaszt valakit a nyilvánvaló megtorlásra és megbízza azzal, hogy szabadítsa fel az igazságtalanul elnyomott népet szánandó nyomorúságából” (B. I.).

Az 1606-ban megkötött, majd 1608-ban a Habsburg-Magyarországon is törvénybe iktatott bécsi béke korszakalkotó nemcsak a magyar protestantizmus, hanem az ország történetében is. Magyarországon ez helyezi először törvényes alapokra a protestáns egyházak létét, és biztosítja először a – bár részleges: rendi – vallásszabadságot. Ugyanakkor Bocskai Istvánnak sikerült végleg megszilárdítania a fiatal protestáns erdélyi fejedelemség függetlenségét, a hozzácsatolt Részekkel (Partium) egyetemben. Közeli halála (1606) ellenére maradandó örökségnek bizonyult békeszerződése, és politikai öröksége az erdélyi fejedelemség politikájának az egész 17. század folyamán fő meghatározója lett. Amint végrendeletében írja: „valameddig a magyar korona ott fenn, nálunknál erősebb nemzetségnél, a németnél léssen... mindenkor szükséges és hasznos egy magyar fejedelmet Erdélyben fenn tartani, mert nekik (ti. a királyi Magyarországnak) javukra, oltalmukra léssen”. „Második Mózesét” a magyar nép csak a legnagyobbaknak kijáró gyásszal siratta: „Óh, Istentől sok óhajtás által régen kívánt oltalom! Óh, szegény Magyarországnak behunytt szeme! Óh, nyomorult országunknak elromlott oszlopa! Vajjon s mikor tekéntesz reánk, szegény elhagyatott magyaridra?” (Miskolci Csulyak István).

Erdély „aranykorának” két nagy fejedelme, Bethlen Gábor (1613–1629) és I. Rákóczi György (1630–1648), a bécsi béke sorozatos sérelmei és királysági hitsorsosaik szenvedései láttán, továbbá az egységes magyar királyság helyreállításának és a törökök kiűzésének a távlati politikai szándékával az elkövetkező évtizedekben szintén több sikeres hadjáratot vezettek a gyarmatosító és rekatolizáló Habsburgok ellen. A szabadságharcok állomásai: 1621 – Nikolsburgi béke, 1624 – II. bécsi béke, 1626 – Pozsonyi béke, illetve az 1645-ös Linzi békekötés. Ez utóbbinak abban állott a különleges jelentősége, hogy a jobbágy-ság szabad vallásgyakorlatát is előírta, előremutatón kibővítve ezáltal a vallásszabadság feudális értelmezését (*cuius regio, eius religio*) a lelkiismereti szabadság irányában.

Bethlen Gábor Franciaország, Dánia, Svédország megbecsült, egyenrangú szövetségeseiként „mindkét hatalmas császárokat is in aequilibrio tartja vala magához és hazájához”. Páratlanul sikeres hadjáratai és megválasztása ellenére sem volt hajlandó magyar királlyá koronáztatni magát; politikai tisztánlátása és hitvallásos szerénysége meg-



óvták a politikai-hatalmi kalandorságtól. Fáradhatatlanul szötte ezzel szemben a diplomáciai szálakat, s Brandenburgi Katalinnal való házassága révén – sógori viszonyba kerülve Gusztáv Adolffal – egy átfogó protestáns unió létrehozásán fáradozott. A harmincéves háború protestáns kudarcai, majd korai halála (1629) azonban megakadályozták messzelátó politikai terveinek kivitelezésében.

I. Rákóczi György szintén felkarolta elődje uniós terveit, és támogatta azokat a protestáns egységtörekvéseket, melyek Duraeus szellemében, teológiai-vallási megegyezés révén kívánták hitvallási szövetségbe vonni a protestáns hatalmakat. Gusztáv Adolf váratlan halála és az egyre inkább elfajuló harmincéves háború hitvallási tekintet nélküli alakulása azonban keresztülhúzták eme jóhiszemű törekvéseket.

II. Rákóczi György (1648–1660) Lengyelországba vezetett hadjáratot a lengyel korona megszerzéséért. Tragikus kimenetelű próbálkozása végveszélybe sodorta a virágzó Erdélyt – ezért „Erdély Mohácsának” szokás nevezni az 1657–1662 közötti időszakot. A megengedettnél messzebb merészkedő hűbéres fejedelem ellen indított török-tatár megtorló expedíció helyrehozhatatlan pusztulásokat okozott, vidékek néptelenedtek el, városok és falvak dőltek romba, odalett az ország színe-java, templomok és iskolák égtek le, az egyházak lelkészek és hívek nélkül maradtak.

Az utolsó református erdélyi fejedelem, Apafi Mihály (1662–1690) ezt a gyászos örökséget vehette át, de Erdély siralmas állapota miatt már nem telt erejéből semmilyen hadjáratra, pedig nagyobb szükség talán sohasem volt még erre. A magyarországi rekatolizáció a legbrutálisabb időszakához érkezett, az ún. „gyászévtized” (1671–1681) alapjaiban ingatta meg a magyar református egyházat; menekülők ezrei érkeztek Erdélybe – és nem volt, ki segítsen, ha csak Apafi Mihály kétségbeesett nyugat-európai, kevés eredménnyel járó diplomáciai erőfeszítéseit nem számítjuk. Találón jellemzi ezt a helyzetet egy katolikus főúr gúnyos mondása: „Nincs Bocskaitok, Bethlen meghalt, Apafi fegyvere nyugszik”.

A törökök gyengülésével és a Habsburgok előretörésével párhuzamosan, a 17. század utolsó harmadában az erdélyi fejedelemség hanyatlásnak indul. A többször is megújított bécsi béke hatalmi biztosítékok híján erejét veszti, és Erdély Habsburg fennhatóság alá kerülésével (1690) fokozatosan ide is kiterjed a rekatolizáció. Ettől függetlenül azonban megállapítható, hogy Erdély fejedelmeinek a felszabadító hadjáratai nélkül valószínűleg Magyarország is a csehek sorsára jutott volna. Az erdélyi állam szerepe éppen ezért meghatározó, és jelentősége felbecsülhetetlen az egyetemes magyar protestantizmus és általában a magyar államiság fennmaradása szempontjából.



Erdélyben a protestantizmus „soha nem jutott ellentétbe a hazafisággal” (P. J.), és e század végén sem rajta múlt, hogy a hűbériség újra megerősödését elősegítő Habsburg rekatolizáció hosszú időre visszavetette a magyarországi és erdélyi fejlődést, a legsötétebb középkori vallási viszonyokat állítva vissza „a vallásszabadság klasszikus földjén”.

Erdély területén egy fél évszázadon át, az 1657-es török-tatár betörés idejéig nem pusztított háború. Ez a körülmény kedvezett egyházunk fejlődésének. „Amíg ebben az időben Európa-szerte folyik a harmincéves háború a protestáns fejedelmek és a római katolikusok között, Erdélyben a nemzeti és egyházi élet békés, virágzó korszaka következett el Bethlen uralkodásával. Méltán nevezik ezt az időt Erdély aranykorának” (L. D.).

Bethlen Gábor valláspolitikáját a föltétlen türelem jellemezte. „A vallásban elsősorban az etikai tartalmat és szociális erőt nézte és nem a dogmákat” (P. J.), ami nem állott ellentétben „ortodoxus” hitvallási hűségével. „Sine discretionem religionis kedvellette, promoveálta az embereket, lévén négy recepta religio hazánkban, kinek idejében szép egységben is éltenek az haza fiai, és nem olyan hideg atyafi szeretetben, mint most” (Kemény János, 17. sz.). A bevett vallásokat nem háborgatja, főemberei aránytalanul nagy számban katolikusok, kancellárja, Péchy Simon a szombatos szekta feje. Az ország területére morva anabaptista menekülteket telepít, szabad vallásgyakorlatot biztosítva nekik, a zsidóknak kiváltságokat ad. Anyagilag támogatja a Káldy György-féle, első teljes katolikus magyar bibliafordítás kiadását, a jezsuitákat visszaengedi az ország meghatározott helyeire, román papokat nemesít meg.

Mindemellett legfőbb célkitűzései közé tartozik a reformata ecclesia megerősítése. Kiváltságos egyháza papságát egyház- és kultúrpolitikája révén az ország meghatározó tényezőjévé teszi, s megnyitja a felemelkedés útját a jobbágyi származásúak előtt is. A bel- és külföldi tanulmányozás lehetőségeit megteremtve, illetve kihasználva, nemcsak egyházát, hanem a világi pályákat is tanult emberekkel látja el, úgyhogy egyik kortársa elismerő szavai szerint „alig vagy Erdélynek oly szurdékja, melyet Fölséged tudós emberekkel meg nem rakott volna” (Milotai Nyilas István). Régi tervet vált valóra, amikor 1622-ben gazdag alapítvánnyal létre hívja a gyulafehérvári akadémiát, s a honi tudomány felvirágoztatása céljából jeles külföldi professzorokat hív meg tanáraiul. Az egyházépítés és a művelődés minden vonatkozásában meghatározó az uralkodása. Halála előtt röviddel testületileg nemesi rangra emeli a prédikátorokat, beemelve őket ezáltal az országos rendek sorába, és jelentős ösztönzést adva a hazai értelmiségi réteg kialakulásához. Bocskai István igei jelszavával az ajkán tér meg halottaihoz: „Ha Isten velünk, kicsoda ellenünk? Senki nincsen bizonyára, bizonyára nincsen”.

Utóda, I. Rákóczi György egyházának szinte vakbuzgó híve, ami valláspolitikája megkeményedéséből is kitűnik. Az „ortodoxus püspök”, az udvari pap, a gyulafehérvári professzorok valósággal „orákulumok” udvarában, uralma idején a papi rend rendkívüli politikai befolyásra tesz szert. Az „igaz-

hitű” ecclesia belső életében megmerevedik, kifelé pedig türelmetlenné válik, ilyen irányba alakítva a fejedelmi hatalmat is. Rákóczi ennek megfelelően, bőkezű támogatásával és kivételező intézkedéseivel uralkodóvá teszi vallását, másfelől a protestáns ortodoxia szellemében hozzálát Erdély vallási ügyeinek egyháza javára történő rendezéséhez.

A katolikusok, akiknek már közel egy évszázada nincs püspökük, s gyülekezeteik száma egyébként is csupán 40-50-re korlátozódik, nem jelentenek különösebb veszélyt az országon belül. A belső békességre nézve veszélyes jezsuitákat Rákóczi György sem engedi kibontakozni. Az unitáriusok ellen személyes ellenszenvvel viseltető fejedelem és az „ariánus eretnekséget” gyűlölő Geleji püspök minden lehetőt megtesznek visszaszorításukra, annál is inkább, mert egy unitárius trónkövetelő, Székely Mózes is feltűnik a színen. A meg-megújuló református-unitárius hitviták emezek teológiai meggyőzését célozzák, míg a cenzúra rájuk kényszerítése és a törvény tiltotta további vallásújítás megakadályozására irányuló szigorú állami felügyelet az unitárius egyház belső életét korlátozza. Állandó veszélyt jelent továbbá számukra a többnyire gyülekezeteikben lábra kapott zsidózó-szombatos szekta is, mely az erdélyi türelem körülményei között tekintélyes főurak kezdeményezéséből és pártolásával alakulhatott ki, és az innováció vádját vonta az unitáriusokra. A több országgyűlési felszólítás ellenére is hitükön megmaradt szombatosokat végül az 1638-as „dési complanatio” kényszeríti valamely recepta religióba való áttérésre – többnyire a református vallásra –, az erre nem hajtókat pedig súlyos várfogságra ítéli. Érdekes megemlíteni, hogy a szombatosok bűzödűfalusi gyülekezetének maroknyi népe, átvészelve az üldöztetéseket, a 19. század közepén a zsidó vallásra tért át, s mint ilyenek, a II. világháború idején közülük sokan a náci koncentrációs táborokba kerültek, sőt némelyek ott is pusztultak.

Külön említést érdemel a románok között végzett református misszió. Hosszabb-rövidebb megszakításokkal 1566 óta román református püspökség állott fenn Erdélyben, és külön egyházmegyéik voltak a Partiumban is. Gyülekezeteikben az erdélyi fejedelmek vezették be a román nyelv istentiszteleti használatát és már a reformáció századában zsoltároskönyvük (1570) és Mózes első két könyvét tartalmazó bibliafordításuk (az ún. „Paliia”, 1581) jelent meg magyar református támogatással, román nyelven. Az első román nyomtatványok a reformáció termékei. A 17. században Erdély fejedelmei a magyar református püspöknek alárendelt román püspökséget megújították; kilenc egyházmegyéjük számára iskolákat állítottak fel, sőt Apafi fejedelem idejében Fogarason papneveldejük is volt. I. Rákóczi György hathatós támogatásával, a számukra felállított román nyomdában megjelent a teljes Újszövetség (1648) és sorra a Heidelbergi Káté anyanyelvű kiadásai (1640, 1648, 1656). Bethlen Gábor széleskörű tervei közé tartozott az egész ortodoxiára kiterjedő kálvinista misszió, s ebben az ügyben levelezésben is állott Cyrill Lukaris konstantinápolyi pátriárkával, azonban az ortodoxia zárt ellenállásán és a pátriárka’ korai – erőszakos – halála miatt megbuktak ne-

mes elképzelései. A románok megkésett reformációja ellenállásuk és az idő rövidsége miatt nem gyökerezhetett meg igazán, s végül, a századfordulón a Habsburg hatalom megmaradt gyülekezeteiket a katolikus egyházba olvasztotta. Ettől eltekintve, a reformáció, a református egyház maradandó érdemeket szerzett a román nemzeti irodalom megteremtésében.

A 17. század harmincas éveiben Erdélyben is hódítani kezdenek a presbiteriánus és puritánus eszmék. Az Angliában tanult Tolnai Dali János egyházunkban, sőt a fejedelmi udvarban is követőkre talál, elsősorban a kitűnő képzettségű és mély vallásosságú udvari pap, Medgyesi Pál személyében. De presbiteriánus érzelmű a nagytekintélyű gyulafehérvári professzor, a hernborni származású Bisterfeld Henrik és a buzgó lelkiületű, áldozatos fejedelemasszony, Lorántffy Zsuzsanna is. A fejedelemre és az erőskezü Geleji Katona István püspökre gyakorolt személyes befolyásuknak köszönhetően, kezdetben viszonylag szabadon bontakozhatott ki e szellemi áramlatok keltette vallási ébredés, mely ellentmondásosan bár, de mégis eredményesen vitte tovább a kálvini reformáció ügyét.

A protestáns ortodoxia egyházhatalmi rendszere, a püspöki hatalom túltengése egyre fokozódó elégedetlenséget váltott ki széles egyházi körökben. A tanbeli megmerevedés, az igehirdetés száraz formalizmusa, a római katolikus liturgikus maradványok és szertartási külsőségek továbbélése, az iskolai tanrend beszűkülése mind a megújulás irányába hatottak vissza, és fogékonnyá tették az egyházat a puritanizmus egyszerűséget, mélységet, élő kegyességet hirdető eszméi iránt. A megcsontosodott papuralom ugyanakkor heves antiklerikális érzelmeket váltott ki nemcsak a népi irányba tájékozódó papság, hanem az egyház kormányzatában részt kérő nemesség körében is, ami a világiak bevonását szorgalmazó presbiteriánus irányzatnak kedvezett. Medgyesi Pál művei (*Dialogus politico-ecclesiasticus*; Rövid tanítás a presbitériumról stb.) Isten Igéjének a szupremációját képviselték a hatalom ellenében, a Praxis Pietatis lefordításával, valamint megértést, újjászületést hirdető evangélizációs útjaival pedig a puritán kegyesség eszméit terjesztette széles körben.

A református ortodoxia apológiáját és egyházkormányzati védelmét az egyébként nagytehetségű Geleji püspök, az egyház „mindenesé” (tanár, pap, teológus, író, költő, nyelvész, jogász) vette a kezébe. Nem zárkózott el ugyan teljesen az új eszméktől, sőt bizonyos új elemeket, így például a presbitériumot, hajlandó lett volna beépíteni a létező egyházszervezetbe, azonban az egyház feudális-hierarchikus és saját tanbeli korlátai, úgyszintén a fejedelem szélsőséges puritánus-presbiteri követelményekkel szembeni visszautasítása, s a mozgalom antifeudális jellegű vonásai erélyes fellépésre készítettek. Az évenként tartott „ellenzsínatok” (1639–1646) egymás után hozták a puritánellenes kánonokat, kiterjesztették a püspöki és esperesi hatáskört, a lelkipásztorok mozgásszabadságát korlátozták, a lelkeszi fegyelmet megszilárdították s kultuszi előírásokkal is gátat igyekeztek vetni minden újításnak.

Az 1646-os szatmárnémeti „nemzeti zsinat”, Erdély, a Partium és a Tisza-vidék részvételével, a fejedelem jelenlétében gyűlt össze rendezni a

felgyűlt vitás vallási kérdéseket. Geleji püspök elnökölt. A nemesi rendek nem kívántak jobbágyaikkal közös presbitériumokban részt venni, ezért a zsinat, noha létjogosultságukat elvben elismerte, tényleges felállításukat elodázta. A puritanizmus még mostohább sorsra jutott: határozat tiltotta meg a „puritán” név pusztá használatát is.

A zsinat egyik legjelentősebb végzése egy törvénykönyv összeállítására vonatkozott, mely elkészülvén, 1649-ben törvényerőre is emelkedett, évszázadokra meghatározva az erdélyi vallási viszonyokat. A konszolidáció jegyében, a kialakult viszonyokat véglegesen lerögzítve, az *Approbatae Constitutiones* szabályozta az egyház és az állam viszonyát. Szigorúan megtiltotta a vallási újjítást, de másfelől – s ez a presbiteri mozgalom hatására tett előrelépésként könyvelhető el – a jobbágyok szabad vallásgyakorlatát is engedélyezte, a linzi béke szellemében. Az *Approbaták* egyház és állam végleges összefonódását kodifikálták – eltérően a magyar királyságbeli viszonyoktól, ahol a rekatolizációs politika következtében még a tulajdonképpeni egyházszervezés ügye is elakadt.

Látszólagos veresége ellenére a puritán és presbiteri mozgalom valójában megújította egyházunkat, és 1646 után is tovább hatott, s mind hatásában, mind visszahatásában átalakító erőt jelentett az egyházi belső és az ország politikai életében.

Fokozatosan átformálta az istentiszteletet. Az Ige került előtérbe a perikópa-rendszer kiszorítása, a mindennapi templomi bibliaolvasás (1642) és a gyülekezeti zsoltáréneklés (1643) kötelező bevezetésével. Az egyházi éneklés egyébként teljesen megújult, amikor a puritán kegyesség hatására széles körben elterjedtek és valóságos népenekekké váltak Clement Marot és Theodor Béze Lobwasser német fordítása nyomán, Szenczi Molnár Albert által magyarra átültetett genfi zsoltárai. Genf mintájára nálunk is elterjedt ezáltal az „énekelt Ige”, háttérbe szorítva a szertartási énekek nagy gyűjteményét, az Öreg Graduált. 1646-ban elrendelték a Heidelbergi Káté minden vasárnap délutáni, katechizációs célzatú prédikálását, és az igehirdetés terén általában is a puritán pietizmus szabadsága váltotta fel Geleji kötött formáját, kálvini dogmatizmusát. Medgyesiék a köznépnek tettek nagy szolgálatot, amikor a népi éneklés és az anyanyelvű népoktatás kifejlesztését szorgalmazták. A nemzeti zsinat be is vezette az ún. „nemzeti iskolákat”, melyek a leányok nevelésének korai kezdetét jelentik, s a népiskola előfutárai.

Az iskolaügyet hosszú idő után a reformáció karolta fel először, amit jól jellemez egy 1557-beli végzés: „Az iskolák állítását Isten dicsőségére és az ország felvirágozására szükségesnek tartjuk”. Ebben a korban egyház és iskola összefonódása biztosítja az Ige, a reformáció átütő erejét, s ez a hagyomány él tovább a protestáns erdélyi fejedelemségben.

Az első egyházi iskolák a plébániai tanintézetekből nőttek ki, s a 16. század folyamán különösképpen a nagyvárad, a gyulafehérvári és a kolozsvári vált jelentőssé. A századvég zűrzavaros körülményei között visszahanyatlott iskolákat az „ortodoxus” fejedelmek virágoztatták fel, újakat alapítva melléjük.

Bethlen Gábor iskolapolitikája országos, politikai kitekintéssel igyekszik megalapozni és európai színvonalra emelni Erdély iskolahálózatát. E cél ér-

dekében páratlan bőkezűséggel küldi külföldi egyetemekre alumnusait (= ösztöndíjasait), hogy tanult emberekkel láthassa el egyházát és iskoláit. Iskolai kérdésekben jeles tanácsadója a heidelbergi egyetem irénikus teológusa, Pareus Dávid. Az 1622-ben alapított gyulafehérvári akadémiát „keleti Heidelbergává” akarja kifejleszteni. Ezért is hívja meg tanáraiul a neves német költőt, Opitz Martint, majd a heidelbergi Piscatort, a hernborni Bisterfeldet és Alstediuszt. E professzorok vezetésével, bár teljes akadémiai rangra sosem emelkedik, a gyulafehérvári kollégium rohamosan felvirágzik, s az 1657-es török-tatár pusztítás után végleg Nagyenyedre kerülve, el egészen a 20. századig Erdély református szellemi életének a központja marad. Mellette a kolozsvári iskola emelkedik kollégiumi színvonalra, miután 1656-ban **Apáczai Csere János** (1625–1659), az erdélyi tudomány „atyja” kerül az élére.

A korábban gyulafehérvári professzorként működő Apáczai presbiteriánus és kartéziánus eszméi miatt, szembekerülve az Angliából Erdélybe menekült Isaac Basire vendégprofesszorral, a presbiteriánus eszmékben independentizmust látó II. Rákóczi György büntetéséből volt kénytelen elhagyni eredeti állását. Kolozsvárra kerülve, élete hátralevő három évét az iskolának és az erdélyi tudomány és közoktatás ügyének szentelte. Kora tudományos színvonalán álló Enciklopédiát és Magyar logikácskát írt, Ramus dialektikáját és Descartes-ot tanított, s holland mintára, Erdély civilizált országgá emelésének alapfeltételét átfogó iskolarendszer felállításában látta. Az anyanyelvű oktatás apostolaként „anyai” és „deák” (= latin) scholákat különböztet meg, és ezt írja: ha valamely országban, tartományban, városban nincsenek anyai scholák, „ez csálthatatlan jele, hogy az az ország, tartomány és város a temérdeki tudatlanságnak tengerébe borul bé, Isten országától is messze vagy”. Korát messze megelőzve, nemzeti egyetem felállítását sürgeti, s Erdély pusztulásakor – jelképes módon – az új fejedelemnek egy magyar tudományos akadémia alapítási tervezetét (*De instituenda academia*) nyújtja be. Rövidesen meghal.

Az egyházi és teológiai irodalom terén a reformáció századában, a vallási viszonyok kuszasága és a kálvini egyház kezdeti létbizonytalansága miatt nem születhettek jelentős művek. Ezek hiányáért azonban bőségesen kárpótol a következő század.

A Biblia-fordítás és -kiadás legnagyobb erdélyi vállalkozása, még a 16. században, Heltai Gáspár és munkatársai nevéhez fűződik, akik 1551 és 1565 között valószínűleg az egész Bibliát lefordították és részenként szinte az összes könyveit megjelentették. Ez a fordítás azonban nem vált használattá, és Károli Gáspár ma is hivatalosan használt Bibliája (1590) aztán vég-



képp háttérbe szorította. A kezdeti nagy Biblia-hiányt Szenczi Molnár Albert hanaui (1608) és oppenheimi (1612) Károli-féle, javított kiadásai pótolták. I. Rákóczi György kezdeményezéséből 1660-ban készült el a Várad Biblia, amelynek példányaiból Nagyvárad török ostromakor bizonyos mennyiség el is pusztult. 1685-ben Misztótfalusi Kis Miklós Amsterdamban háromezer-ötszáz példányban nyomtatta ki az általa újra revideált Károli-fordítást, négyezer-kétszáz példányban az Újszövetséget s ugyanannyi példányban a Zsoltárokat.

Misztótfalusi Kis Miklós (1650–1702) teológiai tanulmányait odahagyva, valóságos művésze lett a könyvnyomtatásnak. Hollandiából Kolozsvárra hazajőve a város nyomdáinak irányítójaként legfőbb hivatásának tartotta olcsó népkönyvek kiadását, az írástudatlanság felszámolását, az anyanyelvű irodalom szolgálatát, a Biblia terjesztését. Felvilágosult harca és munkássága tragikus és idő előtti halálba torkolt. A reformáció szolgálatában meghonosult és a 17. század folyamán egyházunk egyik legfőbb támaszaként megerősödött hazai, illetve kolozsvári nyomdászati Heltai mellett neki köszönheti a legtöbbet.

A hazai egyházi irodalom terén rendkívüli érdemeket szerzett Szenczi Molnár Albert (1574–1634). Pályája legfőbb állomásai: Wittenberg, Heidelberg, Strasbourg, Herborn, Altdorf, Marburg, Hanau, Oppenheim... Magyarország... Erdély... Kolozsvár. „Jóformán vándorlással telt el egész élete, ám mindig egyháza és a magyar irodalom érdekében dolgozva... Írói működése sok tekintetben korszakot alkotott, több irányban pedig éppen századokra kihatott” (Lexikon). Zsoltároskönyve, a *Psalterium Ungaricum* (Herborn, 1607) a Biblia mellett a legelterjedtebb magyar könyv a világon, több mint száz kiadást ért meg. Magyar nyelvre átdolgozta a Heidelbergi Kátét. Lefordította s Bethlen Gábor támogatásával kiadta Kálvin Intitutióját (1624). Magyar-latin, latin-magyar, latin-görög-magyar szótárai, Új magyar grammatikája stb. nagy szolgálatára voltak a magyar nyelvnek, egyháznak és tudományosságnak. Biblia-kiadásai életbevágóan fontosak voltak az Ige terjedése és a reformáció kiteljesedése szempontjából. Fordításai az európai egyház és teológia felé nyitott kaput hazájának.

Alapvető teológiai munkásságot folytatott Erdély korszakalkotó jelentőségű „ortodoxus” püspöke, Geleji Katona István (1589–1649) is. Vaskos teológiai műve az unitáriusokkal polemizáló *Praeconium evangelicum* (1638). Magyar grammatikácskát (1645) is írt. Erdély és a fennhatósága alá tartozó Részek, valamint egész Kelet-Magyarország egyházainak szervezeti, hitvallási, liturgiai egyesítésére törekedve, kálvini egyházszervezői tehetséggel hívta életre az 1646-os nemzeti zsinatot, s az ott létrehozott „atyafiságos egyházi unió” és politikai jellegű „generális conföderáció” törvényes megalapozására többnyire ő szerkesztette a már említett *Approbatae Constitutiones* és az ún. Geleji-kánonokat. Nem rajta múltott, hogy ezt az egységet alapjaiban ingatták meg az 1657-es események, majd teljesen megsemmisítette a Habsburg uralom.

Az erdélyi fejedelemség hanyatlási korszakának egyházára az episzkopális-presbiteriánus viszály jellemző, olyannyira, hogy ez politikai téren is

megnyilvánult. A pusztulás után egymást követi egy „presbiteres” és egy „püspökös” fejedelem rövid uralma, majd a pártoskodást megszüntetni akaró Apafi Mihály következik. A meggyengült fejedelmi hatalomra támaszkodó püspöki autoritás szintén veszít az erejéből, miközben a Basta-korszak emlékét felidéző 1657–1662-es évek amúgy is szétzilálják a szilárd egyházi rendet. Ehhez járul még hozzá az ideig-óráig viasszorított presbiteriánus szellem feléléde, melynek kedvez a központi kormányzat gyengesége. Rövid időn belül a presbiteriánus „párt” annyira megerősödik, hogy köréből választanak püspököt. Erre az időre esik az első presbitériumok felállítása. A vámosgálfalvi esperes saját gyűlekezete után még más huszonötben szervezi meg azokat. A főurak többsége azonban továbbra is az episzkopális egyházrend híve, s arra ösztönzi a fejedelmet, hogy teremtsen rendet az egyházban, s szorítsa kordába az elszabadult papságot. Ilyen körülmények között kerül sor 1671-ben a gyulafehérvári zsinatra, s vele párhuzamosan a világi urakból álló egyházi gyűlés – a későbbi főkonzisztórium – összehívására, a belső béke megteremtése érdekében. Ez alkalommal s a következő évtized folyamán a kialakuló „supremum consistorium plenum” fokozatosan rákényszeríti akarát a klerikusok zsinatára, míg 1682-ben a világiak supremációjára véglegesül, s az egyházi főhatalom az ő kezükbe megy át. Az erősödő Habsburg fenyegetettség árnyékában így fordul visszajára a világiak bevonását igénylő presbiteriánus célkitűzés: az egyház kormányzata feudális irányba alakul át, kizárva az egyházvezetésből most már nemcsak a köznépet, hanem jobbra a papságot is. Hosszú időre eltűnnek ezzel a presbiteres-püspökös mintájú ellentétek, mivel az egyház szellemi-lelki átalakulása már befejeződött, és nemsokára minden erejét az új veszélyre, az abszolutista és rekatolizáló Habsburg elnyomással szembeni ellenállásra kell fordítania. A századvég hátralevő ideje ezért az egyház „anyagi és szellemi erősítésével” (P. J.) telik, a jövő nagy veszedelmeinek az előérzetében.

A hanyatlás korszakából az egyházi irodalom gazdag termése figyelemre méltó. A puritán kegyesség és az események történelmi tragikumának mély átélése jellemzi ezt, az ország elesett sorsa fölé emelkedő irodalmat, mely őszinte bűnbánatból sarjad és Isten vigasztalását nyújtja a megszorodott Erdélynek. Elég, ha a pusztá címeket felsoroljuk: Sok jajjokba merült magyaroknak siralmi, Gileád balsamuma, Győzködő hit, Magyarok hatodik jajja, Haza békessége, Csüggedező lélek lelki bátorsága, Haza számkivetett békességének helyreállítása, Az Úrért s hazájokért elszéledett és számkivetett bujdosó magyarok füstölgő csepüje. Az idvesség paizsa, A lelki flastrom ... Pax animae... Pax crucis. Temetés ez – a megbékélés szívárványa alatt.

1985. május 13.

TÓKÉS LÁSZLÓ

SZOKOLAY SÁNDOR

Ima rontás ellen

Fohász Erdély falvaiért

*Nemzetek országoló Istene!
Szorongásban imádságra indított,
veszedelemben foháskodásra fordított,
sajgó szájunkból származó szapora szóval,
nehézült kebelünkben kiszakadt fennszóval
kiáltunk Hozzád: nemzetek országoló Istene!*

*Fordítsd hozzánk figyelmedet!
Békétlenséget nem szító,
nehéz sorsát viselő
kicsiny néped csapásait
elégeld meg immár!*

*Őrző angyal, őrizd meg házunkat!
Állj négy szögön, állj négy őrző angyallal!
Fedelét senki be ne omlassza!
Falait senki le ne ronthassa!
Ezen kérésünket halld meg!*

*Őseink temetőit,
hitünk őrző templomait,
Szent Fiadért kérünk,
Kíméld meg!*

*Porból porrá Te tégy csak minket
kijelölt időnkben!*

*Hadd fekhessünk nyugodtan ágyunkban,
tisztességtől ne féljünk álmunkban!
Nyelvünkön bátran szólhassunk!
Eleink mellett nyughassunk!*

*Aki ez imát ma velünk mondja,
egész világ magyarjait minden bajtól ójja!*

Ámen!

SZEMBEN A KOMMUNIZMUSSAL

Az 1988-as falurombolás elleni tiltakozásra emlékeztek Aradon és Temesváron

Az 1989-ben, Temesváron elkezdődött romániai népfelkelés közelgő 20. évfordulója alkalmából tartandó emlékév nyitórendezvényét szervezték meg Aradon, 2008. szeptember 20-án a belvárosi református templomban. Abban a városban, és azon a helyen, ahol 1988 szeptemberében a Temesvári Református Egyházmegye Lelkészi Kara Romániában elsőként – és helyi, szervezett, nyilvános és testületi fellépésként egyetlenként! – emelte fel szavát az erdélyi magyar közösséget létében fenyegető ördögi terv, a falurombolás ellen. A „Szemben a kommunizmussal” címet viselő konferencia és egyben megemlékezés szervesen illeszkedik a kommunista múlttal való szembenézés témakörébe, amelyet Tókécs László következetesen szorgalmaz az Európai Parlamentben a keresztény értékek, múltunk felvállalása mellett.

A konferencia témája is bizonyosságot ad arról, hogy a két témakör szorosan összefügg, mutatott rá **Tókécs László** megnyitójában. A szekularizálódó Európában egyre nehezebb a keresztény értékeket felvállalni, Európa mintegy megtagadja gyökereit, elfeledkezik a múltjáról. Ugyanígy Közép-Kelet-Európa azon államai, melyek a Szovjet-tömbhöz tartoztak, múltfeledő, önfelmentő módon nem mernek szembenézni közelmúltjukkal, és tapasztalható, hogy a Nyugat sem ítéli el megfelelő mértékben a kommunizmust, márpedig ugyanolyan bűnös rendszer volt, mint a náciizmus.



A kommunizmusban az egyházak megtartó szerepet játszottak, ez olyan evidencia, amelyet senki sem szokott kétségbe vonni – ám a kép árnyalásra szorul. Dr. Molnár János lekipásztor, egyetemi tanár e konferenciára megjelentetett *Az Aradi Állásfoglalás a magyar-román diplomáciai kapcsolatok és a „Vasile-dosszié” tükrében* című könyvében írja: „A felhívást megszavazó lelkészek, egy közösség vezetőiként, igaz, nem túl nagy egyházmegye magyar reformátusait képviselve hozták meg bátor döntésüket. Ennek ellenére (vagy éppen ezért is?) a közelmúltból alkotott történeti képből szinte teljesen hiányzik mind Magyarországon, mind Romániában”. Ezen összefoglaló keretei nem engedik meg, hogy teljes részletességében ismer-tessük a szerző által történészi alapossággal okadatolt történetet, a lényegét a következőképpen foglalhatjuk össze: 1988 nyarán Molnár János megkereste Tókécs Lászlót, hogy emeljék fel szavukat a Ceaușescu-féle

falurombolási terv ellen. A Molnár János által írt tervezetet Tőkés László kiegészítette, majd vállalta, hogy eljuttatja minél több egyházmegyébe. Tervük szerint lehetőleg egy időben felolvasásra kellett volna kerülnie lelkész-értekezleteken, egyéb megfelelő alkalmakkor. A Securitate besúgói útján – többnyire lelkészek, esperesek – tudomást szerzett a tervükről, és komplex „ellenstratégiát” kívánt alkalmazni a terv megakadályozására. Fél sikerrel. Egyrészt az aradi gyűlés időpontját „elnezték”, a protestirat nyilvánosságra hozatalát későbbi gyűlésre várták. Ezért 1988. szeptember 6-án az adminisztratív egyházmegyei gyűlésen Tőkés Lászlónak és Molnár Jánosnak sikerült felolvasniuk a szöveget, amelyet a gyűlés négy tartózkodással elfogadott, és megszavazták, hogy terjesszék a felsőbb egyházi hatóságok elé. Molnár János holland barátai (Klaas és Ida Eldering) az előre megbeszélte kódolt távirat megérkezése után közhírré tették az eseményt, és rövidesen bemondták a Szabad Európa Rádióban. Noha a kezdeményezők kemény megtorlásra számítottak, akkor „megúszták” egy püspöki írásbeli intéssel. Viszont a Securitatenak sikerült megakadályozni, hogy máshol is elhangozzék a Tőkés László által titokban eljuttatott szöveg (amelynek tartalmát az akkori sepsiszentgyörgyi esperes jóvoltából pontosan ismerték).

Pedig – helyezte tágabb kontextusba Molnár János a történeteket – az akkori magyar-román diplomáciai viszonyok tükrében a magyar kormány-
nak igazán jól fogott volna egy „belső”, szervezett tiltakozó akció felka-
rolása. Ugyanis épp akkor mélyponton voltak a magyar-román kapcso-
latok, a „be nem avatkozás politikáját” ekkorra már kezdte felülírni a ma-
gyar kisebbség érdekeiért való kiállás (Erre a későbbiekben, dr. Szűrös
Mátyás volt államelnök előadása kapcsán még visszatérünk.). Június 27-én
százvalahányezres tömeg tüntetett a falurombolás ellen, Erdély mellett
Budapesten (erről dr. Zétényi Zsolt, a tüntetés egyik főszervezőjének
előadása kapcsán szólunk majd bővebben). A magyar „nacionalizmusra és
sovinizmusra” a válasz köztudott: a román kormány negyvennyolc óras
határidőt szabva kiutasította a kolozsvári magyar főkonzulátus egészét. A
romániai ellenzék tiltakozó akciói miatt egyre nagyobb figyelmet kap
külföldön is az ún. „szisztematizálási terv” (lásd később Szócs Géza elő-
adásáról írtakat), a román emigráció is mindent bevet a figyelemfelkeltés
és a tiltakozás érdekében (amint erről Dinu Zamfirescu számolt be).
Tiltakoznak, illetve próbálnak segíteni a nyugati egyházak is (erről, illetve
a nyugati emigráció, valamint más segítő intézmények, szervezetekről
egyfajta keresztmetszetet dr. Hermán M. János adott), a Szovjet-tömb több
államában is tanújelét adják a szolidaritásnak.

De a magyar kormány ekkor még nem veszi számításba az egyházi jel-
legű megmozdulásokat, élt egyfajta kommunista klérus-ellenesség (már-
pedig még az olyan kis egyházak is, mint a lengyelországi reformátusoké,
igencsak kritikusan viszonyultak az adott pártállami időkhöz, amint erről
Lech Tranda beszámolt). Ugyan sor került egy nagyon hirtelen szervezett
Grósz-Ceausescu találkozóra éppen Aradon, 1988. augusztus 28-án, de ez –

amint azt az ominózus találkozáson is jelen lévő Szűrös Mátyás megerősítette – a magyar diplomácia csődjét hozta.

A magyar kormány „bátrabb” tevékenységén kívül is egyre nagyobb nyomás nehezedik a román vezetésre külföldről. Dinu Zamfirescu, akkor Franciaországban élő román ellenzéki vezető élvezetes beszámolója szerint a román emigráció is mindent megtett a figyelemfelkeltés érdekében. A szokásos interjú-adásokon, előadások tartásán, könyvek, cikkek írásán kívül szokatlannak tűnő eszközöket is bevetettek: nyugati országok falvai „fogadtak örökbe” romániai – kipusztulásra ítélt – falvakat, figyelemfelkeltő matricákat ragasztottak ki az üzletek, telefonhívásokkal „zaklatták” a román nagykövetségeket stb. Az Operation Villages Roumains (Romániai Falvak Akció) néven közismertté vált nemzetközi megmozdulás érdemi kezdetét Dinu Zamfirescu Josy Dubié, belga újságíró Doina Corneával készített televíziós interjúja és riportfilmje sugárzásának idejére tette (a filmet többek között sugározták Hollandiában, Norvégiában, Dániában, Svájcban, Franciaországban, Kanadában és Magyarországon is). Ezután sikerült az addig esetlegesen, szétszórtan tevékenykedő román(iai) emigránsoknak eszközökhöz hozzájutni az üzeneteik eljuttatásához, a hiteles informáláshoz. A konkrét gyakorlati haszon abban is mérhető, jelezte Dinu Zamfirescu, hogy a nemzetközi sajtó folyamatosan foglalkozott a romániai állapotokkal, így megváltozott az addig Ceaușescu által gondosan ápolt „Moszkva rebelle” kép, és felszínre került a való „sztálinista diktatúra” megannyi visszássága.

Dr. Zétényi Zsolt a budapesti „Erdély-tüntetés” egyik főszervezőjeként emlékeit osztotta meg a hallgatósággal. Hiteles adatokkal támasztotta alá visszaemlékezését, és dokumentumértékű fotókkal kerekítette ki a kommunista országok egész történetében egyedülálló békés szolidaritási megmozdulás képét. Ilyen tömegméretű megmozdulás „egy másik ország belügyei” miatt sehol nem volt (és Magyarországon sem – sem addig, sem azután). Apró, de fontos adalék: a magyar rendőrség nem támasztott akadályokat a tüntetés megszervezése elé, sőt, azon kérésüket, hogy lehetőleg ne is lássanak rendőrt, nagymértékben teljesítették. Nem is történt rendbontás.

Szócs Géza költő „Ellengyenge idők” című szabad előadásában az „ellenállásban gyenge idők” próbálkozásait, kísérleteit villantotta fel. Beszért az Ellenpontok című szamizdat köré csoportosuló magyar ellenzékiiségről, a román írókhoz fűződő viszonyokról, az ellenzékiek számító értelmiségiek akkori lehetetlen és egyre lehetetlenülő helyzetéről. A szűknek bizonyuló előadásidő még arra is elég volt, hogy az objektív okok miatt távolmaradó Hámos László – a Magyar Emberi Jogok Alapítvány (HHRF) társalapítója és elnöke – üzenetét röviden tolmácsolja, kiemelve a HHRF egyik kimagasló eredményét, amikor 1987-ben az Amerikai Egyesült Államok Kongresszusa négy alkalommal szavazta le a Ceaușescu-rendszert jutalmazó Legnagyobb Vámkedvezményt (Most-Favored-Nation status-t). Szócs Géza arra is felhívta a figyelmet: hatalmas irodalma van annak, hogy a magyar kormány a kelet-német állampolgárokat „nem toloncolta vissza” az NDK-ba, sőt, a háttárgnyitással óriási szerepet vállalt a kommunista blokk megdöntésében.

De annak nincs irodalma, hogy ennek a „nyitásnak” a főpróbáját tulajdonképpen az jelentette, hogy a magyar kormány a Romániából a nyolcvanas években érkezett menekülteket (akik turistaként érkeztek a „baráti országból”) nem toloncolta vissza! „A világ az erdélyiek példáján keresztül tanulta meg – fogalmazott Szócs Géza –, hogy egy kommunista országnak nem kell visszaadnia a menekülteket annak az államnak, ahonnan elmenekültek.” Végezetül egy méltatlanul elfeledett román emigráns társaság, a Szabad Románia Csoport „tüneményes” tevékenységének állított emléket. Olyan összetartó erő volt ebben a csoportban, és olyan látványos akciókat hajtottak végre, hajtott főt előttük, melyekkel felrázták az egész Közép-Kelet-Európát, mi több, az egész világot – méltán sajnálhatjuk, hogy a fordulat után teljesen eltűntek a színről, nem jöttek haza, és nem váltak a közélet alakítóivá.

Lech Tranda lengyelországi református lelkipásztor német nyelvű előadásában – melyet dr. Anca Tibor tolmácsolt szakavatottan – a lengyel református egyház ellenálló szerepét vázolta. Habár mindannyian hajlandóak vagyunk úgy tekinteni a világra, hogy mi vagyunk annak a közepe, például a lengyelek meg lehetnének győződve arról, hogy az igazi ellenállást ők művelték (lásd Szolidaritás mozgalom, II. János Pál pápa stb.), nem szabad megfedkezünk a kisebb, ám mértékük szerint éppoly fontos eseményekről sem, jelentette ki.

Talán ezért kezdte a nyugati világ szolidaritását megjelenítő mozgalmak, intézmények, egyesületek stb. feltérképezését dr. Hermán János egyháztörténész személyes vallomással, életútjának idevágó részeinek érintésével. Lélekmeleg előadásból egy, az egész nyugati világot átfogó, személyes kapcsolatokon alapuló mozgalom-háló bontakozott ki, csomópontjaiban mindig egy elkötelezett (nem föltétlenül emigráns, és nem föltétlenül magyar!) emberrel. Az emigránsok története személyek története, vonhatjuk le előadása alapján, de nem a szűkkeblű individualizmusé, hanem az áldozatra is képes, sorsunkat empátiával megközelítő barátoké.

Dr. Szűrös Mátyás, a Magyar Köztársaság volt államelnöke a diplomácia háttértitkaiba engedett bepillantást részletező előadásában. Tőle tudhattuk meg – amire egyébként többen is utaltak a nap folyamán –, hogyan sikerült az MSZMP-ben sikereket elérnie egyfajta „nemzeti vonalnak”, és hogyan sikerült Kádár Jánost meggyőzni igazukról (Kádár csak vagy leginkább a „szovjetellenesség” vádjától félt); hogyan sikerült lazítani a „be nem avatkozás” doktrínáján, és hogy miért nem voltak rendőrök az Erdély-tüntetésen. Hiteles képet kaphattunk a már említett Grósz–Ceașescu találkozóról is, valamint beszámolt arról is, hogy e találkozó eredményeként született „nagy semmit” hogyan lehetett „realizálni” Sepsiszentgyörgyön.

A konferencia lezárásaképp hálaadó emlékstentiszteletet tartottak, amelyen Tőkés László püspök hirdette az Igét. Az alkalomhoz illően Tőkés László a tizenkilenc évvel ezelőtt írt prédikációiból olvasott fel részleteket a szeretetről és a félelemről. Elemi erővel hatott az Újvárossy Ernő temesvári hős eltűnése és holttestének felfedezése napjain írt „Igei napló”.

Az istentisztelet után köszöntötte az egybegyűlteket Seres Géza aradi esperes, valamint Bognár Levente, Arad alpolgármestere is, aki Franciaor-

szágból, a műemlékek napjának megünneplése alkalmából szervezett konferenciáról érkezett. Rövid köszöntőjében összekapcsolta a kettőt, rámutatva a húszéves évforduló aktualitására. Rendhagyó könyvbemutató keretén belül ismertette Molnár János Az Aradi Állásfoglalás című könyvét, amelyet egy rövid ünnepi műsort követően a templomban szép számmal összegyűlt hívek ajándékként vihettek haza.

Temesváron, 2008. szeptember 21-én ünnepi istentisztelettel folytatódott a megemlékezés. Dr. Molnár János prédikációjában sajátos jubileumról is szólt, hiszen másodjára állt a temesvári belvárosi templom szószékén – az első alkalomra ezelőtt huszonöt évvel került sor. A temesvári gyülekezet részese lehetett Isten szabadító munkájának, emelte ki. A 78. zsoltár 1-4-ig terjedő versei alapján az örök-

ségünk őrzésének fontosságára hívta fel a figyelmet, mert át kell adnunk utódainknak, biztosítanunk kell a folytonosságot, mivel ez szükséges az identitásunk megőrzéséhez. A templomi esemény dr. Herman János köszöntőbeszédével zárult, aki a 89. zsoltár alapján Újvárossy Ernőre emlékezve elmondta: az ő halála Krisztusban nyereség, akkor is, ha nekünk fájdalmat



Tőkés László, Szőcs Géza és Borbély Zsolt Attila

okoz, és tolmácsolta Tőkés László püspök köszöntését a forradalmi gyülekezetnek. A megemlékezés Újvárossy Ernő, a temesvári ellenállás első áldozatának sírjánál folytatódott, ahol Balaton Zoltán volt presbiter vallomások beszédében kitért arra: Újvárossy Ernő tudta, hogy fontosabb a becsület a félelemnél, amely akkor bennük lakozott. És bár benne volt a bukás veszélye a lehetőségekben, mégis vállalta sorsát. Barátjaként vallja, hogy Újvárossy Ernő halála nem megijesztette a gyülekezetet, hanem erőt adott nekik. „Hálát adunk az Istennek – fogalmazott Balaton Zoltán –, hogy volt egy ilyen barátunk, és van nekünk egy ilyen vértanúnk.” Ezután koszorúkat helyeztek el Újvárossy Ernő sírján a Királyhágómelléki Református Egyházkerület, Tőkés László európai parlamenti irodái, a Temesvár-Belvárosi Református Egyházközség, valamint a Temesvár-Újrezdév Református Egyházközség részéről.

Arad-Temesvár, 2008. szeptember 21.

TŐKÉS LÁSZLÓ
EP-képviselő sajtóirodája

Következtetések

Az Arad központú Temesvári Református Egyházmegye lelkeszeinek aradi állásfoglalása olyan pillanatban került nyilvánosságra, amikor a kolozsvári konzulátus bezárásával mélypontra jutott román-magyar kapcsolatok normalizálására csöpp remény mutatkozott. A nyilvánosságra hozatal előtt bő egy héttel, épp Aradon tartott, váratlan román-magyar csúcstalálkozó, amelyet a román vezető, Nicolae Ceaușescu a szó szoros értelmében kieroszakolt, hozzájárulhatott ahhoz, hogy a találkozó biztosításával lekötött román Állambiztonság, korábbi intézkedései ellenére, nem tudta megakadályozni a nyilvánosságra hozatalt. Hamar tévedésnek bizonyult a magyar vezetésnek az a kezdeti reménysége, hogy kérdésfelvetései halló fülekre találtak. A Scânteia szeptember 4-i cikke már komoly csapás volt mindenféle illúzióra. Szűrös Mátyás és Berecz Frigyes tárgyalásai jelezték, hogy a román vezetés semmilyen kompromisszumra nem hajlandó. A magyar Minisztertanács szeptember 22-i határozatai a román-magyar kapcsolatok vonatkozásában az egyre durvuló politikai légkörben nem sok sikerrel kecsegtettek. Györfi Károly kereskedelmi tanácsos példátlan kiutasítása Romániából és az egyre fenyegetőbb határrendészeti, útlevel- és vámkezelési gyakorlat valósággal hidegháborús állapotokat teremtett. A RKP KB novemberi plénuma minden kétséget kizáróan megerősítette, Ceaușescu nem fog együtt haladni a peresztrojkával és a glasznoszttyal. Szűts Pál decemberi elemzése arról, hogyan vélekednek Romániában a magyar politizálásról, kinyithatta azok szemét is, akik addig becsukták, vagy néztek, de látni nem akartak.

Ebben a helyzetben nagyon kapóra jött volna a magyar külpolitikának egy Romániában, külső támogatás nélkül szervezett, testületi tiltakozás a román belpolitika ellen, főleg ha azt a magyar nemzetiség egy csoportja kezdeményezi. Ha máshonnan nem, a Szabad Európa Rádió magyar adása révén értesülhettek az aradi kezdeményezésről. A probléma csak az, hogy mind a magyarországi, mind a romániai magyar „vezető” értelmiség még teljesen a kommunista reflexek rabja. Az egyházat még mindig „szükséges rosszként” kezeli. Egy 1988-as konzuli jelentésben ezt találjuk: „Ugyancsak a nyomasztó nemzetiségi helyzetre jellemző, hogy a városokban, és különösen vidéken nagyrészt az egyház képviselői, a helyi papság az a tényező, amely vállalja, és a ránehezedő nyomás ellenére gyakorolja a közösségek összetartását, a nemzetiségi lét tudatosítását.” Vagyis, a nyomasztó nemzetiségi lét egyik bizonyítéka, az anakronisztikus realitás, az egyház szerepvállalása, normális helyzetben ennek nem így kellene lennie. Ha megvizsgáljuk a bukaresti és kolozsvári kirendeltségek romániai magyar kapcsolatait, katolikus pap még csak-csak akad, református egy sem. A kolozsvári konzulátus bezárása előtt, a működésről készített jelentés IV. fejezete felsorolja a konzulátus magyar és nem magyar kapcsolatait név szerint. A 95

kolozsvári és 23 nem kolozsvári, valamint 35 román személyből mindössze Czirják Árpád kolozsvári, Szent Mihály-templomi plébános-kanonok képviseli az Erdélyben történelmileg különleges társadalmi szerepet betöltő magyar egyházakat. (Érdekes viszont, hogy szerepel rajta dr. Újvári Ferenc nyugdíjas ügyvéd, aki a Tőkés-ügyben védőként rendszeresen feltűnik.) Ha ehhez hozzáadjuk azt a tényt, hogy olyan református vallású, a magyar diplomácia által nagyra tartott személyiség, mint Sütő András író, nem kívánja felkarolni az egyházi kezdeményezésű tiltakozást, elég világos, miért nem vett tudomást a magyar politika az aradi állásfoglalásról. Az ok, mind a romániai magyar „vezető” értelmiség, mind a kortárs magyar politikusnemzedék esetében, a kommunista típusú szekularizáció.

A másik tényező aktuálpolitikai jellegű, dokumentárisan kevésbé alátámasztható, noha egészen nyilvánvaló. A diktatúra bukása után mi sem lett volna természetesebb, mint az, hogy azon kevés ellenállási kísérletet, amire büszke lehetett volna a romániai magyarság, tűzze zászlajára, alakítsa ki ellenállási legendáriumát. Nem ez történt. Egyedül a magyarországi 1956-hoz kapcsolódó romániai megmozdulások és azok retorziója épült be valamelyest mind a romániai román, mind a romániai magyar történeti tudatba.

De sem a bányászsztrájkokról, sem Király Károly memorandumairól, sem az Ellenpontokról, sem a brassói munkáslázadásról, sem az aradi állásfoglalásról, de még az 1989-es decemberi temesvári forradalomról sem mondható ez el. Ennek az állapotnak az egyik általánosan meghatározó tényezője az lehet, hogy a politikára befolyással bíró „erős emberek” többsége, az „öreg farkasok falkája” – mint a román szólásmondás hirdeti – „csak a szórét cseréli, de a természetét soha”.

Konkrétan az aradi felhívásra vonatkoztatva ok lehet az a tény is, hogy az egyik kezdeményező az a Tőkés László temesvári helyettes lelkész, későbbi püspök, volt tiszteletbeli RMDSZ-elnök, több nemzetközi kitüntetés birtokosa, romániai magyar politikai szerveződések kezdeményezője és vezetője, jelenleg EP-képviselő, akinek nemzetközi ismertségét épp a falurombolással kapcsolatos állásfoglalása alapozta meg. Miközben a másik kezdeményező, e tanulmány szerzője sem a magyarországi, sem a romániai politizálásban nem kívánt szerepet vállalni.

Tőkés László, a posztkommunista kelet-európai térségben a kisebbségi önvédelem egyik legelhivatottabb, ám egyben egyik legvitatottabb személyisége. Politikai és egyházpolitikai szerepvállalása, konzekvensen antikomunista megnyilvánulásai, bizonyos egyházi és politikai körök állandó támadásainak kitartó keresztütésében történnek mind a Kárpát-medencében, mind a nemzetközi egyházi szervezetek vadászterületén. Miközben a szerepet, a hőst, mint olyant, az aktuális európai kultúrkánonok idejétmúltak nyilvánították, olyan valaminek, ami aszinkronban van a közszereplőkről kialakított és általánosan elfogadott aktuális képpel. Azoknak tehát, akiknek saját politikai céljaik miatt, érdekükben áll „diszkreditálni” őt, a

Securitate kedvenc módszerével és kifejezésével élve, mi sem egyszerűbb, mint egyrészt idejétmúlnak nyilvánítani magatartását, másrészt elfeledni és elfeledtetni, hogy azon kevesek közé tartozott, akik szembe mertek szállni a diktatúrával éppúgy, mint a nemzetiségi kicsinyhitűséggel.

A médiának is szerepe lehetett az állásfoglalásnak, mint közösségi fellépésnek az elhallgatásában. Noha Tőkés nyilatkozataiban mindig említést tett arról, hogy nem egyedül kezdeményezte a falurombolás elleni tiltakozást, a magyar média ezeket a részleteket szinte kivétel nélkül kivágta. (Miközben az angol nyelvű kiadványok viszonylag részletesen kitérnek erre.) Úgy tűnik, szükségük volt egy magányos hősre, illetve egyáltalán nem volt szükségük arra, hogy beismerjék, a kommunista párt magyar tagjai nem védik meg nemzettársaikat, nem képviselik az érdekeiket, azt csak egy ilyen anakronisztikus intézmény, mint a sokszor saját vezetőitől is elárult egyház (pontosabban annak bizonyos csoportjai) meri-merik felvállalni.

Hogy a dolgok mikor kerülnek helyükre, mikor sikerül leszámolni a történelmi-politikai torzulásokkal és torzításokkal, azt ma még csak találgatni lehet. De annyi bizonyos, sokat tehetne ezért a kortárs történetírás. Főleg, ha forrásait elfogulatlanul, nem politikai-egyházpolitikai érzékenységek fenyegető árnyékában tudná kezelni.

MOLNÁR JÁNOS



Bözdújfalú katolikus templomának maradványa a tóban

TEMESVÁR – 1989

A forradalmi év kronológiája

Az 1989-es temesvári eseményekre visszatekintve látható, hogy világviszonylatban, ezen belül a kommunista blokk – kevés kivételtől eltekintve – szinte minden egyes tagállamában újból, immáron gyökeres változásokat előidézve, megmoccant az emberek lelkiismerete. Az elnyomás, a megaláztatottság, a lelki-szellemi elnyomorítás és gazdasági elcsökevényesedés évtizedei alatt felgyülemlett keserűség, az akkor még le nem járatott és el nem árult szabadság utáni vágy és eszme az utcákra és a terekre vezette az emberek tömegeit. Sok helyütt az egyházak hűséges, a hatalommal meg nem alkuvó igehirdetése kölcsönözte azt az erőt, amivel szembe lehetett szállni a besúgók és verőlegények seregével, a karhatalmi erők fegyvereivel. A visszatekintés során kialakuló kép változatos, amelyben a gyilkosság eszköztől sem visszariadó karhatalom árnyéka a templomok környékén gyülekező békés tüntetők gyertyáinak fényében egyre inkább visszahúzódik; ugyanakkor, mindenféle reprisztinációs szentimentalizmus nélkül látjuk, hogy a kialakuló kép alapszínét sok helyütt a megtorlás áldozatainak vére adja.

Viszont a Közép-Kelet-Európa szerte jelentkező megmozdulásoknak van egy olyan közös vonásuk, mely a temesvári eseményeknek egyedi vonást kölcsönöz. Míg a pl. kelet-németországi vagy a lengyelországi megmozdulások tömegesek voltak, addig a temesvári események kapcsán egy döntő periódusban egyetlen meghatározó emberrel találkozunk, Tőkés Lászlóval. A körülötte kialakuló, gyülekezetének tagjaiból álló lelki és fizikai „védelmi burok” minden bizonnyal alá nem becsülendő támaszául szolgált a családját is célzó zaklatás, és a későbbi életveszély idején. De ez még mindig messze elmarad a más államokban jelentkező tömegmegmozdulásoktól. Ennek helyét és szerepét Tőkés László egyéni ellenállásának a későbbi tömegmegmozduláshoz vezető korszakában Isten gondviselése vette át.

A Tőkés László nevéhez fűződő temesvári események vizsgálata kapcsán fokozatosan divatossá vált a méltánytalan relativizálás. Az akkor láthatatlanok és ismeretlenek az azóta eltelt időben maguknak vagy másoknak igyekeznek megszerezni egy szeletet abból a tortából, amelyről annak idején álmodni sem mertek. A temesvári eseményeket természetesen egy tágabb kör eseményeinek, a minden helyen omladozó kommunista diktatúrák felbomlási folyamatának és még sok más tényezőnek az összefüggésében kell és lehet tárgyalni, megérteni. Viszont nem lehet figyelmen kívül hagyni azt a tényezőt, amely a más helyen jelentkező megmozdulásokhoz hasonlóan Temesváron mindent eldöntő jelentőséggel bírt: az emberi elszántságot, a

megalkuvást nem tűrő és a fizikai megsemmisülés reális lehetőségével is számoló kitartást a felismert igazság mellett.

Közel húsz évvel az események után egyre többen teszik fel magukban a kérdést: mi a haszna a folytonos emlékeztetésnek? Nem kellene-e már ettől megszabadulni? De igen. Viszont nem ez a döntő kérdés, hanem sokkal inkább az, hogy hogyan. Feledés, elfojtás, cinkos hallgatás, az áldozatoknak kijáró eszmei és gyakorlati jóvátétel szőnyeg alá seprése árán? Nem. A kommunizmus örökségétől való megszabadulást pontosan a megismerő emlékezet biztosítja. Az időbeli távolságról pedig a nemzeti-szocializmus egyik kortárs németországi krónikásával, Eva Zellerrel együtt mondhatjuk: minél inkább távolabb kerülünk egy korszaktól, annál inkább sokasodnak a hozzá kapcsolódó feladataink. Véleménye szerint a történelmi távolság egy olyan perspektívát jelent, amelyben a múlt a megismerő emlékezet nagyítója alatt fokozatosan bontakozik ki: mi történt, hogyan történhetett meg, mennyire voltak az események és jelenségek mélyrehatóak, mekkora volt a szórásuk, milyen és meddig terjed az utóhatásuk? Ha igaz ez a 2007-ben tett megállapítás a németországi nemzeti-szocializmus egy évtizednél alig hosszabb uralmi korszakára alkalmazva (62 két évi távlatról van szó), akkor mit mondhatunk a kommunista diktatúra közel fél évszázadot felölelő romániai pusztításáról, amelynek alig 20 évvel ezelőtti bukására emlékezünk? Pontosán a rezignáció, a fásultság, a sokszor féltve őrzött okokra visszavezethető tagadás, az azóta felnőtt generációk széles körű érdektelensége a mutatója annak, hogy még mindig hordozói vagyunk egy örökségnek, amelynek a teljes súlyát, hosszú távú hatásait, mélységét egész egyszerűen ma még nem látjuk.

Ha pedig még azt sem láttatjuk, amit eddig megismertünk, akkor pontosan az azóta felnőtt és felnövőben lévő generációkat fosztjuk meg attól a történelmi tapasztalattól, hogy Isten kegyelméből lehetetlen helyzetekben is történhetnek nagy dolgok. Megismerő és ismertető emlékezet nélkül magukra hagyjuk az utánunk következőket, akikre – könnyen lehet, hogy pontosan ezért – majdan új köntösben „rámosolyog egy szép új világ”.

A 1989-es események kronológiáját és emblematikus szereplőit bemutatva számunkra jelzésértékű és természetes, hogy legfontosabb forrásunk Molnár János alapos kutatással megírt egyháztörténeti munkája: „A Nagyvárad (Királyhágómelléki) Református Egyházkerület története – 1944-1989”.

DR. ANCA TIBOR

Kronológia – 1989

- JANUÁR 15-20.** Hatnapos tüntetéssorozat Prágában. A rendőrség brutális fellépése nyomán több, mint félezer embert letartóztatnak, köztük Vaclav Havelt, a Charta '77 vezetőjét.
- JANUÁR 19.** Az EBEÉ bécsi záróokmányát az aláírók közül egyedül Románia nem tekinti magára nézve kötelezőnek.
- FEBRUÁR 6.** Varsóban megkezdődnek a kerekasztal-megbeszélések a kormány és az ellenzék között.
- FEBRUÁR 11.** Magyarországon az MSZMP elismeri a többpártrendszert és nem tekinti többé ellenforradalomnak az 1956-os fegyveres megmozdulásokat.
- FEBRUÁR 27.** Koszovóban bevezetik a rendkívüli állapotot, a lemondott korábbi albán nemzetiségű pártvezetőket letartóztatják.
- MÁRCIUS 9.** Az ENSZ Emberjogi Bizottsága elítéli Romániát. Az elítélő nyilatkozatot Magyarország is támogatja. Ez, többek között, az akkori Magyar Népköztársaság kezdeményezésének is az eredménye (március 3-i felkérés).
- MÁRCIUS 11.** Nyugaton nyilvánosságra hozzák hat Romániában élő korábbi pártvezető januárban írt levelét Ceaușescuhoz, amelyben kéri a településrendezési terv leállítást, az állampolgári jogok biztosítását, az élelmiszerexport felfüggesztését.
- MÁRCIUS 15.** Az első szabad nemzeti ünnepen Magyarország minden nagyvárosában tömegek vonulnak az utcára.
- MÁRCIUS 22.** Magyarországon létrejön az ellenzéki kerekasztal.
- MÁRCIUS 28.** Az életbe lépő új jugoszláv alkotmány felszámolja Koszovó és a Vajdaság autonómiáját. Koszovóban véres incidensek robbannak ki.
- ÁPRILIS 1.** Tőkés László temesvári lelkészt kivizsgálás és indoklás nélkül felfüggesztik állásából. A lelkész és a gyülekezete visszautasítja az intézkedést, minthogy a Fegyelmi Szabályzat kivizsgálás során megállapított súlyos fegyelmi vétség esetében lehetséges a felfüggesztés. Ezután kezdődik az a harc a püspökség és a temesvári lelkész, illetve gyülekezet között, amely elvezet a temesvári diktatúraellenes felkelésig.
- ÁPRILIS 7.** Lengyelországban törvénybe iktatják az ellenzék és a kormány tárgyalásainak eredményeit (szénátusban szabad választás, országgyűlésben 65% kommunista, a többi független, többpártrendszer elutasítva).
- ÁPRILIS 8-9.** A grúziai Tbilisziben a szovjet belügyi egységek véres eszakközzel oszlatják fel a tüntetést (18 halott, 127 sebesült).
- ÁPRILIS 12.** Ceaușescu bejelenti, hogy Románia visszafizette minden külföldi adósságát és képes atombomba gyártására.
- ÁPRILIS 18.** Franciaországban közzéteszik Doina Cornea Ceaușescuhoz intézett levelét.

- MÁJUS 8.** Magyarországon Kádár Jánost megfosztják minden párt-tisztségétől.
- MÁJUS 17.** Lengyelországban helyreállítják a római katolikus egyház autonómiáját.
- MÁJUS 25.** Mihail Gorbacsov számára létrehozzák az egyszemélyi államfő tisztségét a Szovjetunióban
- JÚNIUS 2.** Bulgáriában a „rebolgarizálás” miatt hetek óta tartó török etnikai megmozdulások (legalább száz halott és több ezer letartóztatott) záróakkordjaként a bolgár kormány világútlevelet bocsát ki. Ez tulajdonképpen eszköz a török lakosság kiűzésére.
- JÚNIUS 3-4.** Kínában, a pekingi Tien An-men téren hetek óta békésen tüntető diákok megmozdulását véres kegyetlenséggel számolja fel a hadsereg.
- JÚNIUS 13.** Magyarországon megkezdődnek a tárgyalások az ellenzéki kerekasztal, illetve a kommunista vezetés képviselői közt.
- JÚNIUS 16.** Magyarországon nem hivatalos gyászszerartás keretében újratemetik az 1956-os forradalom és szabadságharc kivégzett vezetőit. A gyászoló tömeg előtt mondott beszédében Orbán Viktor követeli a szovjet csapatok kivonását az országból. A magyarországi eseményeket „románellenesnek minősítik”.
- JÚLIUS 6.** Rehabilitálják az '56-os forradalom vezetőit Magyarországon, ugyanaznap meghal Kádár János. 14-i temetésén több százezen vesznek részt.
- JÚLIUS 24.** A Magyar Televízió Panoráma című műsora sugározza a Tókes László temesvári lelkésszel kanadai riporterek által készített interjút. Először történik meg, hogy egy szocialista ország hivatalos médiája nyilvánosságot ad egy másik szocialista ország ellenzéki képviselőjének.
- AUGUSZTUS 19.** Miután Lengyelországban lehetővé válik a Szolidaritás-kormány létrejötte, Ceașescu körlevélben követeli a Varsói Szerződés országaitól a beavatkozást. (A Varsói Szerződés július 7-én, épp Bukarestben utasította el a Brezsnyev-doktrínát.)
- AUGUSZTUS 21.** Több ezres tüntetés Prágában, sok száz tüntetőt letartóztatnak.
- AUGUSZTUS 22.** Törökország lezárja a bolgár határt a Bulgáriából menekülésre kényszerített törökök előtt.
- AUGUSZTUS 23.** Élőlánc a Baltikumban Tallin és Vilnius között, kb. egymillió résztvevővel a Molotov-Ribbentrop paktum évfordulóján.
- SZEPTEMBER 4.** Lipcsében minden hétfőn utcai demonstrációt szerveznek – egyházi vezetéssel.

SZEPTEMBER 5. AZ Európa Tanács parlamenti ülésére egy 26 tagú nemzetközi bizottság átfogó jelentést készít a romániai kisebbségek helyzetéről.

SZEPTEMBER 10-11. Éjfélkor megnyitják az osztrák-magyar határt a Magyarországon tartózkodó több tízezer keletnémet előtt. Ez lényegében a vasfüggöny megnyitását jelenti.

SZEPTEMBER 12. Kelet-Európában elsőként Lengyelországban alakul meg egy nem kommunista kormány.

SZEPTEMBER 19. Nyilvánosságra hozzák Nyugaton egy addig ismeretlen román ellenzéki szervezet, a Nemzeti Megmentési Front felhívását a novemberre tervezett kongresszushoz, melyben többek közt Ceaușescu lemondását követelik.

SZEPTEMBER 26. Tóth Károly dunamelléki református püspök az Európai Parlament strasbourgi ülésén élesen bírálja a romániai diktatúrát és a diktátort. Felhívja Európa népeit, kormányait, hogy tiltakozzanak a romániai elnyomás ellen.

SZEPTEMBER 27. A szuverenitást kimondó alkotmánymódosítást eszközölnék Szlovéniában. Megkezdődik Jugoszlávia szétesése.

OKTÓBER 7. A keletnémet állam megalakulásának 40. évfordulóján változást követelő tüntetések zajlanak, amelyeken a látogatóba érkezett Gorbacsov támogatását kérik. Az evangélikus egyház nyíltan a tömegek mellé áll. A rendőrség brutálisan szétveri a nagyvárosi megmozdulásokat.

OKTÓBER 18. Erich Honecker keletnémet kommunista pártvezetőt Egon Krenz követi a párt élén.

OKTÓBER 18-21. A magyar országgyűlés elfogadja az átalakulást szabályozó törvényeket.

OKTÓBER 28-29. A szovjet államhatalom elismeri az ukrán görög katolikus egyházat.

NOVEMBER 2. Négy álarcos férfi ront este a temesvári lelkészlakásba. Megtámadják Tótkés Lászlót, de ő az ott lévő vendég segítségével szembeáll a támadókkal, akik erre elmenekülnek.

NOVEMBER 3. Románia nem írja alá az európai környezetvédelmi konferencia záróokmányát, ezzel megghiúsítja annak elfogadását.

NOVEMBER 4. Az NDK történelmének első engedélyezett tüntetésén félmillió ember tüntet Kelet-Berlinben a kommunista hatalom ellen.

NOVEMBER 10. Az NDK vezetése engedélyezi a két Berlin közti átjárást. Bulgáriában leváltják a kommunista párt vezetőjét, Todor Zsivkovot, helyébe Petar Mladenov külügyminiszter kerül.

NOVEMBER 20-24. Romániában az RKP XIV. (utolsó) kongresszusán Ceaușescu a jaltai békediktátum felülvizsgálatát követeli. A Szovjetunió tiltakozik.

- NOVEMBER 28.** Helmut Kohl meghirdeti a két német állam egyesítésének a politikáját, az új keletnémet kormányfő Modrow felvetésére válaszként, aki szövetséget javasolt a két állam közt.
- DECEMBER 2-3.** Gorbacsov és George Bush első találkozója Máltán. A hidegháborút lezártak nyilvánítják.
- DECEMBER 4.** A Varsói Szerződés moszkvai csúcsertekezletén a szervezet önkritikát gyakorol Csehszlovákia 1968-as lerohanása miatt.
- DECEMBER 7.** Litvániában, a szovjet köztársaságok közt elsőként, bevezetik a többpártrendszert.
- DECEMBER 16.** Temesváron a Tőkés László református lelkész kilakoltatását megakadályozni akaró tömegből az egész városra kiterjedő tüntetés fejlődik. A napokig tartó véres összecsapások után a katonaság átáll az időközben megszervezett tüntetők és sztrájkolók oldalára, küldöttségeket menesztenek más városokba is, csatlakozásra buzdítva. Tőkés Lászlót erőszakkal eltávolítják Temesvárról. Feleségével együtt a szilágysági Menyőbe deportálják.
- DECEMBER 17.** A szerb kommunista párt XI. kongresszusán elutasítják a többpártrendszert.
- DECEMBER 18.** Az NRE Igazgatótanácsának utolsó, Papp László vezette ülése.
- DECEMBER 21.** Román emigráns kormány alakítását határozza el Rómában a Nyugaton élő románok egy csoportja.
- DECEMBER 22.** A temesvári forradalom elítélésére összeverbuvált bukaresti tömeggyűlés a diktátor ellen fordul. Ceaușescu és felesége igyekszik elmenekülni. A romániai nagyvárosok sorban csatlakoznak a temesvári forradalomhoz, fegyveres összecsapások folynak az egész országban. Az NSZK, Ausztria és Magyarország a Biztonsági Tanács összehívását kéri. Franciaország és az USA elfogadna egy szovjet beavatkozást. A Ceaușescu-házaspárt elfogják. A hatalmat a Corneliu Mănescu vezette Nemzeti Megmentési Front veszi át.
- DECEMBER 25.** Különleges katonai bíróság egy rögtönzött politikai perben hazaárulás vádjával halálra ítéli a Ceaușescu-házaspárt. Az ítéletet azonnal végre is hajtják. Az USA felveszi a diplomáciai kapcsolatot az NMF-fel.
- DECEMBER 28.** A román Nemzeti Megmentési Front elnökévé választják Ion Iliescu korábbi, majd félreállított kommunista vezetőt.
- DECEMBER 29.** A csehszlovák kommunista országgyűlés köztársasági elnökké választja a börtönből nemrég szabadult Vaclav Havelt.

Válasz egy körlevélre

KORDOKUMENTUM

D. Nagy Gyula kolozsvári és D. Papp László nagyváradi református püspökök rendhagyó körlevelet bocsátottak szárnyra folyó év augusztusában. A – kolozsvári esperesi hivatal által 712/1989. számmal ellátott – sokszorosított formában kiküldött levél címe: A református lelkész főbb kötelességei. Az általánosságban mozgó, törvényszerűsködő és hangzatos írás tulajdonképpen célzata az utolsó bekezdésekből olvasható ki, melyekben ez áll:

„A fentiek (ti. a vázolt kötelességek) tiszteletben tartásával elkerülhető Tőkés László temesvári helyettes lelkész helyzete, aki magatartása és tettei következtében az egyházon kívülre került, nemcsak magának, hanem az egész Református Egyháznak is kellemetlenségeket okozva.

Tőkés László úgy az egyházi, mint az állami törvényeket súlyosan áthágva, önmagát minden lelkészi és állampolgári kötelességnek fölébe helyezte.

Tettei iránt úgy az egyház vezetősége, mint az állami hatóságok hosszas türelmet és elnézést tanúsítottak, de említett lelkész mindazzal, amit tesz, továbbra is rossz példa úgy lelkésztársai, mint az egyháztagok számára.

Tetteivel és magatartásával Tőkés László önmagát zárta ki országunk Református Egyháza lelkészeinek sorából”.

A két magyar református püspök, miközben a „lelkészek kötelességeiről” papol, valójában az én nyilvános kipellengérezésemre és a lelkészi kar megfélemlítésére törekszik. Hatalmuk és maradék tekintélyük súlyával, összpontosított támadást intéznek ellenem, rágalmazó félrevezetéssel és elretentő példa statuálásával igyekezvén elejét venni a hitvallásos szellem, a törvényes kiállás és a közösségvállalás elterjedésének a romániai református egyházban. Farkas-szelídségű és elvszerűsködő figyelmeztetésük durva fenyegetést is tartalmaz: „Úgy jártok ti is, mint Tőkés László, ha nem teljesítitek kötelességeiteket”. Nem kérdéses, hogy a főpapi olvasatban mit jelentenek ezen kötelességek: teljes „szolgálati” és „állampolgári” meghunyászkodást, föltétlen engedelmességet a hatalmi önkénnyel szemben.

Mivel vádol a hatalom magasságából kicsinységemhez leereszkedő püspök? – Homályos példálózásban kimerülő állításaik szerint: törvénysértő „magatartásom és tetteim” következményeként „önmagamat kizártam” nemcsak a lelkészek sorából, de még az egyházból is.

Melyek azok a példátlan súlyosságú „tettek”? Miben áll az egyetemes egyházi körlevél szigorával kárhoztatott „magatartásom”? Mely „egyházi és állami törvényeket” hágtam át? Miben mutatok „rossz példát” lelkésztársaim és az egyháztagok számára? – A súlyos vádak általánosságban maradnak: Erdély és a Királyhágómellék püspökei szemérmesen hallgatnak vétségeim mibenlétéről, ahogyan ők körülírják: „mindarról, amit teszek”.

Bizonyára jó okuk van elhallgatni kiközösítésem tényleges okait és hátterét. Minden bizonnyal az sem véletlen, hogy a lelkesi kart tudatlanságban kívánják tartani ügyem és kapcsolatos intézkedéseik részletei tekintetében. Sztálini szemléletükbe nem férnek bele a tények – a valóság néven nevezése, az indokok –, hanem csupán azok megideologizálása, a megfellebbezhetetlen következmények”, a büntető terror. S hogy az általuk kreált törvényes látszat „szalonképesebb” legyen, drasztikus intézkedéseiket elkenődő jámborsággal húzódnak a háttérbe, reám hárítva leszámolásuk felelősségét, mondván: „maga magát zárta ki az egyházból”.

A főpapi kegyesség és a hatósági jószándék sminkje mindenkinek tetejében a „türelem” és „elnézés” lágy vonásaival egészül ki a körlevélben.

Mit is takar valójában ez a két álszent kifejezés?

Hat évi könyörtelen hajszát, egymással összefonódó egyházi és hatósági zaklatásokat személyem és környezetem ellen.

Nevezett püspökök azon opportunus, megalkuvó és erkölcstelen gyakorlatát, mellyel kiszolgáltatják az önkénynek és a pusztulásnak egész egyházunkat, s valóságos keresztes hadjáratot folytatnak a fennhatóságuk alatt álló, hitüket, meggyőződésüket, álláspontjukat vállaló, közösségeinket, hagyományainkat, örökségünket védő lelkipásztorok és gyülekezetek ellen.

D. Nagy Gyula „türelme”, „elnézése” a törvényesség színe alatt ellenem folytatott hosszadalmas megsemmisítő eljárás nyomán odáig terjedt, hogy felbomlasztotta a dési gyülekezetet, engem pedig az utcára tett, két évi munkanélküliségre kárhoztatva (1984-1986).

D. Papp László „türelme” és „elnézése” idén a temesvári gyülekezetet szemelte ki áldozatául, melynek lelkipásztoraként tűzzel-vassal (fegyelmi eljárás, állásomból való felfüggesztés, hivatali áthelyezés, zaklatás, fenyegetés, beígért kilakoltatás stb.) félre akar állítani engem az útból, nem riadva vissza a lelkesi korból való törvénytelen eltávolításom végső eszközétől sem.

Püspökeink „türelme” és „elnézése” legfeljebb az a tehetetlenség, mely meggátolja őket, hogy szorosan és maradéktalanul végrehajtsák megsemmisítő intézkedéseiket, amikor szembealálják magukat az igazi törvényességgel, a leplezetlen igazmondással, a világosan ítélő közvéleménnyel, vagy egyes gyülekezetek és lelkipásztorok ellenállásával.

Nagy Gyula és Papp László püspökök kivizsgálás, bizonyítás és jogszerű eljárás nélkül, ex cathedra bűnösnek nyilvánítottak, és a maguk módján végre is hajtották rajtam az ítéletet. Hivatali kötelességük volna a jogörzés, de ők elkötelezték magukat a jogorzás mellett (L.: És. 5,7). Kiszolgáltatottságomban feljogosítva érzem magam, hogy körlevélben válaszoljak otromba körlevelükre, és visszafordítsam reájuk megbélyegző ítélkezésüket. Törvénytípró „magatartásuk és tetteik” kárhoztatják őket.

Temesvár, 1989. szeptember 1.

TÓKÉS LÁSZLÓ lelkipásztor

Utóirat: Szeptember 4-én Papp László püspök küldöncei révén, közvetlen úton juttatott el egy-egy iratcsomót a temesvári egyházközség presbitériumának tagjaihoz, mely szintén tartalmazza az idézett körlevelet. A küldemény a presbiterek megfélemlítésének és eltántorításának célját szolgálja.

Az egyik irat a püspök tollából származó „rövid jellemzésemet” foglalja magába, melynek egyik bekezdésében a következő ominózus megállapításokat találjuk: „Minden alap nélkül ellenséges politikai magatartást tanúsított a rendelkezésekkel szemben, s ezzel sok nehézséget okozott nekünk: iskolásokat használt fel egyházi ünnepélyeken, nacionalista alapokra helyezkedett: bírálta az ország területi rendezését, külföldről illegálisan behozott nyomtatványokat terjesztett.” Továbbá: „Ez év kezdetétől fogva felszínre jutott egyes külföldi románellenes körökkel való kapcsolata.” Ezen sorai alapján is megállapítható, hogy Papp püspök Krisztus Urunk romániai magyar református tanítványainak a judási kategóriájába tartozik.

Végül ezúton is kijelentem, hogy a temesvári gyülekezet, presbitérium és lelkipásztor továbbra sem enged az egész anyaszentegyházra nézve egyaránt ártalmas püspöki önkénynek. Mindaddig szolgálati helyemen maradok, ameddig Isten engedi, – „Istennek kell inkább engedni, hogynem az embereknek” (ApCsel 5, 29).

1989. szeptember 4.



A református bérpalota Temesváron

Tanúság

1989-ben utolsó éves fizikus hallgató voltam a Temesvári Tudományegyetemen, esti tagozaton. Nappal lakatosként dolgoztam. Református családban nőttem fel, és szinte természetszerű volt, hogy el-eljártam a templomba.

Amikor 1986-ban Tőkés László Temesvárra került, meglehetősen hamar kapcsolatba kerültem vele. Egy barátom vitt el hozzá. Azt mondta, érdemes megismerni. Valóban: személyének egy olyan megfoghatatlan kisugárzása volt, melyet mi, diákok, fiatalok, igen könnyen befogadtunk. Hogy is mondjam? Vevők voltunk az üzenetre. És nem volt nehéz közel kerülni hozzá. Akkoriban mindenki méricskélte a szavait, próbálta a kimondott gondolatok kockázatát minimálisra csökkenteni. Tőkés László éppen ebben az időben mondta ki a legmeredekebb gondolatokat. Emlékszem, egyszer kifejtette, hogy tulajdonképpen a rendszer korlátai jóval tágabb teret biztosítanak számunkra, mint az a tér, amelyet saját korlátaink által megszabunk magunknak. Ez az ő értelmezésében azt is jelentette, hogy félelmeink miatt sokkal kevesebbre vállalkozunk, mint amit megtehetnénk. Olyan ez, mint amikor az ember a sötét szobában megy és nem tudja, mikor ütközik a falnak, de azért lép még egyet, lép még kettőt. És ő tulajdonképpen már akkor, '86-tól kezdve a rendszer korlátait próbálgatta itt, Temesváron, a református gyülekezet élén.

A népfelkelésbe torkollott eseménysor, a „Tőkés László-ügy” tulajdonképpen két szálon indult el. Az egyik szál a '88-as, falurombolás elleni tiltakozás volt. Az egyházmegye lelkészei egy aradi lelkészi értekezleten tiltakozó jegyzéket fogalmaztak meg a falvak lerombolása ellen. Tőkés László kezdeményezte a tiltakozást, és a lelkészek többsége a dokumentumot aláírta. Ez volt az egyik olyan ügy, ami a temesvári lelkészt a figyelem középpontjába helyezte, A másik – és ez közelebb áll hozzám –, a reformáció emléknapjának megünnepléséhez kötődik. 1988 őszén úgy éreztük, hogy méltóképpen kellene megünnepelni a reformáció napját és erre a célra Dsida Jenő, erdélyi költő verseit választottuk ki. Úgy gondoltuk, a Dsida-versek méltók ahhoz, hogy olyan ünnepet szervezzünk a templomban, amilyen korábban nem volt, és talán azóta sem. Telegdy Álmos barátommal, diáktársammal állítottuk össze a szavalóesetet, melynek előadói egyetemisták, főleg a temesvári Thalia egyetemi színpad tagjai voltak. Ezt egy cenzúrázatlan megnyilvánulási lehetőségként kezeltük, amelyhez hasonló nem sok adatott '89 decemberéig. Olyan verseket mondhattunk el a templomban, amelyek elmondására egyetlen ügyeletes elvtársnak sem kellett rábólintania, és bizony elég merész

verseket tűztünk programra. Az előadást '88 október 31-én megtartottuk, és amikor Advent első vasárnapján, december 4-én ismét a templomi közönség elé szerettünk volna állni, a Securitate közbelépett. Megpróbálták megakadályozni a második előadásunkat. November 8-án Szilágyi Zsolt szállásán gyűltünk össze, hogy megbeszéljük: kiállunk-e a közönség elé másodszor is, a Securitate fenyegetései ellenére is. És azt határoztuk, hogy kiállunk. Ez volt az első „nem”, az első megtagadása annak, amit próbáltak ránk kényszeríteni; az első szembeszegülés a rendszerrel. Számunkra, diákok számára, mert természetesen, ezt az élményt Tőkés László már korábban is sokszor megtapasztalta.

Ez a történet azért fontos, mert éppen ezzel a mozzanattal kapcsolatban hangzott el első ízben Tőkés László neve a Kossuth Rádió Vasárnapi újság című adásában. A fenyegetések megalapozottnak bizonyultak. A december 4-i fellépésünk után betiltották a huszadik születésnapjára készülő Thalia egyetemi színpadot. Aztán '89 februárjában újra indították, de azokat a diákokat, akik a templomban szerepet vállaltak, kitiltották belőle. Négyen voltunk ilyenek: Horváth Enikő, Szenes Attila, Szilágyi Zsolt és én. És hát e kitiltással folytatódott a mi meghurcoltatásunk. Tőkés László éppen számunkra kért védelmet püspökétől, Papp Lászlótól. Arra kérte, hogy lépjen fel a mi ügyünkben, a püspök viszont „szekus” hangnemben válaszolt. Leveleből kiderült: templomi ünnepeken nem szabad egyetemistákat szerepeltetni, és Tőkés László magára vessen, ha erre vetemedett. Furcsa volt ezt egy püspöktől hallani. Tőkés László levelét és a püspöki választ, ha jól emlékszem, éppen Sinkovits Imre olvasta fel a Kossuth Rádió Vasárnapi újság című adásában. Ily módon, nyilván a Securitate figyelme ismét ránk irányult. Számtalanszor leigazoltattak, felírták adatainkat; olyan is volt, hogy az utcán megállt egy gépkocsi, civil ruhás alakok léptek ki belőle, betuszkoltak az autóba, és bevittek a Securitatéra. Ott próbáltak vallatni, megfélemlíteni. Engem nem vertek. Barátomat, Telegdy Álmot viszont felpofozták.

Mindez nyilván akkor forrósodott fel, akkor kezdett rezegni a levegő a református templom környékén, amikor a Magyar Televízió Panoráma című adása bemutatta ama nevezetes interjút, amelyben Tőkés László a hallgatás falának ledöntését hirdette meg. Ez képletesen a kommunizmus falaira vonatkozott. Attól kezdve mindannyiunk sorsa – hogy úgy mondjam – beállt egy bizonyos irányba. Úgy éreztem, egy pályán mozgunk, amelyről letérni nem lehet. Ezen a pályán haladva pedig egyre nagyobb nyomás nehezedett a református gyülekezetre, a gyülekezet tagjaira. Egyre nagyobb kockázatot kellett vállalnia annak, aki eljött a templomba, aki mert ellátogatni Tőkés Lászlóhoz, és aki – ne adj’ Isten – híreket próbált kijuttatni Magyarországra. Egyre több jele volt annak, hogy a Securitate, ha Tőkés Lászlóval nem is tud bírni, úgy próbálja őt ráncba szedni, hogy megfélemlíti, eltávolítja tőle a körülötte lévőket. Elszigeteli őt a

környezetétől. Ez pedig Tőkés László lelkesi minősége miatt nem sikerülhetett, tudniillik ő minden vasárnap elmondhatta a templomban a prédikációját, közkinccsé tehetette mindazt, ami a szívét nyomta. A prédikációk egyre meredekebbek voltak, s egyre aktuálisabbak. Még jobban felfokozta az érdeklődést, a hangulatot az a tény, hogy Tőkés László sohasem titkolta el mindazt, ami vele történt. A szószéki hirdetésekben mindig elmondta, hogy az elmúlt héten a román titkosrendőrség miként próbálta őt megfélemlíteni. A lehető legkonkrétabban, neveket is említve kihirdette, például, hogy a Securitate parancsnok-helyettese kihallgatásra hívta be, ott ezt és azt kérdezte tőle. Más alkalommal arról szólt a hirdetés, hogy berendelték az ügyészségre, és az ellene folyó kilakoltatási perben rá akarták venni valamire. És az a tény, hogy ő nem félt kimondani, mi történik körülötte, fantasztikus hatással volt a gyülekezetre. Ez a gyülekezet eleinte kimondottan református közösség volt, aztán egyre gyarapodott katolikus, zsidó hívekkel, olyanokkal, akik már nem azért jöttek templomba, hogy prédikációt hallgassanak, hanem azért, mert érezték: ami itt történik, az a rendszer falait teszi próbára, s úgy érezték, hogy ott kell lenniük a nagy események helyszínén. Már az a tény is, hogy valaki eljött a templomba, a vállalkásnak egy szintjét képezte. Amikor Tőkés László '86-ban Temesvárra került, alig harminc-negyven ember ült a templom padsoraiban vasárnaponként. '89 őszén a templom már szűknek bizonyult. A terembe 450-500 ember is befér, de már a folyosókon is álltak, a lépcsőfordulóban is meghúzódtak, hogy elkapjanak még egy-egy szófoszlányt. Úgy érezték, itt kell lenniük. (...)

Ahogy sűrűsödtek az események, a Tőkés László közvetlen környezetébe tartozó embereket a hatóságok megpróbálták eltávolítani Temesvárról. (...)

December 15-én gyertyákat osztottunk. Megható volt az, hogy 200-300 ember összegyűlt László körül. Éreztük, hogy itt most már más dimenzióban zajlanak az események. Az utca népe – sok román nemzetiségű ember is – bekapcsolódott ebbe az ellenállási mozgalomba. László többször is beszélt a tömeghez. Ekkor még az ő személyes problémájáról volt szó, arról, hogy ő felettesei igazságtalan módon el akarják helyezni Temesvárról. (...)

December 16-án újra összegyűlt a tömeg, újra ott állt Tőkés László kapuja előtt. László újra és újra megjelent az ablakban, beszélt hozzájuk. Látszott, a tömeg nem éri be annyival, hogy most beteszik az ablaküveget, eljön az orvos, vagy tűzifát hozatnak a parókiára, hanem már többet akart. Azt akarta, hogy Tőkés László itt maradhasson az egyházközségben, ne helyezték el máshová, és a hatóságok ezt szavatolják. A hatóságok pedig semmiképpen sem akarták szavatolni Tőkés László temesvári állását. Azt mondták, ez az egyház belügye, ebbe ők nem szólhatnak bele. Illetve később, szóban már ezt is megígérték, de a tömeg írásos ígéretet követelt.

Szerencsés a fekvése a temesvári református templomnak. A város egyik legfontosabb közlekedési csomópontja a Mária tér, a református templom szomszédsága, s szombat lévén, december 16-án, hamarabb lejárt a munkaidő, mint a hét más napjain. Délben a gyárakból szállingóztak haza az emberek, villamosokon utaztak, és amikor a tüntetők leállították a villamosforgalmat, pillanatok alatt több ezerre duzzadt a tömeg. Főleg azért, mert sokaknak kellett áthaladniuk itt, látták a nagy tömeget és megálltak kíváncsiskodni. Nem is tudták, miről van szó, de ez számukra hamarosan kiderült. Akkorra már, délután három-négy óra felé, határozottan rendszerellenesbe csapott át a megmozdulás: le Ceaușescuval! le a kommunizmussal! jelszavakat skandáltak. Én reggeltől fogva bent voltam a parókián, és bevallom, megdöbbentett a fordulat. Nem is tudtuk, miként értelmezzük mindezt. Azt gondoltuk, lehet, hogy a Securitate provokál, lehet, hogy Tőkés Lászlót rendszerellenes bujtogatóként akarja félretenni, és akkor már nem az áthelyezéséről van szó, hanem egyszerűen a fizikai létéről, illetve arról, hány év börtönt varrnak a nyakába, vagy arról, hogy kivégzik-e vagy sem. Bizony, nagy aggodalommal fogadtuk a tüntetés rendszerellenessé alakulását. Azt próbáltuk megértetni a tüntetőkkel, hogy a rendszerellenes tüntetésnek nem a református templom előtt van a helye, hanem a rendszer intézményei előtt. Ezt suttagó propaganda útján a bentről kijövő emberek próbálták terjeszteni. Egy adott pillanatban plakátot is ragasztottunk a templom kapujára. Ebben arra kértük a gyülekezőket, ne tüntessenek a templom előtt. Én írtam a szöveget, László diktálta, meglehetősen ravaszul. Mert nem hazaküldtük az embereket, hanem arra kértük, hogy ne a templom előtt tüntessenek. Később, a délutáni órákban, a tömeg valóban elindult és megostromolta a pártszékházat.

Az esti órákban a parókia ablakából teljesen átláthatatlanná vált az utcai helyzet. (...)

Éjjel két óra tájban tértünk nyugovóra. Közülünk néhányan az ablakban maradtak, lesték, hogy mi történik kint. Azután, hogy az utca a milicisták, katonák kezére került, a város különböző távoli pontjairól hallottuk még a tömeg skandalását. Ekkor viszont már semmi robajlás, a tömegnek semmiféle megnyilvánulása nem hallatszott. Az ajtókat elbarikádoztuk, szekrényeket toltunk oda, vasrudakkal zártuk le a bejáratokat. Éjjel négy órakor döngetést hallottunk a bejárat kapun. Mindannyian felugráltunk. Nagy volt a riadalom. László már napok óta nem aludt, borzasztóan fáradt volt. Engem, emlékszem, bosszantott, hogy amikor döngetik a kaput, és éppen tör ránk a Securitate, ő csigalassúsággal kezd beöltözni a papi ruhájába. Azt sem tudtam, hogy miként képzelte el a templomba jutást. Hiszen, aki ismeri a temesvári templom épületét, az tudja, a templomterem a parókia és a lelkészi lakás fölött van, s ha egyszer a kaput betörik a szekusok és ott vannak a lépcsőházban, akkor

könnyűszerrel megakadályozhatják a feljutásunkat. Lászlónak volt azonban erre egy elképzelése: a belső udvarban már korábban előkészített egy hosszú létrát, amelyen felmászhattunk a templom melletti sekrestyébe a nyitva hagyott ablakon keresztül. Végül csak négyen másztunk fel a létrán, öt társunk lent maradt. Amikor kimentünk a belső udvarba, a téglakerítésen egy alak körvonalai rajzolódtak ki a sötétségben; ők azt is hallották, hogy az alak elkiáltotta magát: „Állj, mert lövök!” Én ilyen felszólítást nem hallottam. Először László és Edit mászott fel a létrán. Elő volt készítve néhány szatyor, abban voltak a László kéziratai, s minden, ami fontos és ami ahhoz kell, hogy akár egy hétig is a templomban maradhassunk. Ezeket szépen feladogattuk, végül felmáztam én is. A többiek értésünkre adták, hogy ők nem jönnek, erre felhúztuk a létrát. Arra emlékszem, nem fért be a szobába, a vége ferdén lógott ki az ablakon. Mire a sekrestyébe jutottunk, már hallottuk, hogy sikerült betörniük a lépcsőházba. Valószínű, arról is értesülhettek, hogy mi a templomterembe menekültünk, mert nem sokkal azután a templomajtót kezdték döngetni. Bementünk a terembe, megálltunk a szószék előtt. Vak sötét volt. László kijelentette, fel kell gyújtani a villanyt. Én éreztem, csakis rám vonatkozhat a kérés. Négyen voltunk: László, a felesége, Edit, Kis Pali és én. Pali, nem tudhatta, hogy hol van a villanykapcsoló, hiszen ő csak vendég volt Temesváron, Edit pedig várandósan természetesen nem fog villanyt gyújtani. A villanykapcsoló a mellett az ajtó mellett volt, amelyet már fejszével döngettek a szekusok, s amely bármely pillanatban betörhetett. Végigvonultam a templomtermen, végigtapogattam a padok támláját. Az ajtó kitartott, amíg felgyújtottam a villanyt és visszamentem. Még arra is maradt idő, hogy feladjam László vállára a palástot. Akkor tört be, amikor elkezdtünk imádkozni.

Tíz-tizenöt személy tódult be a templomterembe, köztük sokan egyenruhában, mások civilben. Egyikük gesztusai élénken megmaradtak az emlékezetemben: kegyetlen, már-már szadista mosollyal közelített hozzánk, egy gumibottal paskolta saját tenyerét, és nagy elégtétellel, kéjérzettel azt mondta Lászlónak: Imádkozz csak, te szemét, mert utoljára teszed ezt életedben. Aztán elsőként engem fogtak közre. Két alak megfogta a karomat és elvezetett a templom végébe, ott megállítottak, megmotoztak, kiürítették a zsebeimet. Félszemmél láttam, hogy Lászlót közben gumibottal verik. Ott, előttem vezették aztán el hátracsavart kézzel, arcából, orrából folyt a vér. Editet is taszigálták, kíméletlenül bántak vele. Ő kiabált, hogy hagyják békén. Aztán levezettek a templom elé, ott már várt ránk egy kisbusz. Abban két rendőr és egy civil ült. Feltuszkoltak, és egészen a Securitate udvaráig vertek bennünket. Üvöltöttek, hogy „Forradalmat akartok? Majd megkapjátok!” Állatként viselkedtek, különösen az a civil ruhás, aki nem is gumibottal, hanem gumibot vastagságú kábellet ütött-vert, ahol csak ért. De ez még csak a kezdet volt. A Securitate udvarán hasra fektettek és a hátunkon gyalogoltak, aztán

térdeltettek tarkóra tett kézzel és rúgták a vesénket. A kínzási technika gazdag választékát mutatták be rajtunk. (...)

A nyilatkozatírás után már megengedték, hogy ne hasaljunk, hanem üljünk a földön, a hátunkat a falnak támaszthattuk. (...)

Amikor ezen is túl voltunk – úgy dél tájt – megint beparancsoltak bennünket a kisbuszba, és átszállítottak a börtönbe. (...)

Furcsa lelkiállapotban töltöttük ezeket a napokat. Ma is elcsodálkozom azon, hogy tudtam például aludni. A börtönben töltött három naponaponta mintegy 16 órát átaludtam. (...)

Aztán december 20-án éreztük a változást. Megint hallatszott kintről a tüntetés zaja. Nekem különben meggyőződése, hogy a fogva tartásunk volt az események egyik motorja. Azokban a napokban Temesváron közel 800 személyt tartóztattak le és börtönöztek be. Tudván, hogy 17-én már lőttek is, el lehet képzelni, mit érezhettek azok a családanyák, férjek, feleségek, akik tudták, hogy a hozzátartozójuk elment a tüntetésre, és nem jött haza. A tömeg első számú követelése az volt, hogy engedjék ki a fogva tartottakat, hogy ki-ki lássa, él-e még a testvére, apja, anyja, fia! Ezt csak így lehetett eldönteni. Ez volt végül is az a felhajtó erő, amely életben tartotta a forradalmi mozgolódásokat, december 15-e és 20-a között, nekünk pedig a szabadulást hozta. Huszadikán délután már egészen megváltozott az örök viselkedése. Kezdték udvariasabbak lenni, próbáltak beszélgetni velünk, már akkor azt mondták, hogy talán ki fognak engedni bennünket. Így is lett. Este felsorakoztattak és rabszállító kocsikkal szállítottak ki bennünket tízes-húszas csoportokban. Azt nem merték vállalni, hogy a 800-as oszlop kivonuljon a börtönből. Éppen csak kivittek a börtönkapun, majd 200-300 méterrel tovább kinyitották a rabszállító kocsi ajtaját és elengedtek bennünket. Sokan a központba mentek, ahol zajlott a tüntetés, én haza szaladtam, és bekapcsoltam a televíziót. Semmit nem tudtam arról, hogy milyen szintre jutott a forradalmi mozgolódás. Bekapcsoltam a tévét és éppen Chrudinák Alajos beszélt, tárcsázta Temesvárt, ahonnan valaki elmondta, hogy mi történik. A magyar tévéből értesültem arról, hogy mi történt a városomban, amíg börtönben voltam. Nagyon megijedtem, amikor hallottam, hogy még mindig csak Temesváron mozgolódnak. Hiszen tudtam: ha magára marad a város, képesek egyszerűen leradírozni a föld színéről. Ha nem terjed ki ez a mozgalom az országra, akkor semmi esélye a változásnak. (...)

Aztán jött december 21-e, a bukaresti tüntetés, majd a másnapi események...

GAZDA ÁRPÁD

Múltunk fogságában

Hogyha húsz-huszonöt esztendővel ezelőtt valaki azt mondta volna, hogy a szovjet birodalom rövidesen összeomlik, vagy azt, hogy Ceaușescunak meg vannak számlálva a napjai, valószínűleg tapintatos elnézéssel próbáltam volna leplezni magamban, hogy szavait vágyálomnak vagy megszállott képzelgésnek tartom. Utóbb egyes álszerű bennfentesek tudni vélik, hogy mindennek úgy kellett történnie, amiképpen ők előre látták, és – állítólag – meg is jósolták. Azonban, őszintén szólva, én annak előtte senki olyannal nem találkoztam, aki bizonyosság hitével remélte volna, hogy a diktatúra olyan káprázatos gyorsasággal meg fog bukni, és a Kondukátor kivégzőosztag előtt fogja végezni... A '80-as évek végén kilátástalanság és reménytelenség honolt Erdélyben, mely ebben az értelemben valóban teljesen „elrománosodott”. Még a szovjet csatlósállamokban láncreakciószerű egymásutánosságban végbemenő változások is az ellentételesség kontrasztosságával húzták alá menthetetlen állapotunk változhatatlanságát.

1989 decemberének lélegzetelállító csodája hatására átestünk a ló másik oldalára. Úgy jártunk, mint az az éhező, aki végtelenül hosszú koplalás után, végre egyszer torkig lakhatott – s utóbb ez lett a veszte. Megittasultunk a váratlan szabadság ízétől. Hogyha valaki akkor azt mondta volna, hogy szabadságittas bódulatunk nem több, mint az elnyomottak italba fojtott fekete fájdalomnak részegsége, melyet az elárult szabadság másnaposságának a sivár kijózanodása fog követni – ünneprontónak és szentségtörőnek tartottuk volna.

Sem előtte, sem utána nem az következett, amire számítottunk. Rövid egymásutánban, kétszeresen elszámítottuk magunkat. Rossz után rosszra vártunk – és jót adott az Isten. Másodszorra annál is nagyobb lett a csalódásunk, mivel Karácsony csodája után hogyan is gondolhattunk volna dolgaink rosszra fordulására?

Úgy jártunk, mint az Úr „hálátlan szőlője”. Mit meg nem tett érte, hogy jó szőlőt teremjen?! Mindhiába. „Várt jogörzésre, s ím lón jogorzás; várt irgalomra, s ím lón siralom” – panasolja az istenes Ésaías (És. 5,7).

1989 szabadító Karácsonya után miért fordult a visszájára minden? Isten csodájában, rendszerváltoztató váradalmainkban és szándékainkban miért kellett oly hamar csalatkoznunk?

Úgy jártunk, mint a rab madár, mely még akkor is, ha kinyitják kalitkája ajtaját, újból visszaszáll, mert fogsága megszokottságában érzi jól magát. Az elnyomóihoz háziasított jószág végképp nem érti már a „vaden szavát” és szabad „farkasok dalát”...

Szolga- és jobbágysors ez, melyben immár külső kényszer nélkül, „önkéntes” módon érvényesül a megkötő társadalmi és történelmi meghatározottság. A diktatúra nyűgét valahogyan még csak leráztuk, vagy inkább: szabadításunkra sietett az Isten. Saját magunktól, társadalmi beidegződéseinktől, félelmeinktől és szolgalelkűségünktől azonban nem volt elég erőnk szabadabbá lennünk. Mind a mai napig fogva tart szolgai sorsunk, önnön magunknak a foglyai vagyunk. Nem fogott rajtunk a jó szó – pedig jó előre figyelmeztetett Pál apostol: „a szabadságban, amelyre minket Krisztus megszabadított, álljatok meg, és ne kötelezzétek meg ismét magatokat szolgaságnak igájával” (Gal 5,1).

Évtizedeken át hazátlan jöttmentek és a román többségi társadalom páriái voltunk – olyannyira, hogy a kegyelemből ránk szakadt szabadság alatt összeroskadtunk. „Talpra magyar”-t mondtunk és akartunk –, de koldus sorsunkból nem bírtunk felegyenesedni. A szabadulás órájában rajongva lelkesedtünk, fogadkoztunk és esküdtünk, majd programot alkottunk az önrendelkezésről – de magunknál tovább nem jutottunk. Azt hittük, hogy ellenségeink ellen lázadtunk fel – pedig még saját félelmeinken sem voltunk képesek úrrá lennünk.

Nem tudtuk eldönteni, hogy igazából mit akarunk. Szabadulni remélünk – de lelkünkben és tudatunkban koldusok maradtunk. Márpedig a koldusnak egy a fontos: hogy mindennapi alamizsnáját megkeresse. Aki viszont mindig csak az alamizsnára épít – örökre koldus marad. Ebből a függelemből – nemzeti koldus voltunkból – nem volt hitünk és erőnk kitörnünk.

Szabad csak az lehet, ki lélekben szabad. Amikor számbavesszük a magunk mögött hagyott, közel húsz esztendő, azzal szokás dicsekedni, hogy a totalitárius egypártrendszer helyén létrehoztuk a demokrácia új intézményrendszerét. Az európai csatlakozás rendjén piros pontokat gyűjtünk magunknak a demokratikus átalakulás vívmányaiból – mint jó diákok, akik, íme, jelesül képesek megfelelni a velük szemben támasztott elvárások követelményrendszerének. A mindenáron való megfelelni akarás kirakatának üvegablakán azonban mégis a rendszerváltozás torzképe tekint vissza reánk.

Miért e látszat? Miért e világ- és öncsalás? Annyi küszködés és kínlódás után miért nem tudunk mégse örülni az elért eredményeknek? Miért a mindenre kettős árnyékként rávetülő, kínzó meghasonlottság? Hát ezért harcoltunk, ezért szenvedtünk, ezért vonult Temesvár a barikádokra? Ez volna a „dicsőséges román forradalom” végterméke, melyért a temesvári reformátusok vásárra vitték a bőrüket, s melyért a fennen dicsőített „hősök és mártírok” kiontották a piros vérüket? – kérdezhetjük a nemes önvizsgálat patetizmusával hátat fordítva ama kirakatnak.

Jogos hiányérzetünk elsősorban önmagunknak szól. Mert nem lehet szabad, aki csak külső korlátait döntötte le, de lélekben továbbra sem szabad. A forradalomnak nevezett, fennkölt hevület már a kezdet kezdetén kifulladt, és oly hosszú idő után, egyre inkább már csak az évfordulói ünneplésre alkalmas, történelmi emlék szerepét tölti be társadalmunkban. Tiszta tükör: rendszerváltozásunk torzságának tükre. Referenciapont, melyhez képest bizton megállapítható, hogy az akkor elkezdett útról letértünk, s nem voltunk képesek végigvinni, amit elindítottunk.

A szónak a bibliai értelmében: nem tudtunk megszabadulni „óemberünk-től”. Ki tudja hányadszorra, magunkkal cipeltük a hosszú útra, mely a kép-letes „Ígéret földje” felé vezet. Az új élethez új emberek kellenek. A „szolga-ság házának” egyiptomi pszichózisával nem lehet új hazát, új társadalmat építeni. A múlt rendszer góliáti kihívásával sikerrel szembeszállni nincs esélyünk ezzel a lelkülettel.

Nagy baj az, hogy a rendszerváltozásról alkotott képünk formális és me-CHANIKUS. A külső – jogi, társadalmi, intézményi, strukturális – változásokat a helyzet jelenlegi állása szerint nem elégségesek. A gazdasági mutatók és az integrációs követelmények, a demokratikus normák és az európai stan-dardok félrevezetőek. Ennél többre van szükség: új, belső „rendszerválto-zásra”, a külsőképpen elkezdett politikai, társadalmi folyamatok tudati és erkölcsi szinten való elmélyítésére. Amennyiben a demokratikus átalakulás ebben a sajátlagosan „humán dimenzióban” nem nyer teret, és a kommuniz-mus visszahúzó örökségétől nem sikerül szabadulnunk, a két évtizede elkezdődött rendszerváltozás nem válhat teljessé. Ebben az esetben még további húsz esztendeig fogunk az Ígéret földjének kapujában hiábavaló módon vesztegetelni.

Ennek a jelenleginél mélyebben szántó rendszerváltozásnak mindenek-előtt múltból örökölt akadályai vannak. Nemhiába hangzik unos-untalan, hogy végre szembe kellene nézni a kommunista múlttal. Mondjuk ezt annak ellenére, hogy a köztársadalom alapjában véve érzéketlen és közömbös a titkosszolgálati múlt, valamint a maga által – is – megszenvedett diktatúra szörnyűségei iránt. Inkább feledni szeretne. Mondjuk még akkor is, hogyha a régi rezsिम jogutódai jobb szeretnék a befejezett múlt távoliségába szám-úzni az őket terhelő és a következményeikben tovább élő történelmi ténye-ket. És mondjuk annak ellenére, hogy a könnyed feledés farizeusai folyton-folyvást a hamis megbocsátás engedékenységevel akarnak leszerelni ben-nünket. Cinkos bűnpártolásuknál még csak a posztkommunista rezsिम bűn-részes hivatalosainak az ellenállása jelent nagyobb akadályt a múlt őszinte és tényszerű feltárásában.

Márpedig a kommunista múlttal való elszámolás és az annak visszahúzó örökségével való leszámolás megkerülhetetlen és nem elodázható feladata társadalmunknak – hogyha a sokat kárhozott rendszerváltozást valóban jó végre akarjuk vinni, hogyha a forradalmi demagógiában átcsapó nemzeti és egyházi „megújulást” igazán komolyan akarjuk venni. Ellenkező esetben úgy járunk, mint a balkáni háború idején elaknásított területeken élő békés polgárok; mint azok a parasztok, akik a mezőre menve taposóaknára léptek; mint azok a gyermekek, akik a falu végén, játékszer után nyúlva, alattomos robbanószerkezetet vettek kezükbe...

Most, amikor közel húsz esztendővel a rendszerváltozás kezdete után újabb szekusdosztiék tucatjai kerülnek nyilvánosságra, és a titkosszolgálati ügynökök további ezreinek az iratcsomóit igyekeznek visszatartani az ebben érdekeltek, egészen nyilvánvaló, hogy társadalmunk gyanútlan és békés polgárai kezdettől fogva a kommunizmus által hátrahagyott aknamezők sűrűjében járnak. Még ha meg is nyertük a háborút, addig nem élhetünk nyugton és biztonságban, amíg remélt új korunk hivatásos „tűzszerészei” fel nem számolják ezeket a gyermekeinket és jövőnket fenyegető veszélyforrásokat, és nem hatástalanítják múltunk.

A megmaradásunk és felemelkedésünk érdekében elengedhetetlenül fontos rendszerváltozás folytatásának másik nagy akadályát azok jelentik, akik érdekből vagy más okból elárulták a szabadságot. Hogyha eddig belső korlátainkról, tudati és múltbeli meghatározottságaink visszatartó hatásáról szólt a történet, ezúttal azokról van szó, akiknek kártékony szerepe és politikai vagy közszerepvállalása leginkább az ellenforradalmárokéhoz hasonlítható.

Ezek egy jelentős része még a nacionál-kommunista közelmúlt volt szereplői közül rekrutálódott. Ők azok, akik személyükben a tovább élő kommunizmus folytonosságát testesítik meg. Róluk szól – egyebek mellett – a Temesvári Kiáltvány soha életbe nem léptetett 8. pontja. Ők azok, akik a „résztvényesei” az „elprivatizált forradalomnak” (Marius Oprea). „Árulásuk” nem is annyira árulás, mint inkább „hűség” önmagukhoz, illetve a – bennük és általuk is – tovább élő, régi rezsimhez. Köztünk élnek, sorainkba beépültek, netalán forradalmár-igazolvánnyal is rendelkeznek. Aránylag kisebb számban ugyan, de magyarságunk társadalmi és politikai elitjében is megtalálhatók. Reájuk nézve is érvényes Illyés Gyula történelmi ítélete, költői vezényszava: „Hátra arc! / Nincs jogotok egy lépés sem előre. / Törlődjetek be kőbe és időbe”.

A szabadság elárulóinak egy másik nagy csoportját a sajátos rendszerváltó konjunktúra által „kitermelődött”, és a társadalmi változások szennyes hullámai által felszínre hajtott gazdasági és politikai karrieristák képezik.

Ezeknek a magyarságunk körébe tartozó fajtáját – egészében véve – a nemzetietlenség jellemzi. Más szóval: nemcsak a szabadság, hanem nemzetük elárulására is hajlamosak. Az ő esetükben a kettő tulajdonképpen egyet jelent.

A Trianon utáni, a két világháború közötti, viszonylag rövid időszakban az utódállamokban berendezkedő, többségi hatalmaknak még nem jutott kellő idejük arra, hogy magyarságunk komprádor-rétegét kineveljék és beszervezzék. Abban a korszakban még nem kellett szembesülnünk a „belső” árulás jelenségével, egyszerűen szólva: a labanckérdéssel. A kommunizmus idején viszont gyökeres változás állott be ebben a tekintetben. A lélekoltó és gerinctörő ateista rezsim nagy átnevelőtáborában több évtized során kitermelődött az az amorális közszereplői réteg, amely csekély haszon és hatalom fejében „hivatásos” árulójává vált saját nemzeti közösségének, ezzel együtt pedig az egész polgári-keresztény társadalmi értékrendnek. Ezeknek a „korcs utódoknak” az utódai a mai magyar élet úgazdagjai és politikai karrieristái, velük együtt pedig az ő klienseik és holdudvaruk. Dicstelen elődeikhez képest jóval nagyobb haszonért végzik áruló tevékenységüket. Közös érdekeik alapján szorosan összefonódnak a másik csoporttal – a múltból magukat átmentőkkel –, és ilyenképpen válnak együttesen a poszt-kommunista átmenet főszereplőivé, az igazi és teljes körű rendszerváltozás legfőbb akadályozóivá.

1989 magasából körülhordozva tekintetünket a Kárpát-medencén, szálljunk alá eltelt húsz évünk mélységébe! Nézzünk szembe múltunkkal és jelenünkkel, önmagunkkal és árulóinkkal! Így induljunk tovább – fölülemelkedve és 1989 emelkedő pályájára újból visszaszállva.

Brüsszel, 2008. április 3.

TÓKÉS LÁSZLÓ

(HARMADIK ÉVEZRED SOROZAT, Elárvult szabadság. A diktatúrát követő két évtized, hatvan magyar kiválóság szemével – szerk. Szócs Géza és Mészáros László)

GYÜLEKEZETI KÖRKÉP



A szilágylompéрти református templom kazettás mennyezete

Újsemjéni templomszentelés

Egy lelkipásztor életében nem lehet csodásabb esemény, mint az, ha lelkeszi szolgálata alatt templomot építtethet annak a gyülekezetnek, melyben szolgálatát végzi. Isten különleges kegyelme folytán Újsemjénnek is megadatott ez az öröm, amikor is 2008. május 12-én, Pünkösöd másodnapján felszentelhattuk felépített templomunkat. 1993-ban kerültem az érsemjéni gyülekezetbe, és felmérve a helyzetet, az Anyaegyház mellett Újsemjénben és Barantón is hozzákezdtem a szórványok gondozásához. Az újsemjéni gyülekezethez közel 100 lélek, 47 nagyrészt vegyes család tartozik. Kezdetben családi házaknál, majd az iskolában tartottuk meg istentiszteleteinket. Az ezredforduló után fokozatosan érlelődött bennünk az elhatározás, hogy templomot építsünk itt élő testvéreinknek. Felszámolva azonban a lehetséges költségeket, visszarettentünk a munkálatok beindításától. A fordulópont akkor következett be, amikor megismertem az Észak-írországi protestáns presbiter atyánkfiát, Norman McKinneyt, aki 2004-ben hozzánk látogatva támogatásáról biztosított bennünket e nemes cél véghezvitelében. Ismertettem a szórványgyülekezet helyzetét és ő is indokoltnak találta ezt a kezdeményezést, amit régóta dédelgettünk szívünkben. Felmértük az előrelátható kiadásokat és kedves barátunk ígéretet tett arra, gyűjtést rendez gyülekezetében és megpróbálja a kiadások mintegy felét fedezni otthoni egyháza céladományaiból. Ígéretét – hála Istennek – be is tartotta. Az építkezési munkálatokat jelentős anyagi hozzájárulással támogatta még a Kanadából hazalátogató Fráter Tamás, fogorvos atyánkfia is, akit hisszük, a jó Isten küldött akkor hozzánk, hogy szemügyre vegye ősei egykori birtokát. Ezeken felbuzdulva először telek után néztünk, ahova templomunkat felépíthetnénk. Tolcsvai Károly presbiter felajánlotta egykori családi házuk telkét erre a nemes célra. Azonban a papírok intézésénél után kiderült, az a földterület nincs a nevükre telekkönyvezve, így hosszas eljárásokkal lehetett volna csak az ügyet rendezni. Ezek után egy másik atyánkfia, az azóta elhunyt Boda Imre testvérünk ajánlotta fel saját telkét erre a célra, de mikor hozzákezdünk a hivatalos rész rendezéséhez, visszavonta felajánlását, így a templomépítés ügye ismét megfeneklett. Ezek után a helyi tanácshoz fordultunk, ahol elbírálva kérésünket, 17 ár területet bocsátottak a református egyház rendelkezésére azzal a meghagyással, hogy a munkálatokat még 2005-ben el kell kezdeni, és így a telek az egyházunk felügyeletében marad míg itt templom áll. A tervet a nagyváradi Némethy tervezői iroda készítette, és ezek jóváhagyásával kezdtük el a munkálatokat.

Az alapkövetételre 2005. május 16-án, Pünkösöd második napján került sor. Az alapige Lukács 14,28-30 versei szerint arra figyelmeztetett

bennünket, ha valaki tornyot akar építeni, először leül és felméri a költségeket és csak ezek után fog hozzá az építéshez, nehogy elkezdve ne tudja majd befejezni, és akik látják csúfolják majd: íme ez az ember munkájához hozzákezdett ugyan, de nem tudta bevégezni azt. Akkor, ott állva a kiásott több méter mély árkok előtt úgy láttam, sokakban felmerült ez a kérdés, hogy be tudjuk-e majd fejezni az elkezdett munkát. Hála Istennek, sokkal nagyobb volt a hitünk és a reménységünk, mint amennyi pénzalap állt rendelkezésünkre.

Az alapkövetétel után hozzákezdünk az építkezési munkálatokhoz. Torda János helyi kőműves mestert bízunk meg azok elvégzésével. Azt mondhatjuk, jó kezekbe került a kivitelezés, munkájával nagyon meg vagyunk elégedve. Mintha a földből nőtt volna ki a templom, úgy haladt a megkezdett munka. Az adományok, úgy a külföldi, mint a hazai és helyi adományok is, hála Istennek, a kellő időre megérkeztek. 2005 végére a falak és a torony falazata már állt. 2006-ban tovább folytattuk a munkát. Elkészült a templom fedélzete, bádogozása, felkerült a toronysisak is a helyére – daruval emelték fel a földön elkészített toronysisakot. A templomot belülről kivakoltuk és lefestettük. A helyi tanács felvállalta a villany bevezetését. Az ajtók, ablakok is helyükre kerültek. 2007-ben a külső vakolással folytatódott az építkezés. Padlót, csempét tettünk, elkészült a karzat és a karzatszélárnyékoló, beállítottuk a bútort, járdát öntöttünk. A templom külső festése is megtörtént. A bádogos munkát Szabó Kálmán végezte, az asztalosmunkát Nagy Lajos asztalosmester, a festést Venkli István szobafestő. Két harangot szereztünk, egy 200 és egy 120 kg-osat. Készítője Vas Zoltán egykori tenkei lelkipásztor, jelenleg nyugdíjas budapesti lakos. A harangokat eredetileg a budapesti Erdélyi Gyülekezet számára készítette, de mivel ott megakadt az építkezés a telekvizonyok rendezése miatt, a harangok eladásra kerültek. A kisharang id. Vas Zoltán és Orbán Zoltán lelkipásztor testvéreink adománya. Fagyal Imre és Kupás Imre presbiterek állították be a harangokat. Keresztúri Lajos presbiter a keret egy részéhez vasgerendát adományozott. 2007 május 27-én, Pünkösd ünnepén, az azóta elhunyt Csiha Kálmán püspök úr jelenlétében szenteltük fel harangjainkat. Vaskályhát, vaskaput, villanyorgonát szereztünk be. 2008-ban még egyszer kívül-belül újrafestettük a templomot. Bársonyt vásároltunk és elkészült a drapéria is. A templomszentelési ünnepségre – hála Istennek – így állt előttünk felépített templomunk, az Úr szent háza, az imádság áldott hajléka.

A külföldi és belföldi adományok, pályázati és gyülekezeti pénzbeli támogatások és munkálatok mellett a következő adományok tették lehetővé templomunk felépítését:

- Nagykágyáról 20 templompadot kaptunk
- Berekböszörményből 6 nagy fémkeretes templomablakot szereztünk be

- Vas Zoltán és Orbán Zoltán adománya a 120 kg-os kisharang, értéke 4000. lej. A 200 kg-os nagy harangot 6600. lejért vásároltuk.
- Balazsi József polgármester a szószéket, papi széket és úrasztalát készítette
- Érmihályfalva villanyorgonát adományozott
- Varga József és neje úrasztali terítőt adományozott
- Özv. Nyika Sándorné futószőnyeget vásárolt
- Torda István számtáblát, számokat készített
- Fráter Lóránd Budapestről keresztelési tálat és kancsót adományozott
- Norman McKinney úrvacsorai kelyhet és bibliatartó drapériát adományozott
- Szűcs Józsefné 159 szám alatti varrónő ingyen felvarrta a csipkét a drapériára

A templomépítésre az egyházközség pénztárából közel 127.000 lejt fizetünk ki. A mai árakhoz, munkadíjakhoz viszonyítva, úgy vélem, igen jól gazdálkodtunk a ránk bízott javakkal. Ha emellé felszámítjuk azokat az adományokat, melyekhez díjmentesen jutottunk hozzá, (120 kg-os kisharang, 6 nagy fémkeretes templomablak, 20 templompad, szószék, úrasztala, papi szék, villanyorgona, szőnyegek), meg azokat a pénzüsszegeket, melyek nem az egyházközség pénztárát terhelték (villanybevezetés, villámhárító), azt mondhatjuk, hogy a templom összértéke megközelíti a 150.000 lejt.

A templomszentelési ünnepségre a Pünkösöd második napján, délután 2 órakor kezdődött hálaadó istentisztelet keretében került sor. Az igehirdetési szolgálatot főtiszteletű Tőkés László püspök, európai parlamenti képviselő végezte. Pál apostolnak a korinthusiakhoz intézett első levele 12. részéből felolvasott versek alapján püspök úr lelki adománynak nevezte a felépített új templomot, ami hisszük, hogy haszonra adatik minden Istent kereső embernek, akik e hajlékban, hitet, vigaszt, békét, reményt és szeretetet keresnek majd. A zsúfolásig megtöltött templomban híveink áhítattal hallgatták püspök úr bizonyágtételét. A gyülekezet egy része nem is fért be templomunkba, hanem kintől hallgatta a bizonyágtételt, ami felszentelési imádsággal és úrvacsoraosztással zárult. Az ünnepségen megjelentek külföldi és belföldi támogatóink is. Jelen voltak a szomszédos, templomépítésünket segítő gyülekezetek lelkipásztorai, akik egy-egy Igével adták áldásukat felépített templomunkra. A benti ünnepség az egyházmegye esperese és az egyházkerületi főgondnok szavaival zárult. Ugyancsak meghívottként jelen voltak az érsemjéni római katolikus és ortodox gyülekezetek lelkészei is. Az esemény a továbbiakban kint folytatódott. A helyi református, római katolikus és ortodox lelkészek áldást mondtak új templomunkra, majd az egész ünnepség szeretetvendégséggel zárult.

Istennek hála, a közel 150 személyt befogadó, kis irodával és karzattal ellátott templom felépítése befejeződött. Az Úr velünk volt, munkáinkban megsegített minket. Köszönjük külföldi testvéreink, híveink, a lakosság adományait, pénzbeli, anyagi támogatásait, kétkezi munkáikat. Adja Atyánk, hogy szent házában vigaszt, hitet, reményt, szeretetet és meghallgatást találjon minden Istent kereső lélek. Elvégzett munkánkon,

küzdelmeinken túl, hadd emlékezzünk a zsoltár tanítására: „Ha az Úr nem építi a házat, hiába dolgoznak azon annak építői” (Zsolt 127,1). Az Úr erőt, hitet adott nekünk szent háza felépítésére. Mindezért egyedül Övé legyen a dicsőség.

Érsemjén, 2008. május 12.

FÜLÖP JÁNOS lelkipásztor



Oikodomos, a lelei szociális központ

ÉLŐ JÓCSELEKEDET

Egyre érezhetőbbé válik egyházunkon belül a követelmény, hogy minél több gyülekezetben hozzunk létre református óvodákat, ha lehet, árvaházakat, vagy öregek otthonát, vagy szociális központokat.

Ennek a kivitelezését találta fontosnak 1996-ban a lelei /Szatmár megye/ református egyházközség vezetősége és presbitériuma, valamint a J. W. Otten által vezetett holland csoport, akik a Vriesenveeni Stichting Lele Barátai alapítvány tagjaival együtt létrehoztak egy szociális munkával foglalkozó közös alapítványt, amelyiknek a neve Oikodomos, „a ház, ahol enni adnak”.

Amikor elindult, a községben élő összes ember megsegítését tűzte ki céljául, és az első központja, a hadadi Bánffy kastély melléképületében kapott helyet. Ahogy egyre erősödött a holland alapítvánnyal való kapcsolat, akik jótékonyági estek szervezéséből, karácsonyi csomagok készítéséből, valamint adományok összegyűjtéséből tudják fenntartani az itteni munkát,



egyre jobban szélesedett és nőtt az itteni munka és segítségnyújtás. Először csak a szociálisan rászorult gyermekeknek próbáltunk tízórait biztosítani, de mivel nem minden gyermek értette meg, ki a szociálisan rászorult és ki nem, a program kitágulva az egész általános iskolának és óvodának a hét öt napjában tízórait készítettett. Működött is ez, az akkori román törvények útvesztőiben, megannyi akadályon át, félreértésekkel és sok-sok fáradtsággal.

Abban az időben, valahogy senki sem akarta érteni, hogy egyáltalán miért kell segíteni az embereknek, miért kell észrevenni az éhes gyermeket, vagy az egyedül levő öreget. De szükség volt arra is, hogy a holland fél is megismerje komoly hozzáállásunkat, hogy az akkori útlevél, vízum, és bürokrácia kényszer mellett az ottani holland gyülekezetek előtt igehirdetésben, előadásokban és magánbeszélgetések során lehetőséget kínáljunk arra, hogy jobban megismerhessenek bennünket.

Ma már Istennek hála kiléptünk a gyermekcipőből, és kinőve a hadadi központot, új, modern központba költözhettünk, melynek felépítési költségei meghaladták a százezer eurót.

A központnak 9 alkalmazottja van, adminisztrátor, szociális munkás, szakácsnők és otthongondozók. Minden nap 160 ember számára készül itt meleg étel, minden fizetési kötelezettség nélkül. A község területére egy ételszállító autó juttatja el a rászorultaknak a meleg ebédet, független vallástól és nemzetiségtől.

De működik a szociális központ épületében egy idősök számára fenntartott nappali klub is, és itt történik hetenként a betegek kivizsgálása, gyógyszerrel való ellátása is. A gyógyszer árának nagyobb részét, ha drága gyógyszerről van szó, az alapítvány fizeti. De az alapítvány biztosít az ágyban fekvőknek pelenkát is, vagy más segédeszközöket, úgy mint rokkant kocsit, járókeret, mozgássérülteknek járóbot.

Az egyedül élő mozgássérült, beteg embereknek múltév decemberétől a község négy falujában négy alkalmazottal otthongondozást vállaltunk, ez jelenti a szennyes ruha összegyűjtését és hetenként való cseréjét, valamint a lakás tisztántartását.

Mindezt azért tesszük, mert látjuk, tudjuk, szükség van rá. De ez a szükség, úgy gondoljuk, nem csak ebben a községben létezik, hanem mindenhol ugyanilyen igény lenne reá.

Mi, ha az Úr segít, és valamely állami támogatásban is részesülünk, akkor kiterjeszkednénk a következő községre is. Kívánjuk, hogy számos helység éljen a lehetőséggel és használja ki az Úrtól kapott ajándékokat.

NAGY SÁNDOR esperes

Magyar örökség nyomában

„S most, hogy a szél összevissza tépte:

Úgy tennétek, mint az emberek?

Itt hagynátok, idegent cserélve ...?

– Fiaim, csak énekeljete!”

(Tompá Mihály)

Az nagyváradi-olaszi gyülekezet évenként rendezett tanulmányi kirándulásai alkalmával az egyetemes és a magyar kultúra értékeit igyekszik felfedezni és megőrizni. Ebben az esztendőben (2008) különös célt tűzött maga elé. Elindult, hogy felkeresse és megismerje azokat a Kárpát-medencei helyeket, amelyek történelmünk folyamán a magyar örökség létrehozói és hordozói voltak. Az utóbbi évszázad nemzedékei már úgy nőttek fel, hogy csak hiányosan, vagy egyáltalán nem szereztek tudomást arról, hogy népünk élettere sokkal szélesebb területre terjedt ki, mint amit ők ismernek. Úgy érezzük, hogy még nem késő számba venni a fellelhető magyar emlékeinket és értékeinket a Kárpát-medence északi végein: Felvidék hajdan volt magyar városai, a Tatra-hegység magaslati nyaralói, Krakkó és környéke – mind rejtegetnek annyi értéket számunkra, ami nélkül nem volna teljes a magyar szálláshelyeink ismerete.

Valóra vált reményünk: a kirándulás tapasztalatai és feledhetetlen élményei meggyőzték arról, hogy nemcsak messze nyugatra érdemes utazni, ismeretlent látni, hanem sokkal inkább érdemes valamikori önmagunkat megismerni azokon a helyeken, ahol már sajnos nem beszélnek a nyelvünket, de a köveket faggatva, épített örökségünk még beszél rólunk. Mi is szeretnénk örökhagyók lenni, és tovább mondani, mint az evangélisták az örömhírt, népünk történelmi örökségét. Elcsüggedt nemzeti önértéketünk ébresztgetnének és vigasztalnának az Isten által megőrzött magyar örökség megismerésével. A mottóként választott Tompa Mihály-i idézet összegzi igazán kirándulásunk célját: „Hozzatok dalt emlékül, a hajdan / Lomb – s virággal gazdag tájirul”.

A tanulmányi kirándulás részletes leírása is megérne egy közleményt, de most ettől eltekintünk. Csak a magyar emlékek egy részének listászerű felsorolására szorítkozunk.

Ha valaki Lengyelországban a múlt iránt érdeklődik, az ország déli részében találhat magyar emlékeket, hiszen a lengyel és a magyar nép története az évszázadok során sokszor nagyon szorosan összekapcsolódott. Krakkóban a világörökség része az óvárostól karnyújtásnyira, a Visztula túloldalán a Wawel dombon elterülő Királyi Vár, a Waweli Vár, a lengyel királyok szék-

helye és a koronázásuk színhelyéül szolgáló Katedrális. Itt nyugszik többek között Szent Hedvig, Nagy Lajos királyunk lánya, valamint a kriptában található Báthory István sírja is. Itt illik elénekelni valamelyik himnuszunkat. Mi a székelet énekeltük el, miközben az altemplom gótikus kriptái visszhangozták a hazaszeretetünk dallamait. Krakó utcáit járva találkozunk Balassi Bálint emlékével is.

Lengyelország egyik legjelentősebb ipari műemléke a Világörökség részét képező Wieliczka-i sóbánya; föld alatti járatainak hossza eléri a 300 kilométert; a legmélyebb pontja 327 méterrel van a felszín alatt. A legenda szerint Szent Kinga magyar királylány erdélyi sóbányája vándorolt ide, mikor férjhez ment Szemérmes Boleszláv királyhoz. Gyönyörű szobrai, különleges képződményei felejthetetlen élményt nyújtanak. Talán az egyik legszebb az Árpád-házi Szent Kinga emlékét őrző kápolna, amely méreténél fogva leginkább földalatti templomra emlékeztet.

A Dunajec folyó fölött emelkedik Nedec (más néven Dunajec) vára, Lengyelország egyetlen magyar vára, mely egykor a történelmi Magyarország végeit őrizte.

Kassa városa, a Felvidék egyik leggazdagabb magyar emlékeit felsorakoztató városa. Legnagyobb műemléke az Árpád-házi Szent Erzsébet tiszteletére emelt Szent Erzsébet Dóm, melynek altemplomában temették el 1906-ban a Rodostóból hazahozott II. Rákóczi Ferenc fejedelem hamvait. Márványkoporsóját nemzeti színű szalagos koszorúk sokasága borítja. Bethlen Gábor itt tartotta esküvőjét 1626. március 2-án Brandenburgi Katalinnal. 1644. január 18-án itt kiáltják ki a rendek I. Rákóczi Györgyöt Magyarország



Nedec (Dunajec) vára



Bártfa főtere

fejedelmévé. 1780-ban itt jelent meg az első magyar nyelvű folyóirat, a Magyar Múzeum. Máray Sándor emlékét őrzi köztéri szobra és emlékmúzeuma is.

Kiváló idegenvezetővel fedezzük fel a Felvidék többi városát és emlékhelyét.

Eperjes, az 1848-as szabadságharcnak a legtöbb katonát adta, Eötvös József szülőhelye; Bártfa, a Világörökség részét képező gyönyörű főterével, mely Európa egyik legszebb városközpontja; Ótátrafüred a Magas Tátrában,



A betléri kastély

ahol az első vadászlakot Csáky István építette 1793-ban; Szepesszombat, ahol a templomhoz közel található Benyovszki Móric Madagaszkár királya feleségének az emlékháza; Szepesscsütörtök a Thurzó kápolnával; Nagyór a Mednyanszky festő-család vármúzeumával; Késmárk Thököly Imre mauzóleumával és a Világörökség részét képező gótikus evangélikus fatemplommal; a fekete város – Lőcse a Thurzó-házzal, a város, ahol tanított a magyar pedagógia úttörője Comenius

Ámos János; Szepes vára, amely Közép-Európa legszebb ilyen típusú építménye; Rozsnyó városa, ahonnan II. Rákóczi Ferenc irányította a szabadságharcot, ahol Kossuth szobra újra áll, Andrássy Franciska – az árvák és szegények mentora – főtéri szobra; Betlér, az Andrássy grófok kastélyával; Krasznahorka vára, amely az Andrássy grófok tulajdona; a vár alatt található az Andrássy mauzóleum, Franciska és Dénes grófok nyughelye, amely egyik legszebb szecessziós emlékünktől; Hanva, ahol Tompa Mihály lelkes-költő szolgált és írt, a költő-triász (Petőfi-Arany-Tompa) tagja.

Sorolhatnánk tovább a le sem írhatót, hisz mindezeket látni és csodálni kell. Isten úgy adta nekünk, hogy részei legyenek a mi önismeretünknek. Manapság, amikor vakációs útjainkat, nyaralásunkat messze délre vagy nyugatra tervezzük, ne feledkezzünk meg e gyönyörű, rendben tartott emlékekről sem. A felnövekvő nemzedéknek meg kell ismernie ezt a gazdagságot. Szülők és pedagógusok önértékét szeretném ezzel az emlékeztetővel ébreszteni, hogy szervezzenek kirándulást (de csak hozzáértő, szakavatott idegenvezetővel!!) a Kárpát-medence ezen részébe is. Ez is népszolgálat és isteni küldetés.

Amint hazaérkeztünk felvidéki és dél-lengyelországi kirándulásunkról, akkor merült fel bennem a hátha még nem késő reménysugara. Itt van ez a kis erdélyországi tárgyi és szellemi örökség. Mi lesz vele? Kié lesz? Vagy átlényegül, és már nem fogják tudni pár évtized múlva, hogy Transylvania mögött Erdély volt valaha?

Csak azt akartam tudatosítani el(magyar)néptelenedő szálláshelyeink felkutatásával, hogy nemcsak örökösök, de örökhagyók is kell, hogy legyünk. Kinek?

Sorakozó! – jövő nemzedék, mert jönnek az utolsó mohikánok megrakott öllel, hogy átadják a szót, a gondolat és a kő utolsó emlékeit, örökségét!

VERES-KOVÁCS ATTILA



Krasznahorka vára

Egyházi, oktatási és művelődési központ Hadadon



A Degenfeld-kastély

Akik olvassák a Harangszót, vagy a Szatmár megyei híreket, azok előtt már ismerősen cseng ez a megnevezés: Degenfeld Központ. Azonban van, aki soha nem is hallott róla. Akárhogy is van, ismerkedjünk meg egy kicsit a központ viselt dolgaival, hogy mi zajlik az ódon falak mögött.

Kedves olvasó, menjünk el gondolatban a Degenfeld Központba, menjünk végig másfél éves történelmén, s lássuk, mire haladt az intézményünk.

Hol van Hadad? Szatmár megye egyik sarka, mely lélekben inkább Szilágy megyéhez húzódik. A Szilágycsehet Szoporról összekötő úton van, s két kastéllyal büszkélkedhet. Ebből a második, a völgyben lévő az, amelyikhez csalogatom a kedves olvasót.

Képzeljünk egy 200 éves gyönyörű kastélyt, ahova belépve megelevenedik előttünk a régi bálók hangulata, a lovaskocsik, a zenészek és régi nemesi pompa. Látjuk a grófkisasszonyt, meg a gyönyörűen berendezett szobákat. Így is lenne ma is, ha nem üldözték volna el az erdélyi arisztokratákat, s

nem tették volna tönkre a kastélyt. Istennek hála, legalább megmaradt az épület, az iskola megmentette, hogy ne legyen közpréda. 2007 elején kapta meg az egyházkerület a kastélyt Degenfeld Pál gróftól, hogy egy egyházi-oktatási és művelődési központot hozzanak benne létre.

Így alakult meg a központ. Már a 2007-es év is eléggé eseménydús volt a kastély életében. Voltak nagy munkálatok, színvonalas programok, látványos eredmények, s kevésbé látványos hétköznapiak is.

2007 januárjában a kastélyban a helyzet reménytelennek tűnt. A termek üresek voltak, a régi nemesi berendezési tárgyakat csak odaképzelné lehetett. A szobák nagy részében a korábbi beázások nyoma látszott, és a tető bádogzatának állapota miatt néhol omlott a vakolat. Azzal vigasztalódtunk, hogy az iskola úgy-ahogy megőrizte, s nem egy romhalmazzá kaptunk, vagy nem csak a helyét mutatják a kastélynak, mint Pelekesziben.

Ekkor már két állandó tevékenység folyt a központban: a hadadi református egyház itt tartotta istentiszteleteit, valamint a hadadi általános iskola diákjai itt tartották a tornaórákat, ez azóta is így történik.

2007 februárjától beindult az élet a kastélyban. Jelentősebb események:

- Kőművestanfolyam indult, a Szatmárnémeti Traian Vuia iskola kihelyezett részlegén 25 fiatal kőműves kapott képzést.

- Április 27-én Tőkés László püspök fővédnöksége alatt jótékonysági estet tartottunk, melynek keretében a szatmárnémeti színház társulatának előadására, festményaukcióra, majd élőzenés bálra került sor. A bevételből folytattuk a munkálatokat.

- Május 5-én egyházkerületi majálist rendeztünk a kastélyban, körülbelül 150 fiatal részvételével.

- Június 23-án egyházmegyei bibliavetélkedőnek adott helyet a kastély.

- Július elején gróf Degenfeld Pál unokaöccsét láttuk vendégül.

- Ez a hónap a táborozások, vendégfogadások hava is volt:

- a szatmárnémeti református gimnázium román tábort tartott

- a MADISZ egy hét angoltábort, egy hét néptánc-tábort rendezett, kb. 100-100 fiatal részvételével

- az egyházkerület családkonferenciát tartott dr. Hermán M. János, egyházkerületi előadótanácsos szervezésében

- Augusztusban Hadad napjának adott helyet a kastélykert, mely a hadadiak és Hadadról elszármazottak találkozási alkalma is volt egyben.

- Szeptemberben a Kölcsey Ferenc Gimnázium diákjai voltak nálunk egy hétvégei kiránduláson.

- November 17-én ft. Tőkés László püspök úr európai parlamenti kampánykörútja alkalmával tett látogatást, ez alkalommal jelen volt dr. Lezsák Sándor és dr. Lázár János országgyűlési képviselő is Magyarországról.

- Decemberben a kolozsvári egyetemisták vegyeskórusa adott adventi koncertet.

A tavasz azzal telt, hogy a dobrai fiatalok, presbiterek, hadadi presbiterek, nőszövetségi tagok és hadadnádásdi fiatalok segítségével – akiknek ezúton is köszönetet mondok – kiürítettük a kastélyt, és szépítettük a kastélyudvart. Ezután – hála dr. Hermán M. János előadótanácsos és Nagy Sándor esperes úr holland kapcsolatainak – bebútoroztuk a kastélyt, és berendeztük ifjúsági szállásnak.

Kőműves tanoncaink kifestették a két legnagyobb termet, hogy megtarthassuk a jótékonyági estet.

Nyár elején önerőből kifestettük a kastély egy szárnyát, gyakorlatilag lakhatóvá tettük, hogy táborozó fiataljainknak helyet adjunk benne.

Ősz folyamán egy újabb szállítmány bútorral rendeztük be a szobákat, decemberben a tetőzet javítását fejeztük be, és a kastély fele részébe bekötöttük, a központi fűtést – dr. Lázár János hódmezővásárhelyi polgármester és országgyűlési képviselő támogatása jóvoltából.

Tehát a 2007-es évet egy üres kastéllyal kezdtük, és egy ifjúsági szállóval zártuk, ami jó eredménynek számít, noha a céltól még nagyon messze voltunk.

2008-ban kiadtunk egy népszerűsítő anyagot a kastélyról, valamint a főbejáráthoz visszaállítottuk a kastély eredeti kapuját, melyet a földön, a gazban találtunk meg a hátsó udvarban.

A programokra nézve pedig:

- áprilisban megtartottuk a második jótékonyági batyusbált;
- májusban volt egy tövisháti hétvége a HÍD egyesület szervezésében;
- ismét itt volt az egyházkerületi ifjúsági majális;
- esküvők, konferenciák, rendezvények szervezését bonyolítottuk le.

Ennyi történt a központ eddigi fennállása alatt. Az emberek többsége azzal köszön el, hogy: „Hát itt rengeteg munka lesz...” Így van. Reméljük eredménye is lesz a munkának.

Másnak egy óriási ház ez a kastély, nekünk azonban, erdélyi reformátusoknak – reméljük – egy olyan központunk lesz, amelynek rendezvényeire mindenki vágyik majd.

Szeretettel várunk!

KURTA-TÓTÖS BEÁTA
lelkész-igazgatónő

A Királyhágómelléki Református Egyházkerület Nőszövetségének IX. konferenciája

A Szatmári Református Egyházmegye egyik legszebb templomában, Szatmárhegyen, 2008. július 19-én tartottuk a Királyhágómelléki Református Nőszövetségek IX. konferenciáját. Ilyenkor minden gyülekezet nőszövetsége megmozdul, hogy közeli vagy távoli falvakból, városokból elzarándokolhasson a találkozóra, ahol az együttlét alkalmain egymás hite által épülve új erőt nyernek további szolgálataikhoz.

Kiemelkedő momentuma konferenciáinknak a zászlós bevonulás. Ilyenkor ünnepi díszben, népviseletbe öltözve, zászlóikat magasra tartva vonulnak be asszonyaink a templomba a régi, szép hozsánna ének kíséretében: „Fel barátim, drága Jézus zászlaja alatt”.



Ennek a bevonulásnak van egy különleges varázsa, egy szívekből áradó üzenete, mégpedig az, hogy vagyunk! Itt vagyunk, mi, magyar református keresztyén asszonyok, lányok, anyák és nagymamák. Istenfélelmünket, keresztyéni kitartásunkat a letűnt idők millió próbája sem tudta megtörni. Itt vagyunk, hogy vállaljuk egymást. Népünk, gyülekezetünk terhét hordozva boldogan visszük zászlóinkat a jövő útjain előre, magasra tartjuk a ráhímzett Igét, hogy mindenki láthassa: mi az Úrnak szolgálunk. Így vonul évről-évre egyre több zászlóvivő a konferencia színhelyére.

Konferenciánk mottója a Biblia évének kiemelkedő igéje, a jeles esztendő tulajdonképpeni üzenetét hozta közelebb a szívekhez (2Tim. 3,16).

Kinek mit jelent a Biblia, az Isten Igéje? Erről hallhattunk csodálatos előadást Hegedüs Lóránt nyugalmazott püspöktől, erről szóltak az igehirdetések, a verses bizonyágtételek és felcsendülő énekszámok.

P. Tóthné Szakács Zita, a Magyarországi Országos Nőszövetség alelnöke az 5Mózes 30,15-19 alapján hirdette az Igét, magával ragadva a hallgatóságot szívhez szóló bizonyágtételével.

Ezt követően Bogya Kis Mária egyházkerületi nőszövetségi elnök köszöntötte a gyülekezetet és a vendégeket, majd Csomay Árpád generális



Dr. Hegedüs Lóránt ny. püspök a szervezők társaságában

direktor, Sipos Miklós esperes és Kovács Ferenc házigazda-lelkipásztor köszöntötték Igével a találkozó résztvevőit.

Hegedüs Lóránt előadásában kihangsúlyozta, hogy milyen nagy kincsünk a Biblia, de ahhoz, hogy legyen magyar, aki a jövőben is olvassa azt, a református magyar asszonyoknak is hozzá kell járulniuk. Ne vessük meg a gyermekáldást, vállaljuk asszonyi küldetésünket, neveljük gyermekeket, hogy ki ne apadjon a Kárpát-medence magyarsága. Különben elfogyunk, elpusztulunk.

Ezután került sor az asszonyok előadására, akik e jeles alkalomra írt verseiket, írásaikat adták elő Mit jelent számomra a Biblia? címmel. Áldott lehetőség volt őket hallgatni, ahogyan egyszerű szavakkal, de a lélek mélyéről fakadóan elmondták: ők hogyan élik meg mindennapi életük során az Istennel való közösséget.

A Szatmárnémeti szamosnegyedi gyülekezet ifjúsági ének-zenekara, (az Immánuel ének és zenekar) és a nagyzeréni ifjúság énekelőadása ékesítette a szép bizonyágtételek sorát.

A nap második felében került sor a szatmárhegyi költőnő, Krüzsey Erzsébet emlékműve leleplezésére a temetőben. A záró-istentisztelet előtt került sor a külföldi és belföldi nőszövetségek képviselőinek köszöntőire (Dunántúli, Dunamelléki, Tiszántúli, Tiszáninneni, valamint Erdélyi Nőszövetség).

Három új nőszövetségi zászló avatásán is részt vehettünk: Kisbábony, Tasnád, Désháza asszonyai gazdagították egyházkerületi nőszövetségünk zászlóinak sorát. Ezzel több mint ötven zászlaja van a kerületi Nőszövetségnek.

A záró-istentiszteleten Bacsoni Szilárdka Kata, az Erdélyi Egyházkerület Nőszövetségének titkára készített áldott igei útravalót a Jelenések 1,3 alapján a szolgálati helyükre hazakészülő nőszövetségi tagok számára: ne lankadjanak az imában, a Biblia olvasásában. A közel 1400 résztvevőnek nyolc lelkipásztornő osztott úrvacsorát.

Hála legyen Istennek ezért a csodálatos találkozásért. Köszönet a szatmárhegyi gyülekezetnek és minden szervezőnek hűséges szolgálataért, áldozatkész munkájáért.

Legyen az Úr áldása mindannyiunk életén, jövődjén.

Szatmárhegy, 2008. július 19.

BOGYA KIS MÁRIA
egyházkerületi nőszövetségi elnök

„Nagyzerinden megszólalt a bús harang”

A Rákóczi-féle kuruc szabadságharc 300. évfordulójára emlékezünk a 2003-2011 közötti esztendőkből. Hadd álljon itt emlékeztetőül azon idők egyik kevésbé ismert, inkább helytörténeti mozzanata.

A harcok fellobbanása után a Körös-menti falvak hadképes férfinépe is, félelmet nem ismerve, önként csatlakozott a libertás zászló alá. Az otthonmaradók – a korosabb férfiak, nő és a gyermekek – falvaikban ki voltak szolgáltatva az arra portyázó labancoknak. Aki tehette, otthonát, szegényes gazdaságát elhagyva a gyulai és a borosjenői várakban, vagy a szalontai sáncokban keresett menedéket.

A hagyomány szerint nagyzerindi jó atyánkfiai, bizonyos Csete István, Csete Balázs és Gyulai Ferenc magukkal menekítették Nagyszalontára az ősi templom harangját is, hogy ne váljék a labanc dúlás prédájává. Előrelátásuk beigazolódott, a labancok az egész vidéket kifosztották és felperzselték: szalma- és nádfedeles hajlékaik, sőt templomaik is a tűz martalékává váltak.

Az 1711-es békekötés után a teljes Körös-köz, mint pusztult falvak sora került a császári kamara birtokába, ugyanis egykori birtokosaikat kurucpártiságuk miatt hűtlenségi perbe fogták, s megfosztották őket javaiktól. A szétszóródott és megfogyatkozott lakosság, a más vidékről idetelepülőkkel kiegészülve, fokozatosan hazaszívárgott: már 1711-ben a feketegyarmatiak és a vadászok, 1712-ben a nagyzerindiek, majd az erdőhegyiek, a varsándiak, az ágyaiak és a bélrezindiek is. Első teendőjük, hogy rendbe tegyék ideiglenes szükséghajlékaikat és az elárvult templomokat. A feketegyarmatiak szalmával fedték be a segélykérő fohászként csupaszon ég felé meredő templomfalakat, a nagyzerindiek is intézkedtek a Szalontára menekített harangjuk hazahozatalának ügyében. Szathmári Püspök Sámuel lelkészé-ge idején, 1715. február 4-én „az nagy szerindi becsületes nemes Tanács” Elek Mihály főbíró vezetésével küldöttséget menesztett Szalontára „az harangnak Ekklesiánkba való elhozására és szolgálattyára”. Majd hozzá-kezdtek elvadult úrbéri földjeik újra termővé szelídítéséhez.

Az élet ment tovább, de a lelkekbe beleégett kuruc szabadságeszmék tovább parázslottak. Közel negyed századdal később, 1735-ben a Békés megyeiekkel Rákóczi Rodostóból történő hazahívását tervezik, de ez már nem valósulhatott meg, hiszen a bujdosó fejedelem ebben az évben hal meg.

Május elején az Erdőhegy melletti Görhén gyülekező, katonailag még szervezetlen kuruc sereg írnoka a feketegyarmati ludimagiszter, István deák volt, tábori lelkésze pedig a nagyzerindi lelkész, Szilay János. Nem sikerült szövetkezniük a pécskai lázadó szerb határőrrel, Péro Szegedináccal sem,

ugyanis az aradi katonai térparancsnok elfogatta Pérót, és az erdőhegyi csatában 1735. május 9-én a szerb határőrökkel szétverette a lázadó parasztok seregét. A csatatéren több száz halott maradt, akiknek a mára már lelaposodó tömegsírja még látható a Görhén. A vezetőket Budán bíróság elé állították, többeket kivégeztek. A csata 275. évfordulójára 2010-ben fogunk emlékezni Erdőhegyen.

A Szalontáról hazakerült harangot a nagyzerindiek, kisség megnagyobíttva, 1740-ben újraöntetik a következő felirattal: „Goss mich Antoni Zehenter in Offen. Anno. 1740.” Majd 1803-ban két új harangot öntetnek a régi mellé, amelyeket a 20. századi impériumváltás után a szabadságharcos időkre emlékezve, 1922-ben Aradon ismét átöntetnek a hajdani '48-as harang- és ágyúöntő Hönig Frigyes műhelyében, és március 15-én újszentelik.

A mondabeli csodaszarvas által megjelölt helyen, ott, ahol elpusztult a szarvast üldöző nagy szelindek, a Fekete-Körös bal partján ma is áll a több, mint félezer éves templomutód, melynek harangjai tovább hirdetik az örök, szabad és halhatatlan lélek diadalát.

CSANÁDI JÁNOS

Nagyzerind község előljáróságának

1715. febr. 4-én kelt levele

a Rákóczi-féle szabadságharc idején

Szalontára menekített harang visszaszerzése ügyében

Istentől mindenkben jókat kívánunk Kigyelmeteknek. Mivel az elmúlt 1712. esztendőben a sok változások és sok nyomorúságok után, mi megütlük az fekete Keres melletti nagy Szerindet és mivel hogy pusztá volt, mint mostan is sok helyek puszták és az Ekklésia is hasonlóképpen pusztá és sok szükségei voltak, egyebek az melyek tőlünk kitelhettenek és az melyekre az nagy kegyelmű Isten bennünket segéllett végben is vittük, de mivel az sok közül, az mely legnagyobb volt, annak szerit nem tehattuk, ugymint az harangnak, hanem hallván és értvén, hogy az előtti becsületes lakosoknak, kik most Szalontán laknak, ugymint Csete István, Csete Balázs, Gyulai Ferenc és több atyafiak is, hogy Eő kegyelmeknél volna ennek a megnevezett Ekklésiának harangja, Eő Kegyelme is értvén Ekklésiánknek nyomorult állapotját, magokat és jószágokat az Isten Ekklésiájában való szolgálatul meg nem tartották: azért mi is becsületes embereinket bocsátottuk Helységünkől az harangoknak Ekklésiánkba való elhozására és szolgálattára, melyet Eő Kegyelme is bizonyos punctumok alatt az kezünkbe és Ekklésiánkba bocsátották ilyen módon, hogy Kegyelmetek adjon minekünk olyan

contractust, hogy Kegyelmetek az mi maradékainktól el nem veheti, sőt pediglen, ha történetből és szerencsétlenségből az mi harangunk el találna veszni, Kegyelmetek közönségesen az Lakosok tartozzék az árát megfizetni. Mi is azért mivel Falustól, közönségesen adjuk ezen contractus levelünket Kegyelmeteknek, az fellyebb megírt harangnak mindenkoron tartozunk az árát megfizetni és kezünk írásával és pecsétünkkel meg is erősítjük ezen fellyebb megírt harangnak minden dolgát. Ezek után az Úrnak óltalmában legyen és maradjon Kegyelmetek mind közönségesen kívánjuk.

Extradata Nagy Szerind, 1715. die 4. Február.

Főbíró Elek Mihály m. p. L. S.

Az nagy szerindi becsületes nemes tanátsnak és közönségesen az falunak Contractus levele.

L. S.

Nevezett szerint az Lakosoknak, a kiknek kezességin ideadták az előtti örökösök azon fellyebb említett harangot úgy mint első kezes Boros István – Hevesi Mihály, Hevesy János, Vikon János, Szives Gergely, Ács Mihály, Ács János, Dékány Mihály, Szöllősi Mihály, Sás István.



A nagyzerindi templom

A budapesti Erdélyi Gyülekezet 2008. évi életéről, szolgálatáról

Sajátos helyzetünkből adódóan gyülekezetünkben kevesebb a hagyományos istentiszteleti alkalom, de többféle új kezdeményezés, szolgálat született.

Istentiszteleti élet

A gyülekezet tagjai Erdélyből menekült-áttelepült reformátusok, katolikusok, és néhány unitárius tagja is van. A közel kétmillió Budapest és a környéki települések területén szétszórva élnek: néhányan vidékről, sokan pedig a város másik végéből, mások közelebből érkeznek az Örs vezér terére, ahonnan a gyülekezet mikrobuszával jutnak el az istentisztelet helyére.

Mivel – a területi alapon szerveződő gyülekezetekhez hasonló módon – nem tudunk hétközi hitéleti alkalmakat tartani, a vasárnapi istentiszteletnek kiemelten központi jelentősége van a gyülekezet életében, mind tartalmában, mind időtartamában, mind liturgiájában. Az erdélyi liturgia szerint tartott istentisztelet előtt rövid megemlékezést tartunk Vass Antal Erdélyi emléknapi c. könyve alapján valamilyen Erdély történelmével kapcsolatos eseményről, imádsággal és a Székely himnusz éneklésével.

A hónap vasárnapjainak beosztásával a messzebb lakók, az idősebbek választhatnak, mikor jönnek templomba. Első vasárnap úrvacsorás istentisztelet van, harmadik vasárnap az istentiszteletet valamilyen előadás, kulturális program és szeretetvendégség követi, a hónap páros vasárnapjain énekkari szolgálatra készülünk.

A gyerekekkel való munkát szintén meghatározza a távolság és a nehéz megközelíthetőség. A konfirmandusoknál fiatalabb gyerekek szüleikhez vagy nagyszüleikhez vannak kötve. Változékony összetételű és létszámú kis közösségekben vannak együtt, de ismerik és számon tartják egymást, amihez különösen hozzájárulnak a nyári táborok.

A 8-10 fős hivatalos munkatársi közösség számára – lelkeszek, adminisztrátor, gondnokok, ezermester alkalmazottak – gyülekezetünk karitatív és kulturális központjában, a Reménység Szigetén, minden hétköznap reggel és délben 15-25 perces áhítatot tartunk. Ez a protestánsok által is századokig gyakorolt, a magyar hitgyakorlatból mégis az utóbbi 200 évben szinte eltűnt responzorikus zsoltár- és bibliaolvasásra, graduál-éneklésre épül. Ha megvalósul a Reménység Szigete tervezett életrendje, több helyben lakó munkatárssal, ehhez hasonlóan, esti áhítatokat is tarthatunk majd.

Az istentiszteleti élet illetően kimunkált, igényes, sokféle szempontot mérlegelő kialakítása a vezető lelkész, dr. Zalatnay István tudatos hitvallásából, hivatásbeli meggyőződéséből született.

A gyülekezet filiája a 30 km-re fekvő „erdélyi falu”, Dány-Szentkirály, ahol közel 20 éve kezdtek telkeket parcellázni menekültek számára. Az itt épült ökumenikus kis templomban is minden vasárnap van istentisztelet, rendszeresen gyermek-istentisztelet, esetenként szentmise. Ebben az évben ünnepeljük a templomszentelés 10. évfordulóját, amikor hagyományosan vendégek érkeznek az anyagyülekezetből és a közigazgatási központból, Dány katolikus községből egyaránt.

A tágabb kör

A munkatársi és gyülekezeti közösségnél tágabb közösség számára, a Magyarországra települt erdélyiek számára évente két, egész napos, ökumenikus egyházi alkalmat szervezünk: a Magyarországon Élő Erdélyiek Találkozóját (MET) és az Erdélyi Halottak Emléknapját (EHE). A MET hagyományos keretébe erdélyi tárgyú könyvek vására, kiállítások, vetítések, népi tánc, kézműves-utca, kürtőskalács árusítása – legutóbb már „miccs-sütés” is tartozik. Súlyponti – és a legnagyobb érdeklődésre számot tartó –,



Erdélyi Halottak Emlékhelye



Csúry István ígét hirdet

kulturális elemét a kerekasztal-beszélgetések jelentik, amelyek témája évenként más és más: ebben az évben az erdélyi magyar színművészet bemutatása volt soron, öt színház vezetőjének nem annyira elvont szakmai, hanem színes, rövid jelennetekkel fűszerezett beszámolóját hallhattuk, amelyet valódi színházi előadás követett Incze Ildikó közreműködésével.

Ennek a rendezvénynek is a legfontosabb része a református istentisztelet és a katolikus szentmise, amelyen kölcsönösen vesznek részt a hívek. Ebben az évben Csúry István helyettes püspök szolgált élet-közel, mély érzéseket megérintő igehirdetéssel, a szentmisét pedig Páll

József Leó OFM ferences rendtartomány-főnök celebrálta. Emellett óránként harangszóra megállva együtt követjük mindig az emberi életet egyre táguló körökben átfogó hét imádságot.

A MET-hez hasonlóan, de még inkább magától értetődően két istentisztelet áll a középpontjában az Erdélyi Halottak Emléknepjának. Az elmúlt évben a részben már felépült Emlékhely felszentelését is ünnepeltük, ekkor mintegy száz, erdélyi földben nyugvó hozzátartozóra emlékező táblát helyeztünk el. A 2008. év legkiemelkedőbb eseménye a végleges Emlékhely fölszentelése lesz november 1-jén. Ekkor Erdély 55 nagy szülöttének emlékére készült emléktáblát is elhelyezünk, s vendégeink lesznek a táblákat állító önkormányzatok, iskolák, tudományos és művészeti intézmények képviselői is. Az Emlékhely azonban ebben a formájában mégsem végleges, ugyanis lehetőséget adunk az élőknek, hogy elhunyt szeretteik részére emléktáblát rendeljenek; korántsem teljes még az „Erdélyi Pantheon” sem, hiszen 16 régió tíz-tíz példaként megőrzendő személyiségének szeretnénk emléket állítani, a táblákhoz tartozó arckép-plakettal együtt. Ebben az évben nyolc erdélyi, gyerekeket támogató intézmény is bemutatkozik ezen a napon: a marosbogáti Emmaus-ház, a kőhalmi Szórvány Diákotthon, a nagyváradi Cigánymisszió, a Kallós Alapítvány Válaszúti Szórványközpontja, a csíkszeredai Csibész Alapítvány, a sepsiszentgyörgyi Keresztény Diakóniai Alapítvány, a Szent Ferenc Alapítvány Zsombolyai Gyermekotthona és a Szilágypaniti Iskola.

Szolgálatok – a gyülekezetben és Erdély felé

A szétszóródva élő gyülekezeti mivolt különösen fontossá teszi tagjainak, sorsuknak, élethelyzetüknek számontartását, így jött létre két bizottság. Július-augusztus kivételével a páros hónapokban a diakóniai, a páratlanokban a (bel)missziói bizottság tekinti át a gyülekezeti névsort, hogy hol, mire is van szükség: egy telefonhívásra, levélre, látogatásra vagy gyakorlati segítségre? A legtöbbször értő szóra van szükség, ezért beteglátogató csoportot alakítottunk, akiket házi felkészítés keretében képezünk ki a lelkigondozói beszélgetésre.

A gyülekezet főgondnoka, Lovas Józsefné Lili néni, nyugdíjas óvónő és bábszakember hívta életre a bábkészítő műhelyt. Az itt készült bábokkal elsősorban erdélyi óvodákat segítünk, de Lili néni ennél többet is tett: többször tartott 1-3 napos rövid képzést erdélyi óvodapedagógusoknak, s közvetítésével Urbán Gyulával, a budapesti Bábszínház főrendezőjével összefogva idén másodszor tartottunk bábtanfolyamot számukra. Vendéglátónk a kőhalmi református szórványkollégium vezetője, Szegedi László Tamás esperes volt, akivel más területen is hosszú évek együttműködése köti össze a gyülekezetet. A tanfolyam jövőre magyar részről akkreditált lesz, és ezt szeretnénk elérni a román tanügyben is.

Ebben az évben is megtartottuk a nyugdíjas lelkészek konferenciáját. Ez részben üdülés-jellegű, részben szakmai-szellemi program: városnézés, hajókirándulás, vidékre látogatás éppúgy részét képezték, mint például az egyseges magyar református egyházzal, vagy az egyház médiabeli jelenlétéről szóló előadások.



Gyülekezetünk legrégebbi, folyamatosan végzett szolgálata fájdalmunkra szinte teljesen leépült. A magyarországi ellátásra érkezők gyógykezelését szervező Segítő Jobb Alapítvánnyal kötött szerződés keretében szállást és ellátást adtunk a betegeknek a Reménység Szigetén. A kormány intézkedései következtében azonban az Alapítvány, sok más egészségügyi intézményhez hasonlóan, szinte ellehetetlenült.

„Ha az Úr akarja és élünk”

Jövő évben szeretnénk felépíteni a kört alkotó Emlékkertben emelt mesterséges domb gyomrában a majdani templom altemplomi részét. Ennek nagyobbik felében urnatemetőt alakítunk ki, másik része átmenetileg, talán hosszú ideig is, istentiszteleti helyiség lesz. A következő ütemben szolgálati lakást tervezünk építeni, hosszabb távon pedig szeretnénk befejezni az összesen 500 férőhelyes templomot, valamint felépíteni egy konferenciaközpontot – pl. magyar nyelvű posztgraduális képzéshez – kollégiummal, sportpályával, az idősekre gondolva pedig Öregotthont, gyógyfüves kertet... Egészében véve, olyan komplexumot tervezünk, ahol egy többgenerációs család minden tagja az istentisztelet után is, az egész Úrnapján, életkorának, érdeklődésének megfelelően tartalmasan pihenhet. Mindezt úgy kívánjuk felépíteni és működtetni, hogy Isten teremtett világát műveljük és megőrizzük – ahogy ma mondják: az ökológiai szempontot szem előtt tartjuk.

SÁNTA IBOLYA lelkipásztor



Az angliai magyar református egyház

Alapítva 1948. március 15-én

A magyar szabadságharc 100. évfordulóján az itt élő magyar református hívek kérelmet írtak Ravasz László akkori főpapunkhoz, kérve egy református egyház alapítását Angliában. Az akkor ott élő magyar reformátusok csoportja a háború utáni fogolytáborokból kijött, illetve a brit állam által szerződéssel kihozott katonákból és tisztekből, háztartási alkalmazottakból, orvos, pénzügyi és közigazgatási, valamint ipari szakemberekből állt. Így érthető, hogy összejöttek egy kis csapat, akik lelki táplálék után vágytak, és arra törekedtek, hogy ezt anyanyelvükön biztosítsák maguknak.

Ravasz László az éppen Edinburghba, a skót misszióba induló Dobos Károly fasori lelkipásztort bízta meg egyházunk megalapításával. 1948. március 15-én, egy nemzeti színű lobogóval letakart asztalon aláírták az egyházalapítási okmányt Dobos Károly vezetésével, aki megkérte a skót misszióban dolgozó Coulter Tamás skót református lelkészt – aki Magyarországon végezte teológiai tanulmányait –, hogy támogassa új egyházunkat. Istennek hála, még ma is élnek egyháztagjaink között olyanok – pl. Udvarhelyi Lenke és Tárcy Árpád testvéreink –, akik ott voltak az egyházalapításnál. Az Úrvacsorai edények egy részét a fasori gyülekezet adományozta.

Első három lelkipásztorunk rövid angliai tartózkodás után kivándorolt Amerikába. 1951-ben a gyülekezet meghívta Varga Sándor lelkipásztort Utrechtből, aki aztán 40 évig hűségesen szolgálta egyházunkat. Az első presbitériumunk élén Veress László állt, aki diplomataként részt vett a háborúból való kiugrási kísérletben. Az első presbitérium tagjai között volt Csűrös László elektromérnök, aki 1945-től haláláig látta el a főgondnoki munkát; Szentpéteri Gyula, a Bethesda kórház sebész főorvosa, aki egészen addig presbiterünk volt, míg el nem ment a kashmíri kórházba sebész főorvosnak; gróf Teleki Mihály, volt földművelésügyi miniszter, aki Anglia déli tengerpartjáról járt be Londonba, hogy az egyházi munkában részt vegyen; és még sokan mások.

Az első tíz évben nem volt a gyülekezetnek állandó otthona, hanem különböző protestáns egyházak vendégszeretétét élvezte. Majd az angol és az ír presbitériánus egyházak jóvoltából saját templomhoz jutottunk a jelenlegi helyen, a 17 St Dunstan's Road alatt. Azzal a feltétellel kaptuk meg az épületet, hogy az a fenti egyházak tulajdonában marad, de amíg magyar nyelvű istentisztelet van benne, addig a miénk lehet. 1990-ben egyházunk végül megvette az épületet, azóta saját tulajdonunk.

1956 után több mint húszezer magyar menekült érkezett Angliába, különböző menekülttáborokba. Voltak közöttük lelkipásztorok is, akiket felhasználva az egyház el tudta látni a menekültek lelkigondozását. Ebben

az időben több angliai nagyvárosban alakult református gyülekezet. Ezek közül a legnagyobb volt a manchesteri, ahol Nagy Ernő kiskőrösi lelkipásztor szolgált. Thomas Coulter skót lelkipásztor is oroszánrészt vállalt ebben a munkában, olyannyira, hogy püspöke egy skót szigetre, Orkneybe helyezte át, és csak hosszas kérvényezés után jöhetett vissza. Ő egészen haláláig látogatta egyházunkat.

Varga Sándor nyugdíjba menetele után több lelkipásztor szolgált nálunk hosszabb-rövidebb ideig: Balogh Sándor, Kádár Ferenc, Hermán János, Szemők Géza, Gödöllei Károly, Korda László és jelenleg Salánki István.

Az egyház megalakulása óta minden vasárnap délután volt és van istentisztelet, kisebb megszakításokkal volt és jelenleg is van vasárnapi iskola. Minden istentisztelet után van szeretetvendégség, ahol teát és süteményt szolgálnak fel a háziasszonyaink. Presbiteri gyűléseken kívül tartunk presbiteri vacsorákat, amin presbitereink családtagjaikkal együtt vesznek részt. Működik egyházunkban magyar iskola gyerekeknek és felnőtt magyaroktatás, valamint a Kossuth Lajos cserkészcsapat, melynek egyik alapítója Hermán János lelkipásztorunk volt. Rendszeresen tartunk szalonnasütést a kertben, szervezünk kirándulásokat Anglia különböző pontjaira, a tengerpartra, sőt még Skóciába és Walesbe is. Rendszeresen tartunk kulturális esteket. A magyar néptáncsoportot kántorunk, Baracsi József vezette évtizedeken keresztül, egészen haláláig, 2003-ig. A táncsoport ma is működik, az évek folyamán több nemzetközi díjat nyertek. Hagyományaink közé tartozik a júliusi kerti ünnepség és a karácsonyi vásár. Az idén is, mint minden évben, tartottunk ökumenikus istentiszteletet a három történelmi egyház részvételével (katolikus, evangélikus, református).

1998-ban ünnepeltük egyházunk fennállásának 50. évfordulóját. Az Igét dr. Hegedüs Lóránd dunamelléki református püspök hirdette a Lukács 4,19



**A mai manchester-i gyülekezet néhány tagja
Tőkés Lászlóval és Hermán Jánossal, 1993**

alapján. Sok más üdvözllet mellett Hermán János volt lelkipásztorunk biztató szavai is megörvendeztettek és erősítettek bennünket.

A templomépület több mint száz éves. Kisebb-nagyobb felújítások ugyan történtek, de a közelmúltban teljes felújításra szorult. A legnagyobb munka az új tető volt. Mivel az épület műemlék, az angol Műemlékvédelemhez fordultunk segítségért. Pályázatunk sikeres volt, a közel százezer fontos költségvetés felét ők állták, míg a másik felét egyházunknak kellett kigazdálkodnia. Istennek hála, ezt híveink nagylelkű adományaival és önkéntes munkájával sikerült is megtenni, és most egy teljesen felújított épületben szolgálhatjuk Istenünket.

Ima

*Uram, Reád bízom magamat,
Te viseljed gondomat.
Uram, hadd juttassam eszedbe,
Véteimet temesd a tengerbe.*

*Uram, tartsd meg bennem a hitet,
Mit kegyelmed készített.
Uram, hatalmad mindenre elégséges,
S megadod, kinek mi szükséges.*

*Uram, e földi embert tette gyermekeddé,
Engedd, Tied legyek mindörökké.
Uram, adj vidám órákat, ha jónak látod,
Tűrést, ha vessződet rám bocsátod.*

*Uram, cselekedd Szent Lelkeddél,
Hogy felkeljek, s új életet kezdjek.
Uram, bátorítsd lelkemet,
És világosítsd meg elmémet.*

*Uram, csak lánglelked csillogása,
Adjon fényt és díszet nekem.
Hogy mindenki tudja, lássa,
Te vagy a Mesterem.*

GÁSPÁR GYULA,
a londoni magyar református gyülekezet
tisztelőbeli főgondnoka

IRODALMUNK KINCSESTÁRA

Sorsok himnusza – himnuszok sorsa

JANUÁR 22. – A MAGYAR KULTÚRA NAPJA

Kölcsey Ferenc 1823-ban e napon fogalmazta meg Szatmárcsékén a nemzet egyetlen reménységéhez, az Istenhez fohászkodó Hymnust. E jelentős nemzeti, irodalmi és kultúrtörténeti momentum emlékére 1989 óta január 22-én ünnepeljük a Magyar Kultúra Napját.

A himnusz szó az utóbbi két-három évszázadban kettős értelmezést nyert. Mint a lírai költészet műfaja, fenséges-magasztos vallási tárgyról, istenekről, szentekről, istenként tisztelt uralkodókról, szent helyekről szóló dicsének már a korai kultúrákban (sumér, akkád, egyiptomi) elterjedt. A görög eredetű hümnosz szó éneket jelentett, amely nemcsak lírai szöveg, hanem epikus verses mitológiai elbeszélés is lehetett, mint például a homéroszi himnuszok egy része.

A himnusznak, mint egyetemes irodalmi műfajnak, több évezredes hagyománya van. Az óind szent könyvek, a Védák legrégebbi része, az ún. Himnuszok könyve, szanszkrit nyelven becslések szerint a Kr. e. 2. évezredben keletkeztek. Tíz könyvben kb. ezer, többségében vallásos témájú himnuszt tartalmaz. A szanszkrit nyelv legősibb változatát őrzi. A keresztény középkorban nem csak a dicsőítő énekeket, hanem mindenfajta vallásos éneket himnusznak nevezték, amely a liturgia szerves részét alkotta. A himnuszköltészet később a világias szemlélet térhódítása következtében elsorvadt.

A másik értelmezés a nemzeti himnusz, ünnepélyes ének, nemzeti dal, amely egy-egy országot, népet (nemzetet), népcsoportot jelképező, emelkedett hangú megzenésített költemény. A nép együvé tartozásának tudatát, nemzeti érzését fejezi ki.

A monarchiák (angol, német vagy éppen a királyi román) himnuszai az uralkodó éltetését, az iránta való hűséget hangsúlyozzák. Az 1820-as évek elején Magyarországon is egyre gyakrabban megfogalmazódik az igény egy magyar nemzeti ének megteremtésére, mintegy a Haydn dallamára írt „Gotterhalte” ellensúlyaként. Kisfaludy Sándor ír is egy udvarhú himnusz-szerű szöveget, amelyhez Schreiber Károly szerez zenét: „Tartsd meg, Isten, nemzetünket, királyunkat, törvényünket boldog egyezésben!” Az 1822-es

Auróra-évkönyv a szöveget és a dallamot is közli. Kazinczy Ferenc himnusz-ként való elfogadását ajánlja: „Óhajtanám, hogy a magyar úgy énekelje, mint az angol a maga God save the King-jét”. Szerencsére a magyar közvélemény a javaslatot nem teszi magáévá.

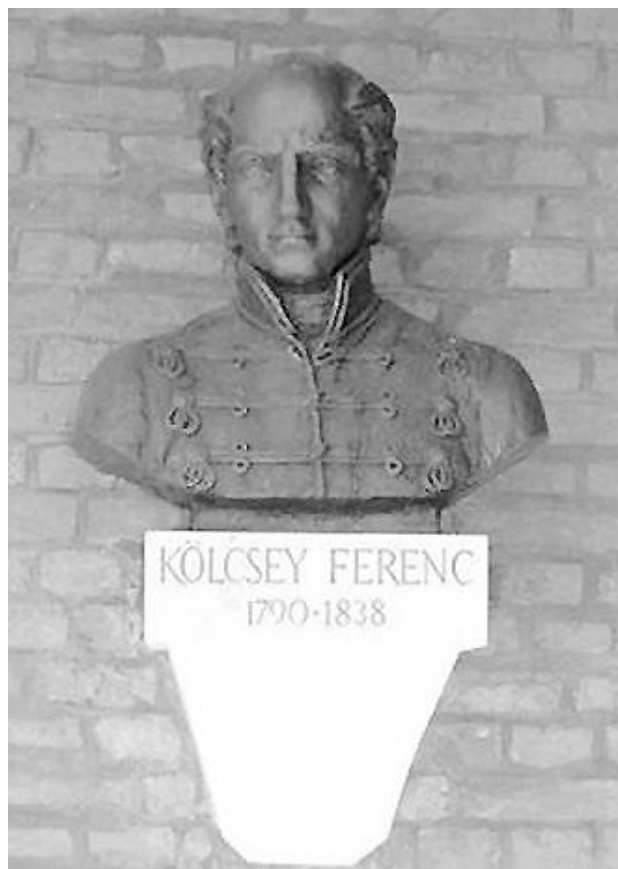
És akkor, Kölcsey Ferenc szatmárcsekei magányában, 1823. január 22-én megszületik a magyar nemzet azonosságtudatát kifejező nemzeti imádságunk, mint egy vallásos hitből fakadó, Istenhez fohászkodó könyörgés. A Hymnust egyelőre csupán a költő szűkebb baráti köre ismeri, mígnem az Auróra 1829-es évkönyve közli, majd 1832-ben, Kölcsey verseskötetében is megjelenik, s elindul magyar lélekhódító útjára: egyesek szavalják, mások különféle dallamokra éneklük is. A reformkor magyarságtudat-formáló csodálatos negyedszázada ez.

Hamarosan megszületik 1836-ban a Hymnus ikertestvére, Vörösmarty Mihály Szózata, melynek szerkezete a Hymnuséra emlékeztet. A maga módján mindegyik a kezdőszakaszok variációs záró ismétlésével, mintegy keretszakaszok közé fogja a magyar történelem „zivataros évszázadait” a dicsőség, majd a hanyatlás és pusztulás látomásával. Kölcsey áldások és büntetések megrendítő képeivel a nemzet múltját méri fel, intésül saját kora s a jövőendő magyarjainak.

A Hymnus „balsors” szavának szinonimája a Szózatban a „balszerencse”, dacos hitté magasztosul az élet vagy nemzethalál víziójával szemben: „Él nemzet e hazán!”

A nemzeti kultúra elkötelezettjei hamar átlátják a művészetek kölcsönhatásának, így a költészetnek és a zenének együttes tudatformáló szerepét. A Nemzeti Színház igazgatója, Bartay András (Endre) 1843. jan. 26-án pályázatot hirdet a Szózat megzenésítésére. A beérkező 22 pályamű közül a bírálóbizottság Egressy Béni zenéjét nyilvánítja győztesnek. Bartay 1844 februárjában Kölcsey Hymnusának megzenésítésére is pályázatot ír ki, amelynek pályadíja 20 arany. A pályázati határidő lejárta előtti napon Bartay számon kéri Erkelen a nevezést. A nemleges válaszra ráförmed: „Csináld meg, rögtön!” És betuszkolja egy mellékszobába, ahol egy kopott zongora árválkodik. Eléje tesz egy kottapapírost és a Hymnus szövegét, majd ráfordítja a kulcsot, és magára hagyja. A kényszerhelyzetben Erkelnek eszébe jut egykori pozsonyi mestere: „Fiam, amikor valami szent zenét komponálsz, mindig a harangok szava jusson először eszedbe!” Majd így emlékezik: „És ott a szoba csendességében megzendültek az én fülemben a pozsonyi harangok. Áhítat száll meg. A kezemet a zongorára teszem, és hang hang után olvad.” Egy óra sem telik belé, megvan a himnusz, úgy, amint ma ismerik.

A beérkező 13 megzenésítés közül az Erkel Ferencé remekmű. A bírálóbizottság 1844. június 15-én nyilvánítja győztessé, s egyben a magyar nép himnuszává, amelyet július 2-án mutatnak be a szerző vezényletével a pesti Nemzeti Színházban. Kölcsey költeményének mélyen hazafias és szabadság-



szerető tartalmát Erkel zenéje méltán szárnyaltatja a magyar hazaszeretet himnuszává. Illyés Gyula szerint „a béke és a dörgő pusztulás olyan ellenállhatatlan arányossággal változik benne, akár egy szimfóniában.”

A köznyilvánosság előtt először a Széchenyi gőzhajó 1844. aug. 10-i vízrebocsátásakor az óbudai hajógyár munkásai éneklik a Himnuszt munkászenekar kíséretével. 1844. nov. 27-től hosszú időn át a kolozsvári Nemzeti Színház társulata az előadások után a közönséggel együtt énekli. A ma ismert zenekari hangszerelés Dohnányi Ernő műve 1919-ből. Énekléskor két, csekély eltéréses változat honosodott meg a kezdő és zárószakasz refrénjében: *Balsors, akit régen tép/ Ho-ozz rá víg esztendőt/, illetve /Hozz reá víg esztendőt.* Ez utóbbi népiesebb, közismertebb változat Hóman Bálint kultuszminisztersége idején válik elfogadottá, tehát manapság mindkettő éneklése helyes*.

* Neves szakemberek szerint csak az első verziót tekinthetjük helyesnek (*szerk. megj.*)

Megjegyzendő, hogy semmiféle rendelet nem tette nemzeti himnusszá, ugyanis a magyar nép közös akarata nyilvánította azzá.

A kommunista diktatúra első évtizedében a Himnusz szövege alig hangzott el nyilvánosan, az elvtársakat ugyanis zavarta az Isten verskezdő megszólítása. Szovjet nyomásra történtek ugyan próbálkozások új himnusz alkotására, de a kiszemeltek, Illyés Gyula költő, szövegíró és Kodály Zoltán zeneszerző határozottan visszautasítják: „Nincs rá szükség, a régi bevált. Jó a régi!”

Az első világháborút lezáró hírhedt békeszerződés nyomán a magyarság egyharmada került határon kívülre, kisebbségi helyzetbe, elszakítva az anyaországtól és annak jelképeitől. Hetven éven át a váltakozó hatalom drasztikusan tiltotta, sőt büntette a Himnusz nyilvános éneklését. Százakat és ezreket hurcoltak meg, bántalmaztak, börtönöztek be, és aláztak meg miatta. De Kölcsey és Erkel időálló remekműve nem csupán egy ország, hanem az egész magyarság himnusza, bárhol is éljen a nagyvilágban. Szövege és dallama egy és sérthetetlen, semmiféle politikai érdek meg nem változtathatja.



A trianoni sokkos állapotot követően, a kilátástalanság és megalázottság fájdalmas kétségei közepette, az erdélyi tömbmagyarság nemzeti imájától is megfosztva, saját himnuszában próbál menedéket találni. Az ősi Mária-ének főleg a csíki és gyergyói római katolikus székelyek himnuszaként került a köztudatba. A Csíki-medencében járva, a húszas években maga Bartók Béla is lejegyezte, és dallamát zongoraművében felhasználta:

*Ó, én édes jó Istenem,
Oltalmazóm, segedelmem,
Vándorlásban reménységem,
Ínségemben lágy kenyerem.*

*Vándor fecske sebes szárnyát,
Vándorlegény vándorbotját,
Vándor székely reménységét,
Jézus, áldd meg Erdély földjét!*

*Vándor fecske hazatalál,
Édesanyja fészkére száll,
Haza jöttünk, megáldott a
Csíksomlyói Szűz Mária.*

Állítólag János Zsigmond fejedelem erőszakos hittérítő hadjáratának a Tolvajostetőn 1562-ben sikeresen ellenálló katolikus székelyek énekelték hazatérésük után. Nem véletlen, hogy két év múlva, 1564-ben a világon először Erdélyben, a tordai templomban mondták ki a vallások egyenlőségét és a szabad vallásgyakorlatot. A tolvajosi ütközet emlékére, mintegy hálaadásként, azóta gyűlnek össze évenként pünkösdkor a csíksomlyói búcsúra.

Egyesek a nép ajkán született katolikus Székely Himnusz keletkezését Apafi Mihály fejedelem uralkodásának idejére teszik. Mások a Mária Terézia korabeli madéfalvi veszedelem (Siculicidium – székelyirtás, 1764. jan. 7.) elől Moldvába és Bukovinába menekült székelyek fohászaként tartják számon.

A protestáns székelyek azonban nem érezték sajátjuknak az egyébként gyönyörű Mária-éneket. Így adódott, hogy Trianon után hamar magukévá tették a székelyudvarhelyi születésű Csanády György (1895-1952) 1921-ben írt Székely Himnuszát, melyhez az orvostanhallgató Mihalik Kálmán komponált zenét csángó dallamok felhasználásával:

*Ki tudja merre, merre visz a végzet
Göröngyös úton sötét éjjelen?
Segítsd még egyszer győzelemre néped,
Csaba királyfi, csillag ösvényen!*

*Maroknyi székely porlik, mint a szikla
Népek harcától zajló tengeren.
Fejünk az ár ezerszer elborítja,
Ne hagyd el Erdélyt, Erdélyt, Istenem!*

Nyomtatásban először 1940-ben jelent meg Budapesten, de ezt megelőzően a 20-as, 30-as években már énekelték. Nyilván, a költemény irodalmilag nem érhet Kölcsey remekének nyomába, mégis az adott helyzetben a nép ajkára vette, lelkébe fogadta, és a hatalom tilalma ellenére énekelte, így nyerve vigasztalást a sorsüldözöttség keserű évtizedeiben. Székelyudvarhely közössége méltán állított emlékeztető kopjafát 1995-ben jeles fia, Csanády György születésének 100. évfordulóján.

CSANÁDI JÁNOS

Berde Mária

(1889–1949)

Hatvan évvel halála után a hálátlan utókor szinte teljességgel elfeledte, pedig valaha közkedvelt volt és tekintélyes.

Berde Mária Kackón született 1889. február 5-én. A híres nagyenyedi Bethlen Kollégiumba végezte középiskoláit, ahol apja a teológia tanára volt. Az intézet legendásan gazdag könyvtárában a szorgalmas, visszahúzódo leánya minden irányú érdeklődését kielégíthette. Éppúgy ismerte a modern hangütésű nyugatosok munkáit, mint az akademikusokét. Ezért döntött úgy, hogy egyedi utat választ.

Még diák, amikor 1906-ban megjelenik első verse a Pesti Naplóban, hat évre rá Versek címen önálló kötete is megjelenik a Modern Könyvtár sorozatban. Kritikusai méltatják és méltányolják egyedi hangvételt, halkszavúsága, érzékenysége, finom zeneisége ellenére, verseinek férfias karakterét.

Érettségi után a kolozsvári egyetem bölcsész karára iratkozik be, ahol 1917-ben német-magyar tanári oklevelet szerez, s még ugyanabban az évben a bölcsészdoktori címet is elnyeri. Huszonhárom éves, amikor Münchenbe utazik angol és német nyelvet tanulni. Tanulmányútja idején súlyosan megbetegszik, tüdőbaját, amely egész életére kihat, egy svájci szanatóriumban kezelik. A mindennapos halál közelségében szerzett élményeit, az intézet lakóinak életét később Haláltánc című, már érett regényében dolgozza fel. Ennek érdekessége, hogy csaknem egy időben (1924. Budapest) jelenik meg Thomas Mann Varázshegy című, azonos helyszínű, témájú és problematikájú regényével.

1917-ben Nagyenyeden vállal, képzettségének megfelelő tanári állást, ugyanekkor jelenik meg egy budapesti kiadónál az Örök film című első regénye, amelyben, egy önálló életre törekvő diáklány történetét meséli el, a Münchenben töltött időszakra emlékezve. Ebben már a női egyenjogúság problematikája is előkerül. A könyv érdekes, ám a haza története ez idő tájt cselekménydúsabb, izgalmasabb és tragikusabb annál, semhogy egy első könyves író felkeltse a kritikusok érdeklődését. Dúl a háború, forradalmak törnek ki, Erdélyt Romániához csatolják, nincs idő egy lányregénnyel foglalkozni. Erre csak egy viszonylag nyugalmasabb időben kerül sor, de Berde Mária akkor már helyet foglalt magának a kibontakozó irodalmi életben: tagja az Erdélyi Irodalmi Társaságnak, és amikor 1920-ban Marosvásárhelyre kerül tanítani, a Kemény Zsigmond társaság alelnökéül választja. A szerkesztőségek is megnyílnak előtte, előbb az Erdélyi Szemle, majd a Zord Idők szerkesztője és a Napkelet munkatársa. Meghívást kap Marosvécsre az erdélyi írói társaság, a Helikonisták körének alakuló gyűlésére.

Egy ilyen írói munkaközösség megalakulásának szükségességét Berde már korábban szorgalmazta. Eközben sorra jelennek meg szépirodalmi alko-

tásai, és cikkei a legtekintélyesebb erdélyi, budapesti és szlovákiai magyar lapokban. Egyik legátütőbb sikerét a Romuald és Adriana című regénye (1925, Pozsony) teremti meg. A könyv négy kiadást ért meg és elnyerte vele a Magyar Tudományos Akadémia Ormódy Amália-díját. Ez a regény 1941-ben Keresztjárom szerelem címen is megjelent Budapesten. A szerelmes történet a hűség-hűtlenség témájának újszerű feldolgozása. Ugyanebben az évben (1925) Marosvásárhelyen jelenik meg Szent szégyen című regénye, amelyben a női egyenjogúságot követelő író egy lányanya történetén keresztül a házasságon kívüli testi szerelem erkölcsi felmentését hirdeti.

Ekkortájt gyűjti kötetbe Seherezádé himnusza címen (1928, Kolozsvár; 1929, Budapest) legszebb verseit.

A Helikonisták közül Kuncz Aladárral, az Erdélyi Helikon főszerkesztőjével kerül bensőségebb szellemi kapcsolatba, később (1929) az ő felkérésére írta meg mindmáig vitatott tartalmú Vallani és vállalni című tanulmányát. Ebben kifejti, hogy az elcsatolásba, ha belenyugodni nem is lehet, de bele kell – a szó betű szerinti értelmében is – törődni, s a helyzet tudomásul vételével kell az alkotói magatartáson módosítani. Fel kell hagyni a történelmi témák által a múltba meneküléssel, s az új helyzetnek megfelelő tartalmú művek megírását sürgette. E vitáikról tudni kell, hogy megjelenése idején a szerző már megírta volt Földindulás című regényét, amely egy birtokát veszített erdélyi nemesi család széthullásának krónikája, s ugyancsak visszautasították Szentségvivők című regényét, amely az alakuló erdélyi irodalmi életről, főképp a marosvásárhelyi szervezkedések visszásságairól szól. A Földindulás csak 1931-ben jelenhet meg, a dokumentum jellegű Szentségvivők csak 1935-ben Nagyváradon, mikor Berde már a Körös-parti város kereskedelmi leányiskolájának tanára.

A sértett író szakít a Helikonisták társaságával és egy kisebb kaliberű társaság élén megalapítja az Erdélyi Magyar Írói Rendet, az EMIR-t, amely könyvkiadást is vállalt.

Budapesten jelenik meg 1936-ban Tüzes kemence című regénye, amelyben régi témájához, a nő-férfi kapcsolat erkölcsi megítéléséhez tér vissza, a korábbiaknál igényesebben. A női szenvedélyek e szép regényéről írta Schöpflin Aladár: „Mondatai úgy csengenek, mint az ötvös kalapácsa az ellenálló fémen. A platina keménységével csillognak.”

A háború alatt hallgat és élete fő művének szánt történelmi regényén dolgozik. A Hajnal emberei című terjedelmes munkát, amely Budapesten jelent meg, 1942-ben Baumgarten-díjjal jutalmazták.

Az új rendszer félreállította. A betegségével egy életen át küzdő író a mellőztetés is üldözőbe vette. Hatvan évesen, 1949. február 20-án hal meg Kolozsváron. Sírja a Házsongárdi temetőben áll.

PAIZS TIBOR

Ingyen kegyelem

Apámról olyan kevés az emlékem, hogy mint kincsszemeket őrzöm s néha, nagyon egyedülvaló óráimon előszedgetem, próbálom ékszerformává összerakosgatni őket. Nem a nagyságuk, hanem a fajsúlyuk, testvérárnyalatban egybeolvadó tiszta színeik, tűzük ad mély összhangot külső képüknek és örök jelentést belső tartalmuknak.



Berde Mária

Apám révén találkoztam – teszem – az Ingyen Kegyelemmel. Szemernyi eseten át, azonban abban az időmben, amikor a lélek eltörülhetetlen benyomásait kapja. Hiszen igaz, minden kincsünk ingyen kegyelemből származik, kezdve azon, hogy élünk, hogy feljön ránk a nap, hogy Krisztusíze van a mindennapi kenyérnek. De gyarlóságunkért szükséges, hogy részünk legyen olykor a kivételes bánásmódban, a tetézett szeretet ajándékában, mert csak így tudunk hinni a kivételesen nagy, örök Jóindulatban, melyre annyira reá van utalva esendőségünk. Talán azért is annyi a rosszra felkészült, szárnyatlanbús ember, mert egy kis ingyen-fölös jószág nem váltotta át soha reménnyel virágossá a világlátást.

De nekem hervadatlan derűt ültetett lelkembe édesapám, aki bírta a legnagyobb szülői tudományt: a titkot, hogy ő nem bírál, nem ügyészül, hanem védelem, fedezet, oltalom gyanánt van odaállítva a földi kurta igazságosztásban gyermeke mellé. Az élet úgylis legtöbbször lelketlen vádló, kegyetlen ítélő!

A szeretet sohasem tárgyilagos, semmiféle viszonylatában. Nem is volt igaza Cordéliának, amikor édesapjának mintegy hibátlan mérlegkaron súlyozta ki az ígét: »Sem többé, sem kevésbé nem szeretlek, mint az gyermeki tisztetem.« Ó, az ilyen zacskóban adagolt ajándék! A szeretet a Krisztusért széttört nárduszkorsó, mely méretlenül töltődik a drága fejre.

Az én apám így szeretett minket. Onnan tudom, amikor egyszer elvesztem hazulról. Nem az igazi otthonból, hanem a sárdi rokoni kúriáról. Szép hegyaljai falu ez a Sárd, közepén bátyás kőfallal körülvett ősi templom, néhány kőkeres régi ház a patak s a főutca mentében. És félkaréjban gyönyörűséges szőlőhegyek koszorúzzák. Egyik kőkeret megett akkor még

anyám testvérnénje volt a földesasszony; párjával együtt amolyan régifajta jóemberek, akik körül az élet tiszta és egyszerű törvényeken forgott, mint a bibliai ősállapotban. Kedves, vidám nyári heteket töltöttünk el náluk.

Akkor még színeset viseltünk. Piros pipiruhában csillogtunk ki a kerti bokrok közül, a napsugár víg nyári zápora alól, de akkora telken el is tűnhettünk észrevétlenül szem elől.

Csak homályosan emlékszem, hogyan támadt szökési szándékom e paradicsomból. Mindenesetre első kalandom volt és voltam hozzá, ha legtöbb, hát négy éves. Valami kockaformájú, csíkos csemegét szopogattak-ropogtattak a rokongyermekek – azt mondták, Kossuth-cukor a neve és hogy a falubeli felső boltos árulja. Nosza, megvizsgáltam két szép aranykrajcárom a kötényzsebemben. Pillanatra sem fordult meg bennem, hogy amire rászántam magamat, az tilos, vagy lehetetlenség. A kőbálványos nagykapu nyitva állott, fel tehát a háromdeszka-széles, magasra ívelt patakpallóra, ki a háromszögű piackáig s onnan kanyarodás a nagyutcára. Tiszta délutáni fény van, sehol semmi bizonytalanság, vagy veszedelem. Itt a nagyvackorfa, ott a fenyősudaras porta, amott Szász bácsiék kocsiszéles nagyhídja... Csak éppen a bolt nem következik, pedig bolt az, aminek egyenest az utcáról nyílik be az ajtaja. Már a román templomot is elhaladtam, annak kapuja felett, kis vakablakban üveg alá tett ezüstruhás néni képe mintha aggódva pillantana utánam – de én csak szorongatom az aranykrajcárokat s roppant csudálkozom, hogy a bolt nincs a helyén.

Vajjon megszólított-e valaki? De biztos, hogy meg-megbámultak a jámbor népek, bántani azonban a csellengő borjak, tehenek se bántottak, sőt még a kutyák sem vakkantak meg miattam a kerítések mögött. Aztán elritkult a házak egybefogózó sora, nagy pusztai mezők szaggatták meg őket s tarjagos porfelhőkben kezdtek szembejódögélni a hazatérő marhacsordák. Se baj, csak a lábamat nyomja valami kő, ami a topánkámba csúszhatott. Félrevánszorogtam, átkapaszkodtam az útmenti árok túlsó oldalára s ott lehúztam a cipőmet. Se kő, se szeg: csak éppen nincs többet menőkém, se lábam, se kedvem nem áll reá. Majd ha kipihentem magamat, visszaindulok. A boltot, azt persze nem leltem meg s a szép szivárványszín cukorka helyett zöld mocskot izzadtak markomba az elhomályosult aranykrajcárok. S ettől voltam mélyen elszontyolodva.

Semmiféle váratlan meglepetés nem ért, mikor egy nyúlánk, sápadtképű, égőszemű férfiú tűnt fel az útközépen és hogy egy ugrással mellettem termett. Csak a felkarolására emlékszem, meg hogy a fejemet a kabátja alá fűrtam, mert igen megviselt voltam, igen-igen törődött és reménye vesztetten álmos.

Nagy riadalomra érkeztünk haza. Cselédek, felnőttek, cseperedettebb gyermekek szaladtak össze mindenünnen, hogy nem láttak, nem kaptak se élve, se halva. Apám meg ott állott közöttük, ölében a meglelt báránnyal:

szelíden, egyszerűen, mégis kicsit diadalmasan mosolyogva... Aztán levetkeztettek, ágyba tettek.

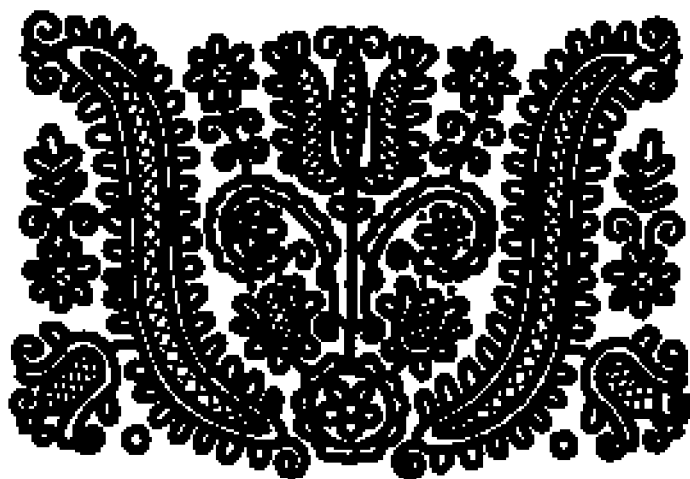
Ez eddig nem sok, talán el is felejttem az egészet, ha a felnőttek izgalma át nem nyúlik a másnapba és ha különben galambjő nagynéném nem szól rám némi kis szigorúsággal:

– Fiam, tegnap te ugyan verést érdemeltél volna. Ha az én kislányom vagy, el nem viszed szárazon. De a te apád...

Az én apám. Az én apám csak örvendett, hogy épségben reámtalált. Nem ütött, nem fedett, nem bántott. Csak forróbban simogatta meg fejemet és bizonyára az este forróbban imádkozott. Az Ingyen Kegyelmet, mely sértetlenül megőrzött, tovább adta nekem, a parányi eltévedettnek.

És ez bennem maradt. A nem számadoló nagy Jóság emlékezete. Úgyis csak a földi mérték jött azután, a pillanatnyi égi kivillanás után. A nevelők »szigorú vagyok, de igazságos« elve, majd az élet, aki még így se mér, hanem gyakran hamis mérlegsúlyokkal és megrövidít abban is, amiért az ember vérrel, könnyel, becsülettel megszolgált. Be ritkán is fizet túl, bár véletlenül, bár garasnyival is a világ! Miben hinnék, mire építenék az Örök Ítélet előtt való megítéltetésemben, ha nem a szeretetre, mely nem a pusztá érdemhez ragaszkodik, hanem a kegyelemhez! Honnan venném megtartó bizalmamat, ha édesapám szentséges jósága el nem vetette volna belém picike magvát az égisz éró fának?

R. BERDE MÁRIA



Száz éve született Radnóti Miklós



Élete rövid és tragikus. Száz éve született és hatvanöt éve már nem él. Szülővárosa Budapest. Ő életben marad, de édesanyja és ikertestvére meghal. Ezt soha nem tudja kiheverni, felnőtt korában is vissza-visszatérő rémálom: „Erőszakos, rút kisdéd voltam én, ikret szülő anyácska, – gyilkosod!” A halál ott kereng a gyermek körül. Tizenkét esztendő, amikor meghal az édesapja is. Van ugyan családja, mivel apja második felesége példásan igyekezett pótolni a kisfiú számára az elveszett anyát. Féltestvére, Ágnes és ennek két unokanővére alkották azt a kis nagyváradi gyermektársaságot, amely – és az itt töltött boldog vakációk – életre szóló emléket hagytak a költőben.

Húgomnak

*Testvérem, látod mennyi a koldus és
nyomorult és mennyi az úri rongyszedő,
csak mi vagyunk ketten: zárt kezű koldusok
és néma nyomorultak.*

*Testvérem, add ide a kezed,
sok autó járt itt és sok úriember, és vigyázni kell;
sötét kapualjak elölelnek, ha eleresztlek.*

*Testvérem, látod, ketten vagyunk: egy apa
álma és két anya kínja sikoltoz bennünk.*

*Két szép ölelésnek emlékeképen, látod,
ittmaradtunk, két nagy álomemlék és álmaink
a reggelbe csúsznak, nappali tarlón álmodunk
és karonfogjuk egymást, ha járunk.*

Ez jelentette a szórakozást, a kikapcsolódást. De a fiúgyermek nevelését férfikézre bízta. Nagybátyja neveli, akit gyámjául jelölt ki a hatóság. A

gyám gazdag ember volt, textil-nagykereskedő. Úgynevezett gyakorlati pályára szánja Miklóst, üzletembert, segítőtársat, idővel talán utódot akar nevelni belőle. Radnóti azonban már tizenéves korában is jobban vonzódik a költészethez, mint a könyveléshez, s noha engedelmesen végigjárja azokat az iskolákat, amelyekhez nagybátyja ragaszkodik, de közben verseket is ír. A kereskedelmi iskolai érettségi után Csehországba küldi textiltűiskolába. Látszólag elfogadta a neki szánt jövőt, magántisztviselő lesz nagybátyja üzletében, közben azonban lázasan tanul, 1929-ben reálgimnáziumi érettségit tesz, hogy egyetemre iratkozhasson. Szegeden lesz magyar-francia szakos hallgató. De ekkor már irodalmi berkekben is kezdik ismerni a nevét. Versei jelennek meg egy gyűjteményes kötetben, majd 1930-ban önálló kötete, Pogány köszöntő címen. Egyes verseinek hangja nem tetszik a hivatalos irodalmi vezetőknek, vallásgyalázással vádolják, börtönbüntetésre ítélik. Horger Antal professzor, aki „a hont kivont szablyával” óvta József Attilától is, az egyetemi tanács elé akarta vinni az ügyet, de nem sikerült neki.

Keresztury Dezső, a szárnybontogató költőről így ír később: „Tekintetében volt valami rejtőzködő nyíltság, tétovaságba rejtett határozottság, álmodozással felhőzött éles figyelem. Ez a sajátságos feszültség jellemezte egész megjelenését, beszédmódját, gondolatfűzését. Ő volt a szelíd lázadó; a költő, aki el tudja végezni a szépség varázslatát, de úgy, hogy ráébredessen a szépség tűnékeny, csalóka látszatára.”

**Ó fény,
ragyogás, napszemű reggel!**

*Ó, nézd. Zsolozsmás tiszta a reggel
és szerelmes szavainkkal elszáll
a köd és minden tiszta lesz.*

Ragyogj!

*Nézd, csillog a tenger és üvegpartokon
cseng a faragott hullám a nap alatt!*

Ó fény, ragyogás, napszemű reggel!

Imádkozz! és

mutasd meg magad, mert

üvegpartokon állunk és

átlátszók vagyunk. Vérünk,

mint szentelt metszett pohárban

aranyszínű bor; csillog hidegen.

Imádkozz, imádkozz értem!

Ó, csengenek a partok és remegnek;

torkunk áhítatot küld a ködök után

*és megsimogatjuk a napot a
szemeinkkel és a szemeink fájnak!
Zenés üvegpartokon szeretlek
és imádkozz,
ó, imádkozz értem!
mert csillogó reggeleken is kiáltom,
hogy érted csillognak a megcsengő
partok és érted a napszemű távol!*

Néhány hétre Párizsba utazik kipiheni a meghurcoltatást, majd hazatérve folytatja egyetemi tanulmányait. 1934-ben bölcsészdoktorrá avatják Kaffka Margitról írt értekezése alapján. 1935-ben gyakorló tanár, majd megszerzi a tanári képesítést, állást azonban zsidó származása miatt nem kap. Megkezdődött a 20. századi európai történelem legszörnyetesebb korszaka. Pedig az ellenségként kikiáltott más felekezetű lakosság teljes mértékben hazájának, szülőföldjének tekintette azt az országot, ahol élt, s teljes mértékben szolgálta is hazáját. Ennek a lírai igazolását csodálatosan fogalmazza meg később Radnóti, amikor békés nyugalmát feldúlja a második világháború:

*„Nem tudhatom, hogy másnak e tájék mit jelent,
nekem szülőhazám itt e lángoktól ölelt
kis ország, messze ringó gyermekkorom világa.*

*Ki gépen száll fölébe, annak térkép e táj,
s nem tudja, hol lakott itt Vörösmarty Mihály.”*

El is fogadja a művészvilág: Radnóti egy a sok közül a magyar irodalom művelőinek táborában. Sík Sándor, az országos hírnévű tudós és költő, az újat elfogadó katolikus paptanár körében életre szóló barátságokat köt.

1935-ben megnősül, elveszi diákkori szerelmét, Gyarmati Fannit. Budapesten él, mint állástalan tanár, magántanítványokat oktat és más alkalmi munkákat vállal: fordít, címszavakat készít egy lexikonhoz. Többször kijut Párizsba, de 1939 után megnehezítik az életét. Rádöbben, hogy úgy kell élnie, mint a megtorpanó bikának, amely

*„fölszagal s nem menekül, mint menekülnek
az őzek; elgondolja, ha megjön az óra, küzd
és elesik s csontjait széthordja a tájon a horda
– és lassan, szomorún bóg a kövér levegőben.
Így küzdök én is és így esem el majd,
s okulással késő koroknak, csontjaim őrzi a táj.”*

A költő jó előre érzi, tudja, hogy „farkascorda” készülődik, de „nem menekül”...

Huszonnégy éves amikor e sorokat írja. Minden korok ifjainak példaképül állhatna erkölcsi tisztaságával, bátor helytállásával, hitével. Ahogy Csokonai Vitéz Mihály, Petőfi Sándor és József Attila is megfogalmazta, úgy Radnóti is hirdeti azt a hitet, hogy a jövő fogja igazolni igazát és költészetének maradandóságát.

*„Mert mocskol e kor. De
híred jövő, fiatal korokon
vonul át égi fényeknél fényesebben!
Gondold el! hogyha lázadsz, jövőendő
fiatal koroknak embere hirdet
s pattogó hittel számot ad életedről;
számot ad és fiának adja át
emlékedet, hogy példakép, erős fa
legyen, melyre rákúszhat a gyöngye növendék!”*

1940-ben vele szemben is érvényesítik a zsidó-törvényeket, többször behívják munkaszolgálatra. Elszabadul a pokol... Az embertelenség, a gyalázat, a „farkascorda” az úr. Felbomlott a rend, a megszokott biztonság. Csak a hatalom törvényei voltak érvényesek. Radnóti ezzel a rendetlenséggel, összekuszáltsággal szemben hexameteraival viaskodott, bizonyítandó, hogy ha az Ember fel is fordította a szabályokat, a költészet őrzi a rendet. Hiszen a hexameter néhány ezer év óta hat verslábból áll, daktilusokból vagy spondeusokból, az ötödik versláb, bármi történik, kötelezően daktilus kell hogy legyen, a hatodik trocheus vagy spondeus. A 40-es években csak ez a görög versforma volt a biztos, a rend. S Radnóti hitt az Emberben, hogy ez a felfordulás rövid életű, hogy kijózanodik az emberiség és visszatér a kiszámíthatósághoz, a pontos formához. Ezért választja több versének a hexameter formát, ez részéről a néma szembeszállás kora szabálytalanságaival.

1944-ben a szerbiai Borba szállítják, ahol vasútépítésen dolgoznak a foglyok és a munkaszolgálatosok. Radnóti a Lager Heidemann-ba kerül, Zagubica fölé, a hegyekbe. Az írók, költők, a barátok tiltakozása megtörik a hatalom erején, gyűlöletén.

Egy kis sárga noteszba írja itt verseit, s a kis notesz kézzől kézre jár fogolytársai között.

*„Látod-e, esteledik s a szögesdróttal beszegett, vad
tölgykerítés, barakk oly lebegő, felszívja az este.*

*Rongyosan és kopaszon, horkolva repülnek a foglyok,
Szerbia vak tetejéről búvó otthoni tájra.
Búvó otthoni táj! Ó, megvan-e még az az otthon?
Bomba sem érte talán? s van, mint amikor bevonultunk?
És aki jobbra nyöszörg, aki balra hever, hazatér-e?
Mondd, van-e ott haza még, ahol értik e hexametert is?
Ékezetek nélkül, csak sort sor alá tapogatva,
úgy írom itt a homályban a verset, mint ahogy élek,
vaksin, hernyóként araszolgatván a papíron;
zseblámpát, könyvet, mindent elvettek a Lager
őrei s posta se jön, köd száll le csupán barakunkra.”*

Hitvesének alakja, a közös emlékek, a kedves utáni vágy, az aggódás a bizonytalanság miatt, mind megjelennek az ezekben a hónapokban írt verseiben.

*„Mikor láthatlak újra, nem tudom már,
ki biztos voltál, súlyos, mint a zsoltár,
s szép mint a fény és oly szép mint az árnyék,
s kihez vakon, némán is eltalálnék,
most bujdokolsz a tájban és szememre
belülről lebbensz, így vetít az elme.*

*Csodákban hittem s napjuk elfeledtem,
bombázórajok húznak el felettem;
szemed kékjét csodáltam épp az égen,
de elborult s a bombák fönt a gépben
zuhanni vágytak.”*

A legrettenetesebb napok, események sem égették ki lelkéből a reményt, hogy egyszer vége lesz e borzalomnak, s ő hazatérhet feleségéhez.

*„... megjártam érted én a lélek hosszát,
s országok útjait; bíbor parázson,
ha kell, zuhanó lángok közt varázslom
majd át magam, de mégis visszatérek;
ha kell, szívós leszek, mint fán a kéreg”*

1944 őszén a fasiszták megkezdik a visszavonulást, attól tartva, hogy az előretörő szovjet csapatok elvágják útjukat. Hurcolják hát magukkal Radnótiékat is, „erőltetett menetben”, gyötörő heteken keresztül nyugat felé.

Erőltetett menet

*Bolond, ki földre rogyván fölkel és újra lépked,
s vándorló fájdalomként mozdít bokát és térdet,
de mégis útnak indul, mint akit szárny emel,
s hiába hívja árok, maradni úgyse mer,
s ha kérdezed, miért nem? még visszaszól talán,
hogyan várja őt az asszony s egy bölcsőbb, szép halál.
Pedig bolond a jámbor, mert ott az otthonok
fölött régóta már csak a perzselt szél forog,
hanyattfeküdt a házfal, eltört a szilvafa,
és félelemtől bolyhos a honni éjszaka.
Ó, hogyha hinni tudnám: nemcsak szívemben hordom
mindazt, mit érdemes még, s van visszatérni otthon;
ha volna még! s mint egykor a régi hús verandán
a béke méhe zöngne, míg hűl a szilvalekvár,
s nyárvégi csönd napozna az álmos kerteken,
a lomb között gyümölcsök ringnának meztelen,
és Fanni várna szökén a rőt sövény előtt,
s árnyékot írna lassan a lassú délelőtt, –
de hisz lehet talán még! a hold ma oly kerek!
Ne menj tovább, barátom, kiálts rám! s fölkelek!*

Bor, 1944. szeptember 15.

1944. november 6. és 10. között Győr közelében, Abda községnél tarkólvéssel meggyilkolják a költőt, aki képtelen volt legyengült testével lépést tartani a menettel. Úgy halt meg ő is, ahogy másokat látott kiesni a sorból ebben a kegyetlen hajszában.

*„Mellézuhanam, átfordult a teste
s feszes volt már, mint húr, ha pattan.
Tarkólvés. – Így végzed hát te is, –
súgtam magamnak, – csak feküdj nyugodtan.
Halált virágzik most a türelem. –
Der springt noch auf, – hangzott fölöttem.
Sárral kevert vér száradt fülelem.”*

Szentkirályszabadja, 1944. október 31.

Két évvel később az abdai tömegsírban megtalálják holttestét és viharkabátja zsebében a kis noteszt. Drága vérével áztatott utolsó versei így maradtak fenn mementónak az utókor számára.

JÁROSI ÉVA tanárnő

OLOSZ LAJOS

Feloldozás

*Az oromhoz két szuronyos fenyőfa kísért.
Csuklómat bozót megkötötte.
Lánc csikordult vagy patak csörgött:
ott állottam bírám előtt.
Lerogytam térde hajlásához
és hozzákezdtam a vallomáshoz:
Bűnös vagyok és tévelyedett.
Írt törvényeidet átalhágtam.
Felláadtam és szembeszálltam.
Parancsaidat rendre összetörvén
magam kerestem, mi legyen a törvény.
A napot kérdeztem, a földet kérdeztem,
az eget kérdeztem és a véremet kérdeztem,
minden válasznak a kételyét éreztem.
Elhagyott a nap, mert sötét voltam,
a föld elhagyott, mert feljebb törtem,
az ég, mert visszahulltam összetörtén,
a vérem, mert sanyargattam.
Harcba keveredtem mindegyik urammal.
Legyőztem és magamra maradtam.
Magasságos Nagy Úr, havasi csend és béke,
kinek százöles szikla az örök bírói széke,
fenyők a poroszlói és pallosa a villám,
légy Te az én könyörtelen, igazságos bírám.
Ismerem ezer bűnöm és százezernyi vétkem,
ítélj most felettem, ha csúnyán s rosszul éltem.
Nyakszirtemet halálra szántan villámod alá hajtom,
kegyelemért könyörgésre ki nem nyitom az ajkam,
akit kergetett és csábított millió lidérc és örvény,
most akarom, hogy teljesedjék, ami Teszerinted törvény.
A szikla lágyan lehajolt és kezét a fejemre tette,
a két poroszló szelíden mellém heveredett le.
Csend zúgta be a völgyekig a párás erdő-tengert
és az Isten megölelte a földre rogyott embert.*

Kazinczy Ferenczre emlékezünk

Immáron 250 éve, 1759. október 27-én, a Bihar megyei Érsemjénben született köznemesi családban. A magyar felvilágosodás egyik meghatározó személyisége volt: irodalomszervező, író, műfordító, értékteremtő, a magyar nyelvújítás vezéregyénisége.



Jogi és teológiai tanulmányait a sárospataki kollégiumban végezte. Törvénygyakorlatot Eperjesen és Pesten folytatott.

II. József uralkodása idején megyei tisztségviselő, később a kassai tankerület iskola-felügyelője, főnöke Török Lajos gróf. A jozefizmus híve volt.

Baróti Szabóval és Batsányival elindította a magyar felvilágosodás első jelentős folyóiratát, a kassai Magyar Múzeumot (1789), majd egyedül szerkesztette az Orpheusz (1789) című lapot.

1791-ben II. József halála után felmentik iskola-felügyelői állásából, majd Bécsbe utazik. Itt ismerkedik meg a Martinovics-féle összeesküvésben részes Hajnóczy Józseffel. Hazatérése után Regmecre költözik, ahol a Martinovics-féle összeesküvésben való részesség miatt elfogják, halálra ítélik. A király fogházbüntetésre enyhíti az ítéletet.

Szabadulása után feleségül veszi volt főnöke, Török Lajos gróf leányát, Zsófiát; kiskányácskai birtokukon (Abaúj megyei helység) laknak, melyet Kazinczy Szépihalomnak nevez.

Műveltsége, ízlése, szorgalma, haladó gondolkodása tette őt alkalmassá arra, hogy az első magyar köztársasági mozgalom vérbefojtása után a nyelv megújításával, az irodalmi élet kibontakoztatásával segítse a polgári fejlődés útját.

Kazinczy a magyar felvilágosodás második szakaszának egyik kiemelkedő íróegyénsége és szervezője. Sokoldalú, alapos, a képzőművészetre is kiterjedő tanulmányok után a megyei, majd állami pályán indul el, szentimentális fordításaival az érzelmek polgárosításának az újszerű érzékenységnak első, tudatos és nagyhatású hirdetője. Kihívta a kálvinista hitfelei és a konzervatív magyarság rosszallását, ami csak fokozódott felvilágosult világnézeti propagandája miatt. Szélsőséges gondolatvilága, antifeudalizmusa szoros kapcsolatba hozza a jakobinusokkal, akiknek sorsában is részes, két évi börtönt szenved el.

1801-ben, kiszabadulása után lát hozzá élete tulajdonképpeni feladatához. Széphalmon lakik, ahol feleségével és hét gyermekével egyre

nagyobb szegénységben él, mert mindenét az irodalomra, mások könyveinek támogatására költi. 1808-tól húsz éven át a magyar irodalmi élet középpartja. A nyelvújítás országos nyelvi, irodalmi és esztétikai mozgalmát 1811-ben indítja el támadó epigrammákkal, episztolákkal a konzervatív értelmiségiek és írók ellen, akik a magyarság tősgyökeres változatlan eredetiségét, az európai gondolatoktól és ízlésformáktól való mentességet vallották ideálul. A nyelvújítás hamarosan megosztotta az országot a Kazinczyval szembennálló debreceni és dunántúli ortológusokra.

A nyelvújítási harc 1819-ben zárul Kazinczynak egy klasszikus értekezésével a neológia és ortológia elveiről – az újítás teljes győzelmet aratott, mely egyben az irodalmi nyelv stilisztikai alakítását is jelentette.

Eredeti művészként viszonylag keveset alkotott, viszont igen sokat fordított Holbach, Rousseau, Voltaire, Shakespeare, Goethe műveiből. Költészetét a goethei klasszicizmus alapján alakította.

Epigrammái Tövises és virágok (1811) címmel jelentek meg. Huszonhárom vaskos kötetnyi leveleiben nevelt, felfedezett, agitált, tanácsokat adott, szinte a kor valamennyi írójának, minden kortársának „lelki élményévé” lett.

Önéletrajzi művei, a Pályám emlékezete (1831) és Fogságom naplója, irodalomtörténeti jelentőségükön kívül kortörténeti dokumentumok is.

1831. augusztus 23-án a kolerajárvány áldozata lett.

Összeállította: VASADI JULIANNA



BARABÁS ZOLTÁN

***Még egyszer
visszalépnek...***

*Teremtőm,
ha te is úgy
akarod,*

*mindazok,
akik tegnapig
éltek,*

*még
egyszer vissza-
lépnek*

*az ég alá
tántorult szürke
fénybe,*

*hogy láb-
nyomaikban legalább
egyetlen*

*árva
tócsa maradjon
hűlve:*

*a hajdani
dolce
divina*

*Várad
meztelen
emlékműve.*

HISTÓRIA



JUHÁSZ GYULA

Arad

*Arad, örök magyar gyász szép arája,
Feléd suhan ma sóhajunk, feléd,
Ki élsz sötéten és némán az árva
Maros mentén, mely zúg ma gyászzenét.*

*A kincses Erdély öléről ered le,
És erre tart e bánatos folyó,
Mély morajában sír Erdély keserve,
Mint tárogatón zengő bujdosó.*

*Arad! Köszönt a csonka Magyarország,
S tört lobogóját lengeti neked,
Mely fátyolos, mint ez októberest.*

*De még lobog, és égi kezek óuják,
Selymére örök, győztes glóriát von
A Krisztus jobbján – ama tizenhárom!*

1920

Az aradi tizenhárom vértanú

Annyi sok harc, annyi győzelem után fegyveres osztrák örök kísérik a szabadságharc katonáit! A legénység nem léphet ki a sorból, a tiszt úgy ül a szekéren, mintha oda volna láncolva, hiába – ez a fogság.

Az aradi vár udvarán felsorakoztatták a tiszteket, egy kissé távolabb a legénységet is. És aztán várni, várni kellett, mert hiszen ez adja a tekintélyt.

Végre megjelent maga Haynau tábornok úr (az a betűkre vigyázzunk, mert egy hazafias nyomdász becsuktak, amiért más betűt szedett helyette), és szemügyre vette a foglyokat.

Akkor még kevesen ismerték Magyarországon Haynaut, ezt az ostoba és különösen kegyetlen főtitkár. Csak azt látták a tisztek, hogy hol őket vizsgálja, hol meg az égbe pillant, és olyan felfuvalkodott, mint egy pulykakakas. Nem is állhatták sokáig, az egyik tiszt odaszólt a társának:



A tizenhármak.

Fent: Knézich Károly, Nagy-Sándor József, Damjanich János, Aulich Lajos.

Középen: Lahner György, Poeltenberg Jenő,

Leiningen-Westerburg Károly, Török Ignác, Vécsey Károly.

Lent: Kiss Ernő, Schweidel József, Dessewffy Arisztid, Lázár Vilmos

– Komám, ennek szurkos bottal sem érnéd fel az orrát!

Sokan meghallották, lett belőle nagy nevetés, hogy a táborszernagy elpirult haragjában.

– Akasztófára! Akasztófára mindenkit! – Csak ezt kiáltozta.

Akkor csak nevték, senki sem hitte, hogy katonatiszteket akasztófán lehet kivégezni. Hiszen ha már halálos ítéletről van szó, a katonának főbelövés a büntetése. De különben is, ugyan miért büntetnék őket? Hiszen a hazájukért, azokért a törvényekért harcoltak, amelyeket a király szentesített!

Haynau szitkozódva elvonult végre, de jött helyette egy kövér ezredes, olyan kacszáva hozta pocakját, hogy a tisztek őt is kinevték.

Az ezredes intett, hogy szólni kíván hozzájuk.

– Parancsom értelmében önöket besorozom az osztrák hadseregbe. Az a tiszti rang, amelyet a lázadó seregben viseltek, itt nem számít: mindnyájan közlegények lesznek. De aki értelmes, és szolgálatát jól teljesíti, előléphet, az altiszti fokozatokat elnyerheti. Most emeljék fel jobb kezüket, és mondják utánam az eskü szövegét.

Az ezredes felolvasta a szöveget, de bizony senki se emelte fel a kezét, az esküt se mondták. Mit tehetett? Ismét nekidurálta magát, újra felolvasta az esküt, de most se járt sikerrel. Erre intett egy káplárnak, előhozatott egy padot és azt mondta:

– Most még egyszer fölolvassom az esküt. Aki nem mondja utánam, itt, ebben a helyben lehúzzom, és huszonöt botütést veretek rá.

A tisztek egymásra néztek, elsápadtak a tehetetlen haragtól, de semmit sem tehettek. Elmondták az eskü szövegét, és mindnyájan, még az őrnagyok is császári közlegények lettek.

A sok száz foglyot az aradi vár déli kazamatáiban helyezték el, a tizenhárom tábornokot a vár közepén álló úgynevezett fő őrházban tartották fogva. Még akkor is annyira féltek tőlük, hogy mindegyikre két ór vigyázott töltött fegyverrel.

Miklós cár levélben szólította fel Ferenc Józsefet, hogy adjon amnesztiát a szabadságharc katonáinak, amíg Klapkával tárgyalás folyt a komáromi vár feladásáról, sokan bíztak is a közkegyelemben. Mekkora csalódtak!

Szeptember végén összeült a haditörvényszék, amelynek elnöke egy személyben vádló, tehát ügyész is. A bíróság tagjai osztrák katonák, akik a joghoz semmit sem értettek, de hiszen erre nincs is szükség: a kész ítéleteket úgyis megküldték már Bécsből. Haynau legfeljebb annyit tehet, hogy az akasztást kegyelemből főbelövésre változtatja.

A haditörvényszék előtt a vádlott védheti magát, de védőügyvédet a tárgyalóterembe nem bocsátanak be.

Annyira törvénytelen, igazságtalan volt az ítélkezés rendszere, hogy még a bécsi újságok is felháborodva írtak róla.

A tizenhárom tábornok ügyét szeptember végén tárgyalták – a vádlottakat felségsértés címén halálra ítélték.

Amikor Ernst elnök szemükre vetette, hogy hűtlenek voltak esküjükhöz, melyet a császár őfelsége zászlajára tettek, a tábornokok nem válaszoltak.

Az ítéletet kimondták, de teltek-múltak a napok, és a végrehajtásról nem esett szó. A családtagok már abban bíztak, hogy Ferenc József kegyelmet ad az elítélteknek.

De nem így történt.

Amikor Komáromból október 5-én az utolsó honvéd is eltávozott, akkor eljött az ideje a bosszúállásnak.

Október 6-án a pesti Újépület falánál föbe lőtték Batthyány Lajos volt miniszterelnököt.

Az aradi várban pedig különleges intézkedésekkel készítették elő a kivégzést.

Ezerháromszáz katonát éles töltéssel láttak el, éjjel kettőzött őrcsapatok jártak fel és alá, hajnalban az egész őrség fegyvert ragadott.

A tábornokok vigasztalására lelkészeket küldtek, de inkább őket vigasztalták az elítéltek: a papok sírva léptek be hozzájuk.

Gyalogmenetben kísérték a tábornokokat a kivégzés helyére. Egyedül Damjanich és Sujánszky lelkész ült parasztszekéren, a tábornok szivarozott, éppen elszívott egy szivart, mikor az akasztófához értek. Útközben azt mondta Sujánszky tisztelendő úrnak:

– Csak legalább Kossuthot óvja meg az Isten a mi sorsunktól, így legalább marad némi remény, hogy hazánknak még egyszer fölvirrad!

Négy tábornokot főbelövésre ítélték – kilenc akasztófa áll a vesztőhelyen.

Először Poeltenberg előtt áll meg a porkoláb.

– Kérem, kapitány úr! (Mindenkit azon a rangon szólított, amelyet egykor a császári seregben viselt.)

Poeltenberg egy percnyi halasztást kért, odalép Damjanichhoz, és megszorítja a kezét. Damjanich azt mondja neki:

– Isten veled, barátom! – S azzal megcsókolja.

Egymás után lépnek a tábornokok Damjanichhoz, mindenki búcsút vesz tőle.

Amikor Leiningerre kerül a sor, ő engedélyt kér a vezénylő őrnagytól, hogy a legénységhez szólhasson:

– No, hát szóljon, de röviden!

A harmincéves ifjú most is honvéd tábornoki egyenruhát visel, csengő hangon megszólal, és német nyelven ezt mondja:

– Felőlem azt a hírt terjesztik egyesek, hogy én Buda felszabadításakor osztrák tisztet gyilkoltattam meg. Nekem nem áll módomban más védekezés, ezért itt az utolsó percben, Isten szabad ege alatt a jelenlevők előtt kijelentem, hogy ez a rólam terjesztett hír rágalom!

Ezután társaihoz fordult, és azt mondta nekik:
– Isten veletek, bajtársak! Nemsokára egy más, igazabb bíró előtt állunk,
ő igazságosan ítél majd fölöttünk.
Sujánszky tisztelendő úr sírva fakadt.
Damjanich így szólt hozzá:
– Miért sír, tisztelendő úr? Hiszen a feszületen levő Jézus is az igazságért
akasztatott fel!
De most már Damjanich előtt tiszteleg a porkoláb.
– Kérem, százados úr!
– Azt gondoltam már, hogy én leszek az utolsó, ki a csatában mindig első
voltam.
A hóhérra támaszkodva sántikál az akasztófaig.
– Nem soká van már szükségem a lábamra.
Ő már csak Vécsey Károly tábornoktól búcsúzhat el, akit utolsónak
hagytak, mert a délvidéki hadsereg megtartásáért rá különösen hara-
gudtak.
– Éljen a haza! – kiáltotta Damjanich. Ez volt az utolsó szava.
Vécsey körülnézett, nem volt kitől elbúcsúznia.
Ekkor odalépett Damjanich tábornokhoz, és megcsókolta a kezét.
Mihelyt a katonaság elvonult, és a közlekedést helyreállították, ezrével
zarándokolt a nép a kivégzés helyére.
„Arad pedig a magyar Golgota” – írta Kossuth, mert a szabadságharc
mártírjai is új hitet öntöttek a hazafiak szívébe.

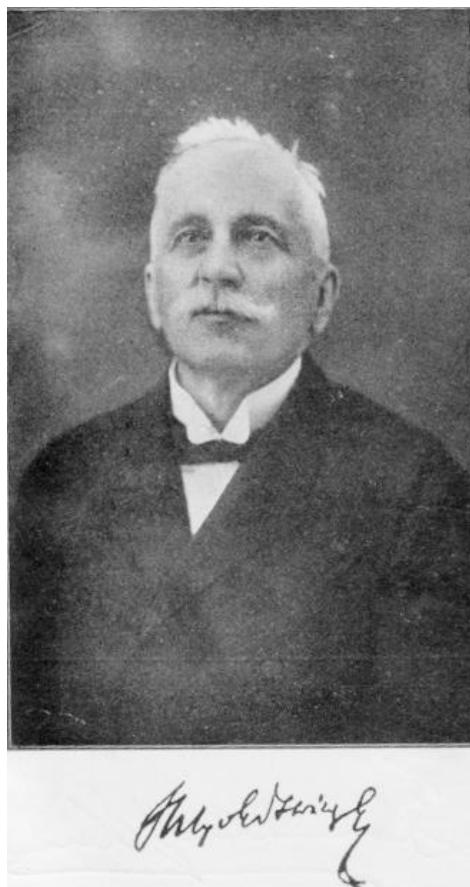
LENGYEL DÉNES

Sulyok István, az építő és egyházszervező prédikátor

A Nagyváradon mindig szegedi segédlelkésként emlegetett Sulyok István tősgyökeres bihari volt, a Váradhoz közeli Komádiban született 1859. december 15-én egyszerű földműves családban. Gimnáziumi tanulmányait a nagy hírű debreceni kollégiumban végezte, és az ottani teológián folytatta felkészülését nagy szorgalommal és sikerrel. Olyannyira, hogy amikor elvégezte a teológiát a kollégiumba hívják meg latin-magyar tanárnak. 1884-1885-ben a skóciai Edinburghi Egyetemen gyarapítja tudását. Itt született első szakirodalmi műve János apostol Mennyei Jelenésekről írott angol nyelvű kommentárja. Skóciából hazatérve rögtön munkába állt, 1886. június 2-tól foglalva el segédlelkészi állását a szegedi református egyházközségben és itt szerzi első gyakorlati tapasztalatait a lelkészi munkában.

Nagyváradon a népesebb, de szegényebb nagyvárad-újívárosi egyházközség parókus lelkésze lett, lelkésztársa az idősebb és tapasztaltabb Nagyvárad-olaszi egyházközségben szolgáló Csák Máté, aki sokat segítette a beilleszkedésben. Már megválasztásának évében családot alapít, feleségül veszi Varga Máriát, két leánygyermekük született, Gizella és Ilona.

Az új lelkészt hamar megszereti gyülekezete magas szárnyalású, gondolatgazdag, szívhez szóló és közérthető prédikációiért, közösségépítő és egyházgyarapító tevékenységéért. A széles látókörű, fáradhatatlanul tevékenykedő, hatalmas munkabírási Sulyok Istvánt lelkésztársai 1893. szeptember 21-én a bihari egyházmegye főjegyzőjévé választják. 1897-ben a vidékről Váradra iskolába járó diáklányok számára megszervezte a református leány-



internátust, amelyből később létrehozta a református tanítónőképzőt. Bekapcsolódik Nagyvárad város közeletébe is, a Szigligeti Társaság, Nagyvárad rangos irodalmi egylete meghívta tagjai sorába, ezzel ismerve el egyházi-vallásos és világi tárgyú publikációinak értékes voltát.

1901-ben létrehozta a Protestáns Jótékony Egyesületet gyülekezete szegény családjainak megsegítésére. A városban már működött hasonló karitatív szervezet, amely a szegény iskolás gyermekeknek nyújtott anyagi segítséget: a Gyermekbarát egyesület. Előbb csak támogatója, majd vezetője lett a Gyermekbarát egyesületnek is, amelynek létrehozásában és tevékenységében a helyi László király szabadkőműves páholy játszott a vezető szerepet. Így került kapcsolatba ő is ezzel a szervezettel, amelynek lelkesztársa, Csák Máté már 1895-től tagja volt. Ő 1901-ben kérte felvételét, és már ebben az évben, miután elérte a mesterfokot az Edelmann Menyhért vezette irodalmi bizottság tagja lett. 1903 januárjában már a páholy helyettes főmesterévé választották, de még ebben az évben megszüntette tevékenységét a szabadkőműves páholyban.

Az csak véletlen egybeesés lehetett, hogy ugyancsak 1903 januárjában választották meg Sulyok Istvánt a bihari református egyházmegye esperesévé.

1903-ban megalakult Sulyok István esperes vezetésével a tanítónőképző intézet létrehozását előkészítő bizottság, melyhez csatlakozott a nagyszalontai és az érmelléki egyházmegye is, – s így már három egyházmegye képviselői foglalkoztak a terv megvalósításával, a szükséges anyagi fedezet előteremtésével, az épület építési programjának kidolgozásával, a tanszékek megszervezésével.

1904 őszén Jakab Mór okleveles építész vezetésével megkezdődött a modern kétemeletes tanítónőképző intézet építése a Jakab Mihály és a Nagysándor utca sarkán – és mindössze egy év alatt fel is épült. 1905. szeptember 8-án megtartották az ünnepélyes felavatást és az első iskolai év megnyitóját.

A világháború kitörését megelőzően, mintegy záróakkordként az addig végzett békés építő munkájának, 1914. április 17-én ünnepelte a bihari református egyházmegye közgyűlése Sulyok István 25 esztendősi nagyváradai lelkeszi jubileumát. A Nagyvárad Napló 1914. április 18-i száma így írt az ünnepélyről: „Sulyok Istvánt, az igazi lévitát ünnepelték... Sulyok Istvánban az öntudatos, erős polgárt, a világosság bajnokát, a haladás fáklyavivőjét csodáljuk. Sulyok István, a nagyváradai polgár azért dolgozott, mert érezte, hogy a humánus szolgálatának szent kötelességét teljesíti. (...) Lukács Ödön méltatta az ünnepelt kiváló érdemeit, működését, társadalmi és egyházi szereplését, amelyekhez közérdekű alkotások és intézmények egész láncolata fűződik. Sulyok István mind magánéletében, mind közeleti szereplésében igazi mintaképe az elveihez fanatikusan ragaszkodó, őszinte, nyílt,

gerinces protestáns ember ideáljának. Sulyok István alkotó eszére szüksége volt a reformátusságnak az egyházközség határain túl is, és a bihari egyházmegye 1913-ban esperesévé választotta, s azóta olyan buzgó munkássággal és bölcsességgel kormányozza az egyházmegyét, hogy mintaszerű adminisztrációjával az egyházkerület összes többi egyházmegyéje fölé emelte azt.”

Az első világháború éveiben végzett szolgálatáról a Bihar megye kultúrtörténete és öreg diákjainak emlékkönyve című, Fehér Dezső szerkesztette reprezentatív albumban ez olvasható: „Sulyok István a rettenetes háború éveiben, mint az Úr igaz szolgája, mindenütt ott volt, ahol az ő buzdítására és vigasztalására szükség volt. Megáldotta a hadba vonulókat, megnyugtatta az árvákat, segítette az elesetteket, felemelte a csüggedőket, dolgozott éjt nappallá téve, hogy egyházközsége és egyházmegyéje minden rázkódtatás nélkül élje át e siralom szomorú éveit. Aztán elnémult minden, a háború megszűnt és Nagyvárad az új Nagyrománia határai közé jutott. És akkor, e viharos időkben egy fennkölt szellemű ember emelkedett ki, egy arc elevenedett meg, egy szelíd, de mégis energikus, kék szempár jelent meg a lélek káoszában, akire szomjasan függesztették tekintetüket az árván maradt hívek. Egyedül tőle várták, hogy tudásával és tapasztalattal párosult életbölcsességgel kivezesse a csüggedt lelkeket egy útra, mely az új helyzetben az életet és jövőt mutatja meg. És Sulyok Istvánt 1921-ben 200 ezer református lélek választotta püspökké, megalapozva a Királyhágómelléki új egyházkerületet.”

A Királyhágómelléki Egyházkerület létrehozásában, a területén élő magyar reformátusok összefogásában, irányításában kétségtelenül Sulyok Istvánnak meghatározó szerepe volt. Az egyházkerület fenntartása, állami elismertetése, működtetése viszont állandó küzdelmet igényelt, s mindig a megszüntetés, a törvényen kívül helyezés veszélye fenyegette.

1923. április 11-én Sulyok István lemondott, hogy ezzel az áldozatos cselekedetével az egyházkerület állami elismertetését elősegítse.

1925. június 12-én a Királyhágómelléki Református Egyházkerület közgyűlése elhatározta, hogy a püspöki állás betöltésére választást tartanak, és annak eredményét közlik a kultuszminiszterrel. Az augusztus 30-án megtartott választás eredményét szeptember 18-án tették közzé. A 199 érvényes szavazatból Sulyok István 134 szavazatot kapott. 1926. május 16-án az újvárosi templomban Sulyok István letette a hűségesküt, s ezzel egy nehéz szakasz zárult és megkezdődött a szervezés, építkezés az egyházi hitélet és missziós munka fellendítésének korszaka.

Az idős püspök fiatalos erővel és ambícióval, munkabírással végezte számtalan egyházkerületi teendőjét. Járt a gyülekezeteket, szervezett, irányított, küzdött az iskolák megtartásáért, fejlesztéséért, az államsegélyek megszerzéséért. Erőt öntött a csüggedőkbe, meghallgatta és orvosolta a sérelmeket.

1928. október 28-án a nagyváradai református egyház és a Királyhágómelléki Református Egyházkerület megünnepelte Sulyok István püspök 40 éves lelkipásztori jubileumát.

Az 1929-1933-as gazdasági világválság tovább súlyosbította a református egyház helyzetét. Sulyok István fáradhatatlanul látogatta az egyházmegyéket, igyekezett a legeldugottabb egyházközségekbe is eljutni, segítséget, bátorítást, tanácsot nyújtani az egyre nehezebbé váló helyzet átvészelésére.

Nem csak bátorítást adott, de bírált is, ha kellett és irányt mutatott.

1935-ben született a kezdeményezés egy új, többfunkciós református palota megépítésére. Az újjvárosi kéttornyú református templom közelében megvásárolták az erre a célra kiszemelt telket, lebontották a rajta lévő épületeket s pályázatot írtak ki a református középület megtervezésére. Miután a pályázat nyertese Elkán Károly műépítész elkészítette a terveket, alig egy év alatt felépült a palota, amely otthona lett a püspöki hivatalnak, a hozzátartozó osztályoknak, ezért nevezték püspöki palotának. Az új épület helyet adott a református közművelődésnek is, mivel nagy díszterme 520 ülőhelyes befogadóképességű volt és nagy színpadát korszerű megvilágítással szerelték fel, így református kultúrotthon is lett.

1940. október 16-án Sulyok István püspököt kormányzói döntés alapján az Országgyűlés felsőházának örökös tagjává nevezték ki.

1941. február 8-án a magyarországi református zsinat úgy döntött, hogy a Királyhágómelléki Református Egyházkerület visszatér a Tiszántúli Egyházkerület kebelébe.

Az Királyhágómelléki Református Egyházkerület utolsó közgyűlésén jelentette be, hogy nyugdíjba vonul.

Előbb az újjvárosi parókia földszinti lakásába költözött, majd egyik leányával Budapesten telepedett le. Ott hunyt el 1944 szeptemberében, s a Farkasréti temetőbe helyezték végső nyugalomba. 1971-ben exhumálták és visszahozták szeretett városába, azóta a Rulikowszky temetőben nyugszik.

Emlékét kegyelettel őrzik a halála után újból visszaállított Királyhágómelléki Református Egyházkerületben. Nevét több intézmény, sőt még utcánév is őrzi, ami a mai Nagyváradon ritka kegynek számít.

KUPÁN ÁRPÁD

Evangeliummal a társadalmi bomlás ellen

RAVASZ LÁSZLÓ KORA, TÖRTÉNELMI KONTEXTUSBAN

A személyiség karizmája minden korban Isten közvetlen beavatkozása a történelembe. Ravasz László talentumai egy a magyarság, számára rendkívül nehéz történelmi korszak isteni ajándékai voltak a magyar történeti folytonosságban, egy teljesen igazságtalanul elveszett országrész, Erdély ajándékaként.

Ravasz László a kálvinista keresztyén teológia és a klasszikus német filozófia valamint az erdélyi magyar hazafiság alapján nevelkedett és művelődött s benne élt egy történetileg igen „realista” erdélyi magyar valóságban. Abban a valóságban, amely évszázadok óta szektoros „multikulturalizmusban”, az európaiság szászok melletti letéteményese volt. Az erdélyi magyar értelmiség elitje ugyanis mindig a nyugat-európai egyetemeken fejezte be tanulmányait. Ravasz László tehát, amikor a Magyarországtól nagyhatalmi döntés alapján elszakított Erdély fiaként Budapestre jött többszörösen is érzékeny volt a hatalmi-társadalmi változásokra és tisztában volt azzal, hogy az élet és a magyarság védelmében kell tevékenykednie. Mindazoknak, akiknek „konzervatív” vádjaik lennének, tudniuk kell, hogy ő 1916-ig a kolozsvári Unió szabadkőműves páholy tagja volt. Persze ez a közösség addig a magyarság és a keresztyénség letéteményese volt!

Dunamelléki püspöksége is már önmagában „tradíciótörés” volt, hiszen egy másik egyházkerület „embereként” régen szinte esélye sem lett volna a megválasztásra. Sok akkori „reálpolitikai” körülmény azonban őt segítette és egy szinte működésképtelenné csonkított ország református egyházának informális vezetőjévé lett. Informális, hiszen Balthazár Dezső debreceni püspök haláláig formálisan ez nem érvényesült.

A fent említett bomlások és szétverések idején Ravasz gondviselésesen nagy formátumú személyisége rendkívül sokat nyert az erdélyi kultúra és társadalom rugalmas ám mégis keményen megőrző, sőt – a lehetőségek adtán – visszahódító örökségéből. Aligha véletlen az, hogy a református Ravasz rádiós igehirdetései egy a felekezeti feszültségeket még mindig erősen megélő Magyarországon a más vallásúak által is nagyon kedveltek voltak.

A 19. században gyorsan, de sokféle ellentmondást is magával hurcolóan polgárosodó magyarság trianoni sokkját gyógyítani akaró igehirdetés csak olyan embereknek és csoportoknak lehet máig idegen és „reakciós”, akik nem ismerik a saját nemzeti közösség iránti felmondhatatlan felelősséget. Ravasz László biblikusan is megalapozott hazafisága ugyanis a

próféták megtérésre hívó megújulási szellemében fogant. A magyarság, mint Isten – más népekkel egyenlő – teremtetési gondolata jogosan kért ugyanis igazságot. Két világháború közötti, majd a második világháború utáni ellenségeinek magyarellenos politikai gyakorlata az egykori liberális jogállamot működtető dualizmushoz képest erkölcsileg is védhetetlen volt. Így, amikor Ravasz László a református magyarságot – mindig keresztyén alapon – kötelességeire, jövőjére figyelmeztette, akkor csak folytatta azt, amit hitvalló elődeink kicsiben és nagyban mindig is a reformáció korának szétszakított magyarságának emberpróbáló korszaka óta tettek!

De ugyanúgy krisztusi, tehát a teremtetési rendet szolgáló módon védte a polgári társadalom világát is. A Jézus Krisztusban hívó ember nem hihet önmegváltó önistenítő emberi utópiákban, de következetes híve lehet – mint Ravasz László is – a tisztességes szociálpolitikának. Nem nevezhető véletlennek az, hogy a szárszói Soli Deo Gloria konferenciák az ő „palástja alatt” még a háborús viszonyok között is megszerveződhettek, s azokon a későbbi világ képviselői – a magyarságpusztító kommunisták is helyet kaphattak.

Helyet kaphattak, mert az erkölcsi alapon, a „keresztyén polgárosodást” megvalósító társadalmak kíváncsiak minden érdemi mondanivalóra, míg a „haladó baloldal” világa annak tagadását jelenti mindenkor. Annak tagadását is tehát, hogy a szegények ő uralmuk alatti érdekeit is kifejezhesse valaki! Ravasz László tudta, Krisztusa tanítása alapján, hogy „szegények mindig lesznek veletek” – tehát értelmetlen vérontás a „proletárdiktatúra” (ahogyan az volt a jakobinus terror is!) Az ember teremtetési rendjében mindig benne van a mások terhe hordozásának feladata, s akik evilági paradicsomról beszélnek, azok hazudnak!

Ezért tett meg mindent Ravasz László – egyébként békére törekvő ökumenizmussal – a református egyház társadalmi hatékonyságának növeléséért. A hagyományokat agrártársadalmi szívóssággal őrző egyházba igyekezett integrálni a „modern” polgári egyesületeket és irányzatokat, minden tehetséges református embernek működési lehetőséget nyújtva! S ehhez nem kellett mindenben egyetérteni a püspökkel – pusztán az evangélium szellemét kellett képviselni.

Persze éppen ezért lett gyűlölt máig személyisége sokaknál. Olyanoknál, akik nem értették, s máig nem értik a korral lépést tartó, ám nem behódoló keresztyénséget! Személyes súlya, karizmatikus egyénisége – sajnos – a püspöki hatalom erejét is növelte, amely a jövője miatt, ma már tudjuk, nem volt kíváncsi és a reformáció egyházaiban nem is volt nagyon biblikus. Ravasz László azonban soha nem a hivatali hatalommal élt, hanem meggyőzni igyekezett. Bejárva „Tolnát-Baranyát” mindig igyekezett a „népi református bázist” megismerni, miközben volt mondanivalója a szekularizációtól fenyegetett individualista városi értelmiségnek is. Felsőházi tagként, lapszerkesztőként „politizált” is! Ez egyébként keresztyén feladat. Ezt azonban Ravasz

mindig krisztusi értékek felmutatásával tette. Ilyen szempontból mindig „világibb” volt, mint politikailag sorsüldözött püspöktársa, az evangélikus Ordass Lajos, de jóval kevésbé az, mint a nyílt harcot is vállaló másik sorstárs, Mindszenti József.

Különbségeiktől függetlenül persze keresztyén hitvallók voltak mindhárman. Ravasz László, Erdély fiaként azonban mindig „reálkeresztyén” volt. Tudta, hogy a bolsevizálódó materialista „progresszív” európaiság csak katasztrófát hozhat a magyarságra! Egész személyisége mégis – jó erdélyi módjára –, a „mentésre” volt beállítva. Az ellenállás helyett 1945 után is az értékmentő alkalmazkodást akarta választani. Kiderült azonban, hogy itt új típusú „lélekgyilkos” erővel szemben állva, nincs ilyen „megoldás”.

A két világháború közötti református megújulás sok regiszteren „játsszó” püspöke ekkor a peremre került. Jöttek a „progresszív keresztyének” könnyűsúlyú képviselői, akik – lehet, hogy komolyan – azt hitték Krisztust egyeztetni lehet a „haladással”, sőt a kommunizmussal. De ők már csak „római helytartók” lehettek, s kegyes szövegeik a bűnt leplezték! Ravasz László a Biblia, az evangélium „harcosa” volt. Konkrét időben és térben igyekezett a felülről adott bölcsesség mércéje szerint „irányítani.”

E tekintetben óriási sikereket ért el, hiszen minőségre figyelő személyisége sokféle kiválóságot állított a református egyház szolgálatába. Ezek nélkül az emberek és mozgalmak nélkül a kommunizmus „pusztai negyven éve” megsemmisítette volna egyházunkat. Másrészt viszont – itt látható a legnagyobb személyiségek korlátja is – nem tudta útját állni a primitivizálódásnak, a tömegnek hízogató ostobák uralmának! Nagy tanulság ez minden kor őszintén „progresszív keresztyéneinek”! Ravasz László élete végén alulmaradt azokkal szemben, akik külső támogatással ugyan, de a krisztusi evangéliumot meghamisítva kegyeskedtek s egy téves emberi diktátum szolgálatába állították az egyházat. Ekkor kiderült az, hogy kiben milyen szellem lakik! S kiderült az, hogy a progresszív keresztyének nem Isten akaratát szolgálják, hanem mulandó emberi csoportérdekek és hatalom szószólói. Ennek a korszak tanulságai máig s ma is érvényesen szólnak minden magát komolyan vevő keresztyénnek.

Ravasz László hitvalló keresztyénként olyan értékeket védett (hit, nemzet, egyéniség), amelyek nélkül az emberiség egy jelentős része a 20. század során elállatiasodott. Valójában ők jelentik közelmúltunk problémáit s a máig ható erkölcsi romlást s nem az, ha egy nagy formátumú személyiség esetleg tévedett. Ravasz László a magyar református népet kifejező presbitériumok értékelése szerint (1956) emberi-etikai, sőt politikai szegletkő volt. S ez a korabeli értékelés máig érvényes.

TÓKÉCZKI LÁSZLÓ

Kodály és a református egyházzene

A mai Szlovákiában a Kis-Kárpátok és a Vág völgye közötti medencében fekszik a nagy történelmi múlttal rendelkező város, Nagyszombat. Egyik fő ékessége a kéttornyú, gótikus Szent Miklós Székesegyház, ahová a 19. század második felétől az érseki főgimnázium diákjai nagymisére jártak. A krónika feljegyzései szerint 1895 táján vasárnaponként egy különös tehetséggel megáldott kisdíák nem a társaival együtt ült le a földszinten, hanem fellopakodott a karzatra, hogy meglesse az orgonistát a kántori szolgálata közben. A karzattérben szétnézve tört hangszerdarabokat, gyűrött kottákat talált a földön. Lehajolt értük, felvette, és eltűnődött, vajon milyen lehetett ott hajdan a zenei élet. Megpróbálta elképzelni, hogyan szólhattak korábban ezek a tört hangszerek; milyen lehetett az az egykori zenekultúra, amelynek csupán töredékes relikviái maradtak meg. És vajon feltámasztható-e, életre kelthető-e, hogy újra diadalmasan zengve betöltse az országot? Lesz-e aki megfogalmazza, lesz-e aki befogadja, lesz-e valaha újra egy erősebb, egészségesebb és teljesebb nép, amely élni tud a zene semmi mással nem pótolható áldásaival?

Nagyszombatban a gimnazista Kodály Zoltán egy életre szóló szellemi lelki alapozást kap. A Székesegyház gazdag kottatárát bújja, tanulmányozza a partitúrákat elméleti felkészültség nélkül, tudásszomjtól hajtva ismerkedik a zenetörténet nagy vokál-szimfónikus remekműveivel. A gimnáziumban viszont olyan magas szintű humán műveltségre tesz szert, hogy saját bevalása szerint például a görög nyelv tanítására is bátran vállalkozhatott volna. Budapesten a Zeneakadémián zeneszerzésből, az ELTE-n magyar-német szakon szerez diplomát, és tagja a híres Eötvös Kollégiumnak. Doktori disszertációját már tekinthetjük tudományos munkássága első fontos stációjának. Címe: A magyar népdal strófaszervezete. Eljut Berlinbe, Párizsba, élmény számára a francia impresszionista zene, első renden Debussy felfedezése. Vikár Bélától megtanulja a fonográf kezelését. Első népdalgyűjtő útjáról a felfedezés megittasult örömeivel tér haza. A Bartók Bélával való egyre érlelődő barátságáról később így vall: „... Feltetszett előttünk egy, a népből újjászületett művelt Magyarország képe. Ennek megvalósítására rászántuk életünket.” Kodály ifjúkori műveinek első zsengei a hivatalos kritika részéről nagyrészt ellenséges, nemegyszer gúnyos visszhangra találnak. Aztán világháború a vesztes oldalon, Tanácsköztársaság, amely alatt tagja lesz Bartókkal és Dohnányival a zenei direktóriumnak, majd TRIANON. A kommün bukása után fegyelmik, meghurcolások, a Mester zeneszerzői vénája elapad. Ebbe a lelki-szellemi vákuumba érkezik a felkérés a főváros félévszázados egyesítésének ünnepségére. És megszületik a hitvalló római katolikus Kodály Zoltán életének főműve, a 16. századi

református költő-prédikátor Kecskeméti Végh Mihály 55. zsoltárparafrázisára készült Psalmus Hungaricus. Ennek vezérdallama gyülekezeti énekeskönyvünk egyetlen Kodály-melódiája, sőt az egyetlen 20. századi dallamszerző éneke. Nagyszerű zenei akrosztikon: az 55. genfi zsoltár első sorának hangjai, amely amúgy egy középkori gregorián, a Lauda Sion kezdésének szinte tökéletes átvétele, egyszersmind Kodály Psalmus koráljának ütemkezdő hangjaival azonos. A művel kapcsolatban csupán egy, számomra kapitálisan fontos aspektusra szeretném felhívni a figyelmet, amelyet az elemzők sem emlegetnek. Talán Illyés Gyula Egy mondat a zsarnokságról című versének tanulsága magyarázza a mögöttünk levő évtizedek öncenzúrázó megkötöttségét. Kijózanítóan szókimondó összefoglalást találunk Prahács Margit tudós könyvtárigazgató egy 1944-ben írt cikkében: „Kodály Zoltán elévülhetetlen dicsősége, hogy ilyen alkotásra az a nemzet mutatott példát, amely a háború legnagyobb megcsonkítottja és mártírja volt: a magyar... A kifejezésnek milyen mélyről szakadó ereje és őszintesége kellett ahhoz, hogy boldog, gazdag országok, a magyar szenvedésektől olyan távolálló népek megrendülve figyeljenek fel a Magyar Zsoltár hangjaira, és megérezzék a benne rejlő nemzeti tragédiát.

Valóban ez a mű sohasem születhetett volna meg az előző korszak békés, nyárspolgári, önző légköréből. Ez csak a háborús szenvedéseiből, trianoni porbasújtottságából felemelkedő magyar lélek legmélyéről szakadhatott ki, ahol minden egyéni eltűnik egy nagy közösség sorsának egységében.

A Psalmus Hungaricus nemcsak örök művészi érték, hanem a magyar nemzet egyik legnagyobb szellemi kincse is. Mert ez rázta fel a magyar lelket aléltóságából, ez tanította meg újra hinni egy jobb jövőben.”

Csomasz Tóth Kálmán professzortól tudjuk, hogy Kodály Árokhaty Béla ösztönzésére kezdett foglalkozni a genfi zsoltárokkal. Az 1944-ben megjelent kétkötetes Iskolai énekgyűjteményében, amelyet Kerényi Györggyel közösen állított össze, és amelyben célul tűzte ki egy értékorientáltan magyar, egyszersmind európai énekanyag kijelölését, 10 genfi zsoltárt és 12 magyar történelmi dicséretet, hungarikát ad közre. Ezzel a magyar református egyházi zene legszebb hagyományát integrálja a magyar iskola egyetemes énekrepertoárjába. Kodály mindössze hét genfi zsoltárt tartott alkalmasnak arra, hogy többszólamú feldolgozást készítsen belőlük. A galántai boldog gyermekévekre gondolva készíti el a négy füzetből álló Bicinia Hungarica sorozatát iskolai használatra, amelyben három zsoltártételt találunk (33., 124., 126.). Az 1925-től induló, nagyon hamar kibontakozó és máig élő Éneklő Ifjúság mozgalom a 150. genfi zsoltárt kapja ajándékba. A tragikusan sötét 40-es éveket vigasztalja, bátorítja a két a cappella vegyeskar, a 121. és az 50. zsoltár. A Pozsonyi úti orgona szentelésére készül az extatikus örömet közvetítő 114. zsoltár.

A kodályi életműben a genfi zsoltárok mellett a történelmi (elsősorban a 16. századból származó) magyar dicséretes feldolgozásai képviselik

protestáns zenei anyanyelviségünk másik legfontosabb, speciális énektípusát. Ilyen a Balassi versre írt bicínium, a „Bocsásd meg Úr Isten ifjúságomnak vétjét”, vagy a monumentális egyneműkari Pünkösdlő kezdő tétele: „A Pünkösdek jeles napján...”, a vegyeskari „Jövel Szentlélek Úr Isten”, vagy a Szkhárosi Horváth András versére, Székel Balázs dallamára írt „Semmit ne bánkódjál”, amely ének 16. századi költészetünknek ritka gyöngyszeme. Az erre készült nem mindennapi ajándékot Nagykörs kaptak. Református Tanítóképzője a második világháború kitörésének évében ünnepelte fennállásának 100. évfordulóját. Az intézetnek Márton Barna vezetésével nagyszerű férfikara működött. Nekik írta és dedikálta a Mester nagyszerű kompozícióját, amelynek üzenete itt is, mint oly sok más esetben 1939 nemzedékéhez szól: „Királyi nemzet vagy, noha te kicsiny vagy, az Atya Istennél, bizony te kedves vagy.”

Kodály Zoltán a Zeneakadémián nagyszerű tanítványokat nevelt, akik életművének avatott kiteljesítői lettek. A „Jézus és a kufárok” bibliai szövegre készült drámai motetta mintapéldául szolgált Gárdonyi Zoltán számára, aki a kánonoktól a kisoratóriumokig (Memento, A sareptai özvegy, A tékozló fiú) készítette el a tiszta bibliai igerészek művészi megfogalmazását. Ádám Jenő, az iskolai énektanítás módszertanának világsikert aratott kidolgozója, karnagyként, zeneszerzőként, a zsoltár karizmatikus, hangzó életre keltő tanítójaként, Bárdos Lajos sokoldalú, ökumenikus, polihisztor egyházzenei szakemberként, felfedező-elemző tudósként lettek a 20. század magyar zenéjének meghatározó, messze sugárzó egyéniségei. Vass Lajos 15 éve nincs köztünk; ha élne, idén ünnepelnénk 80. születésnapját. Egyházzenei munkásságát még a szakma sem ismeri igazán. Ráday Pál énekeit szedi csokorba a hitvallásosan magyar hangvétellű Ráday-kantátája. A debreceni Kántusnak írta a Furor bestiae (A fenevad dühöngése) című gályarab kantátáját; a bibliai szövegre komponált Kiáltó szó, a Magyar Lajos soraira írt Kőrösi Csoma Sándor üzenete című motettáit.

Ha Kodály Zoltán itt élne ma köztünk, mit tapasztalna? Hogy az iskolai énekórák száma a felére csökkent, s ezzel egyszersmind megszűnt, mint tantárgy. Ugyanígy szűnnek meg, vagy lehetetlenülnek el az ének-zene tagozatos iskoláink, a zeneiskoláink. Szokolay Sándort idézem: „Fájdalommal kérdezem, a világon akadna-e még egy nemzet (saját székelye), amelyik Kodályt nem veszi be saját Nemzeti Alaptantervébe?” Egy amerikai énekpedagógus, aki a Kecskeméti Kodály Intézetben sajátította el a „magyar módszert”, a közelmúltban Magyarországra visszajöve felháborodva kérdezte: hogyan hagyhattátok ezt a csodálatosan magas színvonalat eddig süllyedni? Legolvasottabb napilapunk már két éve kifecskedett ötlettel állt elő. Összefoglalom: mivel a klasszikus zene alkotóereje kiapadt és az embereknek csak egy százalékát érdekli egy pedagógus-felmérés szerint, az egyetlen megoldás, rockzenét az iskolákba! Azt hiszem, nem szükséges a kommentár.

Fordítsuk meg az érmét, vegyük számba a pozitív jelenségeket is! Református iskoláinkban bevezetésre kerül az egyházi ének-zene tantárgy. Nyári kántorképző tanfolyamaink hűséges, lélekkel teli, magas színvonalon végzett munkája évről évre egyre gazdagabban termi áldásos gyümölcseit. Miskolcot, Budapestet, Nagyváradot közeli ismerve ezeket tanúsíthatom. Talán egyszer Debrecen is sikerül felébreszteni „Csipkerózsika-álmából”. A különféle iskolatípusok egyházzenei tanszakai ökumenikus szellemben főleg elméleti alapot adnak. Református tanítóképzőink kántori tanszakain kevesen végeznek, s mivel a státusz nem nyújt egzisztenciális biztonságot, a diplomások sokszor más pálya felé orientálódnak. Felértékelődnek viszont a Református Egyházzenei Munkaközösségének (REZEM) rendezvényei, kiadványai, továbbá a tartalmas nyári táborok (pl. Vésztő), vagy az idén 50. alkalommal megrendezésre kerülő zenei hét Tahiban. A már-már követhetetlenül gazdag CD-kínálat is tartalmaz értékes egyházzenei programokat (pl. Református énekek a Zeneakadémián sorozat). A Kálvin Kiadónál megjelent új ifjúsági énekeskönyvet (Az Úrnak zengjen az ének) igyekeztem Kodály Zoltán szellemében megszerkeszteni. A közelmúltban beszélhettünk néhány új orgona öröndes megszületéséről, vagy megújulásáról. Teológiáinkon, lelkészképzésünkben viszont az ének-zene oktatás feltételei (tantárgyak, óraszám) a történelmi egyházakkal összehasonlítva szegényesek; a sor végén vagyunk. Kodály hazájában egyszóval minősítve: méltatlan. Ennek hosszú távú felszámolását, megoldását látom legsürgősebb tennivalónknak.

Ma élő zeneszerzőink világszínvonalon viszik tovább a kodályi örökséget. Orbán György főleg latin szövegre írt miséi, motettái, Szokolay Sándor kánonjai, könnyebb-nehezebb (sokszor bibliai szövegre írt) kórusművei, a Lutheránia ének-zenekarának készített, az egyházi év alkalmaira komponált kantátái, Vajda János Pater noster című oratóriuma a 21. század magyar zenetörténetének maradandó értékei. Ez utóbbi tavaly nyáron hangzott el Debrecenben (tudomásom szerint azóta sem) a Bartók Béla Nemzetközi Kórusverseny nyitókoncertjén. Alcíme: Az elnyomott jobbágyok Miatyánja a földesurak ellen. A mű 18. századi ismeretlen debreceni református diákköltő versére készült. Mint az ősbemutató hallgatója, úgy éreztem, megszületett századunk új Psalmus Hungaricus-a.

Szabó Dezső Bartókra és Kodályra, a „példamutató nagy ikerpárra” gondolt, amikor gyönyörű összefoglalásul mondta: „Egy mennyei jóvátételi bizottság ajándékozta őket nekünk.” Hinnünk kell, hogy a nem túl távoli jövőben maradéktalanul megvalósulhat talán először a nagyszombati templomkarzaton a kisdíák Kodály Zoltán által megálmodott erős és egészséges Éneklő Magyarország. És ebben református egyházzeneinknek is jelentős szerep kell, hogy jusson.

BERKESI SÁNDOR

BÓDÁS JÁNOS

Ki van jelölve a helyed

*Azért van síró, hogy vigasztald
és éhező, hogy teríts asztalt.
Azért van seb, hogy bekösse kezed,
vak, elhagyott azért van, hogy vezesd,
azért van annyi árva, üldözött,
hogy oltalmat leljen karod között.
Azért roskadnak mások vállai,
hogy terhüket segítsd hordani.
(Az irgalmat kínok fakasztják,
s mélység felett van csak magasság.)
Ha más gyötrődik, vérzik, szenved,
azért van, hogy te megmutathasd,
hogy mennyi szeretet van benned!*

*Megmutattad már néha legalább?
Enyhült s szépült-e tőled a világ?
Vagy tán kezdetől támadt foltra folt
ott is, hol eddig minden tiszta volt?*

*Mi vagy? Vigasznak, írnak szántak,
menedéknek, oszlopnak, szárnynak.
Valahol rég (siess, keresd!)
ki van jelölve a helyed,
s csak ott leszel az, aminek
Isten rendelt. Másként rideg,
céltalan lesz az életed,
mag leszel, mely kőre esett,
elkallódott levél leszel,
mely a címzetthez nem jut el,
gyógyszer, amely kárba veszett,
s mit sosem kap meg a beteg,
rúd leszel, de zászlótalan,
kalász leszel, de magtalan,
cserép, miben nincsen virág,
s nem veszi hasznod sem az ég,
sem a világ!...*

PORTRÉ



Csetri Elek történész vall önmagáról



„Az volt a tendencia, hogy elvágják a magyar szálakat”

Nem vagyok cukorból, nem olvadok el, ha jön az eső – mondja Csetri Elek történész, egyetemi tanár, aki – saját bevallása szerint – korát meghazudtoló jó erőnlétét, frissességét a rendszeres természetjárásnak köszönheti. Egy egész élet munkásságát helyezték görcső alá kolozsvári otthonában folytatott beszélgetésünk során, és persze a sokunkat érdeklő kényes történelmi témák sem maradtak el.

– *Hogyan emlékszik vissza a gyermekkorára?*

– Tordán születtem 1924. április 11-én, tehát „tavaszi hajtás” vagyok. Azt mondják, ez kihat az ember életére, magatartására, viselkedésére, az egész lelki világára. Talán innen van az, hogy a legnehezebb helyzetekből is ki tudtam evickélni. Alapvetően optimista természetű vagyok. Mindig meglátom a rosszban is a jót.

– *Mi sodorta a történelem felé?*

– Ott kezdeném, hogy Tordán születtem. Ez egy történelmi város. Ami bennünket mindig közelebből érdekelt, az a középkor, de a római korszakról is rengeteg anyag került elő. Volt ott egy castrum, a város közismerten jelentősebb római központ volt, mint Kolozsvár. Apai nagyapám csizmadia volt, a másik meg tímár. Mindketten mezőgazdasággal is foglalkoztak. A Csetri nagyapám szemtermeléssel is foglalkozott két-három holdon. Szántás közben talált egy római sírkövet. Egy római centurio feleségének volt a sírköve. Mi, gyermekként elkezdtuk kalapáccsal ütni-verní, szerencsére észrevették a szüleim és leállították a dolgot. Nagybátyám, aki történelemtanár volt, beszállította Kolozsvárra. A kő másfél méter magas, jelenleg is a kolozsvári múzeumban van.

Ez is inspirált bizonyos mértékig a pályaválasztásban, de az is – mint ahogy már említettem –, hogy Torda történelmi város volt. A középkortól kezdve több országgyűlést tartottak itt. A lakásunk közelében volt a fejedelmi ház, ahol kimondták a vallásszabadságot 1568-ban. De sorolhatnám még: a tordai hasadék, a Szent László mondakör, az Érchegység közelsége,

ahol nagy román tömegek éltek. Torda tranzit-város volt, ahol a hegyvidék eladta a termékeit, a Mezőségről pedig idehozták a mezőgazdasági terményeket. A város vegyes lakosságú volt, de magyar többségű. Az én gyermekkoromban még háromnegyede magyar volt. Aztán ott van még 1944 szeptembere, októbere, amely a magyar hadsereg legnagyobb sikere volt a második világháborúban. Rengeteg minden fűz ehhez a városhoz, ami erősen rányomta bélyegét a gyermekkoromra, a gondolkodásomra, érdeklődésemre.

– *Hogyan emlékszik az édesapjára?*

– Apám erős magyar szellemben nevelkedett, hátrahagyott naplójában leírja milyen tragikusan élték meg 1918-at. Elbocsátották az állásából, mert nem akart felesküdni a román államra. Csak Trianon után esküdött fel. Pénzügyi tisztviselő volt, a szakmáját kiválóan értette és nagyszerű matematikus is volt. Annak ellenére, hogy nem volt egy mai értelemben vett elit értelmiségi, része volt az akkori tordai polgári társadalomnak. Volt egy kaszinó, ahová minden héten eljárt, és onnan hozott haza folyóiratokat. Szerintem filozófus kellett volna legyen belőle – élete végéig dolgozott metafizikai írásain.

– *Hogyan emlékszik vissza iskoláira, tanáraira?*

– A református kollégiumban tanultam. Két dolog érdekelt: a történelem és az irodalom. Kiváló történelemtanárom volt, akit most már nem nagyon ismernek: Bíró Sándornak hívták. Az igazgató Göncz László volt, szintén történelemtanár és nagyszerű ember. A népi mozgalommal Nagy Géza hozott bennünket kapcsolatba. Nagyon kiváló tanári karunk volt. Hetven százaléka '45 után egyetemi tanár lett. Ott tanított Jancsó Elemér, Imecs Márton, aki a műegyetemre került, Tulogdi János, a kiváló földrajztudós, aki háborús sérülése ellenére is sokszor vitt bennünket kirándulni. Innen van az, hogy a mai napig természetjáró vagyok. Apám is 3-4 éves koromtól vitt rendszeresen kirándulni. Torda környéke tele van kirándulóhelyekkel.

– *Következtek az egyetemi évek.*

– A Ferenc József Tudományegyetemen működött a KENDESZ, a Kolozsvári Magyar Diákok Szövetsége. A mai napig őrzöm a jelvényét. Ennek volt egy elit csoportja, amit úgy hívtak: Március. Ez képviselte a népi irányzatot, és ez vitte volna tovább. A társaságot erősen megjegyezték, mert tudták, ellenállási góc lesz. Ezért lassan felszámolták. Amikor hazakerültem a fogságból, bekerültem a Móricz Zsigmond Kollégiumba. Népi kollégium volt, de nem kommunista. '47-ben végeztem, tehát már nem éltem meg azt a szakaszt, amikor vége szakadt a kollégium népi vonalának. A politikai átalakuláskor, 1947-48-ban a kollégium kommunista tagjai szép lassan átvitték az intézményt a kommunista pártba. A népi vonalas beállítottságú

embereket egymás után lehetetlenítették el. Engem például meghívtak tanársegédnek az egyetemre, de egy évig tartott, amíg – becsületére legyen mondva – Gaál Gábor intervenciójára kineveztek. A diákszövetség, ahol akkor már a kommunisták voltak többségben, ellenezte ezt.

– Ami a történelemtanítást illeti, a kommunista évtizedek alatt mennyire érzékelték a rendszer színeváltozásait?

– Itt a Bolyai egyetemre kell kitérni. A Bolyai, a jobboldali magyar társaság szemében kommunista fészek volt. A román pártállami kommunista hatalom viszont magyar nacionalista központnak tekintette. Azért is számolták fel. Ezt csak azért mondom el, mert mind a két oldal gyanúsna tartotta. Ez mindennél többet mond. Ha a magyar ultranacionalistáknak – csak azoknak nevezhetem őket – ez egy kommunista fészek volt, akkor hogy létezhetett, hogy ott komoly személyiségek tanítottak, mint például Jancsó Elemér? Vagy, hogy létezhetett történelem kar, ahol mégiscsak volt egy pár nagy nevű tanár? A magyar művelődést szolgálták, magyar témákat, művelődéstörténelmi, gazdasági, politikai témák művelését. Ezt én is éreztem, amikor a Wesselényi témát, ami számomra egy időben központi kérdés volt, félre kellett tegyem tíz évre. „Wesselényi egy románellenes magyar nacionalista volt” – ezt Xenopol dobta be a román történetírásba. És végig ez a vonal ment. Ezt még jobban felkarolták a Ceaușescu-korszakban. Tehát nyilvánvalóan nagyon erősen kihatott a tevékenységünkre a hatalom.

Az viszont kétségtelen, hogy voltak területek, ahol tudtunk dolgozni. Ilyen volt a művelődéstörténet, ahol teljes sorozatot csináltunk. Ahol minden jelentős magyar emlékiró, memoáíró, naplóíró vagy más személyiség megjelenhetett. A művelődéstörténet mellett nagy kedvencem volt még a gazdaságtörténet is. Ezek a témák kapcsolódást jelentettek a nyugati irányzatokhoz. Ceaușescu akkoriban igencsak hangoztatta, hogy ő mennyire modernizál, hogy európai, a nyugathoz kapcsolódik és nem egyértelműen szovjetbarát. Ebben a „zavarosban” mi még tudtunk dolgozni és tudtunk publikálni. Megtűrték bennünket. Engem a biográfiai műfaj érdekelt, a munkásságom jelentős része is ilyen jellegű. Rájöttem, hogy olyan személyiséget kell megeleveníteni, aki nemcsak a magyar történetírás és egész szellemiség szempontjából vezető személyiség volt, hanem a világ, az európai kultúra szempontjából is. Ekkor kezdtem el Kőrösi Csoma Sándort kutatni.

– Az ő személye nem volt vörös posztó a hatóságok szemében?

– Nem. Kőrösit elismerte a nyugati történetírás és nyelvtudomány – tibetista volt –, vele szemben nem volt semmiféle fenntartás. Legfeljebb az, hogy később voltak olyan ostoba firkászok, akik románnak nyilvánították...

– *Abban az időszakban Dózsa Györgytől kezdve nagyon sok magyart románosítottak.*

– Valóban volt ilyen tendencia. Igaz, az egyetemi státus azt már nem engedte meg, hogy Kőrösiből is románt csináljanak. Annál is kevésbé, mert székely volt... Sok tekintetben a magyarokat még rosszabb szemmel nézték mint a székelyeket. A székelyekről az volt a vélemény, hogy mégiscsak Mihai Viteazul szövetségesei voltak (nevet). Ez egy diverzió. Domokos Gézáékat állandóan figyelmeztettem erre, hogy vigyázni kell a székely történelmi vonallal, mert a vége az lesz, hogy a székelyek leszakadnak a magyarságról. Tehát a helyes az volna, hogy székely magyarokról beszéljünk, nem székelyekről. Mert, ahogy Kőrösi maga is írta a könyvében: erdélyi székely magyar. Volt egy-két román is különben, aki foglalkozott vele, mint tibetistával.

– *A rendszerváltástól napjainkig, hogyan alakult az ön történész pályája?*

– 1986-ban befejeztem az egyetemi karrieremet. Nem bírtam tovább lelkiileg ezt a kettősséget. A pártállam egyre jobban ráfeküdt a magyar értelmiségre. A rektorunk és tanszékvezetőnk nem bántott ugyan, de semmilyen körülmények között nem volt hajlandó minket előléptetni. 22 évig voltam előadótanár, akként is mentem nyugdíjba. De nem csak én. Öten voltunk: egy német, egy zsidó és három magyar. Egyikünk sem lépett előre. A másik a lelki presszió. A lányom orvos volt, panaszkodtam neki, hogy szúr a szívem. Azt mondta: ez a lelki dolgok miatt van. Nem bírtam fizikailag, lelkiileg azt a nyomást, aminek alávetettek. Nyugdíjba mentem és semmiféle panaszom nem volt többet a szívemmel. Tehát – sajnos – 1989-et, mint nyugdíjas éltem meg. Visszamentem óraadónak, de az már nem jelentett közvetlen befolyást az egyetemi életre. Több éve tanítom a Partiumi Keresztény Egyetemen a magyar civilizáció történetét. Kolozsváron pedig 15 évig a magyar szakosoknak adtam elő a magyar nép történetét. Ez a fő szakom, ebből doktoráltam. Ez a didaktikai vonal.

Ami a tudományos vonalat illeti, öt könyvvé érett kéziratom volt '90-ben. Az egyik a Bethlen Gábor, amit aztán '92-ben megjelentetett a Kriterion. Mikor a Fehér sorozatot már nem tűrte meg a román hatalom, az volt az elvárás – mert tudták, hogy gazdaságtörténettel foglalkoztam –, hogy valami ilyen természetű dolgot állítsunk elő. Megcsináltam hát az Erdélyi méheskertet. Bethlen Gábor azért nem jelenhetett meg, mert ő nem csak egy nagy formátumú erdélyi politikus volt, hanem összmagyarságban gondolkodott, magyar egységben, Magyarország egyesítésében. Ezt kiadni a rendszerváltás előtt semmiképpen nem lehetett. Az Erdélyi méheskert is megbukott. Azt kívánták tőlünk, hogy a helységneveket románul írjuk. Ezt nem vállaltam. Akkor Jenei Dezsővel elhatároztuk, hogy készítünk egy technikatörténeti kronológiát. Az egész egyetemes technika fejlődését, adatokban. Ezt is megcsináltuk – húsz mérnökkel. Akárhogy faricskálták és vágták,

igencsak magyar történelmi vonatkozású volt, és erről nem akartunk lemondani. Tehát ez is megbukott.

Volt egy másik kéziratom, amely most talán meg fog jelenni. Körmöczy János unitárius püspökről, aki Göttingában tanult, ahol Kőrösi Csoma Sándor is. Elkezdtem kutatni az unitárius püspökség levéltárában és kikerekítettem belőle egy könyvet. Körmöczy az egész felvilágosodott generáció ideológiáját, szellemiségét képviselte. Ez megint nem jelenhetett meg, mert ebben is tiszta magyar vonatkozású dolgok voltak. Akárhogy erőszakoltuk, Göttingában románok nem tanultak...

Az ötödik a Vass Pál-könyv. Az volt az első könyvem, 1968-ban jelent meg. Császári-királyi kapitány volt, akit kitettek a huszárhadseregből. Utána tisztviselő lett, majd '48-ban Bem kapitánya. Megjelent az első rész, a Kriterion kiadta, a második részt azonban már nem tudta vállalni.

– *Nem fárasztotta el a sok visszautasítás?*

– Tudja, hogy dolgozom? Úgy írok a mai napig is, mintha holnap megjelenne. Ez valahol bevált, mert nagy késéssel bár, 10-15 évvel később, de lényegében minden valahol megjelenik, tehát értékesíthető. A lényeg, hogy az ember ne adja fel! Ha feladta, akkor vége van. Megszűnik a kontaktusa a tudománnyal, a szakirodalommal, a kollégákkal. Akkor elsüllyed valahol, nincs finalitás és vége az egész pályafutásának, az egész életének.

Tanulmányköteteket is írtam. A legújabb a Gyulay Lajos naplója. Ez a szakemberek számára már unalmas, egy 140 kötetes napló. A magyar irodalom legterjedelmesebb naplója, amivel nem tudtak mit kezdeni. Szóvá tettem a Kriterionnál, az egyik szerkesztő azt mondta: „na persze, meg fogjuk jelentetni mind a 140 kötetet.” Ezzel el volt intézve a kérdés. Pedig okos ember volt, de nem látott kiutat ő sem. 2003-ban megjelent két kötetben Gyulay Lajos: Napló, 1848-49 címen. Már nem vagyok fiatal, de a Gyulay-kérdést nyilvánvalóan legjobban én ismerem. Vannak olyan fiatalok, akiket inspirálok, hogy foglalkozzanak ezzel, mert megéri az érdeklődést és fáradságot. Ez ugyanis egy páratlan kulturális kincs.

– *Mi a véleménye a dákoromán kontinuitás elméletéről?*

– Az erdélyi iskolával kezdődött, tehát az 1700-as évek utolsó negyedében. Ennek volt a teóriája a kontinuitás. A reneszánsz kori olasz tudósokra vezethető vissza, akik amikor megjelentek Mátyás udvarában, rájöttek arra, hogy a román hasonlít a latinhoz, illetve az olaszhoz. Akkor nem az etnikai, hanem a vallási kérdés állt a középpontban. Elkezdtek kutatni. Ezt újította fel később, a 18. században a latin iskola, amely világosan hirdette, hogy a románok a rómaiak leszármazottjai. Emiatt élesen szembekerült a magyar történetírással. De voltak magyarok is, akik ennek az elméletnek voltak a hívei. A vita akkortól vált élesebbé, amikor a románság politikai színpadra

lépett. A történelmi argumentáció a politikai törekvések mankója, segéd-eszköze volt. Ki volt itt előbb? Ki az óslakos? Azé az ország! Ez volt a központi kérdés.

– *Ön szerint mi a válasz?*

– Erdély nem a románoké, nem a magyaroké, hanem azoké a népeké, amelyek lakják. Együtt, valamennyiünké, akik itt vagyunk. A szászoké is, akik a politikai konjunktúra miatt elhagyták az országot.

– *Úgy tűnik, Romániában a rendszerváltás után is tabutéma maradt a kontinuitás kérdése.*

– Azért a román történészek között is voltak olyanok, akik megkérdőjelezték a kontinuitást. Például Petrovici, a szlávista. Most már vannak történészek is, akik megkérdőjelezzik az elméletet. Korábban szinte csak nyelvészek akadtak.

– *Ha valaki meg merte kérdőjelezni, az már hazaárulónak számított?*

– Feltétlenül! De '90 után egyre többen vannak, akik azt mondják: önmérsékletre van szükség mind a két oldalon, és nem kell kiélezní a kérdést. Hogy sportkifejezéssel éljek: nem sikerült még teljesen semleges pályán játszani e témában. Mind a két történetírás hazai pályán játszik, vagy akar játszani. De az európaiság ezt fel kell oldja. Aztán, hogy ne élezzék a két ország között a politikai ellentéteket, félretették ezt a kérdést. Van egy román-magyar történelmi vegyes bizottság, de ez soha nem tárgyalta a kontinuitást. Amikor Párizsban román történészekkel találkoztak az Erdély története szerkesztői, nagyon éles vita alakult ki.

– *A történelemkönyvekben azonban mind a mai napig ez az elmélet szerepel.*

– Tulajdonképpen mind a kettőben szerepel. A magyarok tagadják, a románok pedig vallják a kontinuitást, de egyik sem élezi.

– *Egy másik tabutéma: Trianon.*

– A magyar tankönyvekben '89 előtt „hangfogóval” kezelték Trianont. Ismeretes módon az internacionalizmus azt jelentette, hogy a magyaroknak lényegében hallgatniuk kell ezekről a fájdalmas kérdésekről. A nemzetiségi kérdés sem volt téma, egészen '87-ig. Akkor kezdte el Tabajdi és Pozsgay, és részben Glatz is ezeket a témákat feszegetni a Históriaiban. Addig ezek tabutémák voltak. Most tulajdonképpen lehetne róla beszélni, de ismeretes a Trianon-film által keltett reakció. A kérdésben nincs megegyezés a kétféle történetírás között – a mai napig sem.

– *Úgy tűnik, a román társadalom nincs kellően felkészülve arra, hogy egyáltalán szóba kerüljön Trianon.*

– Az, hogy levetítették a filmet, az előkészítéshez tartozik. Most már tudhatják, hogy miért olyan fájdalmas a magyarságnak Trianon.

Mint történész azt vallom: számunkra a két sorsdöntő csapás Mohács és Trianon volt. Függetlenül attól, hogy ez utóbbi kérdést nem vitatjuk, mert egy európaiag elfogadott álláspontból van szó. A nyugati közvélemény teljesen semleges a kérdéssel kapcsolatban, nem hajlandó tárgyalni róla. Tehát nem tartja aktuálisnak. A kérdést vitatni, szembefordulni az összes szomszéd állammal, és a nyugati államok vezetésével létrehozott trianoni és Párizs környéki békerendszerrel, rendkívül nehéz. Azt hiszem, világpolitikailag, nemzetközileg sem érkezett el az idő, hogy ezt a kérdést felülvizsgálják.

– *Románia az utolsó trianoni utódállam, amely megmaradt akkorának, amilyennek létrehozták. Az összes többi utódállam szétdarabolódott az idők során.*

– Nem maradt meg Románia sem, mert elcsatolták Beszarábiát és Dél-Dobruzsát, az úgynevezett Cadrilatert. Tehát Románia sem az, ami volt Trianon után. Ahhoz képest sokkal kisebb. Ne felejtjük el, hogy Erdély azért kényes kérdés, mert a kontinuitás Erdélyt tekintve a románság megszületése, bölcsője helyszínéül. Tehát számunkra rettenetesen fájdalmas kérdés e téma vitatása és megkérdőjelezése.

– *Ferber Miklós szerint a 20. századi politika fő nyertese Románia, mert ez az egyetlen állam, amely megkésztetette területét, és meg is tudta tartani azt. Erről mi a véleménye?*

– Erre roppant nehéz válaszolni. A román nemzetállam megszületésében Franciaország játszotta a vezető szerepet. A franciák juttatták a Trianonban megkapott területekhez. Ehhez hozzá kell tennünk azt is, hogy sajnos olyan területeket kapott meg, amelyen kétségtelen többségben volt. Ez nem vitás. Tehát Románia hivatkozhat arra, hogy olyan területeket kapott, amelyek román többségűek voltak.*

A román nemzetállam még nem született meg, amikor a többi már létrejött, a 19. században. Tehát a román nemzetállam létrejöttét egy megkésett folyamat befejezésének értékeli a román történetírás és politika. Lényegében Franciaország volt a fő szövetséges, és az is maradt. Az más kérdés, hogy azóta változott a nyugati közvélemény.

* Noha bizonyos területeken valóban a románság volt többségben, ne feledjük, hogy a jelentős nagyvárosokban a magyarság többsége számottevő volt, sőt, fél évszázados szisztematikus asszimiláció után még mindig vannak teljesen magyar falvak a Partiumban. És akkor még nem is beszéltünk a Székelyföldről. *(szerk. megj.)*

A csehek és a szlovákok voltak a monarchia legnagyobb nemzetiségei. Dualizmus volt, tehát egyik sem volt államalkotó nemzet. Bennük kiváló szövetségest talált a román külpolitika, amely a Nyugat egy részét, Angliát és Amerikát is meg tudta nyerni – nagy mértékben – a román törekvéseknek.

A román társadalomra és nemzetre kettősség jellemző. A vallása, a szó-kincse jelentős része, egyházi és műveltségi kultúrkör szempontjából a keleti világhoz tartozik. Tamás Lajos, a kiváló nyelvész, aki 14 nyelvet ismert, kimutatta, hogy 1790-ben a román szókincs több mint fele szláv eredetű volt. Majd egy olyan erős nyelvújítás kezdődött, hogy mára a román szókincs 80 százaléka latin. Ahogy a magyarok átvették a németektől, úgy a románok a franciáktól. És ez mind a latin szókincset gyarapította. De mindettől függetlenül nem vitás, hogy a román a latin nyelvcsalád része. A keleti vonal egy visszahúzó erő, amin most kezd felülkerekedni a román társadalom és politika. Nem akarom bántani az ortodox egyházat, de ez sok szempontból egy visszahúzó erő.

– *Hogy képes ennyit dolgozni, nyolcvan fölött?*

– Amikor hazakerültem a fogságból, 39 kiló voltam, teljesen leromlott egészségi állapotban. Öt vagy hat évig az egészségem helyreállításán munkálkodtam, közben volt egy tüdőbajom is, amivel fél évig szabadságon voltam. Minden nagyobb bajon túlestem. Azóta természetjáró lettem, és még tudok dolgozni a mai napig is. Minden vasárnap 10 órától – télen is, esőben is, sárban is – 10-15 kilométert teszek meg. Azt szoktam mondani: nem vagyok cukorból, nem olvadok el, ha jön egy eső. A lényeg az, hogy mozogjon az ember, kint legyen a természetben, és azt a szennyeződést, amit napról napra elszenvedünk a városban, eltávolítsuk a szervezetünkéből.

FÁBIÁN TIBOR

Csetri Elek (sz. 1924) történész, Erdély 17-19. századi szakértője, a kolozsvári Babes-Bolyai Egyetem tanára, a budapesti Eötvös Lóránd Tudományegyetem vendégtanára, az Erdélyi Múzeum című folyóirat felelős szerkesztője, a Magyar Tudományos Akadémia külső tagja és a kolozsvári Történelmi Intézet tagja.

Főbb munkái: *Tanulmányok az erdélyi kapitalizmus kezdeteiről* (társszerző, 1956), *Történelmi kronológia* (társszerző, 1976), *Erdély változó társadalma 1767-1821* (társszerző, 1984), *Kőrösi Csoma Sándor* (1984), *Bethlen Gábor életútja* (1992), *Együtt Európában* (2000).

Hatvan éves a zsoltárénekes

„AMIT HISZ AZ EMBER, AZT ÖRÖMMEL ADJA TOVÁBB”

Van egy anyanyelv, amivel mindenki rendelkezik és van egy „atyanyelv”, amikor Istennel beszélgetünk – vallja Dinnyés József daltulajdonos.



– Mikor jelent meg a hit első csírája az életemben és mennyire volt meghatározó szerepe a mindennapjaidban?

– Kezdjük a válaszadást a daltulajdonos szó vagy eltörlésével vagy megmagyarázásával. Az eltörlése a könnyebbik, hiszen már 1970 óta használom ezt a szót és akkor sutty, nincs többet. Egy összetett szó: azon dalok tulajdonosa vagyok, melyeket elénekelek. Ezeket hiszem, ezeket a szövegeket, ezeket a dal-
lamokat, és amit hisz az ember azt örömmel adja tovább. Az anyanyelvem a legfontosabb ehhez a munkához.

Gyermekkoromban a szegedi református gyülekezet énekkarában énekeltem. Egyszer átjött a plébános úr a nagy katolikus gyülekezetből és jó hangú

gyerekeket kért a református testvértől, hogy a nagy egyházi ünnepeken gazdagítsák a fiúhangok a kórusát. Ugyanis az ötvenes-hatvanas évek elejéig a szegedi katolikusság legalább annyira meg volt félemlítve, mint a reformátusság. De valami oknál fogva a református szülők nyugodtabb lélekkel adták hittanra a gyermekeiket, mint a katolikusok, akik lényegesen többen voltak és ma is többen vannak Szegeden. Így aztán átkerültem abba a gyülekezetbe, ahol atyának hívják az elöljárókat – hogy Lajos atya, Sanyi atya és így tovább. Ez nekem nagyon tetszett, hogy egy férfit atyának hívnak, mikor semmi szülői kapcsolatuk nincs vele. Mikor az anyanyelvről volt szó, akkor a hitem kifejezéséhez az atyanyelv szót használtam tizenévesen, majd később felnőttként is. Így vagyok én a hitem megjelölésével. Tehát az anyanyelv mellé tettem az atyanyelvet. Vagyis van egy anyanyelv, amivel mindenki rendelkezik, és van egy atyanyelv, amikor Istennel beszélgetünk.

Mikor már 20-25 évesen dalokat tanítottam a közönségnek a klubokban, akkor is az Atya nyelvét akartam sokszor odaadni az embereknek; illetve az emberi tulajdonságok közül azokat emeltem ki a dalaimba, amit a hit által nyertünk: ez a szeretet, az őszinteség, a nyíltszívűség, a kritika, amivel Jézus a tanításaiban illette tanítványait. Amikor pedig már kiforrott a repertoárom – ez úgy 26-28 éves korom közöttire érthető –, amikor a magyar költészet legszebb versei felé nézegettem, nem volt nehéz azt mondani, hogy ebben ott van az anyanyelvünk is és az atyanyelvünk is. Így jelölhetném meg a hitem forrását, köldökszinórját.

– Manapság ezt az úgynevezett atyanyelvet, a hitbeli üzenetet mennyire fogadják el és be az emberek, amikor a hazugság nyelve lett az irányadó és elfogadott?

– Az ilyen kérdésre a zsoltárok nyelvével kell válaszolni. A zsoltárok közel fele nem mondja ki, hogy a választott népről beszél, hanem egy vándorló, pusztai pásztornép erkölcsi és morális életéről szól, ahol vannak gondok és örömek. Ha a többit vesszük, ott már egy kimondottan népcsoportot jelölő életformáról beszél, ahol így vagy úgy kell viselkedni, ha már ott vagyunk. Ha erről a morális és erkölcsi életéről idézek a ma élő embereknek, akkor a nemzet megjelölése nélküli zsoltárokkal teszem azt, s rögtön éreznük kell, hogy a magyar nemzet is pásztornép volt valamikor, s ugyanúgy kereskedett, mint az a valamikori nép, akiről Dávid és társai is beszéltek. Rögtön éreznük kell, hogy a gyökereink ilyen mélyen vannak: az ókori időkbe visszavezető erkölcsös, morális tanulságokat kell figyelembe venni és nem a napi morális rendszabályokat követni, mert azok mind-mind ember által létrehozott törvények, és azokat mindig meg lehet változtatni. Mint ahogy a mai napig a szemünk előtt változtatnak törvényeket azok a hatalmaskodók, akiket erősen kritika elé kellene állítani. Az ősi törvények, az erkölcs és a morál Istentől eredő törvények, azok amelyek a Zsoltárokból vannak. Azok a hitvalló magyar költők, akik erre figyeltek valamikor, Szép Ernő, Ady Endre, Nagy László és a régiek is természetesen erre figyeltek, ők is ezt a forrást találták meg. Azok a hallgatók, a közönség sorában ülő emberek, akiket valaha egyszer is megérintett Isten igazsága, ők már értik miről beszélek. És ilyen ember nagyon sok van.

– Mennyire fontos, hogy az énekmondó azonosulni tudjon a zsoltáráróval?

– Nem vér és test ellen kell harcolni, hanem a lélek templomát építeni. Ha ennek tudatában van a hallgató, akkor már könnyű. Ha nem, akkor azt az előadás közben lehet érezni, látni. Ilyenkor mondani kell olyan példabeszéd erejű mondatot vagy összekötő szöveget, amiben felhívom a figyelmet, hogy vele is ugyanez történne, ha ebbe a helyzetbe kerülne, és biztos, hogy került is már, mert mindenki, aki él és mozog és emberi kapcsolatokat épít ki, munkahelye van stb., előbb-utóbb eljut olyan

helyzetbe, amire a zsoltáríró példája illik. Egy apró példát hadd mondjak – nem az én találmányom, más figyelt fel rá –, miért pont a 80. zsoltárt énekelték a világosi mezőn a magyar honvédek, amikor a fegyvereket tették le? Azért mert azt mondja a zsoltár első versszakának utolsó előtti sorában, hogy: Uram, jelenjél meg világosan. Az egyik legnehezebben énekelhető zsoltár és lám milyen egyszerű, hogy azok a honvédek ezt éneklék és ezzel kérik Isten igazságának a megjelenését ott a helyszínen, mert tudják, hogy utána a kor szokásainak megfelelő bánásmódban részesülnek majd.

– *Az énekmondó mennyire számít idegennek, utolsó sarjnak, kései prófétának a mai elidegenedett világban, amikor az értékekre kevésbé van szükségük az embereknek? Mennyire érzed idegennek vagy egyedül magad ebben a közegben?*

– Amikor a 16. század és a 17. század első felének énekeit mondom, akkor derül ki, hogy hiába a történelmi ismeret, ha nem tudják a nézőközönség soraiban ülő emberek, hogy mi a különbség a katolikus, lutheránus és református felekezet között. Mikor Magyarország állapotáról eléneklek három prédikátortól egy-egy éneket, bemutatva, hogy a római katolikus Krisztus kard által való segítségét kéri, a lutheránus gondosan elmond minden érvet amellet, hogy Isten ítélete igazságos lesz, csak élje tovább az igazság felé vezető út törvényeit, a református pedig, mint valami jogász felsorolja, hogy mennyi érv szolgálja az ő igazságát, amit Isten pecsétel meg – akkor jönnek rá a katolikusok arra, hogy bizony hányszor keres közvetítőt Isten segítségéért, a lutheránus hányszor próbálja végigszenvedni, hogy eljusson az isteni igazság pillanatához és a református hányszor magyarázkodik, hogy eljusson ugyanehhez. Az emberek olyan távol kerültek az ilyen ismeretszerzéstől, mint Makó Jeruzsálemtől, mert elolvassuk a ragyogó Maupassant novellákat, a kiváló Illyés verseket és a szebbnél szebb alkotásokat, de a hitre is szükség volna, hogy támogassa az igazságosságot, hogy támogassa a szépséget, mert az is Istentől van.

– *Manapság jóval kevesebb istenes vers születik, mint akárcsak egy évszázaddal ezelőtt. A mai költők már kevésbé fordulnak Istenhez?*

– A vidékiek, a falusi származású költők ma is pontosan tudják, ha a paraszttudvaron a szekér mély nyomot hagy a sáros udvaron vagy a kifelé vezető úton, ez azt jelenti, hogy a kocsi jól meg van rakva gyümölcssel, tojással, élőjószággal. Ladányi Mihály dévabányai költő ezzel a képpel mutatja meg, hogy ha mély ez az árok, akkor a parasztember gazdag, jól megy a sora, Isten megsegíti. A városi költő már emberek közötti kapcsolatrendszerben gondolkodik, méghozzá azon, hogy ha ő jó és a másik is jó, akkor abból hasznos kapcsolatok születnek. Vagy pedig éppen a felháborító, emberek közti küzdelemhez kéri Isten segítségét. Ez a városi költő Döbrentei Kornél, aki azt kérdi: hová hátráljunk tovább? Már az

anyaméh faláig hátráltunk, annál messzebb már nem tudunk visszamenni. Innen kell elindulnunk.

– *Ami a világirodalmat illeti, ezen a téren tettél-e kirándulást az énekmondásban?*

– Csak olvasója vagyok a világirodalomnak. Nem tudom elénekelni más népek hasonló gondolatait, mert nem ismerem ezeket a nyelveket megfelelő szinten, bár több nyelvhez közel állok. Nem tudom érzelmileg, csak értelmileg felfogni ezek mibenlétét. A nagyszerű műfordítók írásai közül azokat tisztetem, akik arról írnak, amik velünk is előfordulhattak volna. Például most maradjunk egy amerikai fickónál, aki hasonló műfajt képvisel, hiszen korunk krónikása: Bob Dylan. Ez a nagyszerű amerikai költő, aki emellett gitáros-énekes, ragyogóan leír mindent, aztán a műfordító elem teszi a fordításokat és 10 százalék marad, ami ránk is tartozik. Az én életemben mindig meghatározó törvény volt, hogy csak azzal foglalkozom, ami rám is tartozik, valamint közvetlen környezetemre. Sok énekes a kollégák közül a leghíresebb dalokat adja elő angolul vagy éppen már magyarul is, de a szövegéhez, a tartalmához semmi köze a hallgatóságnak. Én meg igyekszem azokat a dalokat kiszemezgetni Bob Dylan műveiből, amit ha itt élne velünk Magyarországon, akkor is megírhatta volna.

Kimeríthetetlen módszertani anyagot mutat a zsoltárok sokasága a jelenről való gondolkodásunkban. Közhelyszerű mondat, szónokok nagyon szeretik hangoztatni: a leghosszabb út is az első lépéssel kezdődik. A legnagyobb gondolat is a tapasztalással kezdődik. Ez az én énekmondói fundamentumom, amit – mivel idén lettem 60 éves – át szeretnék adni. Ezért szabadiskolát hoztam létre, hogy minél több embernek átadhassam a magyar történelem tapasztalatait, ezen belül Isten igazságát, évszázadról évszázadra. És amikor eljutunk odáig, hogy mi miért történhetett velünk, akkor már rögtön gondolkodhatunk a jelenről, hogy legyen holnapunk. Például a 18. század 11-es évében Rákóczi függetlenségi háborúja megszakad, jön az osztrák uralom és akármerről olvasom a 18. század irodalmát, csak az 1770-es években jelennek meg ismét a Rákóczival kapcsolatos költemények. Addig mintha nem is lett volna a földkerekségen Rákóczi fejedelem, Tököliről nem is beszélve. Aztán a sok-sok elhallgatás egyszer csak Csokonaiban, Pálóczi Horváth Ádámban, majd később másokban előjön és megszületik a 19. század reformkora, a nemzetet fölemelő közös akarat. Ilyen az irodalmunk, ilyen az életünk, ha nem volnának történelemkönyvek, akkor a magyar költészet alkotásaiból meg lehetne fogalmazni a teljes, igazi magyar történelmet.

FÁBIÁN TIBOR

KÁNYÁDI SÁNDOR

***Isten
háta mögött***

*üres az istálló s a jászol
idén se lesz nálunk karácsony
hiába vártok
nem jönnek a három királyok*

*sok dolga van a teremtnének
mindenkivel ő sem törődhet
messzi a csillag
mindenüvé nem világíthat*

*megértjük persze mit tehetnénk
de olyan sötétek az esték
s a szeretetnek
hiánya nagyon dideregtet*

*előrelátó vagy de mégis
nézz uram a hátad mögé is
ott is lakoznak
s örülnének a mosolyodnak*

JEGYZET



Az elfelejtett Isten

Minél több destruktív szektáról, ezoterikus, okkultista tanról, szinkretikus összefonódásról hallok, annál jobban megbecsülöm a hit ajándékát. És az istenfélelmet. Nem a Tőle való rettegés félelmét, hanem az Őt kereső, az Isten közelségében megnyugvást találó félelmet, az Ő távollététől tartó félelmet. Olyan ajándékok ezek, amik a mélységben is ott parázslanak az elvadult, elárvult lélekben.

A szomszéd néni azt mondja: ő nem hisz. A férje vezető pártfunkcionárius volt, az ateizmus volt a vallásuk. Egyik nap magából kikelt képpel szidja a katolikus rádiót, mert az általa hallgatott magyarországi kereskedelmi adókat tompítja. Szó szót követ, kiderül, hogy nem is a zenéért kedveli, hanem mert „vannak benne jóslások, meg ilyenek”. Olyan ez, mint amikor lehull a lepel. A sátán annyi ruhát felöltött már, miért ne venné fel az ateizmus tudományosnak, modernnek és haladónak tűnő loboncát?

Pedig az ember nem tud nem hinni. Ezért tömi magát szellemi, lelki pótlékokkal. Olyanokkal, amik mérgeznek. A dohánytermékekre öles betűkkel, hatalmas gyászkeretben kiírják ugyan, hogy öl, rákot okoz, lerövidíti az életet, de a szellemi károkozók vígan hirdetik magukat. Sehol egy figyelmeztető jel. És honnan is tudhatná az, akik köré ravaszul keresztyén terminológiával, templomokból ismert szavakkal szőnek mérgező hálót, hogy ez a hit nem az a hit. Hogy ez az út, nem a Krisztus útja, hanem a Hitetőé.

Egy másik ismerős, másik példa. Nincs idő templomba menni, mert sok a dolog.

Csak arra van időnk, aki fontos nekünk. A rokonokra, az ismerősökre igyekszünk időt szakítani. Ha Istent „nem jelöltük be” az ismerőseink közé, ha számunkra Ő az ismeretlen isten, miért is keresnénk a társaságát. Nem tartjuk elég érdekesnek sem. Mert az egyszerű és igazi helyett, inkább kellene a csillogó-villogó pótszerek. Mert ez a kor ezt ajánlja és ezt tartja érdekesnek, értékesnek. Erre hívnak fel a postaládánkba tett szórólapokon, kedvenc magazinunk trendiként hirdeti a jóslást, mint valami érdekes kikapcsolódást.

Pedig szeretünk mérlegelni, okosnak, elemzőnek látszani. Megválogatjuk, mit veszünk a szánkba, alaposan utánanézzünk, mit tartalmaz az üdítő, amit iszunk. Tartunk az egészségtelen, káros anyagoktól, a mű-ételektől, a semmi természetes anyagot nem tartalmazó édes löttyöktől, miközben a szellemi-lelki kaput tágasra tárjuk s mindent beengedünk. Sőt, a másságkultusz jégében: minél másabb, annál érdekesebb.

Az elfelejtett Isten türelmesen vár minket. Visszavár a disznókonda és a vályú mellől is. Visszahív az okkult hatások fertőzésétől. Jó hírt mond – a sok önmagát súlyosnak és mérvadónak hirdető híresztelés mellett is.

Igéje és igazsága megmarad, miközben a hitetők és vallásalapítók porladnak.

FÁBIÁN TIBOR

Kapu



Szeretem a képes beszédet, így aztán mindig igyekeztem dolgainkat, helyzetünket hasonlítani. Most is ezt fogom tenni.

Erdélyi közéletünkben mindig úgy képzeltem el református egyházunkat mint a szülői házat. Egyház, szülői ház... tán jól is hangzana!

Ez a ház bocsátotta útjára elsősülött fiát. Feltette, óvta, sokáig elkísérte.

De az önállósodott az új világban, más lett a felfogása, alkalmazkodott kör-

nyezetéhez, eredményeket ért el. Időnként haza is küldött egy kis pénzt, az otthoniakat támogatni.

Ez a világ rendje, hagyhatnánk jóvá.

És tényleg ez történt! A templomokban létrejött az érdekképviselési szövetség. Vallotta, hogy a szülői ház fenntartása, az ahhoz való hűség mindig életcélja lesz.

De messzire került, idegen földre, Bukarestbe. Önállósodott, más lett a felfogása, alkalmazkodott környezetéhez. Ez a világ rendje, hagyhatnánk jóvá.

A szülői házban aztán felnőtt egy kései gyerek. Őt már figyelmeztették: legyen hűséges, ne legyen törvény, hogy a szülő arra való, hogy amíg él adjon, ha meghal pedig hagyjon.

A kisebbik is elindult a nagyvilágba. Ugyanazon az úton, mint a nagyobbik. Valahányszor találkoztak mindig elmondták, hogy csak jót akarnak, mindig hazagondolnak.

De egymás háta mögött mást beszéltek. A nagyobbik vádolta a kisebbiket, hogy a szülői házban elkényeztetették, jobban szeretik, pedig ő a család-fenntartó, éppen eszébe jutott a legutolsó küldeménye.

A kisebbik sem hagyta magát. Elmondta, hogy becstelenség felhánytorgatni azokat a pénzeket, hisz nem áldozathozatal volt. Inkább azt kellene nézni, hogy a szülői ház mennyire megkopott, már nincs kerítése sem, csupán a kapu áll úgy ahogy.

A nagyobbik visszatromfolt. Nem igaz! A szülői ház soha ilyen jól nem állt. Ettől kezdve a vitát már nem lehetett követni. Mindkettő a maga igazát bizonyítandó, berontott a kerítés helyén a szülői házba egymásnak mutatni: jó, nem jó, kopott, nem kopott stb.

A szomszédok felfigyeltek. Tényleg nincs kerítés! Elkezdtek ők is bejárni!

Pedig a rozoga kapu még ott van! Aki ott jön, arra áldás! Aki ott távozik, arra béke!

FORRÓ LÁSZLÓ

Az időben

„Taníts minket úgy számlálni napjainkat, hogy bölcs szívhez jussunk” – kiált fel a zsoltáros (Zsolt 90,12). Bölcsen vagy balgatagon, számolva vagy számolatlanul – telnek napjaink, fogy az időnk. Agyoncsévelt gondolatok ezek, beszélni is nehéz erről, mert amit az ember mondhat, az már kigondolt gondolat, klisé és banalitás: a szomorkás szavak mögött felcsillannak a múltó évszakok, a fehéredő hajszálak, a feledés és a megkopás, s az Új mögött zsugorodó emlékek, a kedvesen fájó múlt.

Mindnyájan érezzük az idő múlását, és néha elgondolkodunk ezen, ahogy a letűnt korok emberei is elmerengtek a megfoghatatlan időn. Naptárakat gyártunk, mint évezredekkel ezelőtt az ókori egyiptomiak vagy a rómaiak; neveket adunk a napoknak, a hónapoknak, mint a hűséges kutyáknak, de hiába szólítjuk néven: nem jönnek, ha hívjuk – s elmennek, ha marasztalnánk is őket. Néha örömet hoznak, máskor bénító kudarcokat: ahogy a Magasságos Isten adja. Megszámozzuk az éveket, mint a börtönben a foglyokat, de az időt nem fékezhetjük meg, csak méricksélhetjük gyarló eszközeinkkel: pontatlan naptárainkkal, késő vagy siető óráinkkal.

Az időt csak mérhetjük, de nem adagolhatjuk; feltérképezhetjük, de irányt nem szabhatunk neki. Kitölthetjük és elpazarolhatjuk, rendelkezhetünk benne, de nem felette. Tudjuk, hogy mennyi az idő, de nem tudhatjuk, mennyi időnk van. Nincs időm, mondja a mai ember. Mert nincs idő imára, templomra, olvasásra és szeretetre, nincs idő egymásra. Pedig ideje mindig volt az embernek, csak amíg a régiek éltek vele, ma „kihasználjuk”, versenyt akarunk futni a pillanattal, és nevetségesen alulmaradunk.

Nincs időd, de a napokat számlálod. Számon tartod, mint egykor a piramis-építők, vagy az azték Nap-kő faragói, Stonehenge építői, az almanjakot (időtáblát) készítő arabok (innen ered az almanach kifejezés), vagy a babiloni csillagászok. De nem lényegtelen, sőt sarkalatos kérdés, hogy mihez, vagy kihez viszonyítjuk az időt. A történelemben voltak időszakok, amikor egy nagy történelmi esemény, vagy a király uralkodásának kezdete jelezte az időszámítás kezdetét. Mi, keresztyének, Krisztus születésétől számoljuk az éveket: idén az Úr 2009-ik évében várjuk a bölcsőbb szívét és a kegyelmes Isten áldását.

Ezelőtt húsz-harminc évvel persze nem beszéltek erről, hanem azt mondták: időszámításunk szerint, vagy után. A kereszténységet idejétmúlt-nak tartó ateista-kommunista rendszer is tragikomikus módon Isten fiához mérte (feleslegesen hosszú) éveit, csak megpróbálta elfeledtetni az emberekkel, honnan is jön az időszámítás kezdete. Sokan ma is azt hiszik, hogy ez valamiféle történészi találmány. Újra meg kell tanulni helyesen mondani: Krisztus előtt, vagy Krisztus után. Vagy ha ez nem tetszik, akkor használ-

junk valamilyen más naptárt, hiszen a világon ma is különféle időszámítást használnak a nem keresztyén népek.

Sötét évek jutnak eszembe: gyakori áramszünet, petróleumlámpa mellett forgatott Előre-kalendárium, aminek az első lapját, a minőségi papírra nyomott, erősen retusált Ceaușescu-képet szabad volt kitépni. Apró táskarádió, amin riasztó hírek recsegték a nyolcvanas évek végén. Pionírnyakkenődő, kelletlenül énekelt Treicului, fekete-fehér televízió, ahol unalomig közvetítették az ország első emberének értékes látogatásait és a fárasztó kongresszusokat. Emlékszem az élelmiszerjegyekre, a kipurciózott kőkemény kenyérre, és hogy édesapám titokban vitt templomba. Aztán emlékszem a képernyő előtt rettegve végignézett forradalomra – húsz éve volt –, és máig borzongva gondolok arra, hogy azt sokan élesben éltek végig, sőt sokan életüket adták egy szebb jövő reményében, megunva a nyomort és az állandó hazudozást, a szellemi kalodát és sokak által igazságtalanul visszasírt diktátor véres átokfutását. És undorral gondolok arra, hányan húztak később hasznát ebből a zavaros kilencvenes évek elején, s hogyan mentették át a hazugságot, a népbutítást az örök köpönyegforgatók, hogyan lettek hősök a nímándokból és kisemmizettek a mártírokból.

De ezek mégis más idők. Már azok is felnőttek, akik ebben a posztkommunista, vadkapitalista, neoanalfabéta világban születtek. A leírt, kimondott szónak ma már nincs akkora súlya, de még van író és olvasó ember. Ezt a kalendáriumot sem úgy forgatjuk, mint a '89 előtt magyarul megjelent könyveket, újságokat, mert nem éhezünk úgy az írott szóra: a fiatalok az interneten böngésznek, a forradalomkor eszmélő korosztályomból sokan (akik itt maradtak) új rabszolgákként betegre dolgozzák magukat, hogy meglegyen mindaz, amit ma szükségesnek ítélünk: lakás, autó, kényelem. Az idősebb nemzedék pedig a régen olvasott könyvekhez méri, amit ma olvas, és gyakori a bíráló: nem alaptalanul. Mert nem csak az olvasók fogtak meg: kevés a magyar református író, teológiai szerző, korszerű kérdésekkel foglalkozó keresztyén magyar gondolkodó. Pironkodva gondolunk arra, mennyire elcsökevényesedett egyházi irodalmunk.

Mindez nem az időn múlik. Vannak napjaink, és ha Isten nem nézi bűneinket, még lesz időnk szavakba foglalni, papírra rögzíteni mindazt, amit tanítani akarunk, amit hiszünk, érzünk és gondolunk, lesz még időnk napokat számolni, és a percekét Isten dicsőségére, embertársaink javára felhasználni. Csak az Úr hallgassa meg a fohászunkat – és adjon az új esztendőben is bölcs szívet, a jövőben bízót, a múltból merítőt, de a jelenben szárnyaló lelket.

WAGNER ERIK

SZILÁGYI DOMOKOS

Kyrie

*Könyörülj rajtam, Uram, mert ellankadtam,
gyógyíts meg engem, Uram, mert megháborodtak
csontjaim! (6. Zs. 3. v.)*

*Mint Krisztus, midőn született,
a nem-sejtett feszületet
bömbölve már mint csecsemő –
sírok befelé – engem, ő,
a cserbenhagyó, hűtlen
– hisz nem vagyok büntelen –
eléget – éget szüntelen;
ó, mennyi, mennyi bűn terem
egünk, lelkünk, szívünk alatt –
hogyan fiainknak is marad
s unokáink fiainak.*

Fárasztó volt a mai nap.

*S most sírom a feszületet
– egy hosszú, sejtetlen tusa
bömbölő kicsi Krisztusa,
– akkor, midőn megszületett.*

AZ IGE ÜZENETE

A Bibliaolvasás fontossága

Textus: 1Thessz 5, 26

Bibliaolvasás (lectio): 2Kráonika 34,14-21

Kedves Testvéreim!

A mai igehirdetés a vasárnap délelőtti istentisztelet egy fontos eleméről, a bibliaolvasásról szól. Emlékszem, hogy ezelőtt mintegy ötven évvel László Dezső nagytiszteletű úr a Farkas utcai gyülekezetben hónapokon keresztül magyarázta az igehallgatóknak a református istentiszteleti rendtartás egyes részeit. Rendkívül világosan és szemléletesen fejtette ki a Szentírás és a keresztyén teológia tanítása alapján az istentiszteleti cselekvések jelentését, azzal a céllal, hogy a gyülekezet tagjai minél tudatosabban vegyenek részt azokban. A felnőttképzésnek egy bizonyos formája volt ez az ötvenes években, egy olyan időben, amikor az egyházi sajtó a minimális szinten mozgott. Ma újra időszerű egy ilyen tematikus sorozat megtartása, mert néhány évvel ezelőtt új istentiszteleti rendtartást fogadott el Zsinatunk, és jó ha a gyülekezet megismeri hitéletünk legfontosabb elemeit.

A bibliaolvasás mind az ószövetségi, mind az újszövetségi időben fontos része volt az Isten színe elé sereglett gyülekezet szertartásának. Az istentisztelet mindig a mennyei Atya és a hívő ember találkozását jelentette. Isten megszólította az embert, aki engedelmesen válaszolt erre a hívásra. A szent sátorban, a közösség házában, vagy később a zsinagógában egy párbeszéd jött létre a mindenható Úr és a benne hívők között. Isten az ő akaratát a törvényben, később a próféták és az apostolok irataiban jelentette ki. Amikor az istentiszteleten felolvastak egy kijelölt részt az ószövetségi iratokból, mindenki úgy hallgatta, mint az élő Isten beszédét. A keresztyén gyülekezet ugyanúgy tekint a Bibliára, mint az Úr kijelentett szavára, mely ma is megszólítja, ma is válaszadásra hívja a jelenlevőket. A felolvasott Igében egy olyan esetről hallottunk, amikor Pál apostol arra kéri az olvasókat, hogy levelét olvassák fel a thesszalonikai gyülekezet minden tagja előtt. Nemcsak kéri, hanem követeli, hogy mindenki vegye tudomásul tanítását, a kegyes életre néző buzdítását.

Mit jelent ez? Azt, hogy a keresztyén egyházban az ószövetségi iratok mellett először az apostoli leveleket, később a Jézus Krisztusról szóló evangéliumokat is úgy olvasták, mint Isten beszédét, melyből a gyülekezet megismeri üdvösségre néző akaratát. Így alakult ki az első évszázadokban az újszövetségi könyvek gyűjteménye, melyet mind a keleti, mind a nyugati egyházakban kanonikusnak, azaz isteni eredetűnek tekintettek. A kolossébeliekhez írott levelében Pál arra kéri a gyülekezet vezetőit, hogy a nekik címzett episztolát a szomszédos Laodiceában is felolvassák, mert körlevélről

volt szó, mely nemcsak egy gyülekezet életére vonatkozott, hanem általános jellegű volt, ily módon a mindenkori keresztyének épülésére és vigasztalására szolgált. Természetesen minden levélnek, bibliai könyvnek megvan a sajátos időszerűsége, akár hitbeli, akár erkölcsi vonatkozásban.

Pál apostol, amikor a thesszalonikai tanítványoknak írta a levelet, akkor az ő valóságos élethelyzetükre gondolt és a közösségükben felmerült kérdésekre válaszolt; közelebbről a Jézus visszajövetelére és a kegyes életfolytatásra vonatkozó problémákra. Levelét munkatársaival együtt írta, akik ismerték az olvasókat, azok gondjait, akik az apostol távozása után visszamentek a már megalapított egyházközségbe és folytatták a megkezdett tanítói, pásztori, lelkipásztori munkát. Most ők voltak azok, akik Jézus Krisztus életéről és szabadító tetteiről bizonyosságot tettek. Ők vigyáztak a keresztyén tanítás tisztaságára azokkal szemben, akik téves tanokat hirdettek Jézus Krisztus visszajöveteléről, a gyülekezeti élet rendjéről, a családi és a közösségi élet megszenteléséről, az örök életről, a halottak feltámadásáról.

Mi volt Timótheus, vagy Silvánus tanításának az alapja? A válasz egyértelmű: Pál apostol tanítása, mely a szóbeli igehirdetésében állt előttük. Miután újra találkoztak és beszámoltak a gyülekezet életéről, gondjairól, szenvedéséről, hitre néző kérdéseiről, az apostol levél formában válaszol ezekre, azzal a céllal, hogy kiegészítse hitük hiányosságát. Pál a levél által irányt kívánt mutatni a makedóniai egyház növekedésének. A thesszalonikai gyülekezet fejlődése attól függött, hogy meghallgatják-e az apostol tanítását, és elfogadják-e intéseit. Ezért esküformával is követeli a tanítványok vezetőitől, hogy olvassák fel a levelet minden szent atyafi jelenlétében. Pál levelei így nyertek tekintélyt az első századi keresztyén közösségekben az ószövetségi iratok mellett, így váltak az újszövetségi kánon szerves részeivé.

A második thesszalonikai levélben arról olvasunk, hogy a tévtanítók közül valaki Pál nevében levelet írt a gyülekezetnek, melyben félre akarta vezetni az olvasókat Jézus visszajövetele kérdésében, azt állítván, hogy az ítélet napja már itt van, a feltámadás már megtörtént, már eljutottunk a teljességre. Tehát a jövőtől már semmit nem lehet várni. A tisztázás céljából az apostol még egy levelet írt, melyet saját kezével szignált, hogy ne tévessze meg őket senki.

Vajon van-e időszerűsége ennek a jelenségnek a mai gyülekezet számára? E kérdésre igennel felelhetünk. Ma is sok hamis tanító azzal lép fel, hogy kijelentést nyert a Szent Lélektől az utolsó ítélet napját illetően. Sok hiszékeny ember elfogadja ezeket az álprófétákat, és isteni igazságnak tekintti tanításukat. Sokan tudományos köntösbe öltöztetik véleményüket, hogy meggyőzőbb legyen állításuk. Sajnos, az írott és elektronikus sajtó felkapja ezeket a féligazságokat, és hetek, hónapok alatt világgá kürtölik azokat. Gondoljunk csak a Da Vinci-kód című regényre, vagy a Júdás evangéliuma körüli hírverésre. Mindkettő második századi apokrif, azaz rejtett iratok feljegyzéseire támaszkodik, melyek az emberi fantázia szüleményei, és a korabeli keresztyének kíváncsiságát akarták kielégíteni, akár Jézus, akár Mária Magdaléna vagy Júdás személyét illetően. Sok ilyen és ehhez hasonló

irat született. Ezeknek értékét csak a kanonikus iratok alapján lehet megítélni, melyekben Isten kijelentése áll előttünk.

Ügyelnünk kell azonban arra, hogy ne essünk azon amerikai fundamentalista egyházak hibájába, akik azt állítják, hogy a Szentírás történeti és természettudományos feljegyzéseit szó szerint kell értelmezni. Már a reformátorok felismerték, hogy a szentírók a saját koruk nyelvén, irodalmi eszközeivel, természetismeretével és világlátásukkal tesznek bizonyosságot Isten teremtető, gondviselő és megváltó munkájáról. A Biblia nem tudományos ismerettár, hanem az Isten üdvözítő cselekvéséről szóló feljegyzés az ószövetségi nép, Jézus Krisztus és a keresztyén egyház életében és történetében. A próféták és az apostolok a hit szemével látták Isten nagyságos dolgait és a Szent Lélek vezetésével tettek bizonyosságot ezekről a Szent iratokban. Ha nem látjuk meg a Szentírás e sajátosságát, akkor könnyen félreérthetjük annak mondanivalóját.

E kérdések tisztázása után térjünk vissza a bibliaolvasás istentiszteleti módjához.

Nézzük meg, hogy miként történt, milyen sorrendben, milyen szempontok szerint a bibliai könyvek felolvasása? A zsinagógához hasonlóan, a keresztyén templomokban fontos helyet kapott az úrasztala előtt elhelyezett két emelvény. Az egyikről az ótestamentumi, a másikkól az újtestamentumi szakaszt olvasták fel a lektorok. Az egyes szakaszokat nem esetlegesen jelölték ki az illető ünnepre vagy vasárnapra, hanem egy bizonyos sorrend szerint, mely tekintetbe vette az üdvtörténeti eseményeket. Egyik hagyomány szerint ezeket Jeromos egyházatya és bibliafordító állította össze a negyedik században, a másik szerint Nagy Károly császár idején készítette egy diakónus a nyolcadik században. Ezeket az olvasmányokat először rövid magyarázattal látták el, amint az a zsinagógákban történt. Erről a gyakorlatról mind az evangéliumok, mind az apostolok cselekedetéről írott könyv beszámol.

A reformáció egyházai közül a lutheránus felekezet vette át ezeket a középkori perikopákat, mint kötelező igehirdetési alapigéket, bibliaolvasási leckékről azonban nem gondoskodott, csak javaslat formájában. A Zwingli és Kálvin nyomdokain járó református egyház elutasította a kijelölt igeszakaszokat és szabad textusválasztás mellett döntöttek. A zürichi reformátor istentiszteleti rendjében nem találkozunk olyan bibliaolvasással, melyet nem kísér magyarázat. Kálvin ezzel szemben a strasbourgi évek alatt megtartotta ezt a gyakorlatot, és Genfben is be akarta vezetni. Ott azonban kénytelen volt elfogadni a Farel Vilmos által bevezetett hagyományt, mely nélkülözi a lectiót.

A holland történelmi egyház nem követte a genfi istentiszteleti rendet, a francia és a skót református egyházakhoz hasonlóan egyre nagyobb helyet szentelt az önálló bibliaolvasásnak. A legnagyobb teret a bibliaolvasás az anglikán egyházban nyert, ahol majdnem kiszorította az igehirdetést. Az istentiszteleten három szentleckét olvasnak fel a Zsoltárokból, az Újszövetségből és az Ószövetségből.

Hogyan alkalmazták a magyar református egyházban a reformátorok gyakorlatát ebben a vonatkozásban? A feljegyzések szerint kezdetben szokásos volt a bibliaolvasás. Később – a svájci reformátorok hatására – kiszorult a vasárnapi alkalmakról. A protestáns ortodoxia korában a 17. században azonban újra bevezetik. A Geleji Kánonok előírják, hogy a hétköznapi istentiszteleteken az imádság után olvassák fel a kijelölt szakaszt, reggel az Ó-, és este az Újszövetségből, folyamatos módon. A 19. században már fellazul ez a rendszeres gyakorlat, csak a vasárnap délutáni órában találjuk meg, sokszor a kátémagyarázás helyett iktatják be, de nem minden gyülekezetben. Volt ahol ez nem is az istentisztelet keretében történt, hanem két harangozás között, amíg a hívek összegyűltek. Megtörtént az is, hogy a harang félbeszakította a felolvasást a szakasz közepén. Mindez jellemző a szabadelvű korszak felületes hitéletére.

A 20. század egy új szellemet hozott ebben a vonatkozásban is. Az erdélyi egyházkerület újra bevezeti a bibliaolvasást a hétköznapi istentiszteleteken a könyörgés előtt. Az illető szakasz kiválasztási rendjét nem írja elő, hanem a lelkész vagy a lévita szabad választására bízta. A későbbi ágendás könyvek már rendszeressé teszik a vasárnapi alkalmakon, mint önálló alkotóelemet. A bibliai szakaszokat nem határozzák meg, de adnak egy mintát, melyet követni lehet. A fő szempont az, hogy a bibliaolvasási rész összefüggésben legyen az igehirdetés alapigéjével. Ajánlatos, hogy az újszövetségi textus mellé ószövetségi igét olvassunk fel lecke gyanánt és fordítva, jelezvén, hogy a két szövetség könyvei egymásra néznek és megvilágítják a szentírók mondanivalóját.

Mi ebből a tanulság? Elsősorban az, hogy a bibliaolvasást a Szentírás írja elő, azért, hogy a gyülekezet megismerje Isten kijelentését. Azok, akik ellenzik ezt a régi gyakorlatot arra hivatkoznak, hogy katolikus maradvány a protestáns istentiszteleten, valamint arra, hogy a Szentírást nemcsak olvasni, hanem magyarázni is kell. Ezt a meggondolást a református család legtöbb egyháza nem tartotta meggyőzőnek, mivel figyelmen kívül hagyja elsősorban azt a tényt, hogy az Írás önmagát magyarázza. Másodsorban azt a körülményt, hogy az önálló lecke soha nem marad megvilágítás nélkül, hiszen mind az igehirdetés, mind az imádságok és az énekek kapcsolatban állnak vele.

Teológiánk egykori tanára Gönczi Lajos szerint a legfontosabb ok, amiért szükségesnek tartjuk az önálló bibliaolvasást az istentisztelet elején az, hogy ezáltal kifejezzük azt, hogy Isten előbb szeretett minket és ő hív, keres minket azelőtt, mielőtt mi hívnánk és keresnők őt. Az isteni megszólításra következik az ember felelete. Így jön létre az igazi találkozás a mennyei Atya és a szent gyülekezet között. Így teljesedik be az ígélet, melyet a jelenések könyvében olvassunk: „Boldog, aki olvassa, és akik hallgatják e prófétálás beszédeit, és megtartják azokat, amelyek megírattak abban” (Jel 1,3).

Amen.

Protestáns Teológiai Intézet Kolozsvár, 2007. október 21.

DR. GERÉB ZSOLT

Ki a vendéglátó?

***Mártha, Mártha, szorgalmas vagy és sokra igyekezel;
de egy a szükséges dolog: és Mária a jobb részt
választotta, mely el nem vétetik őtőle.***

(Luk 10,41-45)

A Biblia tükrében mindenütt úgy látjuk Jézust, mint aki úton van, közlekedik, néha betér egy-egy hajlékba. Nem szórakoztató séta ez, nem is egészségügyi előírás. Látogatása pedig nem amolyan fesztivízit. Amit tesz, az szolgálatának kifejezése. Sokszor hangoztatja is, hogy az Embernek Fia azért jött, hogy megkeresse és megtartsa mindazt, ami elveszett. Ott találjuk Őt a Szentföld falvaiban, városaiban. Mindenütt tevékenykedik: prédikál, csodákat tesz, betegeket gyógyít. Így fejezi ki Isten országának eljövételét, amely már itt van ugyan, de még nem valósult meg teljesen.

Milyen különös, hogy Jézus látogatásokat tesz! Van, amikor hívásra érkezik, máskor önként jelentkezik. Megbotránkoztatást kelt a korabeli kegyesek között, hogy még a megbélyegzett bűnösök otthonába is betér. Ott van Péter házában, gyógyít, Jairus leányát feltámasztja, de ott találjuk a pénzsóvár vámszedő, Zákeus otthonában is. Sohasem érkezik üres kézzel. Nem vádol, nem ítélkezik, hanem mindig ad, ajándékozik az Atya országának gazdagságából. Ő az ajándékozó Vendég. Mindig kifejezi, barátként is, hogy Isten az embert nem magányosságra teremtette, hanem közösségre, hogy együtt legyen Teremtőjével és embertársával.

Egyre inkább elmagányosodó életünkben ünnepnek számít, ha vendég érkezik. Ma már senki sem várja a dúsan terített asztalt, nem is tudunk rohanó életünkben ingyencfalatokat felszolgálni, de a jó szó, a baráti beszélgetés mindig üdít, görcsöket old, tehermentesít. Nagy kérdés mindig az, hogy mit viszünk magunkkal lelki értelemben, és mit adunk annak, aki meglátogatott, vagy éppen véletlenül toppant be hozzánk. Ilyenkor derül ki igazán, hogy ki a vendéglátó!

Az Olajfák-hegye Jézusnak kedves tartózkodási helye volt. Itt pihent, itt imádkozott, itt beszélgetett tanítványaival. Itt gyötrődött a Gecsemáné-kertjében földi élete utolsó éjszakáján. Feltámadása után innen ment fel a mennybe, és elfoglalta trónját az Atya jobbján. Jeruzsálemhez egészen közel, a Jerikóba vezető úton terült el ez a kis falucska, Bethánia, ahol Jézus kedves barátja, Lázár lakott két nőtestvérével. Ide tért be egy alkalommal Jézus egészen váratlanul. Micsoda meglepetés! Fogadni kell a drága Vendéget, a legjobbat kell felszolgálni, az ünnepi asztalra tenni! Különös a fogadtatás: a konyhában tüsténkedés, ropogó tűz, edények csörömpölése – a

belsőházban pedig csend, tunyaságnak látszó, felelőtlen tétlenség. Csak a halk és szelíd hang hallatszik Isten Fiának ajkán: az Ige, az életnek beszéde, amely jótékonyan permetezi a szomszédhozó szívet. Íme, kétféle magatartási mód a Vendég fogadásakor! Márta, a „konyhatündér”, Mária a figyelő, a Vendég ajándékának elfogadója. Ebben a kétféle fogadtatásban két világ tárul elénk: az „Én” értékrendje, az emberi élet minősítő mércéje, s egyben hajtóereje is. Látnunk kell, hogy itt nem csupán embertípusról van szó, hogy az egyik praktikus, a másik elmélkedő, hanem életszemléletről, amely éppen Krisztus közelében látszik meg, a drága Vendég fogadásakor.

Mennyi gyöngédség, tapintat és szeretet van Jézusban! Nem ítéli el a tüsténkedő, méltatlankodó Márta szolgálatát, hanem kellőképpen értékeli azt. Nem vádol, nem tesz szemrehányást, hanem szelíden szól, barátként tanít. Ám van szavaiban tanács az emberi élet dolgainak megítélésére, értékelésére mind a jelen, mind a jövővel kapcsolatában. Mennyire ember és barát itt Isten Fia, aki az életet, amelynek megváltására érkezett, széles horizonton látja és ráutal annak igazi értékére. Nem veti el a szorgoskodást, a sokra igyekvést, az anyagi javak megszerzésére irányuló törekvést, de egy egészen más értékrendre utal, amely Istennek teremtet szándékával áll kapcsolatban. Jézus természetesnek tartja az anyagi javakhoz való ragaszkodást, annak megszerzésére való törekvést. Az embernek eledelre van szüksége, amíg e földön él, javait pedig csak munkával szerezheti. A „mindennapi kenyér” igenis szükséges, de ez nem minden! Az élet több, mint az eledel, az öltözet, a hajlék, az anyagi javak halmozásával elért gazdagság. Olyan világban élünk, ahol az anyagi javak domináns tényezővé váltak, a lelki-szellemi értékek pedig háttérbe szorúlnak. Szinte jelmondatná vált, hogy a gazdagság, a jólét, a szórakozás adja meg az élet értékét, és ennek elérésére kell törekedni. A mai ember sokszor cinikus kérdésével próbálja igazolni magát: lélek, lélek, de miből élek? Számára a fontos az anyagi jólét, a zavartalan életvitel. Számára döntő az önmegvalósítás, a tekintély, a környezet elismerése, a haszon élvezése. Még attól se riad vissza, hogy milyen áron szerzi meg mindezeket a hétköznapi túlélésében. Ebben az ádáz küzdelemben az imádság lehervad ajkáról, az istentiszteletek látogatása lassan elmarad, mert nem fér bele a szűkösen beosztott időbe. Különben is –véleménye szerint – a papi frázisok és a kegyes malaszt letűnt századok öröksége. Sajnos, hogy a modern ember értékrendjéből lassan kivész az atyáktól a fiakra átszármaztatott drága hagyaték. Ha olvassuk ezt az evangéliumi történetet, lehetetlen, hogy ne szembesüljünk a magunk kisvilágának összekuszálódott képzetei között ezekkel a kérdésekkel.

Jézus vád és ítélet helyett tanácsol, fontos útmutatást ad, amikor az „egy szükséges dologra” hívja fel a figyelmet. Azt mondja el Mártának, ami igazán fontos életünkben: odafigyelni Istenre, aki szól hozzánk, aki keresi a szívünket, aki tartalmat akar adni életünknek. Ezt teszi meg Isten beszéde: az Ige, amelyet, Krisztus hozott el teljességében erre a világra. Az Ige: életfor-

rás, ugyanakkor biztos útmutatás, amely Istenhez és embertársainkhoz vezet. Mária elcsendesedve, odafigyelve ezt a „jobb részt” választotta, amelyet nem veszthet el és senki el nem vehet tőle. Földi életidőnkben sok mindent elvesztünk, ami emberségünk tartozéka. Egykor kihull a kezünkből a fakanál, a toll, a kalapács, minden, ami megélhetésünk tartozéka. Maga a földi lét is elenyészik, de az örök „kapocs”, az Ige Istenhez és embertársainkhoz elválaszthatatlanul odafűz. Az Ige jövődönk biztosítéka, az örök élet záloga, amelyet senki nem vehet el tőlünk. Egészen egyszerű dologról van itt szó. Arról, hogy mi mindig, rohanó életünkben is Isten közelében vagyunk. Nem azért, mert mi megyünk hozzá, hanem azért, mert Ő mindig a közelünkben van kegyelmes Atyaként. A mi feladatunk az, hogy keressük Őt, szánjunk időt számára, és halljuk meg szavát, hívogatását. Istennek szavát Igéjében hallhatjuk, ha olvassuk a Bibliát vagy az istentiszteleten veszünk részt a gyülekezet közösségében. Ne sajnáljuk erre az időt. Isten közelében mindig új látásban van részünk, egészen más szemléletre jutunk. Ekkor tudjuk igazán megítélni életünk kérdéseit és a világ folyását is. Egy egészen új értékrend alakul ki bennünk, s ráismerünk hivatásunkra, életünk értelmére, és arra a szolgálatra is, amelyet családi körünkben, munkahelyünkön el kell végeznünk. Nem holt idő ez az Isten közelében való elcsendesedés. Éppen itt nyerünk erőt a szolgálatra, gondjaink, terheink elhordozására. Így lesz értelme annak a szorgoskodásnak, ami betölti napjainkat.

Lehet, hogy itt ismét megtorpanunk és bizonytalanul állunk. Kérdezhetjük: hol van itt a kézzelfogható bizonyosság a mindennapi életben? Lehet, hogy ez a különös vendéglátás, amely valójában az élet értéke felől kérdezt, megtörtént Betániában, de vajon van-e aktualitása napjainkban? Minden bizonnyal van, mert az Ige teremtető hatalom minden időben, és nem lehet bezárni a történelem egyes korszakaiba, sem a tér, sem az idő korlátai közé. Isten Igéje mindig aktuális! Beleszól a mindenkori ember életébe, amint szólt egykor a prófétáknak, az apostoloknak, hitvalló őseinknek. Az Ige mindig döntés elé állít, s felveti a nagy kérdést: mi életednek mércéje, mit tartasz igazán értéknek? Jézus nem becsüli le az anyagi javakat, Mártát se ítéli el szorgoskodásáért, de az életet Isten felől, az Ő országa felől nézi, és ebben az összefüggésben értékeli.

Jézus ma is a világ országútján jár, ma is betér egy-egy hajlékba. Lehet, hogy éppen hozzánk jön drága Vendégként. Tőlünk függ, hogy megnyitjuk-e szívünk ajtaját. Keressük-e a csendet a körülöttünk levő zajos világban. Ne sajnáljuk az időt, amit imádságban Istennel tölthetünk. Hagyjuk, hogy Isten megkeressen minket, és akkor igazán megtaláljuk Őt! Ebben a találkozásban derül ki, hogy valójában ki a vendéglátó. Mi megüresedett életünkön kívül, semmit se adhatunk neki, de Ő mindent ad, mert közelében éltünk értelmére találunk, és az örök élet zálogának birtokosaivá leszünk.

ESZENYEINÉ SZÉLES MÁRIA

A szerecsen komornyik rehabilitálása

DR. HADDIS YESHANEW, A KOMMUNISTA HATALOMÁTVEVŐK
ÁLTAL 1974 ŐSZÉN KIVÉGZETT ETIÓP TEOLÓGUS EMLÉKÉNEK

Igemagyarázatunk az Apostolok Cselekedetei könyvének 8,26-40 verseiben olvasható híradásra épül. Az etiópai pénzügyminiszter Jeruzsálemben járt és látszólag dolgvégezetlenül indult haza, ahol nem várta család, csak a munkatársai és a véget nem érő szolgálat. A története arra mutat, hogy az Isten Igéje egy olyan kincs, amely felülmúlja a világ összes pénztárainak az értékét. Az Igének köszönhető az, hogy az említett személy élete új értelmet nyert, annyira, hogy csupán megkeresztelkedése után érezte magát gazdagnak. Jóllehet a főember a világ egyik legnagyobb kincstára fölött rendelkezett, valójában boldogtalan volt, mert a lelkében kárvallottnak érezte magát.

Bibliánkban a jelzett történetet a szerkesztők így foglalták össze: „A szerecsenországi főkomornyik megtérése”. Az 1660-as Váradi Bibliában hasonlót olvasunk: „Philep a Szeretsen komornyikot megkereszteli”.

Vizsgáljuk meg, hogy ki is az a magányos személy, aki Jeruzsálemből hazafelé tartva, Gáza közelébe érkezett; aki lovas szekéren utazott és személyzet kísérte a karavánok régi útján, amelyet hajdanán Nagy Sándor építtetett. A gázai fennsík ma palesztin fennhatóság alá tartozik és – sajnos – leginkább a haditudósításokban hallunk róla. Úgy tudjuk, hogy Gáza városának a neve kincset jelent és a legdélibb fekvésű volt a filiszteusok öt városa közül. Ezen a kereskedelmi úton vitték az afrikai gyémántokat, az aranyat és a fűszereket keletre, el Indiáig; a tömjént is ezen az útvonalon szállították.

Az etióp főúr esetében, más utasokhoz viszonyítva, az volt a feltűnő, hogy fedeles szekerekben ülve hangosan olvasta a Biblia egyik könyvét. Még a reformáció korában is hangosan olvasott a magányos ember, akkor ezen nem csodálkoztak. A Bibliának a fennhangon való olvasását ma is ajánljuk, mindenkit emlékeztetve arra, hogy a hit hallásból van (Róma 10,17).

Szerecsen komornyik, vagyis mór-etióp pénzügyminiszter ritka vendég volt azon a tájon, annak valami különleges oka lehetett, hogy ő Jeruzsálemben járt. A kandaké, vagyis az etióp uralkodónő szolgálatában állott, és emiatt férfiatlanították is – mert ott az volt a királynő környezetében tisztséget viselő férfiaknak a sorsa. Az Újszövetség görög szövegében reá vonatkozóan világosan olvasható az eunuch megnevezés. Kincstárnokként magas, azaz hatalmas tisztségre jutott, de ő ezért nagy árat fizetett a hivatalnokokra kötelező kasztráltatás miatt. Még egy ilyen rövid utalás nyomán

sem nehéz elképzelni, hogy életében milyen szomorú törést jelentett ez a beavatkozás: nem alapíthatott családot és heréltsége miatt nem is számított teljes értékű embernek. Lelke vigasztalásra vágyott, és mivel hallott Izrael Istenéről, elindult Etiópiából, hogy a számára leghitelesebb helyen, a jeruzsálemi templomban ismerje meg azt a másik vallást. Már ezer évvel korábban feljegyezték, hogy milyen élénk érdeklődést tanúsított az akkori (etióp?) uralkodónő, Sába királynője Salamon király bölcsessége és kormányzása iránt (1Kir 10,1-13).

Etiópia kincstárnoka Afrika „szarvából” több ezer kilométert utazott azért, hogy Isten városában, a béke városában istentisztelet keretében imádhassa azt az Istent, akiről otthon olyan nagyságos dolgokat hallott. Lelkének balzsamot keresett, gyógyulni vágyott, Istenben örvendező emberek közösségébe kíváncsított. Azt, hogy mi vár rá Jeruzsálemben, otthon el sem tudta képzelni, és még találgatni se merjünk, hogy útközben hallott-e Jézusról, három évi szolgálatáról, kereszthaláláról, feltámadásáról, a Szent Lélek kitöltetéséről?

Az Írás szerint az volt a komornyik célkitűzése, hogy imádkozni menjen Jeruzsálembé. Vajon a templom külső falánál, a lépcsőkön vagy a templom csarnokában imádkozott-e?

Ebben őt senki meg nem akadályozhatta és hálákat adhatott, hogy sikeres volt az odavezető útja. Biztosak lehetünk abban, hogy a zarándok teljesítette fogadalmát és imádkozott az Isten városában. Lélekmelengető látványt nyújtott az érkező zarándokok éneklő és imádkozó hada.

Jeruzsálembé érve és az ottani hittudósokkal meg az utca embereivel beszélgetve elképzelhető, hogy beszéltek neki Jézusról is, de éppúgy előfordulhatott, hogy egy templomlátogatási kudarc mélyen megviselte és más tényekkel szembesítette a főembert.

Ugyanis fogyatékosága miatt nem léphetett be a templomba, mert ezt a mózesi törvény tiltotta. Sem embert, sem állatot nem volt szabad kimetszeni, ilyeneknek vagy ilyenekkel még áldozni (5Móz 23,1-2 és 3Móz 22,17-25) is tilos volt a szent helyeken.

A főember esetében szinte biztosra vehető, hogy nem vehetett részt az istentiszteleten.

Egy ilyen tapasztalat csak fokozhatta a bánatát. Képzeljük csak el, hogy közülünk mit érezne az, akit bőre színe, nyelve, úti okmánya, valamilyen fogyatékosága vagy faji hovatartozása miatt kirekesztenének a templomból? Szerecsenként például ma is érkezhetnek imádkozó cigány testvérek a közösségünkbe, és jó, ha rákészlünk a fogadásukra, arra, hogy ne idegenkedjünk tőlük. Nekik is ugyanaz a Valaki a fővigasztalásuk, mint nekünk. És bárcsak hozzájuthatnának és olvashatnák a Bibliát, mint a hajdani szerecsen főember. Mert ő elérhette, hogy a jeruzsálemi templom tájékán vásá-

rolt egy tekercset, hogy annak a szövegében elmélyülve legalább olvasmányi szinten legyen közössége Izrael Istenével. Milyen nagy dolog is az, ha valaki elutasítottan bár, de nem kudarcélményeinek, hanem könyveinek a számát növeli, méghozzá harag nélkül.

Most, ebben az olvasási pillanatban érkezett el Isten közbelépésének ideje. Emberileg nézve, a szerezsen komornyik minden fáradozása hiábavaló volt. Ráadásul bánatát még a szolgálival sem oszthatta meg. Vajon a véletlen műve, hogy a frissen vásárolt Ézsaiás-tekercsre összpontosította figyelmét? A tudásszomja dicséretre méltó, de ez önmagában csak annyit ért, hogy jelezze: a reményt nem adta fel, hogy valaha is kapcsolatba kerüljön annak a kis népnek a csodálatra és tiszteletre méltó Istenével.

Lukács evangélista szerint ekkor az Úr angyala szólott a Samáriában prédikáló Fülöp apostolnak, hogy az evangélium számára addig járatlan úton siessen délre és csatlakozzon a prófétai jövendöléseket olvasó idegenhez.

Nem tehetjük, hogy ne gondolkozzunk el azon: ezt a helyszínt Isten alkalmasabbnak ítélte a főember megszólítására, mint a jeruzsálemi templom környékét. Fülöp engedett az angyali szónak, vállalta a küldetést, és egyszer csak hallotta a gázai úton, hogy Ézsaiás próféta könyvét olvasta a komornyik. Mai beosztásunk szerint már az 53-ik fejezetet olvasta, abból is a 7-8 verseket: „Mint juh viteték mészárszékre, és mint a bárány az ő nyírője előtt néma, azonképpen nem nyitotta fel az ő száját. – Az ő megaláztatásában az ő ítélete elvétetett, az ő nemzetségét pedig kicsoda sorolja el? Mert elvétetik a földről az ő élete.”

Miután a Lélek indítására hozzá lépett és rákérdezett a komornyikra, hogy érti-e amit olvas, a komornyik azonnal felkérte, hogy üljön mellé és magyarázza meg neki a jövendölést, hiszen a szöveg értelmezést kíván, és ő éppen azt igényli. Fülöp ekkor elmagyarázta neki az Írásokból mindazt, amit a teremtéstől kezdve tudni kell a megváltásig, az Isten Bárányáig, aki elveszi a világ bűneit... Egyszóval: Fülöp otthagya a népes samáriai gyülekezetet, a kilencvenkilenc lelket, és egy szekérben, nevezhetjük akár az egyház szeke- rének is, egy személynek, a századiknak prédikálta Jézus Krisztust!

Azért kellett ez a pusztai út a prédikáláshoz, hogy legyen ellenségmentes környezet a Jézushoz szóló bizonyágtételhez? Bizony-bizony könnyen előfordulhatott akkoriban, hogy Jeruzsálemben a komornyikot, a szolgálit és az apostolt még jóval a kihallgatás előtt megvesszőzték vagy „szabályosan” megkövezték volna. Itt a pusztában nem voltak jelen a besúgók, a vámosok és a letartóztatók, itt a puszta szabadságában Jézus a király. A negyven napos pusztai böjtölésnek üzenete van ehhez a történethez. Az egyiptomi határátkelőhely táján senki se jött elkobozni a Bibliát, ezt a zsidó kéziratot vagy lehallgatni a megfajtását.

A kommunista világ túlkapásai jutnak eszünkbe, amikor nem lehetett Bibliát vásárolni, amikor tiltották a hitoktatást és az ellenőrzés nélküli egyházi összejöveleteket. A szekuritáté okfejtésében ezt a külföldivel történő bibliás találkozást első olvasatra államellenes összeesküvésnek minősítették volna. Főleg a komornyik azon kijelentése jelentett és jelent ma is döbbenetet: „Hiszem, hogy a Jézus Krisztus az Isten Fia.”

Ennek elhangzása után Fülöp a közelben megkeresztelte a komornyikot, mert ez a hitvallás elegendő az üdvösséghez. Ismét idézzük a Váradi Bibliát a nevezetes felnőtt keresztséggel kapcsolatban. „A megkeresztelendő öreg emberekben kíváncsi a hitnek vallása, tehát nem a keresztség által oltatunk akkor Christusba, hanem minekutánna béoltattunk, a keresztség által megerősítettünk.” Ez a tanítás igaz, a Krisztusban való hite erősítettetett és pecsételtetett meg.

Felhívjuk a hallgatók és az olvasók figyelmét arra, hogy a Bibliában csakis itt olvashatjuk ezt a szívből felszakadó vallomást, amely úgy érzékelhető, mint a villámlás fénye. Egy pénzügyminiszter, aki nem lop, nem hazudik, nem bösztösz, nem azzal tölti az idejét, hogy magának vagyont gyűjtson, hanem konfirmál és megkeresztelkedik, ez ritka fajta tisztviselő a mi környékünkön, de afrikai, ázsiai és európai vonatkozásban sem gyakori.

Anániás és Safira esete sem ismétlődött itt, de a varázsló Simon esete sem, aki pénzen szerette volna megvásárolni a Szent Lélek ajándékait.

Istenfélő, hitvalló pénzügyminiszterek gazdálkodásához felesleges az ellenőrző bizottságok vizsgálódása. A kormányok figyelembe vehetnék a Váradi Biblia széljegyzetéből, hogy nem a finomított korrupció vagy a gazdasági válság terjedt tovább, hanem az evangélium illata, a Hegyi beszéd tanítása.

„Christus a Sz. Philep által el-híja a Szerecsen királyné asszony szolgáját hogy az Evangéliomnac illattya el-mennyen abba az országba is.”

Ez az ókori pénzügyminiszter örömmel folytatta útját, a jövődjé más dimenziót nyert: megtalálta élete értelmét, érdemes volt vállalnia a keresést, az örökkévalóság utáni tudakozódást. A kincs nevű város, vagyis Gáza mellett meglelte Jézust, teste-lelke kincsét. Érezzük-e már, hogy mennyi isteni jelzés utal arra, hogy a magányos lelkeknek, népek és nemzetek képviselőinek mennyire fontos az, hogy vállalják a járatlan utakat?

Nehézségekkel terhes út vezet sokszor ahhoz, hogy csakis egy, az Isten Lelke által alkalmasnak tartott időpontban támadjon kedvező megoldás az egyéni életekre és a nemzetek sorsára nézve. Jézus Krisztus nevében kormányozni is lehet, de úgy néz ki, hogy kormány szinten ezt Európában szívesen megtennék, és ma már csak az európai kultúra zsidó-keresztény gyökereiről mernek beszélni. Úgy néz ki, mintha ma minden a pénzről, a hatalomról és az élvezetéről szólna.

Tény, hogy akkor a feltámadás hitének az ízlelésétől kezdve, megkeresztelkedése után Etiópiában maga a főember képviselte mindazt, amihez Fülöp által nyert bevezetést. Az ósgyülekezetekben egyenesen szokássá vált,

hogyan a komornyik mércéje nyomán, az ő hitvalló nyilatkozata szerint keresz-
telték meg azokat, akik hitre jutottak.

Az immáron örvendező komornyikról tudjuk, hogy imádkozni ment Jeru-
zsálembe. Az aki imádkozik, aki Bibliát olvas, az szerintünk énekel is, főleg
ha örvend. Látnokilag nézzük az éneklő komornyikot a pusztában, mint aki
így ad hálát önfeledten, hogy Jézus Krisztusnak lett a helyreállított gyerme-
ke. Tanítómesterét, lelkipásztorát közben a Lélek elragadta, hogy Fülöp
máshol, talán kevésbé látványos körülmények között tegye tanítványokká a
népeket.

Az örvendező komornyik magára maradva, de jókedvűen olvashatta
tovább a tekercset. Aki örvendeni tud, az nem magányos, akkor sem, ha
nincs rokonsága, ha nem alapíthat családot. Aki megkeresztelkedett, annak
az egyházközség a szélesebb értelemben vett családja, és jaj annak a
gyülekezetnek, amelyik nem törődik megkeresztelt tagjaival.

Akinek közülünk nincs gyermeke vagy rokona, tegyen fogadalmat és
keresse meg a szolgálat alkalmát a tanításban, mások gyermekeinek a
felkarolásában. Legyünk fogékonyak az angyali szó üzenetére, az álomban
való intésre, a prédikációban való megszólításra.

Kötelességem feltenni a kérdést: mikor törődtünk utoljára a keresztyer-
meink hitvallásos nevelésével, mikor kerestük fel őket, hogy velük Isten
nagyságos dolgairól, a konfirmációjukról, a pályaválasztásukról vagy a
családalapítási szándékukról beszéljünk?

A tekercs, a Biblia része-e napi foglalatosságainknak? Ha ezzel dicseked-
nünk lehet, akkor az Úrban dicsekedjünk, hogy véletlenül se növeljük a tá-
volságot azokkal szemben, akiknek nincsen Bibliájuk vagy csak a szekrény
tetején porosodik.

Pedig elmulasztja a tükörbe nézést az Isten képmására teremtetten ember,
ha nem nézi meg magát a Bibliában. Vesztesnek érezheti magát az, aki nem
él az Írással és a sákramentumokkal. Viszont nyertesnek érezheti magát
közülünk bárki, aki időt fordít az egy szükséges dologra, az igemagyará-
zatra, mert egyenesen reánk vonatkozó összefüggések világosodnak meg az
élethelyzeteinkre nézve.

Példázzuk ismét a szerezsen komornyikkal a bibliaolvasás hasznát. Ha
vele együtt olvassuk tovább az ézsaiási prófécia, az 54-ik fejezet első
versében azt olvassuk: „Ujjongj te meddő!”

Aztán az És 56,3-5-ben szó szerint ez áll: „És ne mondja ezt az idegen,
aki az Úrhoz adá magát: bizony elszakaszt az Úr engem az Ő népétől! Ne
mondja a herélt sem: Ímé én megszáradt fa vagyok! Mert így szól az Úr a
herélteknek: Akik megőrzik szombatimat és szeretik azt, amiben gyönyör-
ködöm és ragaszkodnak az én szövetségemhez, adok nekik házamban és fa-
laimon belül helyet és oly nevet, a mely jobb, mint a fiakban és lányokban
élő név. Örök nevet adok nekik, amely soha el nem vész.”

Rehabilitálás, helyreállítás ez a javából, megérte olvasni az Írást. Akibe beleverték, hogy számára nincs feloldozás, olvassa az Írást!

A férfiatlanított szerecsen komornyik teljes értékűvé nyilvánított az Isten országában, véget ért a szegény, a tiltás, a hátrányos megkülönböztetés. Így már nem is volt szüksége Fülöpre, hogy megkérdezze őt, hogy kiről szól az Írás az újabb fejezetekben, mert egyből ráébredt, hogy itt egyenesen róla szól az ézsaiási jövendölés, amely ott teljesedett be a járatlan gázai úton.

Meghurcoltak, kipellengérezettek, börtönviseltek, lebozgorozottak, kulákok, arisztokraták betegség miatt leírtak, családjuk és barátaik által cserbenhagyottak, szegénység miatt szenvedők, idegen voltuk miatt lebecsültek: itt az ideje a helyreállításnak!

Senkit se tántorítson el a „modern” világszemlélet, a közömbösök félretekintése, vagy a hitetlenek értetlensége, az a cinikus megjegyzés, hogy: a sérülteknek és a fogyatékosoknak úgyis mindegy, örvendjenek annak, hogy legalább élnek...

Hála Istennek, hogy a komornyik azonnal Jézust látta a tekercs betűiben, aki neki is szabadítója, rokona, megváltója lett. Aki magáról így szól a Mt 12,48-50-ben: „Ő pedig felelvén, monda a hozzá szólónak: Kicsoda az én anyám és kik az én testvéreim? És kinyújtván kezét az ő tanítványaira, monda: Imé az én anyám és az én testvéreim! Mert aki cselekszi az én mennyei Atyám akaratát, az nékem fítestvérem, nőtestvérem és anyám”. A kincstartó tehát egyenesen Jézus családjának lett a lélek szerinti tagja. Öröme ettől lett határtalan, mert így vált a legfőbb kincs hordozójává! Kincset lelt Jézusban, fájdalmainak éjszakáira fény derült. A kincstartó a gázai megkeresztelkedése óta gazdagnak érezte magát, örömeiben megosztotta a hit ajándékait!

Etiópiában ő egyházatyának számít, az ő családja lett az egész megtérő ország népe. Kicsinyekről és nagyokról ő családfőként gondoskodott, ez lett életének értelme, erről lehet olvasni az etiópiai korai keresztyénség történetében.

Etiópiában azóta Jézus koronájának drága gyöngyszemeiként fénylettek a komornyik lelki gyermekei, akiknek a során keresztül hozzá vezethető vissza ez a mennyei formula: „Hiszem, hogy a Jézus Krisztus az Isten Fia”!

Aki ennek a történetnek a nyomán az örvendező szerecsen komornyikhoz szegődik útítársul, csakhamar rájön, hogy milyen nagy kegyelmi ajándékban részesült, amikor megkeresztelték.

Hadad, 2007. július 22.

HERMÁN M. JÁNOS



**A Királyhágómelléki Református Egyházkerület székháza,
a Partiumi Keresztény Egyetem központja**

AKKREDITÁLT MAGYAR TANNYELVŰ EGYETEM NAGYVÁRADON

Négy évnyi huzavona után a román parlament megszavazta a Partiumi Keresztény Egyetem (PKE) akkreditációját. „Politikai okokból húzódott ennyit ez az ügy, ennek ellenére ez egy nagy eredmény, hiszen ötven évnyi hiány után létrejött az erdélyi magyarság első, államilag elismert, önálló magyar felsőoktatási intézménye” – fogalmazott Tőkés László EP-képviselő.

„Mikor láttuk az RMDSZ kudarcba fulladó felsőoktatás-politikáját, akkor létrehoztuk a Partiumi Keresztény Egyetemet és a Sapientia Egyetemet. Meggyőződésünk, hogy a PKE akkreditációja pozitív hatással lesz a Sapientia akkreditációs folyamatára is. Nem hagyjuk, hogy választási propaganda eszközévé tegye a PKE ügyét az RMDSZ, mert bár segített valamelyest az akkreditáció ügyében, ez azonban nem nagyon látszott” – fejtegette Tőkés László az örömdetes hírt bejelentő sajtótájékoztatón, megemlítve azt a tényt, hogy az RMDSZ négy évig volt kormányon, „de egy ilyen, egyébként nem jelentős adminisztratív kérdésben nem volt képes eredményt elérni. Ez a siker a mi küzdelmünk eredménye” – szögezte le a püspök.

Elárulta, hogy Szili Katalin, a Magyar Országgyűlés elnöke többször is közben járt román kollégájánál, Bogdan Olteanunál, hogy tűzzék napirendre az akkreditációs törvényt. Az akkreditációval a PKE infrastruktúra-fejlesztése is előrehaladhat, mondta Tőkés László, aki emlékeztetett arra, hogy már megvannak az egyetem új főépületének tervei.

A nemzetközi vérkeringésbe is bekapcsolódhat a PKE

Tolnay István, a PKE vezetőtanácsának megbízott elnöke az alapító egyház szerepét emelte ki, amely 1999-ig finanszírozta is az egyetemet, majd hozzátette, hogy az akkreditációval lehetővé vált a bolognai rendszer kiteljesítése, azaz mester- és doktoriskola létesítése. Dr. Horváth Gizella rektor bejelentette, hogy nemcsak új lehetőségek, de új feladatok is nyíltak az egyetem előtt. Az akkreditáció legnagyobb előnye az, hogy a már akkreditált négy szak végzősei a PKE-n államvizsgázhatnak, ami nekik nagy könnyítés,

az egyetemnek pedig presztízskérdés. Az akkreditáció lehetővé teszi a PKE bekapcsolódását a nemzetközi projektekbe, támogatási rendszerekbe, a tanárok és a diákok egyaránt csereprogramokban vehetnek részt. Tolnay István szavaira utalva megemlítette, hogy hamarosan kérvényezni fogják a mesterképzés akkreditálását.

(Forrás: hirtv.hu)

Tanévnyitó

Kedves Testvéreim!

Azt hiszem, ritkán adatik meg, hogy egy egyetemi évnyitó történelmi jelentőséget kapjon. A Sulyok István Református Főiskola – Partiumi Keresztény Egyetem tizennyolc éves történetében minden tanév kezdetén számba vettük az intézményekben megtett utat, együtt örvendeztünk az eredményeknek, vagy éppen arról panaszkodtunk, hogy mit nem sikerült elérnünk.

Ma, 2008. október 3-án – Istennek hála – olyan hivatalos bejelentést tehetünk ebben az ünnepi gyülekezeti közösségben, aminek mindnyájan örvideni tudunk, mert sokéves közös küzdelmünk eredménye: 2008. szeptember 30-án Románia Képviselőházának plenáris ülése 185 igen, 15 nem szavazat és 10 tartózkodás mellett elfogadta a Partiumi Keresztény Egyetem akkreditációjáról szóló törvényt. Ezzel a törvénnyel elismertették az 1989-es változások utáni első önálló magyar nyelvű felsőoktatási intézmény Romániában.

Hosszú volt – túlságosan is hosszú és rögvös – az az út, amelyet a Partiumi Keresztény Egyetem megtett az ideiglenes működési engedélyek megszerzése és a végleges akkreditációról szóló törvény megszületése között. Az elismertetés folyamata mozzanatainak, történéseinek felsorolása igen hosszúúra nyúlna, talán estig sem érnénk a végére. Ki volna képes felmérni azt a rengeteg energiát, amit az alapító és fenntartó egyház, a későbbiekben a jogi háttérrel biztosító Pro Universitate Partium Alapítvány, a Partiumi Keresztény Egyetem vezetősége és munkatársai az évek során az akkreditáció ügyébe fektettek? De a mai napon ne gondoljunk se a befektetett szellemiekre-anyagiakra, se a Nagyvárad-Bukarest között megtett tíz-meg tízezeres nagyságrendű kilométerekre, se az üggyel kapcsolatban született papírok köbmétereire.

Most a hálának és a köszönetnek van ideje!

Köszönjük meg először is a megtartó, örökkévaló Istennek, hogy eljuttatott ennek az útnak a végére! Hiszem, hogy a Gondviselésen túl, az immár

törvény szerint is elismert Partiumi Keresztény Egyetem a Temesváron elindult forradalmi változások szülöttének tekinthető. Köszönettel tartozunk a Sulyok István Református Főiskolát megalapító Királyhágómelléki Református Egyházkerületnek, az Igazgatótanácsnak, hogy 1990-ben hozott döntésével elindította útjára az önálló erdélyi magyar egyetemet, és 1999-ig saját költségvetéséből fenntartotta azt.

Köszönettel tartozunk anyaországi és nyugati testvéreinknek az önzetlen erkölcsi és anyagi támogatásért, amelyben zsenge tanintézményünket részesítették.

Köszönettel tartozunk a testvéregyházaknak az intézményalapításban és fenntartásban vállalt szolgálatukért.

Köszönjük a Kolozsvári Protestáns Teológiai Intézetnek, hogy az intézmény első éveiben a Sulyok István Református Főiskola mellé állt, jogi háttérrel biztosított a váradi kezdeményezésnek, szakmai-erkölcsi tekintetben mind a mai napig támogatja egyetemünket.

Köszönjük a hazai és az anyaországi testvéregyetemeknek – a Babeş-Bolyai Tudományegyetemtől a Temesvári Egyetemig, a Debreceni Egyemtől a Károli Gáspár Református Egyetemig – az eltelt időszakban nekünk nyújtott szakmai-erkölcsi segítséget.

Köszönjük a Pro Universitate Partium Alapítvány alapítóinak, a Kura-torium tagjainak áldozatos munkáját, szolgálatát.

Köszönjük a mindenkori magyar Kormánynak, a magyar Országgyűlésnek az Egyetem működését biztosító költségvetési támogatást, politikai téren nyújtott segítséget az erdélyi-partiumi felsőoktatási rendszer kiépítésében biztosított és az elkövetkező időszakra is előirányzott erkölcsi-anyagi segítséget.

Köszönjük testvéralapítványunknak, a Sapientia-nak és testvéregyetemünknek a Sapientia-Erdélyi Magyar Tudományegyetemnek az együttműködés, együttgondolkodás, közös intézményépítés lehetőségét. Biztos vagyok benne, hogy erre a szoros együttműködésre az elkövetkező években még inkább szükség lesz.

Köszönjük a politikumnak, Románia Szenátusának, Képviselőházának, ezek szakbizottságainak, az RMDSZ-politikusoknak hathatós közbenjárását és érdemi munkáját az akkreditációs folyamat kiteljesítésében.

Végül, engedjék meg, hogy ez alkalommal is megköszönjük azoknak a munkáját, szolgálatát, akik az akkreditációs folyamat, mindennapi, nem látványos de feltétlenül szükséges munkáját végezték. Gondolok itt elsősorban néhai dr. Mester Zsoltra, egyetemünk első rektorára, Méder Zsolt egyetemi főtitkára, akikkel hármascsoportban elkezdtük az akkor teljesen új akkreditációs folyamatot. Jó érzésekkel gondolunk vissza dr. Kovács Béla rektor úr nyolc éves szolgálatára, szakmai hozzáértésére, aminek következtében jelentős elmozdulás történt az akkreditációs folyamatban, amely azután dr. Geréb Zsolt professzor rektorsága idején teljesedett ki. Egyetemi

kancellári minőségében Szűcs István volt az akkreditációért közvetlenül felelős „Bukarestet járó emberünk.”

Illesse elismerés mindnyájuk munkáját.

De illesse elismerés a Partiumi Keresztény Egyetem Vezetőtanácsának tagjait, a rektori és dékáni hivatalokat, a tanszékeket, az Egyetem minden munkatársát, akik ilyen vagy olyan formában elősegítették az akkreditációt.

A tanév nemcsak az akkreditáció elnyerésével, hanem új vezetőség kinevezésével veszi kezdetét. A Partiumi Keresztény Egyetem Vezetőtanácsa nevében hálásan megköszönöm dr. Geréb Zsolt professzor úrnak, hogy négy éven keresztül ellátta az Egyetem rektori teendőit. További szolgálatára a Kolozsvári Protestáns Teológiai Intézetben Isten áldását kérjük.

Köszöntjük dr. Eszenyeiné Széles Mária professzorasszonyt, a Sulyok István Teológiai Tudományok Intézetének vezetőjét, akinek szolgálatát a professzor emeritus cím odaítélésével ismertük el.

Köszönetet mondunk a Nagyvárad-Újvárosi Református Egyházközségnek, hogy templomukban, melyet egyetemi templomként tartunk számon, helyet adnak ünnepi rendezvényeinknek.

Az Egyetemnek új rektora van, dr. Horváth Gizella docens személyében. Vele a Partiumi Keresztény Egyetemnek váradi illetőségű vezetője lett. Új tisztségében kívánunk neki sok sikert, áldásokban gazdag szolgálatot, kitartást a megnövekedett feladatokban.

Új fejezet kezdődik a Partiumi Keresztény Egyetem életében, amelynek meghatározója az elnyert akkreditáció. Egyetemi vezetőkként, tanárokként, az egyetem munkatársaiként, hallgatókként legyünk tudatában ennek, amikor Isten áldásával elkezdjük a 2008/2009-es tanévet!

Nagyvárad, 2008. október 3.

TOLNAY ISTVÁN,
a PKE Vezetőtanácsának mb. elnöke

GYEREKEKNEK



A juhász báránya

Krisztus Urunk a földön jártában-keltében, egyszer egy nagy pusztaságon ment keresztül. Vele volt Szent Péter is. Nagyon elfáradtak, éhesek is voltak, s a nagy pusztaságon nem találtak sem egy fát, melynek árnyékában megpihenjenek, sem egy házat, ahova betérjenek.

– Uram, – mondja Szent Péter – nem tudok tovább menni, nem bírnak a lábaim.

– Gyere csak, Péter, – mondá Krisztus – nézd, amott látok egy juhásztanyát, ott majd megpihenhetünk, s valami ennivalót is találunk.

Hát csakugyan ott volt nem messze egy juhásztanya, a tanya előtt egy nagy sereg juh. Odamennek, köszönnek a juhásznak illendőképpen, a juhász fogadja, leülteti.

Mondja Jézus:

– Te, juhász ember, szegény vándorok vagyunk, két napja nem ettünk, adj valamit Isten nevében.

Megesett a juhász szíve a szegény vándorokon, de édes Istenem, mit csináljon, csak egy darab száraz kenyere volt, meg egy báránycájája, az a rengeteg sok juh mind a gazdájáé volt, azokból nem ölhetett le.

Gondolja magában, ő bizony leöli az egyetlen báránycáját, az az egy akár van, akár nincs. Csakugyan le is ölte, jó paprikást csinált. Krisztus Urunk s Szent Péter jól neki láttak a paprikásnak, meg is ették mind egy befalósíggal, a juhásznak még csak egy csontot sem hagytak, pedig bizony az is szeretett volna enni belőle.

Mikor a vacsorának vége volt, mondta Jézus Krisztus Szent Péternek, hogy szedje össze a csontokat. Péter összeszedte, Krisztus Urunk pedig a szűre ujjába tette, s mikor a juhász elaludott, odament a kasárba, ahol az a sok juh volt, a csontokat ott elszórta, s hát Uram Teremtőm, minden csontból egy-egy juh lett, s minden juhnak a farán ott volt a juhász bélyege! Azzal Krisztus Szent Péterrel tovább ment, el sem búcsúztak a juhásztól.

Felébred reggel a juhász, kimegy a kasárba, hát ott annyi az idegen juh, de annyi, sokkal több, mint a gazdájáé. Nézi, nézi s szeme, szája tátva maradt az álmélkodástól, mert ím, az idegen juhok farán mind az ő bélyege volt. Keresi a vándorokat, hogy kérde meg, hogy kerültek ide ezek a juhok, talán azok tudnak róla, de a vándoroknak már hírük, poruk sem volt, ki tudja, hol jártak.

– Ezt a jó Isten rendelte, – rebegte a juhász – s felfogadta, hogy míg csak krajcárja lesz, segít a szegényeken.

Krisztus urunk muzsikája

Egyszer volt egy szegény ember, s annak három fia. Ennek a szegény embernek egy fél lán szőlőföld volt minden gazdasága, de abban sem volt nagy öröme, mert rájártak a seregélyek, erősen pusztították.

– Édesapám, mondja a legidősebb fiú, kimegyek a szőlőbe, hogy elhessegessem a seregélyeket, mert különben nem szüretelünk.

– Jól van, fiam, csak eredj.

Kimegy a legény a szőlőbe, ott pattogtat, durrogtat a kendercsapós ostorával, hessegeti a seregélyeket. Éppen akkor talált arra menni Krisztus urunk meg Szent Péter. Megszomjúhoztak mind a ketten, vizet kértek a legénytől.

– Majd holnap, felelt a legény kurtán, ott a forrás, ahol ni, iganak kendtek, ha szomjasak.

Krisztus urunk egy szóval sem kérte többet a legényt, csöndesen tovább mendegélt, Péter meg utána. De egy jó hajításnyira sem mentek, úgy ellepték a seregélyek a szőlőt, hogy minden fürtre jutott kettő-három, s hiába durrogtatott, hiába kiabált a legény, nem repültek el.

Hazamegy este a legény, s mondja nagybúsan az apjának, hogy ő nem tudja megőrizni a szőlőt, annyi a seregély, mint a csillag az égen, s meg sem rebbennek az ő durrogtatására.

Másnap a középső legény ment ki, de az is éppen úgy járt mint a bátyja. Nem adott vizet Krisztus urunknak, s el is lepték egyszeribe a szőlőt a seregélyek.

Harmadik nap a legkisebb legény ment ki, akit a bátyjai félkegyelműnek tartottak, pedig több esze volt, mint az egész falunak. Ahogy elkezdett pattogtatni, durrogtatni, jött Krisztus urunk Péterrel, s vizet kért.

– Nem adok, mondta a legény, mert a korsóban megmelegedett a víz, de csak várjanak kigyelmetek, egyszeribe hozok a forrásról.

Azzal elszaladt, s egy pillantásra már hozta is a jó friss vizet.

– No, fiam, mondta Krisztus urunk, ez igazán jó víz, mit kívánsz érte?

– Nem kívánok én semmit, ugyan mit kívánhatnék egy csepp vízért?

– De mégiscsak kívánj valamit, fiam, bízatta Krisztus. Olyan nem kívánhatsz, hogy meg ne adjam.

– Hát, mondta a legény, akkor adjon nekem olyan muzsikát, hogy ha fújom, még az égi madarak is táncoljanak a nótájára.

Krisztus urunk csak a köpenyege alá nyúlt, s mindjárt kihúzott onnét egy furulyát.

– Fújj belé, fiam!

Belefúj a fiú, s hát, Uram, Teremtőm, a seregélyek mind fölrebbsennek a szőlőből, kalimpálnak, firegnek-forognak a levegőégben, éppen mintha táncoltak volna.

Krisztus urunk tovább ment Szent Péterrel, a legény meg csak fújta, fújta a furulyáját, s többet egy seregély sem tudott leszállani a szőlőbe. De lett is azon az őszen annyi szőlője a szegény embernek, hogy csupa csuda. Rostával hordták haza a bort, s mégsem győzték mind hazahordani...

Szent Péter atyjafiai

Szent Péter, mikor Krisztus urunkkal a földön járt, mindig elkérezett Krisztustól, valahányszor abba a faluba ért, ahol az ő atyjafiai laktak, hogy meglátogassa őket. Egyszer, mielőtt az atyjafiaihoz ment volna, megkérdezte Krisztust:

– Uram, milyen időjárás lesz a jövő nyáron?

Mondta Krisztus:

– Jövő nyáron nagy szárazság lesz, Péter.

Elment Péter az atyjafiaihoz, mondta nekik:

– Halljátok-e, nehogy búzát vessetek, mert azt hallottam Krisztus urunktól, hogy a jövő nyáron nagy szárazság lesz.

Az atyafiak megfogadták a tanácsot. Hogyne fogadták volna meg. A többi gazda mind vetett búzát, csak ők nem, de világért meg nem mondták volna senkinek, hogy miért nem vetnek.

Elkövetkezett a nyár, és csakugyan rettentő nagy szárazság is lett. De azoknak, akik vetettek, annyi búzájuk termett, hogy alig győzték learatni.

Azon a nyáron megint arra járt Krisztus és Szent Péter. Látván Péter, hogy mi tenger búza termett, ijedten csapta össze a kezét:

– Hiszen uram, te azt mondtad, hogy nagy szárazság lesz, s lásd, most az én atyámfiaimnak nem termett búzája, mert én azt tanácsoltam, hogy ne vessenek.

Mondotta Jézus:

– Hát én tanácsoltam, hogy ne vessenek?! Én csak azt mondtam, hogy nagy szárazság lesz és csakugyan nagy szárazság is lett. Eredj, menj az atyádfiaihoz s mond meg nekik, hogy gereblyézzék össze a tarlón, ami búzaszálát ott hagynak mások: abból is eléldégélhetnek egy esztendeig.

Péter megmondta az atyafiaiinak, hogy mit üzent Krisztus. Fel is gereblyézték a hulladékot, s azóta a szegény emberek mindig felszedezgetik, felgereblyézik a hulladék búzaszálakat, ami a búzaföldeken marad.

Hanem még egyéb is történt Szent Péter atyjafiaival.

Egy esztendő, kettő múlva megint jól ment a soruk, s ha szent Péter meg-meglátogatta Krisztus urunk alig győzte visszavárni. Kérdé egyszer:

– Te, Péter, miért maradsz oly sokáig az atyádfiainál?

– Hej, uram, – dicsekedett Péter – nehéz azoktól megszabadulni, olyan nagy dínom-dánomot csinálnak az én tiszteletemre. De Istennek hála, van is

miből; mert annyi a búzájuk, hogy majd leszakad a padlás, annyi a boruk, hogy majd kifolyik a pincéből.

– Hát aztán Istennek nevét emlegetik-e?

– Bizony, uram, – mondotta Péter – mi tűrés-tagadás, s minek is tagadnám, mert te úgy is tudsz mindent. Istenről megfedkeztek, az ő szent nevét nem emlegetik.

Ez így ennyiben maradt. Krisztus nem szólt semmit, szép csendesen tovább ment s utána Péter. Egy esztendő múlva pedig visszakerültek abba a faluba, ahol Péter atyjafiai laktak, s Péter kérdezte Krisztus urunkat:

– Uram, engedd meg, hogy meglátogassam az atyámfiait.

– Eredj Péter, nem bánom, csak soká ne maradj.

Elment Péter, de még egy félóra sem telt belé, jött vissza szomorú ábrázattal.

– Óh, uram, nagy a baj. Az atyámfiak leszegényedtek; sem kenyerük, sem boruk, sem semmijük a világon, csak sírnak, keseregnek.

– Hát Istennek a nevét emlegetik-e?

– Óh, uram, de mennyit emlegetik! Mindig ajkukon van Isten ő szent felségének a neve.

– No, lásd, Péter, csak azt akartam, hogy emlegessék!

(Benedek Elek Krisztus-legendák című kötetéből)

A vízfordó és a cserépedény

Egy vízfordónak volt két nagy cserépedénye, melyek annak a botnak a végein lógtak, amit a nyakában hordott. Az egyik edényen volt egy repedés, míg a másik tökéletes volt, és az mindig egy teljes adag vizet szállított. A pataktól a házig tartó hosszú út végén a meg-repedt edény már csak félig volt vízzel. Két teljes évig ment ez így: a vízfordó minden nap csak másfél edény vizet szállított a házába.



Természetesen a tökéletes edény büszke volt teljesítményére, hiszen a feladatát ő jól végezte. De szegény törött cserép szégyellte a tökéletlenségét, és nyomorultul érezte magát, hogy csak fele annyit tudott teljesíteni.

Két év keserűség után a törött edény egyik nap megszólította a vízfordót a pataknál:

– Szégyellem magam, mert egész úton hazafelé szivárogozik a víz belőlem.

A vízholdó így válaszolt a cserépedénynek:

– Észrevetted, hogy virágok az ösvényen csak a te oldaladon nőnek, s nem a másik cserép oldalán? Ez azért van így, mert én mindig tudtam a hibádról és virágmagot szórtam az ösvénynek erre az oldalára. Te locsoltad őket minden nap, amíg visszasétáltunk a házig. Két éve leszedelem ezeket a gyönyörű virágokat, hogy az asztalt díszítsem velük otthon. Ha te nem lennél olyan, amilyen vagy, akkor ez a gyönyörűség nem ragyogná be a házamat.

Vajon létezik-e Isten?

Egy ember elment levágnatni a haját, és megigazíttatni a szakállát.

A fodrász dolgozni kezdett, és közben beszédbe elegyedtek. Sok mindenről szót ejtettek, különféle dolgokról.

Végül szóba került Isten is, mire a fodrász határozottan kijelentette: „Én nem hiszem hogy Isten létezik.”

– Miért ilyen biztos ebben? - kérdezte a vendég.

– Nos, csak ki kell nézni az utcára, hogy mindenki megértse, miért nem létezhet Isten. Most mondja meg őszintén, ha Isten létezne, hogy lehetne annyi beteg ember a világon? Hogy is hagyhatnának el szülők gyermekeket? Ha Isten létezne, se szenvedés, se fájdalom nem lenne. El nem tudok képzelni egy szeretettel teli Istent, aki nem teszi lehetővé mindezt körülöttünk.

A vendég gondolkodott egy kis ideig, aztán úgy döntött, hogy nem válaszol a fodrász feltevésére, mert nem akart vitába keveredni.

Miután a fodrász befejezte a dolgát, a vendég fizetett, majd elbúcsúzott tőle és kilépett az utcára. A következő pillanatban szemébe ötlött egy ember, akinek hosszú, gondozatlan haja és loboncos szakálla volt. Piszkosnak és ápolatlannak tűnt.

A vendég visszafordult, és megint belépett a fodrászüzletbe, ahol megszólította a fodrászát:

– Tudja mit mondok? Nem léteznek fodrászok a világon!

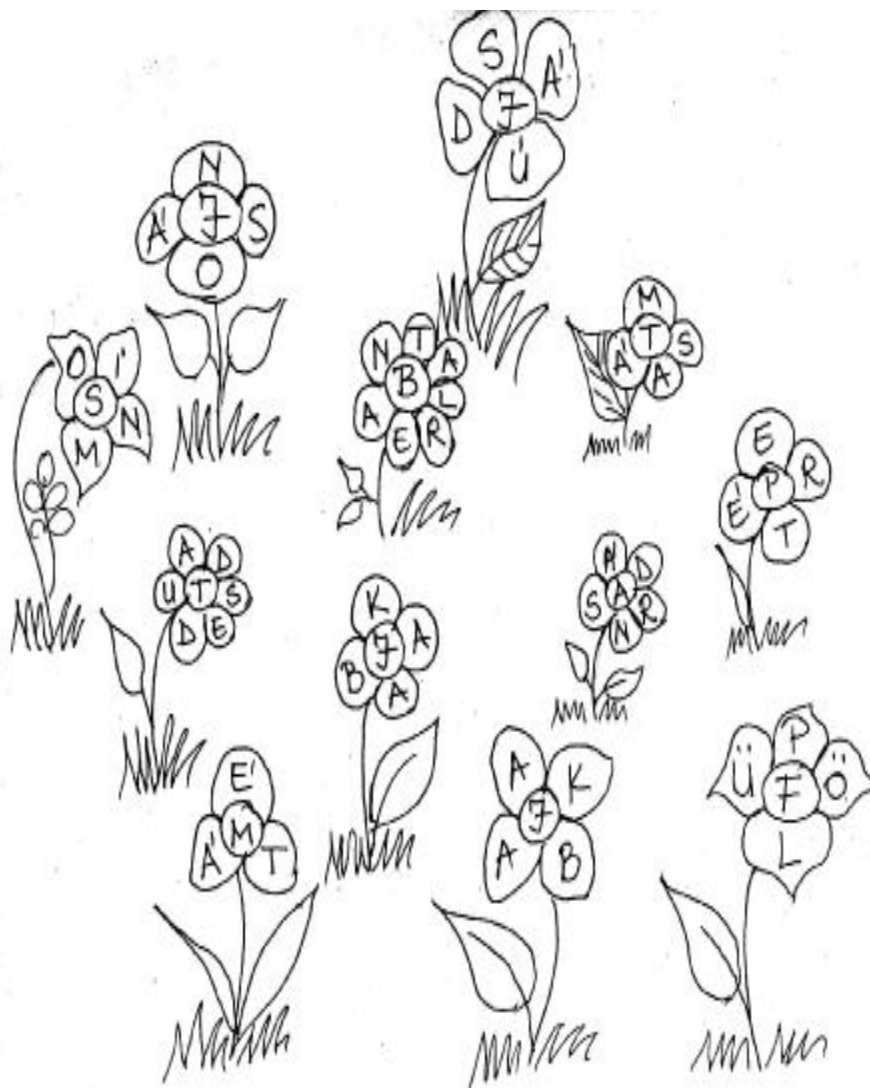
– Hogy mondhat ilyet, uram? – kérdezte meglepetten a fodrász. Hiszen itt vagyok én, én fodrász vagyok, nem? Éppen most fejeztem be az ön hajának és szakállának a rendbetételét.

– Nem, nem! – erősködött a vendég. – Fodrászok márpedig nem léteznek, hiszen ha léteznének, akkor nem lennének olyan hosszú, gondozatlan hajú és szakállú emberek az utcán, mint az az ember ott! Látja?

– Ah, de hát attól még léteznek fodrászok! – válaszolt a mester. – Tehetek én arról, hogy az az ember nem jön be hozzám?

– Hát ez az! – bólintott rá a vendég. – Éppen erről van szó! Isten is LÉTEZIK! Tehet Ő arról, hogy az emberek nem fordulnak Hozzá, hogy nem keresik meg Őt? Ezért van olyan sok fájdalom és szenvedés a világon.

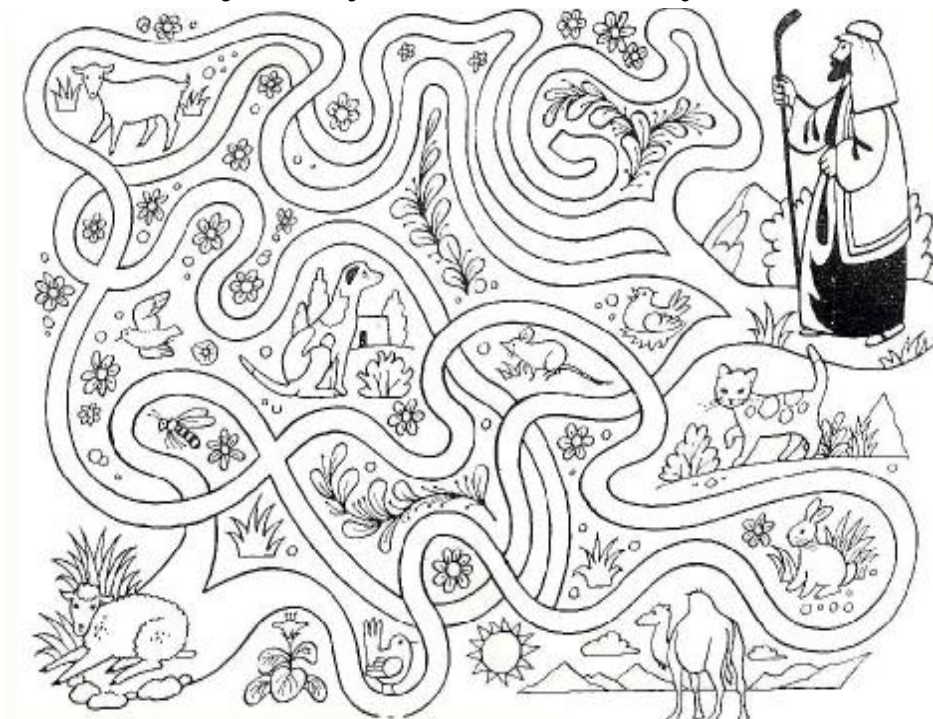
Kiknek a nevét rejtik a virágok?



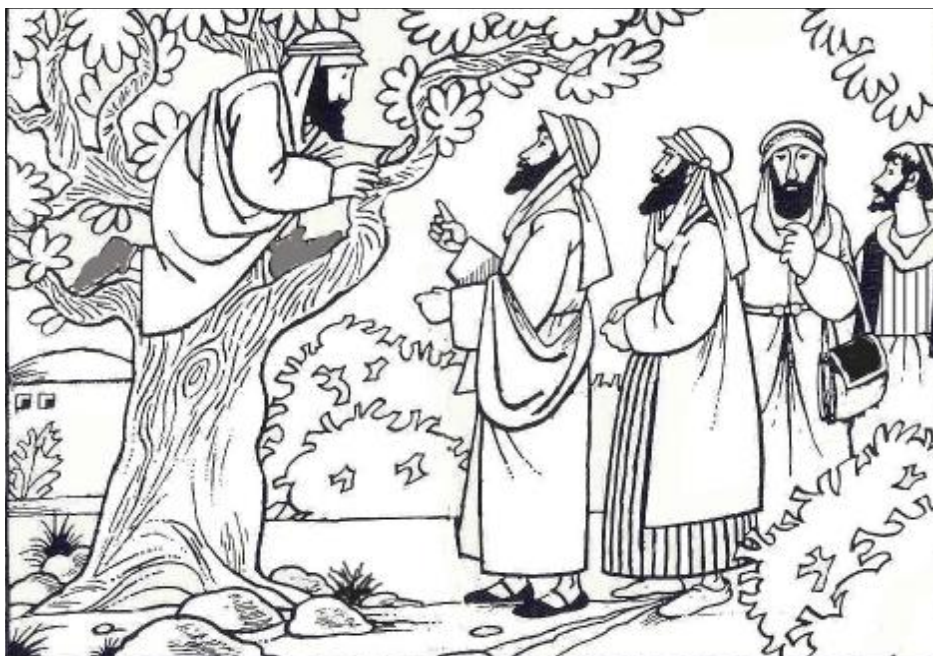
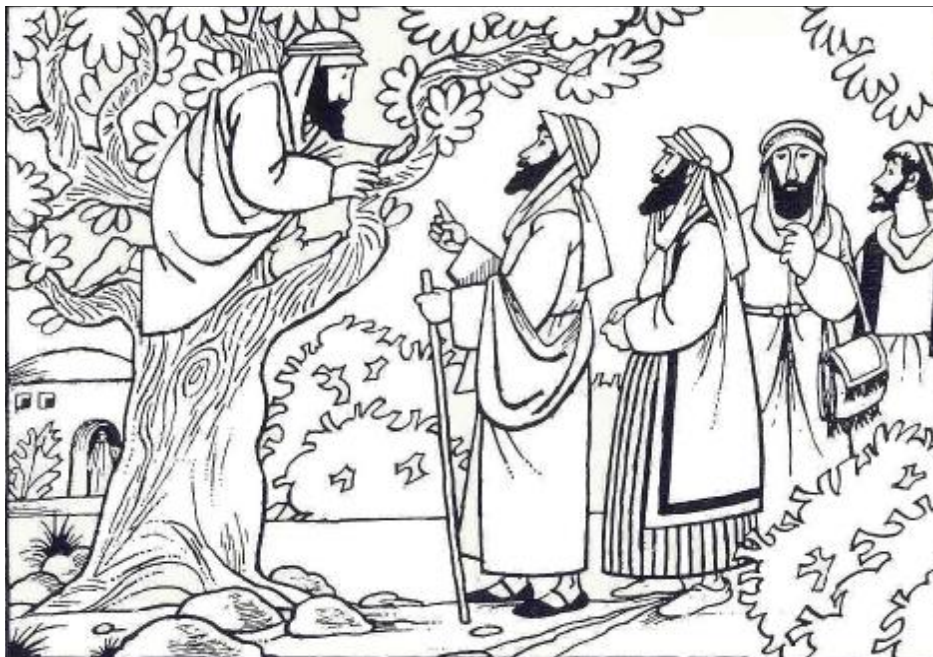
Mi kerül a kérdőjel helyére?



**A jó pásztor az elveszett bárányt keresi.
Vajon melyik út vezet a bárányhoz?**



Ikerképek
A látszólag egyforma képek között 10 eltérés van.
Keresd meg ezeket!





Vérehulló fecskefű

A NÉPI GYÓGYÁSZAT

A falusi emberek a természettel együtt éltek, ismerték és tisztelték annak alaptörvényeit. Tavasztól a tél beálltaig nagyon sokat dolgoztak. Ebből adódtak olyan betegségek, mint a megerőltetés és az elhasználódás miatti időskori fájdalmak.

A régiek hittek a teremő Istenben, a természet gyógyító erejében. Hittek az ima, a kimondott szó és rítusaik erejében. Ezért tartották eredményes gyógymódnak a ráolvasást és az eközben végzett rítusokat – például rontás, szemmel verés esetén.

A leleményesség, a természetszeretet és a természetismeret hozzásegítette, a hagyományos tudás arra ösztönözte a parasztembert, hogy környezetében mindenütt a legkönnyebben megszerezhető, legalkalmasabb orvosságot keresse és találja meg. A falusi ember számára így vált „patikává” az őt körülvevő világ.

A népi „patika”

- az emberi test (anyatej, köröm, haj, nyál, vizelet)
- a ház (kemence tetejéről vett égetett por, tűzhely hamuja, ablakizzadság, pókháló, mészpor, tetőmoha)
- a kamra (paprika, só, liszt, zsír, olaj, tej, tejfel, tészta, kenyér...)
- a ház udvara (por, sár, kútvíz)
- a virágoskert (fehér lilium, rozmarin, borsmenta, kerti zsálya, kerti kakukkfű...)
- az istálló (ló- és tehénganáj, csikólép, szamár-, ló- és kecsketej)
- a méhes (méz, lép, viasz, méhszúrás)
- a veteményeskert (vereshagyma, fokhagyma, torma, cékla, retek, sárgarépa, paradicsom...)
- az út széle és az árok (útilapu, porcsin, hársfavirág)
- a gyümölcsös és a szőlőskert, a mező, a mezsgye, a kaszáló és a vízpart, az erdő.

Egészséges életvitel

A népi gyógyászat a megelőzést épp oly fontosnak tekinti, mint magát a gyógyítást. Éppen ezért három alapszabályt ajánl az egészséges életvitelre, amely ugyancsak a megelőzést szolgálja.

1. Mértékletesség az egész életvitelben (táplálkozás, fizikai terhelés, megfelelő védelem a hideg ellen). Idevonatkozó népi tanács: „Mindenki arra

vigyázzon, hogy ne emeljen nagyot, és ne fázzon meg. Onnan ered oszt sok minden.” „Mindig jó gazdája legyél a testnek. Kosztolásból, italból, munkából mértékletesen.”

2. Természetes életmód: együttélés a természettel, a természet ciklusainak követése (példa erre a juhász élete).

3. Belső élet: hit; derűs, reménykedő, bizakodó lelkiállapot. A bosszúság, az idegesség, a harag rontja az egészséget. A derűs, bölcs magatartás a csendes és nyugodt élet alapköve.

A betegségeket kiváltó legjellemzőbb okok és a gyógymódok.

Külső betegségek:

- a megerőltetés – alapgyógyítása a kenés
- a fázás, kihűlés – alapgyógyítása meleg fürdők és teák (fitoterápia)
- csömör – gyógyítása kenéssel

Belső, lelki tényezők

- ijedés, bánat – alapgyógyítása ráolvasás, ima
- megkívánás, megcsodálás
- „rontás”
- „megátkozás” – a rontás máig fennmaradt formája.

Test és lélek a népi gyógyászatban

A népi gyógyászatban egyaránt fontos a test és lélek. Éppen ezért különbséget tesz azok kezelésében.

A test gyógymódjai:

- Helyes táplálkozás: sok zöldség, gyümölcs; édesgyökér és méz használata cukor helyett, olaj használata zsír helyett.
- Gyógynövények külső alkalmazása: borogatás, pakolás, fürdő, kenőcsként.
- Gyógynövények belső alkalmazása: teaként fogyasztva, öblögetés.
- Kenés, masszírozás: ezt főleg kenőasszonyok, „mozdulatművészek” végezték. A fájdalmat, betegséget, megtestesítő csomókat kitapogatták, és igyekeztek ezeket „elkenni”, eloszlatni.
- Csontrakás, helyretevés; kiropraktika – csonttörés, megerőltetés okozta betegségek esetén alkalmazott gyógymód.
- Köpölyözés, érvágás: borbélyok is alkalmazták, a cél a „rossz vér” eltávolítása volt.
- Nadályozás: piócák felrakása a beteg testrésze a rossz vér eltávolítására. Helyenként hatékonyabbnak találták a köpölyözésnél.

A lélek gyógymódjai:

- Mágikus gyógymódok, sámánizmus: révült állapotot hoz létre, kapcsolatot létesít a transzcendens világgal.
- Pszichoterápia, pszichoszomatikus gyógymódok.
- Imádkozás, ráolvasás: a kimondott szó hatalma és a benne való hit (állatoknál is alkalmazták).
- A népi pszichoterápiában használt *ijedés* fogalmával először konkretizálják a megfoghatatlan, tárgyaltan szorongást: „valaki ül rajtam”, „a boszorkány nyom”. A következő lépésben megállapítják a „rontó” személyét, végül azt a beteg ráolvasásszerű kijelentésekkel elűzi magától.
- Egy másik módszer a beteg biztonságérzetének növelése, védettség-tudatának kialakítása.
- Füstölés, gőzölés (annak a hajával füstöltek, aki „szemmel verte” a gyermekeket).

A lelki gyógymódok közé tartozik a rendszeres lelki megújulás, megtisztulás is. Az esztendő ciklusában vissza-visszatérő alkalmak kínáltak erre a népszokásokban, a hagyományokban, a népi vallásossággal összekapcsolódva.

A test betegségei és gyógymódjai

● Fejfájás

(Rossz gyomortól, rossz fogtól, napszúrás után, vérszegénységtől.)
Kezelése: pióccával, köpölyözéssel; kenés (masszírozás), dörzsölés ecettel. „Fejeteteje, akinek nyilallik, megreszelt fekete nadályt kötni a fejetetejére.”
Gőzölés, párolás. „Sós víz gőzével; szíkfűvel gőzölni; mirhafű gőzölés; zellergyökérrel gőzölni.”

● Vérszegénység

Kezelése: Félzsengésre süttött májat egyen olyat, hogy „a közepe nyers legyen”. A máj a „vérit táplálja.” – „Feje fáj a vérszegénységtől. Ezt kom-mendálta neki: a nyers májat törje össze péppé, süssön hozzá tojást, süssön zsírban vereshagymát, tegye hozzá a májat, de csak épp hogy összekapja a zsír. Sok tejet igyon, és a fokhagymától se irtózzon.” Vérszaporító a bodzabogyó-lekvár.

● Főszédelés, magas vérnyomás

Kezelése: köpölyözés, nadályozás, gyógynövények. „A magas vérnyomást a szem mutatja meg. Az ér (a szemfehérjén alul) olyan gyufavastagságra »ki-dűjded«. Normálisan hajszál vastag.” Gyógynövényei a fokhagyma, fodormen-ta és tályoggyökér-tea. Diófalevél tea, szíkfűtea, csalánlevél tea, vértisztítók.

- Szembetegség

„Mikor az ember felkél, a szemit mindig éhnyállal mossa meg.” Aki vízbe áztatott fehérliliommal mossa reggel a szemét, egész nap nem fáj a szeme, és rendesen lát. Szemfájásra reszelt sárgarépa melegen, ruhaközt.

Kezelése: „Szikfűvirágteát főzni, és amilyen melegen elállja a szem, azzal mosni.”

- Megfázás, meghűlés, nátha

Nátha ellen hársfatea a legjobb. „A náthának, megfázásnak nagyon egyszerű és jó gyógymódja van. Este lefekvés előtt forró lábvizet kell venni, olyat, amelyet csak elbír az ember. Aztán iszik jó forró bort vagy teát, és a már téglával felmelegített dunna alá bújik.”

- Torokfájás

Langyos, állott vizes ruha a nyakra. A lereszelt vereshagyma kifacsart és megcukrozott levét kell inni. „Tányérba tormát reszelt, pohárral letakarta, aztán felemelte a poharat és beleszipantott.” „Kék rongy, kék papír füstjét felszagolni.” „Vászonruhára kent birkafaggyút (disznózsírt) tett a mellére. A lerakódást, slájmot feloldotta.” „Megfázás (köhögés, asztma) ellen: kakukkfű, szikfű, útilapu tea.”

- Asztma

Porcsin tea, fulladásra (szívasztma) csalángyökér tea. „Akinek szívasztmája van, egy liter fehérborba 3 ujjnyi rozsmaringot főzzön bele, ezt igya.” „Örménygyökeres pálinka.”

- Köhögés

Apróbojtorján tea („felszaggatta a slájmot”), szikfűvirág, bodzavirág tea. Fodormenta tea, édesgyökér tea idült köhögésnél. „Köhögés és lázcsillapító: hagymahéj tea cukor nélkül. Ami megfázás és láz ellen van, az mind cukor nélkül.” „Reggel éhomra régi ikrás méz.”

- Tüdőbaj

Víz helyett porcsingyökér tea, tarackgyökér és csípőscsalántó tea. „Tüdőbajosnak tea ezerjófű, pemetefű, kamilla és ökörfarkkóró 4 dl vízbe. Az előzőleg összekevert teafűből kétszer annyit teszünk, amit 3 ujj között felvesszünk, és addig főzni, míg felére elfő. Felét reggel inni, másik felét este inni, melegen.”

- Szívbetegség

Szívbajra gyöngyajak tea. Szíverősítő: kapormag tea.

● Vesebaj

Nyírfavessző összevágva, teának megfőzni, víz helyett inni. A mezei zsurló jó vesepucoló. „Akinak eláll a vizelete: petrezselyem zöldjét megforrázni, ezt inni. A petrezselyemmag is a vesét tisztítja, hajtja a vizeletet.” „Aki nem tud vizelni: a cickafarkot paradicsomindával, zöldpetrezselyemmel megfőzni fürdőnek.”

„Vízhólyaggyulladás: petrezselyemmag főzetre (fölé) ülni gőzölni.”

● Gyomorhaj

Apróbojtorján tea, csípőscsalán tea. Fodormenta tea: gyomorbajról, fejfájásról. Citromfű tea. Vagy citromfű pálinkában. „A gyomrot és a vért nagyon rendbe hozza a tályoggyökér.”

● Gyomorfekély

Reggel apróbojtorján tea, este örménygyökeres pálinka.

● Hasmenés, vérhas

Birsalmafelevél tea, kökénybefőtt, aszalt kökény – hasfogó hatású. „Fiatal tölgyfaháncskéreg tea. A vérhast megfogja.” „Vérhas és bélhurut ellen: lósóska tea. Kétliternyi vízre fél marék mag.”

● Sárgaság, májbetegség

„Sárgaperemiszvirág az kihajtja belőle.” Sárgaság ellen a fehérüröm tea.

● Tyúkszem

Fecskefű nedvét kell több napon át a megvagdosott tyúkszemre kenni.

● Reuma, köszvény, csúsz, kihülés

„Ez ellen igen jó a masszírozás szappannal, vagy ha vót egy kis kézkenőcs féle, avval. Utána oszt ecetes vízzel, oszt házivászonnyal átdörzsöltem. Én arra úgy rájöttem, korántúl, nagyon korántúl, hogy az ecetes víz, az nagyon sokat gyógyít.” „Éhnyállal húzgálja meg magának az, akinek a nyaka fáj, vagy másutt fájása van.” „Jobb lába nem hajlott, fájt: egy hétig minden este ecetes, sárga földdel kötötte be éccakára, meggyógyult.”

Nemcsak a meleg kemencének dőlve melegítették a fájós hátukat, hanem meleg cseréppel, meleg téglával is melengették a fájós részeket (a hideget meleggel, a meleget hideggel gyógyító módszer).

Meleg téglára ecetet öntenek, így gőzölik, vagy csutkaparázsra szórt piros tengerivel párolják meg a fájós részt.

Jól megtört tormagyökeret buzogó vízzel leöntenek, cseberbe öntik. A beteg széken ül, elébe teszik a csebert, jól betakarják. A hűlő tormás vizet beledobált forró békasókkal (kövekkel) melegítik.

„Reuma ellen diófalevél-fürdő.”

Félmaréknyi ficfakéreg (fűzfa) megfőzve, ezt napjában kétszer inni.

Országszerte ismert és alkalmazott reumagyógymód volt a méhszúrás-kúra, a nadályragasztás és a köpölyözés is.

Amit megőrizhetünk a népi gyógyászat tudásából

Őrizzük elsősorban azt, ami a legkevésbé változott századokon át, vagyis a népi gyógyászat szellemiségét, mindenekelőtt a tudós-gyógyító emberséges viszonyulását a betegekhez és pozitív életszemléletét.

Alkalmazzuk azokat az egyszerű népi gyógymódokat, amelyek könnyen elérhetők számunkra, és amelyekhez bizalmunk van. Ne feledjük a bölcs gyógyító tanácsát: az egészséges élet alapja a mértékletesség, a természetesség és a derűs lélek.

SZÚCS ÉVA



Porcsin (Keserűfű)

FŐZŐCSKE

Víghegyi vendégfogadó

Három-négy fej vereshagymát felszeletelünk, vaslábosba tesszük, egy deci olajjal leöntjük, rákarikázunk négy főre való krumplit és meghintjük sóval, borssal. Négy szelet enyhén potyolt, fűszerezett karajt ráterítünk, majd fél liter tejjel megennyhítjük az állagot. Lefedve, egy óra hosszat hagyjuk a sütőben, majd kifedjük és még tíz percig rotyogtatjuk.

Szegények vacsorája tavaszi salátával (öt személyre)

Ha van négy tojás a háznál, akkor felforjútuk kevéske tejjel, sóval; behintünk egy jó nagy marék málélisztet és összekavarjuk nagyon apróra vágott hagymával. Az állagot lassú rőzselágon sűtőgetjük kenetnyi olajjal bélelt serpenyőben. Tálaláskor salátát is kínálunk. (Gyermekláncfű friss leveléből szedünk egy kalapnyit, háromszor megmossuk, lapítón laskanyújtóval dűrückéljük, vadalmából készűlt ecettel és csipetnyi sóval ízesítjük.)

Gömböcleves receptje 1956-ból (Rariora)

A felfűstölt szalacsi gömböcöt megmossuk, megfűzzük, majd kenyérsűtés után a sűtőkemencében ropogósra pirítjuk. Fél fej hagymát apróra vágva disznózsírban párolunk, másfél kanál lisztet pirítunk a hagymás zsírban, feltűtjük a gömböc levével, belereszelünk 4-5 db vaskos tormát. Végűl hozzáadunk egy bögre tejfűlt (2,5 deciliternyi).

Tálaláskor a levesbe teszűnk egy jó karikányi gömböcöt.

Berettyómelléki zsírban forgó

Hozzávalók:

- fél liter tej
- diónyi zsír
- két kávéskanálnyi cukor

A hozzávalókat összedolgozzuk, hozzáadunk fél liternyi lisztet, és addig kavargatjuk, amíg a massa elváll az edény oldalától.

A tűzről levéve, egyenként hozzákavarunk 6 tojást, nagyon jól eldolgozva.

Fél evőkanálnyikat szaggatunk belőle és lassú tűzön, bő zsírban baracksárgára sütjük. Ha megsült, forrón porcukorba forgatjuk.

Fehér bor mellé kínáljuk.

Poklostelki nyögvenyelő

A meghámozott krumplit nagylyukú reszelőn ledaraszoljuk, hozzáadunk annyi lisztet, amennyit felvesz, továbbá egy-két tojást, sót és borsot ízlés szerint.

Lobogó sós vízbe nokedli szerű gombócokat szaggatunk és kifőzzük.

Juhtúróval és tejjel szolgáljuk fel.

Érmihályfalvi diós kalács

Hozzávalók:

- 60-80 dkg liszt
- 15 dkg margarin
- 8-10 dkg cukor
- 2 dkg élesztő
- 1 tojás
- 2 dl tej
- csipetnyi só, kevés zsír.

Töltelékhez:

- 40 dkg darált dió
- 20 dkg cukor
- 2 dl tej
- 1 citrom reszelt héja

Az élesztőt kevés cukros tejben felfuttatjuk, majd a liszttel, margarinnal, tojással és tejjel, összedolgozzuk. Letakarjuk és meleg helyen hagyjuk pihenni legalább fél órát, amíg a tészta megduplázódik. Újra összegyúrjuk és pihentetjük, majd két egyenlő részre osztjuk. Külön-külön kinyújtjuk és a töltelékkel – amiben a darált diót cukros forró tejjel már előre leforráztuk, és hagytuk kihűlni –, hozzáadva a reszelt citrom héját a kinyújtott tésztákra egyenletesen rákenjük. A tésztákat feltekerjük, a két rudat egymás mellé helyezük az enyhén zsírozott tepsibe, majd tojás sárgájával a tetejét megkenjük és előmelegített sütőbe tesszük. Miután sütés után kivettük, cukros vízzel a tetejét bekenjük.

HUMOR

- Ki köszön úgy, hogy Áldás békesség, jegyeket bérleteket kérem ?
- Református bibliaolvasó kalauz.



- Hogyan teremtette Isten a legyet?
- ???
- Légy!



A lelkész fia megszerzi a jogosítványt. Odamegy az apjához, elkérni az autót.

– Ajánlok egy üzletet. – mondja az apja. – Levágatod a hajad és viheted a kocsit.

– Apa, de annak idején Sámsonnak is hosszú haja volt, Mózesnek is, Jézusnak is! – próbálkozik a fiú.

– Igen, de ők mindenhová gyalog mentek.



Az orvos két kisfiával sétál. A kisebbik egy templom előtt megkérdi:

- Papa, ez mi?
- Ez templom, öcsi – mondja a nagyobbik gyerek –, az Isten háza.
- Hát a Jóisten nem fönt az égben lakik?
- De igen. Ott lakik, és itt rendel.

Hittanórán

– Mit csináltak őseink amikor átkeltek a Vörös-tengeren? – kérdezi a tanító Vilikétől.

– Kiültek a partra szárítkozni – vágja rá a gyerek.



- Mi bizonyítja, hogy az Isten szereti a szegényeket?
- Sokat teremtett belőlük.

Hittanból vizsgázik a diák. Mondja a tanár:

– Sorolja fel a 10 parancsolatot tetszés szerinti sorrendben!

– 3, 6, 1, 8, 4, 5, 9, 2, 10, 7.

Gyerekszáj

Az ötéves lányommal este beszélgettünk még egy kicsit elalvás előtt.

– Isten most mit csinál?

– Hát neki nagyon sok dolga van... – S próbáltam ecsetelni a világot fenntartó, működtető, az embereket szerető, róluk gondoskodó Mindenható szerteágazó, ötévesek által is felfogható „tevékenységeit”.

Nekem úgy tűnt ámulva hallgatja, majd megszólalt:

– Akkor ott most reggel van?



Hat hónapos terhes voltam a második gyermekemmel, amikor lányommal elmentünk egy kicsit vásárolni. Bementünk egy baba-mama boltba is, hogy szoknyát vegyünk nekem. A gyerek egy ideig nézte, ahogy a tükörben sürgölődöm, majd megjegyezte:

– Nagyon kövér vagy, anya.

Kedvesen elmagyaráztam neki, amit úgyis tudott, hogy egy kisbaba van a pocimban, attól látszik nagynak. Erre pikírtén hozzátette:

– És a popsidban mi van?



Ágyba dugtam a három és ötéves lányaimat. Átöltöztem egy régi melegítőalsóba és kinyúlt pólóba, majd bementem a fürdőszobába haját mosni. Még ott is hallottam, hogy veszekednek. Egy ideig hallgattam, majd törölközőt csavartam a fejemre, berontottam a szobájukba és leordítottam őket. Útban visszafelé még hallottam, ahogy a hároméves megkérdezi nővérét:

– Te Réka, ez meg ki volt?



Tanév vége felé a zenesuliban sorra adnak koncerteket a zenét tanuló gyerekek. Egyik lányom mondja, hogy ő fél a közönség előtt játszani... Öt éves kislányunk megszólal: „Ne félj, majd a közönség megvéd!”



Pistike vizsgáztatja apukáját.

– Apa, ha figyeltél, meg tudod mondani, hogy hívták azt a kisgyereket, akit Jézus az ölébe vett.

– ???

– Hát DEDEK. Nem az van az evangéliumban, hogy engedjétek hozzám a kis DEDEK-et?



– Judit néni! A nyugodt gyerekeket nem ítéli meg Isten?

– ???

– Mert múltkor azt tetszett olvasni, hogy Isten az ELEVENEKET és a holtakat ítéli meg.



Templomudvaron a vasárnapi bibliaóra után hallottam, ahogyan az egyik gyermek a másikat kioktatva azt mondta:

– Vigyázz csak, mert mindjárt Mózesre tanítalak!



Egyiptom hercegét néztük a gyerekekkel, amikor kislányunk a zárójelenetnél így kiáltott fel:

– Nézd anya, ott a Mózes felesége, a Cimbora!

Ajándék

Nagyon meghatódott Gábor nagymamája, amikor az a kedvenc süteményét majszolva ezt mondta:

– Én annyira szeretem az Úr Jézust, hogy ezt a süteményt most Neki adom.

– De hát hol van az Úr Jézus?

– Hát a szívemben.

Ezután jó étvággal enni kezdte a süteményt, majd abbahagyta, két kis kezét a hasacskaájára tette, és ezt mondta, áhítatosan:

– Drága Úr Jézus, ugye érzed, hogy milyen finom ez a sütemény?



A jókedvű adakozókhoz

Kedves Testvéreink az Úrban!

Egyházkerületünk vezetősége nevében azzal a kéréssel fordulunk Gyülekezeteinkhez, hogy ki-kinek tehetsége szerint vegyen részt abban a szeretetszolgálati tevékenységben, amelyet rendszeresen végzünk.

Az Egyház nem csak az Ige hirdetésével kell hogy jelen legyen a társadalomban, hanem az Isten Igéjének a megcselekvése által is meg kell jelenülnie.

Arra kérjük minden Testvérünket, hogy figyeljenek felekezeti iskoláinkra, árvaházainkra, hajléktalan-szállóinkra, öregotthonainkra, szociális intézményeinkre. Az ott végzett szolgálatot azzal is tudjuk segíteni, ha terménnyel, étellel támogatjuk.

Legyen az Istennek mondott hálaima ez a tevékenység, sokak öröme, Isten dicsősége. Annál is inkább, hogy ismerjük Malakiás próféta beszédét:

„Hozzátok be a raktárba az egész tizedet, hadd legyen eleség a házamban, és így tegyetek próbára engem – mondja a Seregek Ura. Meglátjátok, megnyitom az ég csatornáit, és bőséges áldást árasztok rátok” (Mal 3,10).

Isten áldja meg a jó kedvű, cselekvő adakozókat.

Ugyanakkor kérjük Gyülekezeteinket, lelkipásztorainkat, hogy hajtsuk végre a már több alkalommal eldöntött, elfogadott határozatot, mely szerint a március második vasárnapi perselypénzt, illetve a Szentháromság utáni 5. vasárnapi perselypénzt, vagy annak egy részét missziói célokra küldjük el az Egyházkerület KREDA alapítványának számlájára. Kérjük, tegyék meg, segítsenek, hogy segíthessünk a rászorulókon.

A számlaszám a következő: RO 71 OTPV 220000227569 RO01.

JELENTŐS ÉVFORDULÓK 2009-BEN

JANUÁR

1. 560 éve, 1449-ben született Lorenzo de Medici, olasz művészetpártoló
3. 170 éve, 1839-ben született Thaly Kálmán költő, történetíró
11. 65 éve, 1944-ben halt meg Ligeti Ernő erdélyi író, szerkesztő
12. 100 éve, 1909-ben született Méliusz József erdélyi költő, író
15. 60 éve, 1949-ben született Balla Zsófia erdélyi költő
140 éve, 1869-ben született Stanislaw Wyspianski lengyel költő
17. 375 éve, 1634-ben halt meg Szenczi Molnár Albert költő, író
115 éve, 1894-ben született Szőnyi István festőművész
18. 320 éve, 1689-ben született Montesquieu francia felvil. író
140 éve, 1869-ben született Tornyai János festőművész
20. 125 éve, 1884-ben született Gábor Andor költő, író
22. 20 éve, 1989-ben halt meg Weöres Sándor költő, műfordító
280 éve, 1729-ben született Gotthold Ephraim Lessing német író
160 éve, 1849-ben született August Strindberg svéd drámaíró
23. 460 éve, 1549-ben halt meg Johannes Honterus nyomdász, fametsző
100 éve, 1909-ben született Ungar Imre, vak magyar zongoraművész
25. 250 éve, 1759-ben született Robert Burns angol (skót) költő
135 éve, 1874-ben született William Sommerset Maugham angol író
27. 90 éve, 1919-ben halt meg Ady Endre költő
28. 65 éve, 1944-ben halt meg Korvin Sándor erdélyi költő
255 éve, 1754-ben halt meg Ludvig Holberg norvég író
120 éve, 1889-ben született Arthur Rubinstein lengyel zongoraművész
165 éve, 1844-ben született Benczúr Gyula festőművész
31. 205 éve, 1804-ben született Bajza József költő, író

FEBRUÁR

1. 135 éve, 1874-ben született Hugó von Hofmannsthal német költő, író
3. 200 éve, 1809-ben született Jakob Ludwig Felix Mendelssohn Bartholdy német zeneszerző, zongoraművész, karmester
5. 205 éve, 1804-ben született Johan Ludvig Runeberg finn-svéd költő
110 éve, 1889-ben született Berde Mária erdélyi írónő
6. 445 éve, 1564-ben született Christopher Marlowe angol drámaíró
8. 300 éve, 1709-ben halt meg Guiseppe Torelli olasz zeneszerző, hegedűművész
17. 25 éve, 1984-ben halt meg Kacsó Sándor erdélyi író
18. 445 éve, 1564-ben halt meg Michelangelo Buonarroti olasz költő, szobrász, festő
160 éve, 1849-ben született Alexander Kielland norvég regényíró

20. 60 éve, 1949-ben halt meg Berde Mária erdélyi író
165 éve, 1844-ben született Munkácsy Mihály festőművész
21. 20 éve, 1989-ben halt meg Márai Sándor író
22. 105 éve, 1904-ben született Nagy István erdélyi író
24. 260 éve, 1749-ben született Révai Miklós nyelvész, tanár
28. 140 éve, 1869-ben halt meg Alphonse de Lamartine francia költő

MÁRCIUS

1. 115 éve, 1894-ben halt meg Ács Károly erdélyi író, műfordító
2. 240 éve, 1769-ben halt meg Bod Péter egyháztörténet-író
185 éve, 1824-ben született Bedrich Smetana cseh zeneszerző
3. 130 éve, 1879-ben halt meg Paál László festőművész
6. 125 éve, 1887-ben született Holló László festőművész
7. 80 éve, 1929-ben született Székely János erdélyi író
8. 195 éve, 1814-ben született Szigligeti Ede (Szathmáry József) író, drámaíró
120 éve, 1889-ben halt meg Rómer Ferenc Flóris régész, apátkanonok
9. 115 éve, 1894-ben halt meg Medgyes Lajos költő, egyházi író
11. 465 éve, 1544-ben született Torquato Tasso olasz író
14. 240 éve, 1769-ben született Kármán József író, szerkesztő
65 éve, 1944-ben halt meg Nagy Dániel erdélyi író, szerkesztő
18. 165 éve, 1844-ben született Nikolaj Andrejevics Rimski-Korszakov orosz zeneszerző, karmester, zenetudós
19. 125 éve, 1884-ben halt meg Elias Lönnrot finn író
20. 200 éve, 1809-ben született Nyikolaj Vasziljevics Gogol orosz író
115 éve, 1894-ben halt meg Kossuth Lajos politikus
95 éve, 1914-ben született Sviatoslav Richter orosz zongoraművész
21. 240 éve, 1769-ben született Dayka Gábor költő
170 éve, 1839-ben született Petrovics Musorgszkij orosz zeneszerző
22. 410 éve, 1599-ben született Anthonis von Dyck flamand festőművész
24. 165 éve, 1844-ben született Arany László költő
65 éve, 1944-ben született Kenéz Ferenc erdélyi költő
25. 305 éve, 1704-ben született Faludi Ferenc hitszónok, tanár, könyvtárigazgató
27. 120 éve, 1889-ben született Dienes László esztéta, szerkesztő
30. 165 éve, 1844-ben született Paul Verlaine francia költő

ÁPRILIS

1. 195 éve, 1814-ben született Erdélyi János költő, szerkesztő, tanár
3. 65 éve, 1944-ben született Farkas Árpád erdélyi költő
120 éve, 1889-ben született Grigore Dinicu hegedűművész
445 éve, 1564-ben született William Shakespeare angol író
6. 195 éve, 1814-ben született Ybl Miklós építész
9. 130 éve, 1879-ben született Ottorino Respighi olasz zeneszerző
10. 270 éve, 1739-ben született Baróti Szabó Dávid költő, paptanár

11. 35 éve, 1974-ben halt meg Kahána Mózes erdélyi író, költő
13. 115 éve, 1894-ben született Derkovits Gyula festőművész
14. 250 éve, 1759-ben halt meg Georg Friedrich Händel német zeneszerző, orgonaművész
15. 80 éve, 1929-ben született Huszár Sándor erdélyi író
16. 165 éve, 1844-ben született Anatole France francia író
120 éve, 1889-ben született Spencer Charlie Chaplin angol zeneszerző, színművész, rendező
17. 90 éve, 1919-ben halt meg Mednyánszky László festőművész
18. 50 éve, 1959-ben halt meg Szabédi László költő, író, nyelvész
19. 185 éve, 1824-ben halt meg George Byron angol költő
21. 210 éve, 1799-ben született Táncsics Mihály író
85 éve, 1814-ben született Egressy Béni zeneszerző, színműíró
310 éve, 1699-ben halt meg Jean Racine francia drámaíró
25. 105 éve, 1904-ben született Szilágyi András erdélyi író
28. 215 éve, 1794-ben született br. Jósika Miklós erdélyi író
29. 110 éve, 1899-ben halt meg Karl Millöcker osztrák karmester

MÁJUS

1. 105 éve, 1904-ben halt meg Antonin Dvorak cseh zeneszerző
2. 145 éve, 1864-ben halt meg Giacomo Meyerbeer német zeneszerző, zongoraművész
3. 540 éve, 1469-ben született Niccolo Machiavelli olasz író
4. 105 éve, 1904-ben halt meg Jókai Mór író
5. 100 éve, 1909-ben született Radnóti Miklós költő, műfordító
6. 60 éve, 1949-ben halt meg Maurice Maeterlinck francia drámaíró
10. 360 éve, 1649-ben született Pápai Páriz Ferenc író
80 éve, 1929-ben született Kányádi Sándor erdélyi költő
11. 105 éve, 1904-ben született Salvador Dalí spanyol festőművész
12. 125 éve, 1884-ben halt meg Bedrich Smetana cseh zeneszerző
13. 45 éve, 1964-ben halt meg Tompa László erdélyi költő
16. 145 éve, 1864-ben halt meg Zilahy Károly kritikus, újságíró, költő
17. 60 éve, 1949-ben halt meg Balázs Béla költő, drámaíró
18. 210 éve, 1799-ben halt meg Beaumarchais francia drámaíró
165 éve, 1844-ben született Mészöly Géza festőművész
19. 90 éve, 1919-ben született Boris Christoff bolgár operaénekes
19. 415 éve, 1594-ben halt meg br. Balassi Bálint költő
20. 210 éve, 1799-ben született Honoré de Balzac francia regényíró
21. 70 éve, 1939-ben született Lászlóffy Csaba erdélyi költő
26. 90 éve, 1919-ben halt meg Gozsdu Elek író
28. 265 éve, 1744-ben halt meg Alexander Popé angol író
29. 135 éve, 1874-ben született Gilbert Keith Chesterton angol (ír) író
31. 190 éve, 1819-ben született Walt Whitman amerikai költő
200 éve, 1809-ben halt meg Franz Joseph Haydn osztrák zeneszerző

JÚNIUS

1. 55 éve, 1954-ben halt meg Martin Andersen Nexő dán író
205 éve, 1804-ben született Mihail Ivanovics Glinka orosz zeneszerző
85 éve, 1914-ben halt meg Feszty Árpád festőművész
3. 85 éve, 1924-ben halt meg Franz Kafka német író
110 éve, 1899-ben halt meg ifj. Johann Strauss osztrák zeneszerző
5. 110 éve, 1899-ben született Federico Garcia Lorca spanyol költő
6. 210 éve, 1799-ben született Alekszander Szergejevics Puskin orosz író, költő
10. 130 éve, 1879-ben született Szabó Dezső író, közíró
85 éve, 1914-ben halt meg Lechner Ödön építész
12. 195 éve, 1814-ben született br. Kemény Zsigmond erdélyi író
15. 180 éve, 1829-ben született Szász Károly költő, műfordító
18. 95 éve, 1914-ben halt meg Zalár József történétíró
20. 190 éve, 1819-ben született Jacque Offenbach (Jakob Eberst) német származású francia zeneszerző, karmester
90 éve, 1919-ben halt meg Csontváry Kosztka Tivadar festőművész
24. 30 éve, 1979-ben halt meg Örkény István drámaíró
26. 140 éve, 1869-ben született Martin Andersen Nexő dán író
28. 195 éve, 1814-ben született Kriza János költő, mese- és balladagyűjtő
125 éve, 1884-ben halt meg Táncsics Mihály író

JÚLIUS

1. 125 éve, 1884-ben született Kisfaludy Stróbl Zsigmond szobrász
2. 130 éve, 1879-ben született Móricz Zsigmond író
285 éve, 1724-ben született Friedrich Gottlieb-Klopstock német író
295 éve, 1714-ben született Christoph Willibald Gluck német zeneszerző
5. 120 éve, 1889-ben született Jean Cocteau francia regényíró
95 éve, 1914-ben született Annie Fischer magyar zongoraművésznő
6. 130 éve, 1879-ben született Szabó Dezső magyar író
100 éve, 1909-ben született Szentiványi Lajos festőművész
9. 130 éve, 1879-ben született Ottorino Respighi olasz zeneszerző
10. 500 éve, 1509-ben született Jean Calvin reformátor
90 éve, 1919-ben született Zenaida Pali román operaénekesnő
11. 120 éve, 1889-ben halt meg Reviczky Gyula költő
12. 105 éve, 1904-ben született Pablo Neruda dél-amerikai spanyol költő
14. 185 éve, 1824-ben született Ács Károly író, műfordító
15. 105 éve, 1904-ben halt meg Anton Pavlovics Csehov orosz író, drámaíró
17. 145 éve, 1864-ben halt meg Szalay László történész
50 éve, 1959-ben született Kovács András Ferenc költő, műfordító
18. 120 éve, 1889-ben született Nyíró József erdélyi író
19. 130 éve, 1879-ben született Móra Ferenc író, újságíró

- 635 éve, 1374-ben halt meg Francesco Petrarca olasz költő
- 190 éve, 1819-ben született Gottfried Keller német író
- 175 éve, 1834-ben született Degas Edgar francia festőművész
- 20. 705 éve, 1304-ben született Francesco Petrarca olasz költő
- 21. 110 éve, 1899-ben született Ernest Hemingway amerikai író
- 24. 145 éve, 1864-ben született Frank Wedekind német drámaíró
- 25. 175 éve, 1834-ben halt meg Samuel Taylor Coleridge angol költő
- 215 éve, 1794-ben halt meg André Chénier francia költő
- 26. 145 éve, 1864-ben halt meg Fáy András író
- 115 éve, 1894-ben született Aldous Huxley angol író
- 28. 220 éve, 1789-ben halt meg br. Orczy Lőrinc költő, katona
- 29. 250 éve, 1759-ben halt meg gr. Árva Bethlen Kata önéletrajz-író
- 30. 225 éve, 1784-ben halt meg Denis Diderot francia író, szerkesztő
- 31. 160 éve, 1849-ben halt meg Petőfi Sándor költő

AUGUSZTUS

- 5. 165 éve, 1844-ben született Rjepin Repin orosz festőművész
- 6. 200 éve, 1809-ben született Alfréd Tennyson angol költő
- 9. 90 éve, 1919-ben halt meg Ruggiero Leoncavallo olasz zeneszerző
- 12. 85 éve, 1924-ben halt meg Bródy Sándor író, drámaíró
- 325 éve, 1684-ben halt meg Nicolo Amati olasz hegedűkészítő
- 13. 55 éve, 1954-ben halt meg Gaál Gábor erdélyi író, irodalomtörténész, szerkesztő
- 17. 80 éve, 1929-ben halt meg Benedek Elek író, szerkesztő
- 19. 320 éve, 1689-ben született Samuel Richardson angol író
- 23. 160 éve, 1849-ben halt meg Juliusz Slowacki lengyel költő
- 25. 265 éve, 1744-ben született Johann Gottfried Herder német író
- 380 éve, 1629-ben született Gyöngyösi István író, politikus
- 28. 100 éve, 1909-ben született Asztalos István erdélyi író
- 260 éve, 1749-ben született Johann Wolfgang Goethe német író, költő
- 29. 575 éve, 1434-ben született Janus Pannonius költő
- 30. 435 éve, 1574-ben született Szenczi Molnár Albert egyházi költő, író

SZEPTEMBER

- 1. 175 éve, 1834-ben született Amilcare Ponchielli olasz zeneszerző
- 2. 50 éve, 1959-ben halt meg Szentimrei Jenő erdélyi író, költő
- 4. 200 éve, 1809-ben született Juliusz Slowacki lengyel költő
- 185 éve, 1824-ben született Anton Brichner osztrák zeneszerző
- 5. 225 éve, 1784-ben halt meg Ányos Pál költő
- 7. 305 éve, 1704-ben halt meg Gyöngyösi István író, politikus
- 8. 535 éve, 1474-ben született Lodovico Ariosto olasz író, udvari ember
- 205 éve, 1804-ben született Eduard Mörike német költő
- 9. 115 éve, 1894-ben született Gulácsy Irén erdélyi író

11. 90 éve, 1919-ben halt meg Csáth Géza író, zene-esztéta
13. 135 éve, 1874-ben született Arnold Schönberg osztrák zeneszerző
15. 220 éve, 1789-ben született James Fenimore Cooper amerikai író
18. 300 éve, 1709-ben született Samuel Johnson (Dr. Johnson) angol író
23. 70 éve, 1939-ben halt meg Sigmund Freud pszichoanalitikus
25. 160 éve, 1849-ben halt meg Johann Strauss osztrák zeneszerző, hegedűművész, karmester
26. 310 éve, 1699-ben született Hermányi Dienes József író
27. 100 éve, 1909-ben halt meg Thaly Kálmán költő, történetíró
30. 150 éve, 1859-ben született Benedek Elek erdélyi író, szerkesztő

OKTÓBER

1. 325 éve, 1684-ben halt meg Pierre Corneille francia drámaíró
105 éve, 1904-ben született Vladimir Horovitz orosz származású amerikai zongoraművész
3. 455 éve, 1554-ben született br. Balassi Bálint költő
5. 145 éve, 1864-ben halt meg Madách Imre író
8. 255 éve, 1754-ben halt meg Henry Fielding angol regényíró
9. 115 éve, 1894-ben halt meg Justh Zsigmond író
65 éve, 1944-ben halt meg Kovács Katona Jenő erdélyi író, szerkesztő
100 éve, 1909-ben született Horváth István költő
10. 75 éve, 1934-ben született Hervay Gizella költő
13. 85 éve, 1924-ben halt meg Anatole France író
105 éve, 1904-ben halt meg Lotz Károly festőművész
15. 195 éve, 1814-ben született Mihail Jurjevics Lermontov orosz költő
165 éve, 1844-ben született Friedrich Wilhelm Nietzsche német filozófus
16. 155 éve, 1854-ben született Oscar Wilde angol drámaíró
17. 160 éve, 1849-ben halt meg Frédéric François Chopin zongoraművész
18. 150 éve, 1859-ben született Henri Bergson francia filozófus
115 éve, 1894-ben született Déry Tibor író
19. 155 éve, 1854-ben született Iványi Ödön író
20. 155 éve, 1854-ben született Arthur Rimbaud francia költő
27. 250 éve, 1759-ben született Kazinczy Ferenc költő, irodalomszervező, szerkesztő
540 éve, 1469-ben született Desiderius Erasmus Roterdamus holland író
28. 165 éve, 1844-ben halt meg Kisfaludy Sándor költő
30. 375 éve, 1634-ben halt meg Káldi György bibliafordító

NOVEMBER

3. 95 éve, 1914-ben halt meg Georg Trakl német költő
5. 110 éve, 1899-ben halt meg Péterfy Jenő esszéíró, kritikus

8. 335 éve, 1674-ben halt meg John Milton angol író
9. 100 éve, 1909-ben halt meg Gyulai Pál erdélyi író, költő,
irodalomszervező
65 éve, 1944-ben halt meg Radnóti Miklós költő, műfordító
10. 250 éve, 1759-ben született Johann Christoph Schiller német költő,
író, drámaíró
14. 290 éve, 1719-ben született Johann Georg Leopold Mozart osztrák
zeneszerző
18. 345 éve, 1664-ben halt meg gr. Zrínyi Miklós író, hadvezér
110 éve, 1899-ben született Ormándy Jenő magyar származású
amerikai karmester
21. 315 éve, 1694-ben született Voltaire francia író
22. 190 éve, 1819-ben halt meg Baróti Szabó Dávid költő, paptanár
140 éve, 1869-ben született André Gide francia író
28. 150 éve, 1859-ben halt meg Washington Irving amerikai író
160 éve, 1849-ben született Gozsdu Elek író
29. 85 éve, 1924-ben halt meg Giacomo Puccini olasz zeneszerző
30. 55 éve, 1954-ben halt meg Wilhelm Furtwängler német karmester

DECEMBER

2. 65 éve, 1944-ben halt meg Filippo Tommaso Marinetti olasz futurista
90 éve, 1919-ben halt meg Pierre Auguste Renoir francia festőművész
3. 325 éve, 1684-ben született Ludvig Holberg norvég író
50 éve, 1959-ben halt meg Márfy Ödön festőművész
10. 25 éve, 1984-ben halt meg Szilágyi András erdélyi író
65 éve, 1944-ben halt meg Ligeti Miklós szobrász
11. 140 éve, 1869-ben halt meg Louis Hector Berlioz francia zeneszerző,
karmester
13. 225 éve, 1784-ben halt meg Samuel Johnson (Dr. Johnson) angol író
17. 260 éve, 1749-ben született Domenico Cimarosa olasz zeneszerző
18. 230 éve, 1779-ben halt meg Faludi Ferenc hitszónok, tanár, könyvtár-
igazgató
21. 265 éve, 1744-ben született Donát János festőművész
22. 245 éve, 1764-ben halt meg br. Amadé László költő, udvari ember
370 éve, 1639-ben született Jean Racine francia drámaíró
24. 200 éve, 1809-ben halt meg Báróczi Sándor költő, műfordító,
testőrtiszt
35 éve, 1974-ben halt meg Csorba Géza szobrász
30. 65 éve, 1944-ben halt meg Romain Rolland francia író
31. 350 éve, 1659-ben halt meg Apáczai Csere János filozófus, pedagógiai író
110 éve, 1899-ben halt meg Karl Millöcker osztrák zeneszerző, karmester

Összeállította: JÁROSI ÉVA

Szerenád

Reményik Sándor (1890-1941) költő, szerkesztő (hátrahagyott) versét idézzük:

*„Mára száműztem minden földi dalt,
a lelkem messzi magasságba vágyott,
adok az Istennek egy szerenádöt.*

S íme a felhőkárpit kissé meghasad, ...”

– Folytatása a rejtvényben a **vízsz. I.** (zárt betűk: G, T, G, B, F, N, T) és a **függ. 13.** (zárt betűk: E, V, E, T, S) alatt.

VÍZSZINTES: 13. ... és gyémánt – Cserháti Zsuzsa nagylemeze (1996). 14. Kezdőpont. 15. Ebbe az irányba. 16. Előtag, a fogalom kicsiségét jelöli. 18. Cremonai hegedűkészítő család. 20. Rendszerbe illeszkedő tétel. 21. ... Nagy Mária – színésznő. 22. Egyes növények virágzata. 24. Mutatószó. 26. Anátrium vegyjele. 27. Y.W. 28. A túlsó ... – az utca másik oldalán. 29. Tartozik. 31. Kettőzve: angol trió (1978-ban alakult). 32. Afrikai antilopfajta. 33. Birka-hús. 35. Tudomány valamely ága. 37. Padozat. 38. Határrag. 39. Zambia, Svédország és Luxemburg nemzetközi autójele. 40. Elkülönülő szervezeti egység. 42. Valaminek lényege, fő része. 43. A tetejére. 44. Magyar sportriporter, raliversenyző (László). 45. Karácsony ... – erdélyi író (1888-1944). 46. Földművelő eszköz. 48. Új fok. 49. Szégyenkezik. 51. Síkban vagy térben körülhatárolt forma. 53. Ilyen állat a ló. 54. A föld és a földi vizek ura Mezopotámiában. 55. Kiejtett betű. 57. Európai nép. 58. Kórusmű. 59. Római számok (összegük 200). 60. Ilyen párna is van. 62. A Jupiter holdja. 64. Ókori görög város. 66. Három hangszerre írt zenemű. 68. A szem szivárványhártyája. 70. ... és Tudomány – ismeretterjesztő hetilap.

FÜGGŐLEGES: 2. Rosalyn ... – Nobel-díjas amerikai fizikus (1977). 3. Mohamedán fejedelmi cím. 4. Lábával lök. 5. Kettőzve: ügyességi játék, egy fonálon függő fakoronggal. 6. Louis ... – francia költő, író (1897-1982). 7. Megsüllyedt folyótorkolat. 8. Edénytartó rúd. 9. To be or ... to be – lenni vagy nem lenni (Shakespeare). 10. A mélybe. 11. Tömegesen pusztít. 12. Törösvár román neve. 17. Bukaresti piac. 19. Versenyre benevezett. 23. Nagybirtok. 25. A Jupiter egyik holdja. 28. Josef – cseh hegedűművész (sz. 1939). 29. Álmodozásba ringató. 30. Kettőzve: mesebeli sárkány. 31. Ének. 32. Gyom. 34. Harsan, rivall. 36. Csomagoló eszköz. 37. Gerinctelen állat. 40. Bengáli nyelvű indiai költő, író (1861-1941). 41. Boróka ízű rozspálinka. 42. Gibson amerikai színész személyneve. 45. Szomorú. 47. Román személyes névmás. 49. Sérelem elmondása. 50. Hirtelen meghúz. 52. Al ... Meola – világhírű amerikai gitáros, szerző. 53. A legalsó indiai kaszt tagja. 54. Vivát. 56. Gabonaföldeken élő madár. 58. Fegyver. 59. ... Porter – neves amerikai zeneszerző (1891-1964). 61. Német személyes névmás. 63. Főliánsdarab! 65. Mező. 67. Ketrec. 69. Kettőzve: egyszerű édesség.

	1	2	3	4		5	6	7	8	9		10	11	12	↓
13				*		14				*		15			
16					17	*	18				19	*	20		
21			*		22	23				*	24	25	*	26	
27		*		28					*	29			30	*	
	*		31					*	32			*	33	34	
35	36			*		*	37						*	38	
39			*		40		41					*	42		
43		*		44					*		*	45			
46			47	*	48			*	49		50			*	
	*		51	52			*	53					*	54	
55	56	*		57		*	58					*	59		
60			61	*	62	63				*	64	65			
66				67	*	68				69	*	70			
→															

Bölcs gondolat

Kosztolányi Dezső (1885-1936) költő, író gondolatát idézzük:

„Azt a lelket és nyelvet, melyet rövid időre örökbe kaptunk, ...“

– Folytatása a rejtvényben a **vízsz. I.** (zárt betűk: E, E, N, V) és **függ. 36.** (zárt betűk: L, N, U, N) alatt.

VÍZSZINTES: 13. Író, újságíró, humorista (László, 1910-1989). 14. Térbeli nagyság. 15. A ... – az első magyar Oscar-díjas film (1981), alkotója Rófusz Ferenc. 16. Belgrád melletti 511 méter magas csúcs. 18. Nobel-díjas angol fizikus (1933). 20. Kínai származású, amerikai kémikus, 1986-ban Nobel-díjat kapott. 21. Helyiség szöglete. 22. Szakember (biz.). 24. ... Pacino. 26. Lekvár. 27. Talmi. 28. Ragadozó madár. 29. Közlekedési tábla. 31. Vasal. 33. Csonthéjas gyümölcs. 34. ... melegséged – Ady Endre verse. 36. Esőben áll. 38. Francia szobrász, a Gondolkodó alkotója. 40. Vonzerő. 42. A földre szorít. 43. Pásztoristen a görög mitológiában. 44. A hinduizmus szentháromságának egyik istensége. 45. Gyomai könyvművész család. 46. A Bibliához tartozónak elismert könyvek jegyzéke. 48. Nikkel, szén és bór vegyjele. 49. Werner Joseph ... (1901-1983) – német zeneszerző. 50. Óselem. 51. Segédeszköz. 53. Szentkép. 56. Ital. 57. Az argon vegyjele. 58. Lapszék! 60. Régi hossz mérték. 61. A magyarok mondai ősapja. 63. Rendben van (divatosan). 64. Levegő (görög). 66. Sportmez. 68. Lánchegység Dél-Amerikában. 70. Huzal. 72. Erősen óhajtott. 74. Ír rockénekes, zeneszerző, szövegíró.

FÜGGŐLEGES: 1. Távoli helyre való távozás. 2. Jobbá lesz. 3. Az antimon és ezüst vegyjele. 4. Hűtőszekrény márka. 5. A fényáram SI-egysége (röv.). 6. Ady múzsa. 7. Hanga. 8. Bátorkodik. 9. Magyar Tudományos Akadémia. 10. Azonos mássalhangzók. 11. Szorong. 12. A Földközi-tenger melléktengere. 17. Bajor művészcsalád. 19. Római államférfi, író, szónok (Kr.e.234-Kr.e.149). 23. Élelmiszer. 25. Igavonó állat. 28. Jó eredmény. 29. Vaspálya. 30. Jézus szenvedéseit feldolgozó zenei mű. 31. Balettművész (Levente, sz. 1937). 32. Különféle színekben előforduló drágakő. 33. A dánom ikerszáva. 35. Művészeti ág. 37. Tisztán, telten hangzik. 39. Európai nép. 40. ... Panna – híres cigányhegedűs nő (1711-1772). 41. Csíky Gergely műve. 46. Szenvadás. 47. Nemzetközi politikai és katonai szervezet (röv.). 50. A múltban létezett. 52. A Tevere bal oldali mellékfolyója. 54. ... Pál – szobrász (sz.1941). 55. Feltör. 57. Hordó nyílása. 59. Dél-amerikai állam. 61. Gróf ... Imre (1805-1876) – politikus, erdélyi mecénás. 62. ...Kalwaria – helység Varsótól délre. 63. Régi. 65. Hazai fizetőeszköz. 67. Német tanács. 69. Nitrogén, bór és kálium vegyjele. 71. Látkép része! 73. Személyes névmás.

1	2	3	4		5	6	7	8	9		10	11	12	↓
13				*	14				*	15				
16				17	*	18				19	*	20		
21			*	22	23				*	24	25	*	26	
27		*	28			*		*	29			30	*	
	*	31				32	*	33			*	34	35	
36	37			*	38		39			*	40			41
42					*	43			*	44				
45				*	46				47	*	48			
49			*	50			*	51		52			*	
	*	53	54			*	55	*	56			*	57	
58	59	*	60		*	61		62			*	63		
64		65	*	66	67				*	68	69			
70			71	*	72				73	*	74			
↪														

Karácsonyi versek

Wass Albert (1908-1998) író költeményének első részéből idézünk:

*Olyan este ez is csak, mint a többi:
olyan a színe, nyirkos ködszaga.
Pedig valahol szent titokpalástban,
csodát takargat ez az éjszaka... !
Angyalok húznak a világ fölött.
Hírét hozzák, hogy földre szállt a béke! ...*

–Folytatása a rejtvényben a **vízzs. 2.** (zárt betűk: S, E, Z, Z, J) és a **függ. 1.** (zárt betűk: A, GY, U, E, L, V, E) alatt.

VÍZZSINTES: 13. Szerb nemzeti körtánc. 14. A szénsavnak nátriumot tartalmazó sója. 15. Kelet-ázsiai teherhordó. 16. Menekülő. 18. Vízi jármű kelléke. 20. Nagy testű kutya fajta. 21. Elmozdít. 22. ... Doyle (1859-1930) brit író, a Sherlock Holmes regények szerzője. 24. Alá. 26. Irodalmi és művészeti folyóirat, Kassák Lajos szerkesztette. 27. Megszólítás. 28. A gabonatermesztés istennője a rómaiaknál. 29. Karcsú, magas termetű. 31. A földtörténet harmadkorából származó kovadarabok. 32. Bor jelzője. 34. Francois ... (1431-1463?) – francia költő. 36. A Tisza bal oldali mellékfolyója. 37. Német város az Elster folyó mellett (ék.f.). 38. Szirtes... – színész. 39. Jól hasadó ásvány. 41. Sebhely. 42. ... József (1925-1973) – operaénekes (tenor). 44. ... özvegy – Lehár Ferenc első jelentős operettje. 45. Hegység Szófia közelében. 47. Viccelő. 49. ... János (1408k-1472) – humanista főpap, váradi püspök (1445-1465). 50. Virna ... – olasz színész. 51. Hibáztat. 52. Klasszikus japán drámai műfaj. 53. Fejlődik. 55. Kiejtett mássalhangzó. 56. Georges ... (1924-2000) – amerikai szobrász. 57. Eltérő. 58. Horvátországhoz tartozó sziget. 60. Testgyakorlás. 62. ... Valli – olasz színész (ék. f.). 64. Német birtokos névmás. 66. Jegyzetelnek. 68. Bizonytalankodik.

FÜGGŐLEGES: 2. Város Pest megyében. 3. Izraeli légitársaság. 4. Hálóban a labda. 5. Kettős betű. 6. ...haza – Wass Albert verse. 7. Ilyen póló is van. 8. Martin ... – Jack London regénye. 9. Folyó Oroszországban. 10. Patkódarab! 11. Nagy hozzáértése van. 12. Állat fekhelye. 17. Párducmacska. 19. Átkarol. 23. Város az USA-ban, Wyoming államban (ORIN). 25. Megfelelő mennyiségű. 28. Hüvelyk. 29. Csapadék. 30. A közelbe szállít. 31. Erkölcseleg hibáztat. 32. Szalad. 33. Dolgos kéz jelzője. 35. Szavát adja. 36. Bó. 39. Kapucinus szerzetes, 2002-ben szentté avatták. 40. Finn atléta, hosszútávfutó volt. 43. Ifjúsági csapat tagjai. 44. Római számok. 45. Nagybányai szobrász, grafikus (Géza, 1913-1980). 46. Évszak. 48. Földművelés. 49. Sebesen rohan. 51. Francia író (Jules, 1828-1905). 52. Magas közjogi méltóság volt Magyarországon. 54. Az ... tekintetes – Gárdonyi Géza regénye. 56. Rövid, nyári nadrág. 57. Kínai uralkodócsalád (1368-1644). 59. Egykori ifjúsági szervezet névbetűi. 61. Levartt hajítás a ruhán (ék.h.). 63. Az ENSZ első főtákarára volt (ék.f.). 65. Görög betű. 67. Káté!

	1	2	3	4		5	6	7	8	9		10	11	12	↴
13				*	14					*	15				
16				17	*	18				19	*	20			
21			*	22	23				*	24	25	*	26		
27		*	28					*	29			30	*		
	*	31					*	32					33		
34	35					*	36			*	37				
38			*		*	39			*	40	*	41			
42			43	*	44			*	45		46				
47				48			*	49					*		
	*	50				*	51					*	52		
53	54	*	55		*	56					*	57			
58		59	*	60	61				*	62	63				
64			65	*	66				67	*	68				
↴		SZ													

Karácsonyi csengő

Móra László verséből idézünk:

*„Csingilingi, cseng a csengő,
Száll a szánkó, mint a felhő,
Csaknem elszakad a gyeplő,
Csingilingi, cseng a csengő.*

*Égi szánkót hajt az angyal.
És mire az estihajnal
Megjön a szép fenyőgallyal,
Cseng a csengő, jó az angyal.*

*Hozz örömet, békességet,
A szíveknek melegséget,...*

– Folytatása a rejtvényben a **vízs.** 1. (zárt betűk: C, Y, É, S, E) és a **függ.** 25. (zárt betűk: A, S, N, I, S) alatt.

VÍZSZINTES: 11. Idómérő szerkezetet javító mester. 12. Fohász. 13. Szemet gyönyörködtető. 14. Mérlegel. 16. Kedves, idős bácsi megszólítása. 18. Mór betűi. 19. Alma ... – Kazahsztán fővárosa. 20. Román személyes névmás. 22. Az elektromos ellenállás egysége (azonos nevű német fizikus nevéből). 24. Magánhangzók. 25. Ásványi fűszer. 26. Hitetlen apostol. 28. A mesebeli nagy varázsló. 30. Barackban van! 31. Lélegzik. 32. Gyümölcskocsonya. 34. Együttes tagja. 37. Vízi jármű. 38. Női név. 39. Személyre vonatkozó kérdés. 40. A mélybe. 41. Ellenben. 42. ... Hill (1924-1992) – angol komikus színész, humorista, énekes. 44. Filctoll része! 45. Te és ő. 47. ... de Janeiro – Brazília fővárosa volt 1763-1960 között. 49. Kicsinyítő képző. 50. Felmenő ági rokona. 52. Vég – angolul. 54. Híres norvég popzenekar. 56. Péksütemény. 58. Évszak. 60. Azon a helyen. 62. Richard ... – amerikai filmszínész (sz. 1949).

FÜGGŐLEGES: 1. Húsító ital. 2. Termést betakarító. 3. Fizetési részlet. 4. Kerti szerszám. 5. Téli sport. 6. Nagymama (táj.). 7. Szolgálatos az iskolában. 8. Szintén. 9. A beszéd egysége. 10. Nulla. 15. Ráskai ... – kódexmásoló, domonkos rendi apáca a 15-16. században (LEA). 17. Meglepődést kifejező szó. 21. Édesítőszer – névelővel. 23. Kedvesség, jóindulat jele. 26. Edző. 27. Előtag, hamisítást, utánzatot jelöl. 29. Művészeti ág. 30. Az áramforrás pozitív sarkával összekötött elektród. 32. Kettős betű. 33. Éneklő szócska. 35. Tova. 36. Sütő András író névbetűi. 37. Kékesfehér fém, horgany. 39. A vízsz. 49. párja. 42. Kedvelt szereplő a cirkuszban. 43. Fényforrásunk. 44. Váltás. 46. Foghúsa. 48. Diadalban van! 50. Az ... halász és a tenger – Hemingway amerikai író Nobel-díjas regénye. 51. Étélízesítő. 53. Trák néptörzs, ezt a népet tekintik a románok ősi népüknek. 55. Tas betűi. 57. Regény-részlet! 59. Rúdvégek! 61. Növény része.

1	2	3	4		5	6	7		8	9	10	↓
11				*	12			*	13			
14				15	*	16		17	*	18		
19			*	20	21	*	22		23	*	24	
25		*	26			27		*	28	29	*	
	*	30		*	31		*	32			33	
34	35			36		*	37					
38					*	39		*	40		*	
	*	41		*	42			43		*	44	
45	46	*	47	48		*	49		*	50		51
52		53	*	54		55	*	56	57			
58			59	*	60		61	*	62			
↪												

A Királyhágómelléki Református Egyházkerület címtára

Agnulli Dei – Református Szociális Központ

BH-410559 Oradea Str. Grădinarilor nr. 16. 0259-428901, agnullidei@rdsor.ro
Intézményvezető: Bara Tünde – 0728-983661, 0766-590123

Arany János Kollégium

BH-410209 Oradea Str. Primăriei nr. 36, 0259/439931 kollegium@partium.ro
Intézményvezető: Szilágyi Ottó 0745-312447
Kollégiumi referens: Derecskei Renáta 0741-106487
Egyetemi lelkész: dr. Anca Tibor 0731-615842 office@anca.name

Árva Bethlen Kata Református Óvoda

SM-440199 Satu Mare Str. Inaului nr. 11, 0261-769745, bogyakis@gmail.com
Intézményvezető: Bogya Kis Mária

Bethesda Egészségügyi és Humanitárius Központ – Szamosardó

MM-437356 Arduzel nr. 145/a, 0262-264107
Intézményvezető: Tóbiás Eszter (Váncza Éva házgondnok) 0745-523750 tobiastibor@gmail.com

Cigánymissziós Központ

BH-410060 Oradea Calea Clujului nr. 63, romabihar@freemail.hu
Intézményvezető: Nagy József Barna 0259-413644, 0747-901090

Csillagocska Zeneóvoda

BH-410115 Oradea B-dul Ștefan cel Mare nr. 6/A, 0259-453914
Intézményvezető: Kecskés Edit 0747-363645

Ecclesia Mater Egészségügyi és Humanitárius Központ

BH-410001 Oradea str. Moscovei nr. 14.
Intézményvezető: Dr. Nagy Péter 0359-302621

Érmelléki Református Diakóniai Alapítvány (ÉRDA) – Bihardíószeg

BH-417235 Diosig Str. Livezilor nr. 75., 0259-350-337
Intézményvezető: Gellért Gyula 0788-813242 bihardioszeg@yahoo.co.uk

Élesdi Református Gyermekotthon

BH-415100 Aleșd Str. Viilor nr. 32, 0259-342719, 0259-372185, 0744-854263, 0259-342183
Intézményvezető: Dr. Anne-Marie Sadler

Hadadi Degenfeld Egyházi, Oktatási és Művelődési Központ

SM-447155 Hodod Str. Principală nr. 199., 0261-829166
Igazgató: Kurta-Tótfös Beáta 0749-035745 kurtatotos@yahoo.com

Harangszó Szerkesztősége

BH-410001 Oradea Str. Moscovei nr. 14, 0259-416067 harangszo@yahoo.com

Főszerkesztő: Fábíán Tibor 0745-946470 fabitibor@gmail.com

Igazgatótanácsi Hivatal

BH-410210 Oradea Str. Jean Calvin nr. 1, 0259-431710; 0259-435386, 0259-431708,

0724-393528 partium@rdsor.ro. Titkárnő: Szabó Katalin

Tisztségviselők:

Tőkés László püspök

Csűry István helyettes püspök, lelkési főjegyző

Tolnay István világi főjegyző

Csomay Árpád generális direktor

Katekétikai előadó: Fodor Lajos lelkipásztor, Halmi

Egyházzenei előadó: Oláh Mihály lelkipásztor, Zilah-Liget

Ifjúsági előadó: Lucza István lelkipásztor, Sarmaság-Bányatelep, istvanlucza@yahoo.com

Tisztviselők:

Közigazgatási Ügyosztály: Forró László előadó-tanácsos 0722-686780

forrolaszlo@yahoo.com. Referens: Boruzs Edith.

Gazdasági Ügyosztály: Salánki Lóránt előadó-tanácsos 0723-481466 és Farkas Zsolt

referens. Könyvelők: Mészáros Gyöngyi, Jonucz Katalin

Missziói Ügyosztály: Csomay Árpád generális direktor 0742-463780 acsomay@web.de és

Vinczéné Pálfi Judit előadó-tanácsos 0741-179307 vinczezoltanro@freemail.hu

Tanügyi Ügyosztály: Tolnay István előadó-tanácsos. 0259-432508 Referens: Jámbor Éva

Külügyi Osztály: Antal János előadó-tanácsos. Referens: dr. Anca Tibor

Kiadói és Sajtóosztály: Dr. Hermán M. János előadó-tanácsos 0722-508424

jhermanm@gmail.com

Katekétikai Ügyosztály. Vezető: Szűcs Éva 0745-306661 szucseva@yahoo.com

Műszaki előadó: Emődi Tamás 0745-311387 emoditamas@gmail.com

Jogtanácsos: Máthé Edith 0722-686827. Referens: Petrucz Izabella 0752-875320

petruczi@freemail.hu

Levéltáros: Fazakas Márta 0740-039754 fazakasmarta@gmail.com

Illyés Gyula Református Könyvesbolt

BH-410209 Oradea Str. Jean Calvin nr. 2.

Intézményvezető: Nagy Ibolya 0745-990924

Jámbor-féle Öregotthon

BH-410094 Oradea Str. M. Kogălniceanu nr. 30.

Intézményvezető: Megyeri Emese 0766-430946

Királyhágómelléki Református Egyházkerület Diakóniai Irodája

BH-410095 Oradea Str. Mihai Viteazul nr. 3., 0359-436474

Intézményvezető: Farkas Andrea

Királyhágómelléki Református Egyházkerület Dokumentációs Könyvtára (KREDOK)

BH-410095 Oradea Str. Mihai Viteazul nr. 3., 0359-436475

Intézményvezető: Dr. Hermán M. János 0722-508424 jhermanm@gmail.com

Királyhágómelléki Református Egyházkerület Segély- és Kölcsönpénztára

BH-410210 Oradea Str. Jean Calvin nr. 1. – Nagyvárad-Újváros Egyházközség irodája

Pénztáros: Borsi Zsigmond ny. esperes 0727-156433

Krasznamihályfalvi Michiel de Ruyter Egyházi, Ifjúsági és Turisztikai Központ

SM-447007 Mihăieni nr. 140.

Intézményvezető: Jobb Domokos 0788-293398, 0746-852662 jobbdm@freemail.hu

Külügyi Osztály

BH-410209 Oradea Str. Primăriei nr. 27.

Antal János előadó-tanácsos 0259-414887, 0722-686824 antaljanos@partium.ro

Lorántffy Zsuzsanna Egyházi Központ

BH-410042 Oradea Str. Libertății nr. 38., 0259-437069

Intézményvezető: Török Sándor 0744-255683

Könyvelő: Bertalan Stella 0741-089939

Lorántffy Zsuzsanna Református Gimnázium

BH-410102 Oradea Str. Andrei Șaguna nr. 2., 0259-455804, 0359-410623

Intézményvezető: Szabó Zsuzsanna igazgató 0744-472887 zsuzsannasz@yahoo.com, lacrisco@yahoo.com

Orvosi rendelő: Dr. Pásztori Kupán Mária 0745-155075 kupanmaria@gmail.com

Micskei Timotheus Ifjúsági és Katekétikai Központ

BH-417183 Mișca nr. 183; tel. 0259-364311

Intézményvezető: Gavallér Lajos

Nagyvárad-Ősi Mentálhigiénés Központ

BH-410252 Oradea Str. Gh. Pop de Băsești nr. 5, 0259-413550

Intézményvezető: Csűry István 0722-597364 csury@rdslink.ro

Noé Bárkája Református Óvoda – Mezőtelki

0259-345661, 0745-757647

Partiumi Keresztény Egyetem

BH-410209 Oradea Str. Primăriei nr. 27., 0259/418244, 0259-418252, www.partium.ro

Partiumi Közlöny Szerkesztősége

BH-410209 Oradea, Str. Primăriei nr. 27, 0259-432837, 0740-338805

Főszerkesztő: Wagner Erik partiumikozlony@yahoo.com

Péter Iskola – Nagyszalonta

BH-415500 Salonta Str. Aradului nr. 25, 0259-373202

Intézményvezető: Tornai Melinda 0745-970411 tornaimelinda@freemail.hu

Püspöki Hivatal

BH-410445 Oradea Str. Primăriei nr. 27, 0259-432837 www.kiralyhagomellek.ro

Püspök: Tőkés László

Helyettes püspök: Csűry István

Püspöki titkár: Wagner Erik 0740-338805 krekpht@rdsor.ro, wagner.erik@yahoo.com

Irodavezető: Joó Ágnes

Református Percek Műsor Szerkesztősége

BH-410210 Oradea Str. Libertății nr. 30., 0259-416357

Főszerkesztők: Gavrucza-Nagy Emese 0745-537433, 0766-299741, gmemese@gmail.com,

Veres-Kovács Attila veres53@yahoo.com

Romániai Református Pedagógiai Intézet nagyváradi irodája

BH-410210 Oradea Str. Jean Calvin nr. 1., 0259-431710, 0259-435386

Főmunkatárs: Szűcs Éva 0745-306661 szucseva@yahoo.com

Sámuel Ház – Micske

BH-417183 Micsa

Intézményvezető: Bertalan Csilla 0745-623607

Sólyomkővári Agnulli Dei Tábor

BH-417550 Șinteu 180., 0359/175375, agnullidei@rdslink.ro

Intézményvezető: Bara Tünde 0728-983661

Szatmári Református Gimnázium

SM-440080 Satu Mare Str. George Coșbuc nr.2., 0261-710635 lref@lref.satmar.ro

Intézményvezető: Szilágyi Éva igazgató 0724-047692, 0745-628183 szilagyieva74@yahoo.com

Szenczi Kertész Ábrahám Nyomda és Sajtóház

BH-410001 Oradea Str. Moscovei nr. 14, 0259-416067, 0259-434664 harangsz@ yahoo.com

Intézményvezető: Forró László 0722-686780

Szociális Napközi

BH-410102 Oradea Str. Andrei Șaguna nr. 2., 0259-455804, 0745-595294

Intézményvezető: Szabó Valéria

Tanügyi Osztály

BH-410209 Oradea Str. Primăriei nr. 27., 0259-432508

Tolnay István előadó-tanácsos 0722-696460, 0740-217519 tolnay@partium.ro, Jámbor Éva

referens: jamboreva@yahoo.com

Tenkei Szeretetotthon

BH-417595 Tinca Str. Avram Iancu nr. 53., 0259-310299

Intézményvezető: Berke Katalin 0740-124852, 0740-185206 berkesandor@gmail.com

Timotheus Ifjúsági és Katekétikai Központ

BH-417183 Mișca nr. 183.

Intézményvezető: Gavallér Lajos 0259-364311

Zilahi Református Wesselényi Kollégium

SJ-450099 Zalău Str. Mihai Viteazul nr. 59., 0260-614881

Intézményvezető: Kovács Irénke 0740-089384 kovacsirenke2004@yahoo.com

Erdélyi Gyülekezet – Reménység Szigete – Budapest

H-1106 Budapest Gyógyszergyári út 3. 0036-1-2637862 porta; 0036-1-2609455 iroda;
0036-1-3416602 konyha; 0036-1-4310012 fax; info@erdelyigyulekezet.budapest.hu

Intézményvezető: Dr. Zalatnay István

NAGYBÁNYAI EGYHÁZMEGYE

Esperesi Hivatal	Sipos István	MM–430321 Baia Mare P-ța Libertății nr. 18. ☎ 0262-212770, 0722-597362
Főgondnok	Nagy József	MM–430321 Sighetu Marmăției nr. 55. ☎ 0722-330169
Apahegy	Bogya László	MM–435402 Viile Apei Str. Ungureanca nr. 143. ☎ 0742-511094 bogyafamily@yahoo.com
Avasfelsőfalu	Huszár László Zsolt	SM–445200 Negrești Oaș Str. Victoriei nr. 8/20. ap. 4. ☎ 0261-854720, 0745-407420
Avasújváros	Bajnai Csaba Zsigmond	SM–447220 Orașu Nou nr. 235. ☎ 0261-830043, 0742-976764
Domokos	Keresztes Nagy Imre-János	MM–435604 Dămăcușeni nr. 305. ☎ 0262-385265, 0744-890837 sz.: Erzsébetbánya
Felsőbánya	Alföldi Lakatos Tibor	MM–435100 Baia Sprie P-ța Libertății nr. 21. ☎ 0262-260450, 0744-707494 alfotibor@protestant.com le.: Kapnikbánya sz.: Felsőtótfalu
Hagymásláros	Mihály Lehel István	MM–437227 Lăpușel 3. ☎ 0262-288791, 0740-040929, mlehel@freemail.hu le.: Hosszúfalu; sz.: Erdőszáda
Hosszúmező	Sebestyén László Ede	MM–437080 Câmpulung la Tisa nr. 132. ☎ 0262-370616, 0743-939940 slede@citromail.hu sz.: Kistécső, Kövesláz
Koltó	Varga Károly	MM–437283 Coltău nr. 62. ☎ 0262-289112, 0743-985024 v.karoly@mailbox.hu le.: Katalin
Kőszegremete	Sziszik József	SM–447227 Remetea Oaș nr. 9. ☎ 0261-831002, 0744-104203 sziszikjo@yahoo.com le.: Bikszád
Magyarberkesz	Gellén Sándor Károly	MM–437231 Berchez nr. 66. ☎ 0262-281410, 0744-864572 gellensandor@yahoo.com le.: Nagysomkút
Magyarláros	Székely Zsolt	MM–435600 Târgu-Lăpuș Str. Florilor nr. 2. ☎ 0262-384345, 0744-263133 zsekely@kolozsvar.ro
Máramarossziget	Sipos István	MM–435500 Sighetu Marmăției Str. Dr. I. M. de Apsa nr. 27. ☎ 0262-311924, 0722-597362 siposistvan2004@freemail.hu le.: Felsővisó; sz.: Borsabánya
Misztótfalu	Ecsedi Árpád	MM–437345 Tăuții Măgherauș nr. 845 ☎ 0262-293272, 0745-662539 ecsediarpad@yahoo.de sz.: Misztbánya, Borpatak
Monó	Nagy András	MM–437358 Mîna nr. 184. ☎ 0262-483490, 0752-552289 le.: Égerhát
Nagybánya-Óváros	Bak László Bak Enikő	MM–430406 Baia Mare Str. Dacia nr. 3. ☎ 0262-211048, 0726-702025, 0729-977600, 0788-077471 le.: Alsófernezely
Nagybánya-Újváros	Tasnádi András Zsolt Tóbiásné Csiki Emőke	MM–430263 Baia Mare Str. Republicii nr. 9. ☎ 0262-227263, 0751-029501, 0362-401263 tasnadiar@rdslink.ro
Sülelmed	Kátai Tibor	MM–437355 Ulmeni Str. P. Dulfu nr. 30. ☎ 0262-264305, 0745-263391, laborando@freemail.hu le.: Szamoscikó

Szamosardó	Tóbiás Tibor	MM –437356 Arduzel nr. 144. ☎ 0262-264107, 0788-079345 tobiastibor@gmail.com le.: Szamosújlak
Szinérváralja	Huszár László	MM –435400 Seini P-ța Sylvester J. nr.1. ☎ 0262-490020, 0745-407420
Vámfalu	Müller Dezső	SM –347350 Vama nr. 939. ☎ 0261-857008

SZATMÁRI EGYHÁZMEGYE

Esperesi Hivatal	Sipos Miklós	SM –440114 Satu Mare P-ța Păcii nr. 4. ☎ 0261-711816, 0788-284250
Főgondnok	Bara Csaba	SM –410114 Satu Mare Str. C. Brâncuși nr. 18. ☎ 0741-770163 kekfeher@gmail.com
Adorján	Besenyődi Attila	SM –447181 Adrian ☎ 0741-190590, 0788-260241 bessenyadiattila@yahoo.com
Amac	Ary László	SM –447231 Amați ☎ 0788-233207, 0788-260235
Apa	Nagy Róbert	SM –447015 Apa Str. Florilor nr. 79. ☎ 0261-843375, 0742-514594, nrrobi7@freemail.hu
Aranyosmeggyes	Keresztúri Gábor Erzsébet	SM –447185 Medieșu Aurit nr. 750. ☎ 0261-842607, 0748-939124
Atya	Gödri Réka	SM –447131 Atea ☎ 0261-711762, 0741-098822
Batiz	Király Lajos	SM –447065 Botiz Str. Teilor nr. 81. ☎ 0261-774067, 0788-260534
Csengerbagos Dabolc	Gönczi Gábor Szilágyi István	SM –447126 Boghiș SM –447148 Dobolți nr. 67. ☎ 0744-451959, 0788-381201, szilagyrobert@yahoo.com
Dobrácsapáti	Apjok Artúr	SM –447116 Apateu nr. 97. ☎ 0745-653292, exkalibur@freemail.hu
Egri	Kovács Sándor	SM –447066 Agriș nr. 81. ☎ 0745-897371, 0788-316188
Halmi	Fodor Lajos	SM –447145 Halmeu Str. Eliberării nr. 85. ☎ 0261-773265, 0788-284256 le: Halmi-hegy
Hirip	Bartha Sándor	SM –447233 Hrip nr. 86. ☎ 0261-829420
Józsefháza	Varga Szilárd	SM –447187 Iojib ☎ 0742-020317, 0788-036704 le: Józsefházi-hegy
Kakszentmárton	Sipos Ákos	SM –447214 Mărtinești ☎ 0745-398582
Kisbábony	Kovács József	SM –447146 Băbești nr. 74. ☎ 0745-258697, 0788-284266, elch@freemail.hu
Kiskolcs	Pakulár István	SM –447121 Culciu-Mic ☎ 0751-580282, 0788-899452
Kispeleske	Varga Sándor	SM –447176 Pelișor nr. 21. ☎ 0744-584769
Lázári	Képiró Gyula Jenő	SM –447170 Lazuri ☎ 0261-753214, 0745-906878, 0788-254104 protmikrom@gmail.com

Mikola	Higyed István	SM-447195 Micula ☎ 0261-828602, 0788-259621
Nagykolcs	Balla Gábor	SM-447119 Culciu-Mare ☎ 0261-829518, 0788-254228, 0743-181651, ballag@freemail.hu
Ombód	Fodor Elemér	SM-447232 Ambud nr. 133. ☎ 0261-757462, 0754-222289
Óvári	Igaz Árpád	SM-447357 Oar ☎ 0261-875515, 0745-545867
Patóháza	Máthé Róbert	SM-447191 Potău Str. Principală nr. 109 ☎ 0261-842067, 0741-014879, matherob@freemail.hu
Pettyén	Genda Szabolcs	SM-447234 Petin nr. 231 ☎ 0261-757384, 0748-247082, 0788-254232, g.a.sz@freemail.hu
Pusztadaróc	Szatmári Elemér	SM-447130 Dorolji nr. 181 ☎ 0261-751302, 0744-475881, 0788-284249, szelemer@gmail.com
Sándorhomok	Kovács Zsuzsanna-Tünde	SM-447172 Nisipeni ☎ 0261-828839, 0788-036853
Sárközújlak	Nagy Erika	SM-447180 Livada Str. Victoriei nr. 80. ☎ 0748-050536, 0261-840142, 0751-217050, sarkoz.erika@freemail.hu, le: Meggyesgombás
Szamosdara	Versényi István	SM-447132 Dara ☎ 0745-904743, 0788-259622
Szamosdob	Mészáros Mihály	SM-447125 Doba Str. Petőfi S. nr. 9. ☎ 0261-758406, 0788-255208, 0751-381850, 0744-958175 le.: Sándormajor
Szamoskóród	Pakulár Bu Julianna	SM-447118 Corod ☎ 0788-899452
Szamoskrassó	Sipos László	SM-447117 Cărașeu ☎ 0261-870311
Szatmárgörbed	Keresztúri Sándor Zsolt	SM-447192 Românești nr. 195. ☎ 0261-842607, szatmargorbed@clicknet.ro
Szatmárhegy	Kovács Ferenc	SM-447360 Viile Satu Mare ☎ 0261-754277 sz.: Erdőd
Szatmárnémeti-Láncos	Korda Zoltán Szilágyi Balázs Varga Botond	SM-440114 Satu Mare P-ța Păcii nr. 8. ☎ 0261-712455, 0261-712069, 0744-908388, 0743-043246, 0749-247443, 0361-807001, 003670-5822477, kozoti@freemail.hu
Szatmárnémeti	Sipos Miklós	SM-440058 Satu Mare Str. Wolfenbüttel nr. 1. ☎ 0261-712116, 0722-597376, 0788-284251
Szatmárnémeti -Kültelek	Kovács Mátyás Péter Higyed János Mátyás Rácz Ervin	SM-440216 Satu Mare Str. Basarabia nr. 14 ☎ 0261-779270, 0788-284262, kultelek@gmail.com sz.: Körtvélyes
Szatmárnémeti -Szamosnegyed	Bogya Kis Ferenc Bogya Kis Mária	SM-440199 Satu Mare Str. Inaului nr. 11. ☎ 0261-769745, 0788-284545, 0788-284535 bogyakis@gmail.com
Szatmár-Szigetlanka	Reha Endre	SM-440061 Satu Mare P-cul Titulescu f.n. ☎ 0261-710130
Szatmárpálfalva	Kiss József	SM-447230 Păulești ☎ 0745-360629
Szatmárudvari	Mihály István	SM-447210 Odoreu Str. Republicii nr. 102. ☎ 0261-775010, 0788-284252 le.: Berend

Százazberek	Ilonczai Zsombor	SM-447171 Bercu nr. 8. ☎ 0261-828945, 0724-077381, 0788-200278 izsombor@yahoo.com
Tamásváralja	Simon Attila	SM-447030 Tămășeni nr. 54. ☎ 0766-366433, 0788-284263, simonati1978@yahoo.com, le.: Nagytarna
Túrterebes	Somfalvi Edit	SM-447335 Turulung Str. Parcului nr. 272. ☎ 0744-479972, 0788-899456 edit.somfalvi@gmail.com le: Túrterebes-hegy
Vetés	Kulcsár Erzsébet	SM-447355 Vetiş ☎ 0261-820727, 0745-927374
Kórházlelkész	Balvinszki Sándor	☎ 0261-715897, 0742-946124, balvinszky@freemail.hu

NAGYKÁROLYI EGYHÁZMEGYE

Esperesi Hivatal	Nagy Sándor	SM-445100 Carei, str. Rákóczi Ferenc nr. 18. ☎ 0261-865706, esperesihivatal@yahoo.com
Főgondnok	Geréb Miklós	SM-447007 Mihăieni nr. 154. ☎ 0261-871020, 0261-871161
Ákos	Dobai Zoltán	SM-447005 Acâș nr. 235. ☎ 0261-871043, 0788-254222, 0744-634074, dobaiz@yahoo.com, dobaiz@k.ro sz.: Krasznabéltek
Bere	Csóka Dezső	SM-447261 Berea nr. 83. ☎ 0745-327375 sz.: Csomaköz
Bogdánd	Bogdán János	SM-447060 Bogdand nr. 298. ☎ 0261-828211, bogdanjanos49@yahoo.com
Börvely	Pályi K. Zsigmond	SM-447050 Bervenii nr. 350. ☎ 0261-872173 sz.: Kálmánd, Újbörvely
Dobra	Kurta-Tótos Szabolcs	SM-447291 Dobra nr. 310. ☎ 0261-823823, 0744-511934, 0788-083185, 0749-035745, kurtatotos@gmail.com sz.: Alsószopor
Domahida	Balogh Enikő	SM-4411201 Domănești nr. 69. ☎ 0744-603278
Érdengeleg	Sámi Vilmos	SM-447011 Dindești nr. 331. ☎ 0749-770669
Érendred	Erdős Csaba	SM-447010 Andrid nr. 586. ☎ 0261-820435, 0766-364500, 0726-739411, ercsaba@freemail.hu
Érkává	Balla Árpád	SM-447085 Căuș nr. 107. ☎ 0742-920569 sz.: Krasznakszentmiklós
Érkőrös	Csáki Andrea Márta	SM-447102 Chereușa nr. 102. ☎ 0261-878410 sz.: Kandel, Sződemeter
Érszakácsi	Gál Sándor	SM-447275 Săcășeni nr. 537. ☎ 0261-822612 0747-074916, galsandor@yahoo.com sz.: Szekeres
Érszentkirály	Nagy Tibor	SM-447107 Eriu-Sâncrai nr. 165. ☎ 0742-010330, nagybibib@yahoo.com
Gencs	Szomor Attila	SM-447087 Ghenci nr. 80. ☎ 0261-868059, 0740-133013, szomorattila@yahoo.com sz.: Lili, Terem

Hadad	Mészáros Árpád	SM-447155 Hodod nr. 205. ☎ 0261-829052, 0744-860757, mahod@freemail.hu
Hadadnádasd	Tatár János	SM-447158 Nadişul-Hododului nr. 76. ☎ 0261-829102, 0740-680591, 0766-702705
Iriny	Szabó Sándor	SM-447012 Irina nr. 176. ☎ 0261-879250, 0720-042600, szabosandor80@yahoo.com
Királydaróc	Szilágyi Tibor	SM-447105 Craidorolţi nr. 110. ☎ 0261-876462 sz.: Nagymajtény
Kaplony	Sebestyén Elek-Előd	SM-447080 Căpleni nr. 523. ☎ 0261-873285, 0745-678244, 0788-083677, kaplony@yahoo.com
Kismajtény	Balogh Enikő	SM-447207 Moftinu-Mic nr. 218. ☎ 0261-875007, 0744-603278, benikqz@yahoo.com sz.: Spicztanya
Krasznamihályfalva	Jobb Domokos	SM-447007 Mihăieni nr. 140. ☎ 0788-293398, 0476-852662, 0740-686026, jobbdom@freemail.hu sz.: Krasznacégény
Lele	Nagy Sándor	SM-447157 Lelei nr. 50. ☎ 0261-829125, 0745-775342, nagysandoresp@yahoo.com
Magyarcsaholy	Nagy Róbert	SM-447096 Cehăluţi nr. 323. ☎ 0261-822204, 0743-122465, 0748-137834, nagyrobert74@yahoo.com sz.: Tasnádcvány
Magyargéres	Nagy Attila	SM-447042 Ghirişa nr. 219. ☎ 0261-876020, 0745-587101, nattila72@yahoo.com, naattila72@freemail.hu
Nagykároly-Belváros	Tukacs József Soós Noémi	SM-445100 Carei Str. Rákóczi Ferenc nr. 17. ☎ 0261-861787, 0746-044958, tukacsjozsef@vipmail.hu sz.: Mezőpetri
Nagykároly-Kertváros	Tolnay István	SM-445100 Carei Str. Károli Gáspár nr. 4. ☎ 0261-866719, 0743-689614 kertvaros_nagykaroly@yahoo.com sz.: Mezőfény, Csanáros, Klára
Pelekeszi	Csáki Andrea Márta	SM-447281 Becheni nr. 26. ☎ 0726-184802
Piskolt	Csáki Gedeon József	SM-447250 Pişcolt nr. 328. ☎ 0261-824604, 0745-656006, gedeonlp@freemail.hu sz.: Reszege
Szanisló	Fórizs Károly	SM-447260 Sanislău nr. 968. ☎ 0261-821230
Szilágypér	Tolnai Ferenc	SM-447245 Pir nr. 212. ☎ 0261-821708
Szilágyszér	Tarsoly Gyula	SM-447063 Ser nr. 145. ☎ 0744-785234
Tasnád	Fazakas Ildikó	SM-445300 Tăşnad Str. Ştefan cel Mare nr. 1. ☎ 0361-429090, 0721-319402, fazakasi@freemail.hu sz.: Újtasnád
Tasnádszarvad	Pap Dénes	SM-445300 Sărauad nr. 146. ☎ 0261-822035, 0740-203081, 0744-980672
Tasnádszántó	Barabás Attila	SM-447270 Santău nr. 653. ☎ 0746-828486, 0788-098520, attilabarabas@yahoo.com sz.: Érhatvan

ÉRMELLÉKI EGYHÁZMEGYE

Esperesi Hivatal	Gellért Gyula	BH –417235 Diosig, str. Livezilor nr. 42. ☎ 0259-350070, 0788-813242, 0740-805930 protref@gmail.com
Főgondnok	Czaholi Tibor	BH –417192 Sâniob ☎ 0744-779268
Albis	Dénes Béla	BH –417106 Albiș nr. 61. ☎ 0259-459111
Apátkeresztúr	Kovács-Szabadi Levente	BH –417016 Cristur nr. 13. ☎ 0747-217379, 0745-990840
Asszonyvására	Székely István	BH –417177 Târgușor nr. 27. ☎ 0788-033222 szekely100@yahoo.com
Bályok	Jónás Sándor	BH –417040 Balc, str. Petőfi nr. 53. ☎ 0259-326313, 0745-075417 james58@freemail.hu
Berettyószéplak	Bede Ferenc	BH –417535 Suplacu de Barcău, str. Ciocârliei nr. 3. ☎ 0259-368363, 0726-236981 bede_f@freemail.hu
Bihardíószeg	Gellért Gyula	BH –417235 Diosig, str. Livezilor nr. 42.
	Uri Imre	☎ 0259-350070, bihardioszeg@gmail.com
Csokaly	Mátyás Árpád	BH –417437 Ciocaia nr. 29. ☎ 0259-352750, 0746-031760
Éradony	Simon Szabó István	BH –417571 Adoni nr. 155. ☎ 0740-529311 ssz_istvan@yahoo.com
Érábrány	Balla Tibor	BH –417005 Abram nr. 25. ☎ 0745-147388
Érbogyoszló	Orosz Márta	BH –417105 Buduslău nr. 101. ☎ 0788-099937, 0762-601007, martiorosz@freemail.hu
Érkeserű	Orosziné Zih Magda	BH –417176 Cheșereu nr. 238. ☎ 0740-471708, 0788-848228 erkeseru@zappmobile.ro
Érköbölkút	Czondi István	BH –417438 Cubulcut nr. 42. ☎ 0741-934125, 0788-857522 Egeresi Gábor
Érkörtvélyes	Szabó József	BH –417225 Curtuiușeni nr. 916. ☎ 0259-465028, 0744-567714
Érmihályfalva	Balászné Kiss Csilla	BH –415700 Valea lui Mihai, str. Kálvin nr. 16.
	Balázs Dénes	☎ 0259-355447, 0740-626336, denes.balazs@freemail.hu
Érolaszi	Futó Ferenc	BH –417439 Olosig nr. 223. ☎ 0745-961883
Érsemjén	Fülöp János	BH –417545 Șimian nr. 153. ☎ 0259-356269, 0720-366751, 0744-919339, fuloprefi@freemail.hu
Érselénd	Oroszi Kálmán	BH –417546 Șilindru str. Gării nr. ☎ 0742-080703, 0788-885771 erselend.ref@gmail.com

Érszőlős	Illyés Tamás	BH –417625 Vișoara nr. 85. ☎ 0259-328923, 0742-513909, 0741-234375 illyestamas@yahoo.com
Értarcsa	Kulcsár Árpád	BH –417570 Tarcea nr. 251. ☎ 0259-464091, 0741-145800, 0788-045231 arpadk2002@yahoo.com
Gálospetri	Szabó Zsolt	BH –417572 Gálospetru nr. 379. ☎ 0788-069769, 0744-127175 nemzetes.zsolt@freemail.hu
Hegyközszentmiklós	Kiss Zoltán	BH –417441 Sânnicolau de Munte nr. 33. ☎ 0259-352591, 0788-385785
Jankafalva	Uri Imre	BH –417235 Com. Dioșig Sat. Ianca str. Mărășești nr. 11/B. ☎ 0742-612998 uriimre@citromail.hu
Kiskereki	Bozsóky Sándor	BH –417175 Cherechiu nr. 80. ☎ 0722-575144
Magyarkéc	Mike Pál	BH –415301 Cheț nr. 118. ☎ 0788-415862, 0788-011004, 0748-143853 mikepal@zappmobile.ro
Margitta	Fazakas László Szűcs Zoltán	BH –415300 Marghita, str. Jean Calvin nr. 5. ☎ 0259-362858, 0359-459760, zoltanszucs1972@hotmail.com
Micske	Gavallér Lajos	BH –417183 Mișca nr. 183. ☎ 0259-364311, gavallerlajos@yahoo.com
Monospetri	ifj. Mátyás Árpád	BH –417018 Petreu nr. 258. ☎ 0259-353855, 0746-031761; arpadmatyas@freemail.hu
Nagykágya	Bara László	BH –417436 Cadea nr. 81. ☎ 0740-435636 nagykadref@freemail.hu
Ottomány	Darabont Tibor	BH –417446 Otomani nr. 220. ☎ 0259-357312, 0744-550973, 0788-214827 bontti@freemail.hu
Papfalva	Kovács-Szabadi Tünde	BH –417390 Popești nr. 78. ☎ 0747-117266, eszabadi@freemail.hu
Poklostelek	Erős-Joó Béla	BH –417184 Poclusa de Barcău nr. 153. ☎ 0742-223246;0742-091908
Szolnokháza –Sándorfalva	Árus Csongor László	BH –417063 Păgaia nr. 82. ☎ 0740-581790 laszloarus@yahoo.com
Szalacs	Botos András	BH –417445 Sălacea nr. 26. ☎ 0259-463047 andras_botos@yahoo.com
Szentjobb	Rákosi Jenő	BH –417192 Sâniob nr. 381. ☎ 0259-328323, 0745-586592 hajnirakosi@hotmail.com
Székelyhíd	Gavrucza Tibor Jakó Sándor	BH –417435 Săcuieni, str. Crișana nr. 37. ☎ 0259-352511, 0743-612238, 0740-215802 gavrucza@yahoo.co.uk
Tóti	Demeter Sándor	BH –417580 Tăuteu nr. 208. ☎ 0259-354851
Vedresábrány	Árus Csongor László	BH –417015 Abramuț nr. 52. ☎ 0740-581790, laszloarus@yahoo.com

BIHARI EGYHÁZMEGYE

Esperesi Hivatal	Mikló Ferenc	BH –410473 Oradea str. Cantemir nr. 23 Bl. D23 ap. 1. ☎ 0259-426142, 0722-686790
Főgondok	Szilágyi Péter	BH –410058 Oradea Str. Barbu Delavrancea nr. 25. ☎ 0259-473842
Ant	Tolvaj László	BH –417036 Ant nr. 180. ☎ 0744-905385, tolvajlaszlo@gmail.com
Árpád	Filep Ferenc Miklós	BH –417046 Arpășel nr. 300. ☎ 0259-312686, 0743-868896 filep_ferenc@freemail.hu
Belényes	Réman Elek Demeter Szilárd	BH –415200 Beiuș str. 22 Decembrie nr. 34. ☎ 0259-322861, 0745-923348, 0359-190390, 0740-686245, sz.: Kisnyégerfalva
Belényessonkolyos	Földesy Márta	BH –417269 Șuncuiuș de Beiuș nr. 14. ☎ 0744-959241, 0771-351715, martakatalinfoldesy@yahoo.com, le.: Körösjánosfalva
Belényesújlak	Boros István	BH –417610 Uileacu de Beiuș nr. 74. ☎ 0259-324002, 0721-981564 sz: Magyarcseke i.boros@yahoo.com
Bihar	Csernák Béla	BH –417050 Biharia, str. Szent Péter nr. 52. ☎ 0259-369690 eklla_bihar@clicknet.ro sz: Gostat-telep
Biharfélegyháza	Szabó Zsolt	BH –417238 Roșiori Bihor nr. 51. ☎ 0259-462013, 0723-595448, szabozsolt@freemail.com
Biharszentjános	Csomay Árpád	BH –417078 Sântion nr. 243. ☎ 0259-316025, 0742-463780, arpadcsomay@gmail.com
Biharvajda	Kondor Endre	BH –417239 Vaida nr. 177. ☎ 0259-462070, 0740-871001 kondor.endre@gmail.com
Bors	Dénes Károly	BH –417075 Borș nr. 96. ☎ 0259-316131, dkaroly@yahoo.com
Erdőgyarak	Prém Imre Csaba	BH –417197 Ghiorac nr. 373. ☎ 0259-312620, 0752-626811, 0743-915481
Élesd	Dénes István Lukács	BH –415100 Aleșd, str. Bucegi nr. 21. ☎ 0259-342890, 0745-374441 denesistvan@yahoo.com sz: Esküllő
Feketeerdő	Bogya Miklós	BH –415101 Pădurea Neagră, Bl. 5, ap. 26. ☎ 0259-327403, 0763-708606, 0722-992178 bogyamiklos@gmail.com
Feketetót Fugyi	– Zsigmond Attila	BH –417048 Tăut BH –417364 Fughiu nr. 205. ☎ 0359-805990, 0766-463886 azsigmond@gmail.com
Fugyivásárhely	Kállay László	BH –417360 Oșorhei str. Mică nr. 593. ☎ 0259-313265, 0722-418136, kallay@rdsor.ro
Gyanta	Soós József-Tamás	BH –417131 Ginta nr. 131. ☎ 0259-312005, 0745-926516, soosjt@yahoo.com sz: Kisháza, Tenkeszéplak
Hegyközcsetár	Miklós Csaba Péter	BH –417165 Cetariu nr. 341. ☎ 0259-451023, 0744-779470, mikloscsaba1@vipmail.hu
Hegyközkovácsi	Forró László Babes Arda Erika	BH –417051 Cauaceu nr. 175. ☎ 0259-369773, 0722-686780, 0742-611856 forrolaszlo@yahoo.com, arikaardai@yahoo.com

Hegyközpályi	Katona János	BH –417166 Paleu nr. 20. ☎ 0259-451311, 0724-980369, 0742-922197 katjan@vipmail.hu
Hegyközszáldobágy	Kelemen István	BH –417167 Săldăbagiu de Munte nr. 80. ☎ 0259-435742, 0722-769959, kiszal@freemail.hu sz: Száldobágyhegy
Hegyközszentimre	Kucharszki Zoltán	BH –417452 Sântimreu nr.60. ☎ 0259-441177, 0744-801861, 0766-584040
Hegyközújlak	Orbán Zoltán	BH –417172 Uileacu de Munte nr. 190. ☎ 0259-451418, 0788-482261
Jákóhodos	Mikló István Boldizsár	BH –417451 Hodoș nr. 83. ☎ 0259-353353, 0740-207488, miklo-boldi@yahoo.com
Kisnyégerfalva	Filep Attila Zoltán	BH –417252 Grădinari nr. 23. ☎ 0259-438118, 0745-707818, filepati@email.ro sz: Vaskohsziklás, Nucet, Ștei
Kisszántó	Finta Lilla Emese	BH –417077 Santău Mic nr. 116. ☎ 0259-316080, 0745-672966, fintalilla@yahoo.com
Körösjánosfalva	Földesy Márta	BH –417269 Șuncuiș de Beiuș nr. 14. ☎ 0744-959241, martakatalinfoldesy@yahoo.com
Körös kisjenő	Lukács Piroska Angéla	BH –417295 Ineu nr. 100. ☎ 0259-347272, 0742-019027 lukacsangela@yahoo.com
Köröstárkány	Szakács Zoltán	BH –417575 Târcaia nr. 56. ☎ 0259-322480, 0743-840780, szakazoltan@yahoo.com
Kövesegyháza	Lukács Attila Levente	BH –417534 Săliște ☎ 0259-345356, 0752-062813 sz: Derna, Tataros, Varaszó
Kügypuszta	Maksay Árpád	BH –417054 Satu Nou nr. 77. ☎ 0259-369483
Magyarkakucs	Bușcă Szilágyi Gyöngyi	BH –417337 Cacuciu Nou nr. 43. ☎ 0740-062864
Magyarremete	Szigeti Ferenc	BH –417410 Remetea nr. 211. ☎ 0259-325226, 0744-198562 ferencszigeti@freemail.hu
Mezőbaj	Arany Sándor	BH –417196 Boiu nr. 449. ☎ 0259-370358
Mezőtelegd	Szoboszlai Gáspár István	BH –417585 Tileagd, str. Unirii nr.35. ☎ 0259-345059; 0723-328103, mezotelegdref@rdslink.ro
Mezőtelki	Fazakas Ferenc Sándor	BH –417608 Telechiu nr. 103. ☎ 0259-345661; 0745-757647, fazakasf@gmail.com
Nagyszalonta	Mikló Ferenc ifj. Berke Sándor	BH –415500 Salonta, str. Aurel Lazăr nr. 9. ☎ 0259-373109, 0722-686790, refegyh@rdslink.ro
Nagyszántó	Szatmári-Gergely Elemér	BH –417076 Santău Mare nr. 71. ☎ 0259-316024, 0723-164729 elem2@rdslink.ro
Nagyvárad -Biharpüspöki	Szekeres Sándor	BH –410141 Oradea, str. Dealului nr.20. ☎ 0359-455288, szekeresandor@yahoo.com
Nagyvárad -Csillagváros	Vincze Zoltán Vincze Judit	BH –410477 Oradea, str. Beiușului nr. 15. ☎ 0259-440729, 0742-942975, 0741-179307 vinczezoltanro@freemail.hu
Nagyvárad-Hegyalja	Wagner Erik	BH –410184 Oradea, str. Podgoria nr. 31. ☎ 0740-338805, wagner.erik@yahoo.com
Nagyvárad-Olaszi	Tókécs László Veres Kovács Attila Kövendi István	BH –410042 Oradea, str. Libertății nr. 40. ☎ 0259-416357, 0743-108793, veres53@yahoo.com

Nagyvárad-Ósi	Csűry István Geréb Miklós	BH –410252 Oradea, str. Gh. Pop de Băsești nr. 5. ☎ 0259-413550, 0359-446685, 0722-597364, csury@rdslink.ro sz: Less, Sályi, Cséfa, Inánd, Palota, Nagyürögd
Nagyvárad-Rét	Pálfi József Orbán László-Csongor	BH –410115 Oradea, B-dul Ștefan cel Mare nr. 6. ☎ 0259-453914, 0259-266608, 0743-180363, palfinoemi@hotmail.com
Nagyvárad-Rogériusz	Kerekes József István Szabó Árpád	BH –410175 Oradea, str. Eroului Necunoscut nr. 6. ☎ 0359-178359, 0744-602782, 0730-508290 jozsi.kerekes@gmail.com
Nagyvárad-Szőlős	Szűcs Imre	BH –410586 Oradea, str. C. Noica nr. 27. ☎ 0259-419717, 0745-595142, szucs-imi@freemail.hu sz: Szentmárton
Nagyvárad-Újváros	Herdeán Gyöngyi Sándor Lajos	BH –410210 Oradea, str. Jean Calvin nr. 1. ☎ 0259-431684, 0359-414258, 0359-458767, 0747-601644, 0748-112925, 0722-686749 herdeangyongyi@yahoo.com, dorla@rdslink.ro
Nagyvárad-Velence	Farkas Antal Forró Csaba	BH –410522 Oradea, str. Clujului nr. 91. ☎ 0259-417285, 0723-465499 varadvelence@freemail.hu
Nyüved	Szigeti Ferenc	BH –417052 Niuved nr. 1. ☎ 0259-458641
Örvénd	Kánya Endre	BH –417317 Urvind nr. 196. ☎ 0259-346037, 0745-576018, kanyaendre@yahoo.de
Paptamási	Bereczki András	BH –417056 Tămașeu nr. 121. ☎ 0259-413569, 0742-305711, bereczki@rdslink.ro
Pelbárthida	Visky István	BH –417053 Parhida nr. 58. ☎ 0726-242824, istvanvisky@gmail.com, istvanvisky@zappmobile.ro
Pósalaka	Pál László	BH –417588 Poșoloaca nr. 126. ☎ 0741-588459, 0771-322775, palilaci@yahoo.com
Pusztajlak	Papp József	BH –417591 Uileacu de Criș nr. 42. ☎ 0259-345356, 0740-781793, pterke75@gmail.com pusztajlakref@freemail.hu
Rév	Boros József Attila	BH –417615 Vadu Crișului nr. 3. ☎ 0359-442990, 0746-793351, 0259-443049 sz: Nagybaród, Barátka, Sonkolyos, Köröstopa
Síter	Gavrucza-Nagy Emese	BH –417168 Șisterea nr. 9. ☎ 0745-537433, 0766-299741 siteritemplom@gmail.com
Szalárd	Borzási Gyula	BH –417450 Sălard nr. 553. ☎ 0259-441063, 0744-838276 sz: Újfeigyvernek
Tamáshida	Pázmány Attila	BH –417037 Tămașda nr. 66. ☎ 0259-391353, 0748-248837 pazmanyattila@freemail.hu
Tenke	Berke Sándor	BH –417595 Tinca, str. Avram Iancu nr. 53. ☎ 0259-310299, 0742-014371, 0740-124852, berkesandor@gmail.com sz: Bélfenyér
Toldinagyfalu	Farkas Zsolt	BH –417153 Sănnicolau Român nr. 487. ☎ 0740-838274, zsolif@yahoo.com
Várasfenes	Szabó László	BH –417265 Feniș nr. 506. ☎ 0359-808839, 0770-933997, vfenes@yahoo.com
Kórházlelkész	Nacsádiné Csuka Melinda	BH –410115 Oradea, B-dul Ștefan cel Mare bl. ANL sc. B. ap. 22. ☎ 0359-410960, 0742-900857, 0721-517176

ARADI EGYHÁZMEGYE

Esperesi Hivatal	Seres Géza	AR-310085 Arad Str. M. Eminescu nr. 33. ☎ 0257-283072, 0722-686798 seresgeza@freemail.hu
Főgondnok	Czinczér József	AR-310052 Arad Str. Ceahlău nr. 18/A ☎ 0257-283320, 0721-210956
Arad-Belváros	Baracsi Levente Baracsiné Dávid Zsuzsanna	AR-310085 Arad Str. M. Eminescu nr. 33. ☎ 0257-283072, 0745-618992, 0740-179157 baracsi@arad.ro le.: Majlát
Arad-Gáj	Czégé Imre	AR-310501 Arad Str. Dunării nr. 16. ☎ 0257-275464, 0745-525813, 0744-623442 czegeimre@hotmail.com
Arad-Mosócz	Józsa Ferenc	AR-310205 Arad Str. A. Ivireanu nr. 6. ☎ 0257-230311 jozsaferencz@freemail.hu sz.: Németszentpéter, Zádorlak, Sofronya
Ággya	Módi József	AR-317301 Adea nr. 429. ☎ 0257-357629, 0740-227395, modijozsef@yahoo.com
Angyalkút	Seres Géza	AR-317120 Fântânele nr. 106. ☎ 0257-456101, 0722-686798 seresgeza@freemail.hu
Bélzerénd	Petrucz János	AR-317218 Zerindu Mic nr. 32. ☎ 0257-354605, 0742-169537, belzerind@rdslink.ro
Borosjenő	Bodnár Lajos	AR-315300 Ineu Str. Horea nr. 6. ☎ 0257-511750, 0742-033464 brelh@rdslink.ro le.: Csermő sz.: Selénd, Bél, Sikula, Aldófalva
Borossebes	Balla Sándor	AR-315700 Sebiş P-cul Libertăţii nr. 29-31. ☎ 0257-310425, 0745-494764, srelh@yahoo.de sz.: Bokszeg, Dézna, Ranusa, Menyháza
Erdőhegy-Kisjenő	Kovács Gyula	AR-315100 Chişineu-Criş Str. Înfrăţirii nr. 36. ☎ 0257-520615, 0745-888908 erdohegyreflph@freemail.hu sz.: Szintye, Szapárliget, Simánd
Feketegyarmat	Nagy József	AR-317421 Iermata Neagră nr. 32. ☎ 0257-355633, 0742-386723 feketegyarmat@freemail.hu
Kispereg	Várad Sándor Károly	AR-317241 Peregu Mic nr. 321. ☎ 0257-459022, 0732-363878, 0747-940144
Lippa	Seres Géza	AR-315400 Lipova Str. Timişorii nr. 7. ☎ 0722-686798, seresgeza@freemail.hu le.: Györök sz.: Szépfalu, Ménes, Ópálos, Radna, Neudorf, Baracka, Soborsin
Nagylak	Gecse Tamás	AR-315500 Nădlac nr. 1082. gecse.tamas@yahoo.com
Nagypereg	Várad Sándor Károly	AR-317240 Peregu Mare nr. 76. ☎ 0257-459140, 0732-363878, 0747-940144
Nagyzerénd	Dénes József	AR-317420 Zerind nr. 282. ☎ 0257-355516, 0721-596036 denesjozsef@freemail.hu
Pécska	Gecse Tamás	☎ 0745-149505

Pankota	Szász Zoltán	AR –315600 Pâncota Str. Avram Iancu nr. 4. ☎ 0257-466116, 0740-178651, szaszoli@freemail.hu sz.: Gálsa, Szentanna, Csigérszőlős, Világos, Nagyarát
Szemlak	Mészáros József	AR –317295 Semlac nr. 1028 ☎ 0746-567701
Szentleányfalva	Papp Csaba	AR –317206 Sânleani nr. 183. ☎ 0257-381762, 0745-578123 csubax31@yahoo.com sz.: Fakert, Zimándköz, Zimándújfalu
Vadász	Lőrincz Lóránd Péter	AR –317217 Vânători nr. 250. ☎ 0257-354770, 0740-144248, 0788-387310 lorinczorand@zappmobile.ro sz.: Simonyifalva, Tőzmiske

TEMESVÁRI EGYHÁZMEGYE

Esperesi Hivatal	Fazakas Csaba	TM –305500 Lugoj, Al. Mocioni nr. 8 ap. 2. ☎ 0256-337637, 0788-636989, temrefimegye@yahoo.com
Főgondnok	Pataki Károly	TM –300013 Timișoara Str. Fagaras nr. 5. ☎ 0256-242426, 0741-985258
Bégamonostor Igazfalva	Czapp István	TM –307275 Manastir, sz.: Facsad TM –307155 Dumbrava nr. 197. ☎ 0256-325540, 0723-289474, czappis@yahoo.com sz.: Kisszécsény
Karánsebes		TM –325400 Caransebeș, Tribunalului nr. 9. sz.: Nándorhegy, Herkulesfürdő
Lugos	Fazakas Csaba Gáll Zoltán	TM –305500 Lugoj, Magnoliei nr. 15. ☎ 0256-351103, 0788-636989, 0788-628750 fazakasenator@gmail.com, gallzoli@yahoo.com sz.: Buziásfürdő
Nagybodófalva	Bálint István	TM –307006 Bodo 54. ☎ 0256-333296, 0788-198770 sz.: Vásáros
Resicabánya	Megyasszai Bíró Attila	305500 Resița, Paul Iorgovici nr. 17. ☎ 0255-212050, 0788-636979, ticianus75@yahoo.com sz.: Boksánbánya, Stájerlak-Anina
Szapáryfalva	Bódis Ferenc	TM –307128 Tipari nr. 110. ☎ 0256-326741, 0740-152037, bodisferi@yahoo.com
Szigetfalu	Szilágyi P. Albert	TM –307193 Sculia nr. 87. ☎ 0256-410811, 074353564
Temesvár-Belváros	Demeter Sándor	TM –300200 Timișoara, T. Cipariu 10. ☎ 0256-492992, refbelvarostm@freemail.hu sz.: Szentandrás, Temesság
Temesvár-Új Ezredév	Gazda István	TM –300200 Timișoara, Str. T. Cipariu nr. 1. ap.16. ☎ 0256-495922, 0745-376018, ujezredev@yahoo.com

Temesvár-Újkisoda	Bálint Sándor	TM-300434 Timișoara, Str. Herculan nr. 81. ☎ 0256-215794, sandor_balint@yahoo.com sz.: Kardostelep, Otvosd
Temesvár -Vöröscsárda	Kovács Ibolya	TM-300200 Timișoara, P-ța I. C. Brătianu nr. 2. ☎ 0356-177667, 0788-626373, voroscarsda@yahoo.com
Újmosnica	Gazda Melinda	TM-307160 Moșnița Nouă nr. 254. ☎ 0256-393502, 0747-085661 sz.: Medves
Újszentes	Szűcs András-Ottó	TM-307160 Dumbrăvița, Str. Gh. Doja nr. 36. ☎ 0256-214649, 0788-219042, refujszentes@gmail.com sz.: Gyarmata
Végvár		TM-307430 Tormac nr. 360. ☎ 0256-392824, sz.: Niczkifalva
Zsombolya	Nyeste János	TM-305400 Jimbolia, Str. Peter Jung nr. 22C. ☎ 0788-627611, sz.: Nagyszentmiklós, Valkány, Keresztúr, Gyertyámos

SZILÁGYSOMLYÓI EGYHÁZMEGYE

Esperesi Hivatal	Lukács József esperes	SJ-457300 Șimleu Silvaniei Str. Crinului nr. 35. ☎ 0260-678902, 0260-670358, 0740-879455 lukacs.jozsef@compotrade.hu
Főgondnok	Márkus László	SJ-457213 Zăuan nr. 269. ☎ 0260-623388, 0743-155740 markus@vipmail.hu
Alsóvalkó	Sziszik László	SJ-457345 Valcău de Jos nr. 61/A. ☎ 0260-670945, 0742-598784
Büргеzd	Ruzsa István	SJ-457261 Bilghez nr. 86. ☎ 0260-670645
Ipp	Kocsis Ambrus Tibor	SJ-457210 Ip Str. Principală nr. 138. ☎ 0260-671548, 0743-468339, ippref@freemail.hu
Kémer	Paniti Zoltán Paniti Eszter	SJ-457060 Camăr Str. Principală nr. 288. ☎ 0260-672120, 0766-574053, 0768-001454 paniti_zoltanlp@freemail.hu
Kraszna	Kádár György Kovács István	SJ-457085 Crasna nr. 2. ☎ 0260-636072, 0260-636333, 0744-380721
Krasznahorvát	Fazakas Judit	SJ-457185 Horoatu Crasnei nr. 200. ☎ 0260-637494, 0745-437317
Lecsmér	Kánya Zsolt Attila	SJ-457231 Leșmir nr. 98. ☎ 0729-934078, kanyazsoltattila@yahoo.com
Ráton	Gáspár Zoltán	SJ-457088 Ratin, nr. 161. ☎ 0260-637026, 0740-797622
Sarmaság	Püskök József Attila	SJ-457330 Șarmășag Str. Sălajului, nr. 18. ☎ 0260-655112, 0744-237293, pusokati@yahoo.com sarmasagirefegyhaz@yahoo.com
Sarmaság-Bányatelep	Lucza István	SJ-457330 Șarmășag-Mină Str. Minerilor Bl.M9, ap. 1. ☎ 0260-656566, 0722-686819 istvanlucza@yahoo.com sz.: Zálnok, Bobota, Csókaláb

Selymesilosva	Fehérvári Ernő	SJ-457331 Ilișua Str. Principală nr. 255. ☎ 0260-656123, 0745-848782 sz: Magura
Somlyóújlak	Balázs Ferenc-Bandi	SJ-457241 Uileacu Șimleului Str. Bisericii nr.59. ☎ 0260-657508, 0740-787622
Szilágybagos	Fehérvári Gyula	SJ-457262 Boghiș str. Principală nr. 161. ☎ 0260-623706, 0745-268670 gyula.fehervari@freemail.hu
Szilágyborzás	Bogdán Szabolcs	SJ-457263 Bozieș Str. Principală nr. 37. ☎ 0260-623887, 0726-248828 szabolcsbogdan@yahoo.com
Szilágykövesd	Fazakas Hajnal	SJ-457070 Chieșd nr. 120. ☎ 0745-792241
Szilágylompért	Szőnyi Levente	SJ-457332 Lompirt Str. Mare nr. 241. ☎ 0260-656145, 0744-626722, leventeszonyi@yahoo.com
Szilágnagyfalu	Lukács József	SJ-457260 Nușfalău Str. Petőfi Sándor nr. 19. ☎ 0260-678546, 0740-879455, 0036-70-3172366 (HU) lukacs.jozsef@compotrade.hu
Szilágypercesen	Nagy Bálint	SJ-457265 Pericei str. Bisericii nr. 416. ☎ 0260-672740, 0740-643460
Szilágyosmlyó	Mike Zoltán	SJ-457300 Șimleu Silvaniei Str. Pescărușului nr. 2. ☎ 0260-678889
Szilágyzovány	Kiss Miklós	SJ-457213 Zăuan Str. Principală nr. 368. ☎ 0260-623335, 0748-224155 zovanyimiklos@freemail.hu
Varsolc	Fazakas Sándor	SJ-457355 Vârșolț Str. Principală nr. 89. ☎ 0260-672507, 0744-791856, refvarsolc@yahoo.com le: Krasznarécse

ZILÁHI EGYHÁZMEGYE

Esperesi Hivatal	Bogdán Zsolt	SJ-450010 Zalău str. Kossuth Lajos nr. 16. ☎ 0260-661495, 0727-304478, 0741-477618 refespszilah@easynet.ro
Főgondnok	Pesti János	SJ-450092 Zalău Str. Pacii nr. 14. Bl. L2. ☎ 0260-612623
Bósháza	Vargha Levente	SJ-457037 Biișua, nr. 140. ☎ 0260-654227, 0749-193817, vargha.levente@gmail.com sz.: Benedekfalva
Désháza	Uszkai Zoltán	SJ-457297 Deja nr. 153. ☎ 0260-654436
Diósád	Kádár György Tamás	SJ-457168 Dioșod nr. 219. ☎ 0260-629777, 0741-781279 sz.: Magyarbaksa
Doba	Nagy Mihály	SJ-457122 Doba nr. 48. ☎ 0744-513421, szilvianagy7@gmail.com le.: Kisdoba 359, Nagydoba 218

Egrespatak	Szilágyi Éva	SJ-457246 Aghireş nr. 98. ☎ 0260-659105, 0728-784530, 0721-118802, szkizo@vipmail.hu szkeva73@indamail.hu szkizo71@yahoo.com szkeva73@yahoo.com
Hidalmás	Csillag Péter	SJ-457175 Hida nr. 344. sz.: Drág
Kusaly	Lugosi Dániel	SJ-457080 Coşciu nr. 142. ☎ 0260-653115, 0744-756721
Magyargoroszló	Sándor András	SJ-457169 Guruslău nr. 97. ☎ 0745-171243, 0788-481525, sandorand@yahoo.com
Magyarkecel	Vicsai Ferenc	SJ-457245 Meseşeni de Jos nr. 296. ☎ 0260-663305, 0745-539126
Menyő		SJ-457298 Mineu nr. 167.
Mocsolya	Móré Zsigmond Mihály Levente	SJ-457326 Valea Pomiilor nr. 119. ☎ 0744-764706, 0766-318720 mlevius@freemail.hu, morelevius@yahoo.com
Nagymon	Szilágyi Zoltán	SJ-457123 Naimon nr. 63. ☎ 0728-784530 szkizo@vipmail.hu szkizo71@yahoo.com
Ördögkút - Cigányi	Csillag Péter	SJ-450007 Zalău. Str. Nouă Bl. R98 et. II. ap 7. ☎ 0260-632583, 0766-580089
Szilágyballa	Boros Árpád	SJ-457046 Borla nr. 114. ☎ 0260-623581, 0745-306599, borosarpad57@yahoo.com
Szilágycseh	Tóth Emese Júlia Tóth László	SJ-455100 Cehu Silvaniei str. Gh. Pop de Băseşti nr. 20. ☎ 0260-650716, 0743-669023, 0740-973884 tothlaszi@yahoo.com
Szilágyerked	Balázs Zoltán	SJ-457081 Archid nr. 77. ☎ 0260-653017, 0740-576688, erkedbalazs@yahoo.com
Szilágyfőkeresztúr	Tolnai Miklós	SJ-457106 Cristur nr. 189 ☎ 0260-630144, 0742-649075
Szilágygörcsön	Högye Roberto	SJ-457107 Gircei nr. 135. ☎ 0788-385693, szgorcson@gmail.com hogyegal.robrto@yahoo.com le.: Nyírsid
Szilágypanit	Szilágyi Zoltán	SJ-457171 Panic nr. 94. ☎ 0260-669753, 0745-435959 szipanit@freemail.hu szilagyizoltan67@yahoo.com
Szilágysámson	Szász Bálint Róbert	SJ-457325 Samsud nr. 369. ☎ 0260-653222, 0742-763915
Szilágyszeg	Sípos András	SJ-457295 Salatig nr. 135. ☎ 0260-650808
Szilágyszentkirály	Szilágyi Zoltán	SJ-457124 Sâncraiu Silvaniei nr. 42. ☎ 0260-668865, 0728-784530, szkizo@vipmail.hu, szkizo71@yahoo.com
Vérvölgy	Süle Gyula Zsolt	SJ-457126 Verveghiu nr. 90. ☎ 0740-703175, 0746-532765, 0788-481524, sulegyulazsolt@freemail.hu

Völcsök	Lovász István	SJ –455104 Ulciug nr. 90. ☎ 0260-651534, 0740-175981 listvan2004@yahoo.com
Zilah-Belváros	Püsök Sándor Csaba Bucsi Zsolt	SJ –450006 Zaláu str. A. Şaguna nr. 7. ☎ 0260-661487, 0260-661469, 0744-999537, 0742-413268, pusokcsaba@yahoo.com bucsizsolt@yahoo.com
Zilah-Fenyves	Bogdán Zsolt Szabó József Levente	SJ –450006 Zaláu Str. Maxim D. Constatntin nr. 5. ☎ 0260-661454, 0727-304478, 0260-660479, 0752-103983, zifer@freemail.hu szabojozsefl@yahoo.com
Zilah-Liget	Oláh Mihály Szánthó Júlia Sulyok Júlia	SJ –450123 Zaláu Str. Simion Bărnuţiu nr. 40/A. ☎ 0260-661524, 0260-616875, 0721-219379, 0740-179575, olahszantho@gmail.com sulyokj@yahoo.com sz.: Mice
Zsibó	Molnár Endre	SJ –455200 Jibou Str. 1 Dec. 1918. nr. 20. ☎ 0260-644830, 0728-152137 le.: Szamosudvarhely
Kórházlelkész	Antal Attila	☎ 0741-477618

KÓRHÁZLELKÉSEK

Szatmári Egyházmegye	Balvinszky Sándor	SM –440058 Satu Mare Str. Wolffenbüttel nr. 34. ☎ 0261-715897, 0742-946124, balvinszky@freemail.hu
Bihari Egyházmegye	Nacsádiné Csuka Melinda	BH –410439 Oradea B-dul. Ştefan cel Mare, bl. ANL, sc. B, ap. 22. ☎ 0359-410960; 0742-900857; 0721-517176 csukamelinda@yahoo.com
Érmelléki Egyházmegye	Szűcs Zoltán	BH –415300 Marghita Calea Republicii nr, 71. Sc. C. ap. 2. ☎ 0259-459760, 0745-648578 bereilenke@hotmail.com
Zilahi Egyházmegye	Antal Attila	SJ –450154 Zaláu Str. B. P. Haşdeu bl. H25, ap. 8 ☎ 0260-630005, 0741-477618 zilahiat@yahoo.com

ISKOLALELKÉSZÉK

Szatmári Református Gimnázium, Szatmárnémeti

Ilonczai Zsombor

447171 Bercu nr. 8.

☎ 0261-828945, 0724-077381, 0788-200278

izsombor@yahoo.com

Lorántffy Zsuzsanna Református Gimnázium, Nagyvárad

Farkas Zsolt

Lorántffy Zsuzsanna Gimnázium 410102 Oradea,
str. Andrei Şaguna nr. 1.

☎ 0259-455804, 0740-838274 zsolif@yahoo.com

Zilahi Református Wesselényi Kollégium, Zilah

Kánya Zsolt Attila

457330 Leşmir nr. 98.

☎ 0729-934078 kanyazsoltattila@yahoo.com

Partiumi Keresztény Egyetem, Nagyvárad

Egyetemi lelkész

Dr. Anca Tibor

Partiumi Keresztény Egyetem 410445 Oradea, str.
Primăriei nr. 27.

☎ 0259/418244, 0731-615842 office@anca.name

EGYHÁZMEGYEI MISSZIÓI ELŐADÓK

Nagybányai Egyházmegye

Bakné Major Enikő

435400 Seini, P-ța Sylvester János nr.1., Jud.
Maramureş

☎ 0262-490020

Szatmári Egyházmegye

Bogya Kis Mária

440199 Satu Mare, Str. Inaului nr. 11., Jud.
Satu Mare

☎ 0261-769745 bogyakis@datec.ro

Nagykárolyi Egyházmegye

Kurta-Tötös Szabolcs

447291, Dobra nr. 310, Jud. Satu Mare

☎ 0744-511934 kurtatotos@yahoo.com

Érmelléki Egyházmegye

Bara László

417436 Cadea nr. 81. 0740-435636

nagykadref@freemail.hu

Bihari Egyházmegye

Berke Sándor

417595, Tinca, Str. Avram Iancu nr. 53

☎ 0259-310299 berkesandor@gmail.com

Aradi Egyházmegye

Józsa Ferenc

310205, Arad, Str. A. Ivireanu nr. 6., Jud. Arad

☎ 0257-218414 jozsaferencz@freemail.hu

Temesvári Egyházmegye

Kovácsné Pap Ibolya

300200, Timişoara-Ciarda, Str. Dr. Russel nr. 2.,
Jud. Timiş

☎ 0256-433488 voroscarda@yahoo.com

Szilágysomlyói Egyházmegye

Kiss Miklós

457213, Zăuan nr. 374. Jud. Sălaj

☎ 0260-623335

Zilahi Egyházmegye

Szilágyiné Kupás Éva

457246, Aghireş, nr. 98. Jud. Sălaj,

☎ 0260-659105 szkizo@vipmail.hu

**A KIRÁLYHÁGÓMELLÉKI REFORMÁTUS EGYHÁZKERÜLET
PRESBITERI SZÖVETSÉGÉNEK CÍMTÁRA**

László Kálmán elnök	450151 Zaláu str. Gh Doja nr. 86 Bloc. D86, ap 12 Jud. Sălaj ☎ 0260-630925, 0260-661495, 0726-748432 lkalman2@freemail.hu
Gulyás Olga ügyvezető elnök	410258 Oradea str. Greierului nr. 20 Jud. Bihor ☎ 0359-175570
Márton Jenő jegyző; nagybányai EPSZ elnök	430223 Baia Mare str. N. Iorga nr 1164. Jud. Maramureș ☎ 0262-222346
Nemes Lujza pénztáros	410326 Oradea str Doina nr 14. Bl C71 ap 17. Jud. Bihor ☎ 0744-282077
Venter Miklós EPSZ és presb. b. elnök	310308 Arad str. Tușnad nr 90. Bl521 ap 16, Jud. Arad ☎ 0257-279274, 0722-437208 mikiref@yahoo.com
Fodor Béla etikai b. elnök	410290 Oradea str Sovata nr. 46. Bl. Q II. Ap 28. Jud. Bihor ☎ 0359-417804
Varga Bálint gazdasági b. elnök	440073 Satu Mare str. Wolfenbüttel nr. 64. Jud. Satu Mare ☎ 0261-877571, 0746-677529
Nagy Judith Noémi ifjúsági b. elnök	410227 Oradea Jud. Bihor ☎ 0740-387946
Tatár Miklós szatmári EPSZ elnök	440164 Satu Mare str. Brândușa G 9 / 9 Jud. Satu Mare ☎ 0722-862981, 0261-769292
Geréb Miklós nagykarolyi EPSZ elnök	447007 Mihăieni nr 154. Jud. Satu mare ☎ 0261-871020, 0261-871161, 0742-278170
Nagy Sándor érmelléki EPSZ elnök	415700 Valea lui Mihai str. Pázmány Péter nr. 29. Jud. Bihor ☎ 0259-355685, 0740-553096
Szilágyi Péter bihari EPSZ elnök	410058 Oradea str Barbu Delavrancea nr 25. Jud. Bihor ☎ 0259-473842
Ifj. Pataki Károly temesvári EPSZ elnök	300013 Timișoara str Făgăraș nr. 5. Jud. Timiș ☎ 0256-242426, 0741-985258
Tóth András somlyói EPSZ elnök	457330 Șarmășag str. Szilagy nr. 66. Jud. Sălaj ☎ 0260-655153, 0728-279802
Vincze János zilahi EPSZ elnök	455200 Jibou str.1 Dec 1918, Bl S45 Ap 7. Jud. Sălaj ☎ 0260-641305, 0260-644840
Muhari István sajtóreferens	410213 Oradea str. S. Bărnețiu nr. 22/9. Jud. Bihor ☎ 0744-514642

**KIRÁLYHÁGÓMELLÉKI REFORMÁTUS EGYHÁZKERÜLET
NŐSZÖVETSÉGE**

Egyházkerületi Elnökség

Elnök	Bogya Kis Mária	440199 Satu Mare Str. Inăului nr. 11. ☎ 0261-769745, 0788-284535
1. Alelnök	Balázsné Kiss Csilla	415700 Valea lui Mihai Str. Kalvin nr. 16. ☎ 0259-355447
2. Alelnök	Kovács Ildikó	300200 Timișoara Str. 1. Decembrie nr. 94 Ap. 4. ☎ 0356-106630
3. Alelnök	Mike Gyöngyvér	457300 Șimleu Silvaniei Str. Pescăruș nr. 4. ☎ 0260-678889
4. Alelnök	Nagy Erika	447180 Livada ☎ 0261-840142
Titkár	Mihály Katalin	447210 Odoreu Str. Republicii nr. 102. ☎ 0261-775010
Jegyző	Kovács Borbáth Katalin	410380 Oradea Str. Italiana nr. 35. Bl. Y2/35 ☎ 0359-305718
Pénztáros	Fekete Judit	410067 Oradea Piața Independenței nr. 35. Ap. 21. ☎ 0259-231310

EGYHÁZMEGYEI NŐSZÖVETSÉGI ELNÖKÖK

Aradi Egyházmegye	Dénes Erzsébet	317420 Zerind nr.282. ☎ 0257-355516
Bihari Egyházmegye	Csomány Piroska	417078 Sântion nr. 243. ☎ 0259-316025
Érmelléki Egyházmegye	Dr. Karászi Rozália	415700 Valea lui Mihai Str. Izvorului nr. 11. ☎ 0259-355246
Nagybányai Egyházmegye	Tasnádi Ella	430263 Baia Mare Str. Republicii 9. ☎ 0262-227263
Nagykarolyi Egyházmegye	Balogh Enikő	447207 Moftinu Mic nr. 218. ☎ 0261-875007
Szatmári Egyházmegye	Nagy Erika	447180 Livada ☎ 0261-840142
Szilágysomlyói Egyházmegye	Paniti Eszter	457060 Camăr nr. 288. ☎ 0260-672120
Temesvári Egyházmegye	Kovács Ibolya	300200 Timișoara-Ciarda Str. Dr. Russel nr. 2. ☎ 0256-433488
Zilahi Egyházmegye	Szilágyi Éva	457246 Aghireș nr. 98. ☎ 0260-659105

KIRÁLYHÁGÓMELLÉKI REFORMÁTUS IFJÚSÁGI SZÖVETSÉG

KRISZ

krisziroda@yahoo.com

Elnök	Ecsedi Árpád	437345 Misztótfalu (Tăuții Măgherauș) nr. 845 ☎ 0262-293272, 0745-662539
Ifjúsági szakelődő	Lucza István Attila	457330 Sarmaság (Șarmășag), Minerilor u. M9/1. ☎ 0260-656566, 0722-686819 istvanlucza@yahoo.com
Munkatársak		
Sajtóreferens	Szőnyi Levente	457332 Lompért (Lompirt) nr. 245. ☎ 0260-656145, 0744-626722 leventeszonyi@yahoo.com
Irodavezető	Fazakas Sándor	457355 Varsolc (Vársolt) nr. 71. ☎ 0260-672507, 0744-791856 refvarsolc@yahoo.com
Egyházmegyei ifjúsági szakelődők:		
Nagybányai Egyházmegye	Sebestyén László Ede	437080 Tiszahosszúmező (Câmpulung la Tisa) nr. 132. ☎ 0262-370616, 0743-030132
Szatmári Egyházmegye	Ilonczai Zsombor	447171 Bercu nr. 8. ☎ 0261-828945, 0724-077381, 0788-200278 izsombor@yahoo.com
Nagykárolyi Egyházmegye	Kurta-Tótos Beáta	447291 Dobra (Dobra) nr. 310 ☎ 0744-511934
Érmelléki Egyházmegye	Mike Pál Attila	415301 Magyarkéc (Cheț) nr. 118. ☎ 0748-143853, 0788-415862 mikepal@zappmobile.ro
Bihari Egyházmegye	Soós József Tamás	417131 Gyanta (Ginta) nr. 130. ☎ 0259-312005 soosjt@yahoo.com
Aradi Egyházmegye	Módi József	317301 Ágya (Adea) ☎ 0257-357692, 0740-227395 modijozsef@yahoo.com
Temesvári Egyházmegye	Bódis Ferenc	307128 Szapáryfalva (Tipari) ☎ 0256-326741
Szilágyosomlyói Egyházmegye	Bogdán Szabolcs	457263 Szilágyborzás (Bozieș) ☎ 0260-623887, 0726-248828
Zilahyi Egyházmegye	Kádár György Tamás	457168 Diósad (Dioșod) nr. 219. ☎ 0260-629777

Tartalomjegyzék

ELŐSZÓ – Uram Isten, Te tudod!	5
<i>Bartalis János: Isten kezében</i>	7
500 ÉVE SZÜLETETT KÁLVIN JÁNOS	
<i>Áprily Lajos: Kálvin, 1535</i>	35
Mindenható Istenünk és Atyánk! (Kálvin János imádsága)	36
Kálvin János élete	37
Az Institutoról	43
Kálvin Institutiojának Váradon őrzött, a 16. században nyomtatott példányai ..	46
A genfi gyülekezet belső rendje a XVI. században	49
<i>Illyés Gyula: A reformáció genfi emlékműve előtt</i>	54
Karácsony (Kálvin János prédikációja)	59
Bűnvalló ima (Kálvin János imádsága)	63
A bűnvallás a lélek gyógyítása	64
Kálvin János testamentuma	67
Kálvin és a kálvinizmus Romániában, illetve Erdélyben	71
<i>Szokolay Sándor: Ima rontás ellen</i>	90
SZEMBEN A KOMMUNIZMUSSEL	91
Következtetések	96
Temesvár – 1989	
A forradalmi év kronológiája	99
Válasz egy körlevélre	105
Tanúság	108
Múltunk fogságában	114
GYÜLEKEZETI KÖRKÉP	
Újsejéni templomszentelés	120
Oikodemos, a lelei szociális központ	124
A KRE Nőszövetségének IX. konferenciája	133
A budapesti Erdélyi Gyülekezet 2008. évi életéről, szolgálatáról	139
Az angliai magyar református egyház	144
IRODALMUNK KINCSESTÁRA	
Sorsok himnusza – himnuszok sorsa	147
Berde Mária	152
Ingyen kegyelem	154
Száz éve született Radnóti Miklós	157
<i>Olosz Lajos: Feloldozás</i>	163
Kazinczy Ferenczre emlékezünk	164
<i>Barabás Zoltán: Még egyszer visszalépnek...</i>	166

HISTÓRIA	
<i>Juhász Gyula: Arad</i>	168
Az aradi tizenhárom vértanú	169
Sulyok István, az építő és egyházszervező prédikátor	173
Evangéliummal a társadalmi bomlás ellen	177
Kodály és a református egyházzene	180
<i>Bódás János: Ki van jelölve a helyed</i>	184
PORTRÉ	
Csetri Elek történész vall önmagáról	186
Hatvan éves a zsoltárénekes	194
<i>Kányádi Sándor: Isten háta mögött</i>	198
JEGYZET	
Az elfelejtett Isten	200
Kapu	201
Az időben	202
<i>Szilágyi Domokos: Kyrie</i>	204
AZ IGE ÜZENETE	
A Bibliaolvasás fontossága	205
Ki a vendéglátó?	209
A szerecsen komornyik rehabilitálása	212
AKKREDITÁLT MAGYAR TANNYELVŰ EGYETEM NAGYVÁRADON	219
Tanévnyitó	220
GYEREKEKNEK	223
A NÉPI GYÓGYÁSZAT	233
FŐZŐCSKE	239
HUMOR	241
A JÓKEDVŰ ADAKOZÓKHOZ	244
JELENTŐS ÉVFORDULÓK 2009-BEN	245
A KIRÁLYHÁGÓMELLÉKI REFORMÁTUS EGYHÁZKERÜLET CÍMTÁRA	260

Egyházkerületünk könyvterjesztésében megvásárolhatók:

- Amire felesküdtünk Isten és ember előtt – A kolozsvári nyilatkozat tíz esztendeje
- Balaskó Vilmos: Élet a föld alatt
- Beszélő kövek – 70 éve épült az Egyházkerületi Székház
- Csetriné Lingvay Klára: Nagyasszonyaink
- Életvédelem, magzatvédelem (előadások) Szerk.: Hermán M. János
- Ércnél maradandóbb – A Királyhágómelléki Református Egyházkerület kitüntettjei, díjazottjai – 1993-2002
- Havadtőy Sándor: Vigasztaljátok népemet (igehirdetések)
- Isten közeleg - protestáns katekizmus
- Istennel a hazáért és a szabadságért – Szerk.: Dukrét Géza
- Kálvin János Intitutiója
- Kozma Zsolt: Állj elő az Igével
- Kozma Zsolt: Jézus Krisztus példázatai
- Lázado Krisztus (József Attila születésének 100. évfordulójára) Szerk.: Pomogáts Béla
- Mindenért hálát adjatok! - református imádságoskönyv
- Tőkés László: Rádióba mondom (igehirdetések)
- Tőkés István: A Korintusbeliekhez írt első levél magyarázata
- Tőkés István: A Második Helvét Hitvallás magyarázata
- Tőkés István: Egyet kérek az Úrtól
- Van Den Berg: A Timóteushoz írott levelek
- Zsigmond József: Imé, az ajtó előtt állok... (igehirdetések)

